

TIGHT BINDING

BROWN BOOK

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198067

UNIVERSAL
LIBRARY

ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸೆಸ್

ಅಥವಾ

ಅಡವೀರಾಯಕೃತ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣವಿಲಾಸ

(ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಥೆ.)

ಲೇಖಕ-ಮುದ್ರಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕ:-

ಬಿ. ಪಿ. ಕಾಳೆ

ಶ್ರೀ ಶೇಷಾಚಲ ಪ್ರೆಸ್,

ಮದಿಹಾಳ-ಧಾರವಾಡ.

(ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ)

೧೯೪೯

೨. ರೂಪಾಯಿ

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣದ ಬಗ್ಗೆ
ಲೇಖಕನ ಹೃದಯ

ಈಕಥಾಮಂದಿರವು ಕಲ್ಪನಾಸೃಷ್ಟಿಯೊಳಗಿನದು. ಇದರೊಳಗಿನ ಸ್ಥಳ, ಕಾಲ, ಪ್ರಸಂಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಿದ್ದರೂ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸೃಷ್ಟಿಯೊಳಗಿನ ಹಲಕೆಲವು ದೃಶ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು-ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು. ಇಷ್ಟರಿಂದ ಇದು ಇಂತಹ ಮಂದಿರ, ಇದು ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮುಂತಾಗಿ ಭ್ರಾಮಕ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು.

ವಿದ್ಯಾಲಯದೊಳಗಿನ ಬಾಲ-ಬಾಲಿಕೆಯರು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾವೀ ಪ್ರಜೆಗಳು. ಅವರು ಉತ್ತಮ ನಾಗರಿಕರಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕಾದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಸುಶಿಕ್ಷಣದೊರೆಯುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವು. ಅವರ ಹೃದಯಗಳು ಅನುಕರಣಶೀಲವಿರುವದರಿಂದ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಬೀಜರೂಪವಾಗಿ ಮೂಡಿದ ವಿಚಾರಗಳೇ ಮುಂದೆ ವೃಕ್ಷರೂಪವಾಗುವವು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ದೊರೆಯುವಜಿಂಬದನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವ ಸ್ಥಳವು ಇದಾಗದಿದ್ದರೂ, ಓದು-ಬರಹಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಕಲಿಸುವುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿರಲಾರದು. ದೇಶಕ್ಕೆ ದೇಶವನ್ನೇ ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸುವಂತಹ ಸಂತಮಹಂತರೂ ಬಾಹುಬಲದಿಂದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ-ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ವೀರ-ವಿಭೂತಿಗಳೂ ಓದು-ಬರಹಗಳ ಪದವೀಧರರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಓದು-ಬರಹಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಕಲಿತುಬಿಟ್ಟರೆ ಇತಿ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಾಲಕರು ಉತ್ತಮ ನಾಗರಿಕರಾಗಿಯೂ, ಬಾಲಿಕೆಯರು ಉತ್ತಮ ಗೃಹಿಣಿಯರಾಗಿಯೂ ಬಾಳಬೇಕಾದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ, ನೈತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವು ದೊರೆಯುವುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವು. ಓದು-ಬರಹಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಈ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಬಾಲ-ಬಾಲಿಕೆಯರ ಎಳೆಯ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಅನುಕರಣಪ್ರಿಯವಿರುವದರಿಂದ, ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಲ್ಲರುವ ಆಚರಣೆಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸುವವು; ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾಲಯದೊಳಗಿನ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ನೀತಿಸಂಪನ್ನರಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಕೆಲಸಗಾರರು ಹೇಗಿದ್ದರೇನು? ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವೊಂದು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆದರಾಯಿತೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಘಾತುಕವಾದದ್ದಿರುವದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲಸಗಾರರು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಷ್ಟು ಒಳಿತು. ಅತ್ಯಾಚಾರಿಗಳೂ ಅನಾಚಾರಿಗಳೂ ಆದ ಕೆಲಸಗಾರರು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ವೇಶನಾಡಲು ಪೂರಾ ಅನರ್ಹರೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಟ್ಟಾಗಲೇ ಶಿಕ್ಷಣ

ಮಂದಿರವು ಸೊಬಗುವಡೆಯುವದು; ರಾಷ್ಟ್ರಮಂದಿರವೂ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗುವದು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾವೀ ಪ್ರಜೆಗಳಾದ ಬಾಲ-ಬಾಲಿಕೆಯರ ಚರಿತ್ರಗತನದ ಸ್ಥಳವೆಂದರೆ, ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂದಿರವೇ ಆಗಿರುವದು. ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ನೀತಿಯ ಒರೆಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹತ್ತುವ ಕೆಲಸಗಾರರೇ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ತಕ್ಕವರಾಗಿರುವರೆಂದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಅತ್ಯಾಚಾರಿಗಳೂ ಅನಾಚಾರಿಗಳೂ ಅದಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿ-ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ಚಿತ್ರವು ಈ ಕಥಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಕಾಣುವಂತಿದೆ. ನೀತಿ ವಿಹೀನರಾದ ಕೆಲಸಗಾರರಿಂದ ನೀತಿವಂತರು ಎಷ್ಟು ವಿಧದ ಸಂಕಟಗಳಿಗೆಡಾಗುವರೆಂಬ ಕೆಲವು ನೋಟಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿರುವವು.

ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ನನಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಭಾಷೆಯೊಳಗಿನ ಒಂದೆರಡು ಕಥೆಗಳ ಅವಲೋಕನವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗವಾಯಿತು; ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಥೆಗಳ ಲೇಖಕ-ಪ್ರಕಾಶಕರಿಗೆ ನಾನು ತುಂಬಾ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ, ಹಾಗೂ ಇದನ್ನು ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ, ಅನೇಕ ಉಪಯುಕ್ತ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ನನ್ನ ಕೆಲ ಜನ ಮಿತ್ರರಿಗೂ ನಾನು ಆಭಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹು ದಿನಗಳಿಂದಿತ್ತು. ಈ ವಿಚಾರವು ನಮ್ಮ ಸ್ತ್ರೀಯ ಕನ್ನಡ ವಾಚಕ ಮಹಾಶಯರ ಬಲುಮೆಯ ಬೇಡಿಕೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯ ದ್ವಾರಾ ಇಂದು ಪೂರ್ತಿಗೊಂಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನನಗೆ ತುಂಬಾ ಆನಂದವೆನಿಸಿದೆ.

ನನ್ನಿಂದ ಈ ಮೊದಲು ಕೆಲವು ಐತಿಹಾಸಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಪತ್ತೆದಾರಿ ಕಥೆಗಳೂ ಚರಿತ್ರಗಳೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವು; ಆದರೆ ಈ ಬಗೆಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾನು ಪ್ರವೇಶವಾದದ್ದು ಇದೇ ಮೊದಲು. ವಾಚಕರು ಇದರಲ್ಲಿಯ ದೋಷಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ, ಗುಣಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿನೀತಭಾವದಿಂದ ಬೇಡುವೆನು. ಕರ್ನಾಟಕ ವಾಚ್ಯಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಂದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನೆ ದೊರೆತರೆ, ಇನ್ನೂ ಇಂತಹ ಹಲ ಕೆಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರೇಖಿಸುವ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿರುವೆನು.

ಆನಂದವನ
೧-೧-೧೯೩೭

ಕನ್ನಡಿಗರ ಸೇವಕ.
— ಕಾಳಿ

ಪರಿವಿಡಿ

ಪ್ರಕರಣ	ಪುಟ
ತಂತು	೧
ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿಧಾತ	೭
ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲ	೨೦
ರಾಧಾ-ಗೋಪಿಕೆ	೨೧
ಹಲಗೆಯ ಮೇಲಿನ ಬರೆಹ	೩೯
ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಆಂಡ ಕೋ	೫೧
ಬೈಲಿಗಿದ್ದ ಪ್ರಕರಣ ಫೈಲಿಗೆ	೫೯
ಮಾಂಗಲ್ಯಬಂಧನ	೬೮
ಸ್ಕೂಲ ಮಿಷ್ಟೈಸ್ಸಿನ ಕೊಲೆ	೭೮
ಸೆರೆಮನೆಯ ಸೋಬತಿ	೮೬
ಸಾಹೇಬರ ಅನುಗ್ರಹ	೯೭
ಸಂತಾನ ಲಾಭ	೧೦೮
ವಿದ್ಯಾಮಂದಿರವಲ್ಲ; ವಿಲಾಸಮಂದಿರ	೧೨೦
ದುಃಖದಲ್ಲಿಯ ಸುಖ	೧೩೨
ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಶೀಲೆ	೧೪೧
ಬಡತನದ ಬಾಳು	೧೫೦
ಕರಿಗಾಲಿನ ಗಿರಿಮಾಜಿ	೧೫೯
ದುರ್ದೈವದ ಕೆಲವು ಆಟಗಳು	೧೬೭
ನೀನೇ ಡಿಸ್ ಮಿಸ್	೧೭೯
ರಾವಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆ	೧೮೮
ಅಡವೀರಾಯಕೃತ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ವಿಲಾಸ	೧೯೯
ಶಾಲೆಯ ಸಾಹೇಬರ ತಾಂಡವ	೨೦೭
ನ್ಯಾಯಮಂದಿರದಲ್ಲಿ	೨೧೩
ತೀರ್ಪು	೨೨೧
ಉಪಸಂಹಾರ	೨೨೭

ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್

ತೆಂತು.

“ಇದೀಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವದು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಭಾಗೋನ್ನೇದಯದ ಕಾಲ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ಅಂತಃಕರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಾಹಸ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ನಮ್ಮ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಎಲ್ಲೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸುವಿದ್ಯಾವಂತರಾದರೆ ಪುರುಷರಷ್ಟೇ ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮತೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನಿಜವಾದ ಸೌಖ್ಯವು ದೊರಕುವವೆಂದು ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟು. ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ವಿಜಯನಗರವು ವಿದ್ಯೆಯ ಅಗರವಾಗುವವೆಂದು ತರ್ಕಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆಡ್ಡಿಯುಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಕರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಚೆನ್ನಾಗಿ ದೊರಿಯುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅವರು ಹುಡುಗೆಯದ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನು ನಿಯಮಿಸತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾನು ಕನ್ನಡ ಅರಸೆಯ ಇಂಜಿನಿಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಿದ್ದೆನು. ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ನನಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನೆಯ ನ್ನಿತ್ತು, ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಪ್ರೀನಿಂಗ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಿಸಿದರು. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಶುತ್ತಿಣ್ಣರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಅವರು ಅತ್ಯಾನಂದದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುವರು. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವರ ಗೃಹಿನೆಯರು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಸಂಸ್ಥೆಯ ಭಾಗ್ಯವೆಂದೇ ಅವರ ಗೃಹಿಕೆಯುಂಟು. ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಸುಭಾರಣೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವವೆಂದೆಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ದಿನವೊಂದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಗತಿಯಾಗತೊಡಗಿರುವದು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಿನುಗೆ ನನ್ನ ಮಾತುಗಳು ಯಥಾಸ್ಥಿತವೆಂದು ತೋರುತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆಬೇಕ

“ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಾದವು. ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮನಮುಟ್ಟಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸು

ಶಿರುವರೆಂಬದು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿಯರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪುರುಷಶಿಕ್ಷಕರು ಕಡಿಮೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು, ಅವರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು—ಮೂರುಮೂರು ಇಂಥತ್ತೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತಂಥ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಡತೊಡಗಿರುವಂಥ ಇಂಥವರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣಕಾರ್ಯವು ಆಗತಕ್ಕಂತೆ ಆಗುವದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬದನ್ನು ಈಗಲೇ ಹೇಗೆ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಇರಲಿ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನು ಹುಡುಗಿಯರ ಶಾಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಯಮಿಸತೊಡಗಿರುವದರಿಂದ, ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸುವ ಸಾಕ್ಷರ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ, ಶಿಕ್ಷಕಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸುಸಂಧಿಯು. ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವದೆಂದು ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಬಹುದು ಪವಿತ್ರವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀತಿವಂತರಾದ ಜನರನ್ನೇ ನಿಯಮಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಟಿಪ್ಪಿದ್ದರೆ, ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸುವದು. ನೀತಿ ಶೂನ್ಯರಾದ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾವೀ ಪ್ರಜೆಗಳಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಸುವಿದ್ಯಾ ಲಾಭವಾಗಲಾರದು. ಬರಿಯ ಓದು-ಬರಹ ಬಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವರು ಸುವಿದ್ಯಾವಂತರಾದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸರಿಯಾಗಿರುವದೇ ಹೇಗೆ? ರಾಧಾಪೀಠಿ, ಅನೀತಿಯ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರು ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಪೂರಾ ಅನರ್ಹರೆಂದೇ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟು.

ನೀತಿವಂತ ಜನರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಹಾನಿಯಾಗದೆ ಲಾಭವಾಗುವದೆಂಬದು ನಿಜವು. ಇನ್ನು ಅನೀತಿವಂತ ಜನರನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಅನುಚಿತವಾಗುವದೆಂದು ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ತೋರುವದಿಲ್ಲ. ಅವರ ವರ್ತನವ್ಯವಹಾರಗಳು ಹೇಗಿದ್ದರೇನು? ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೆಲಸವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಾಯಿತು ಅವರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಹತಿಯುಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರು ನೀತಾರಾಮರೇ ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತಾರೆ? ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ, ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಕಾರಿಗಳ ಮತವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುವದು.'

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಕಾರಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಟೀಕಿಸಬೇಕೆಂದಾಗಲಿ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆಯೆ ಬೇಕೆಂಬ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಾಗಲಿ ನಾನು ಮಾತನಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ನೀತಾರಾಮರಾಗಿದ್ದರೆ ಆದರಿಂದ ಲಾಭವೇ ಉಂಟು. ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಇರುವದು ಅಸಂಭಾವ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ, ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣರು ಮಾತ್ರ ಆಗಬಾರದು. ಪರಮ ಪವಿತ್ರವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳ ಜನರೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಭಾವೀ

ಸಂತತಿಯು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಪನ್ನವಾಗುವದು. ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ-ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಿಗೆ ಆದರ್ಶಭೂತವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬದಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರು ಜನಾಂಗಕ್ಕೂ ಆದರ್ಶರಾಗಿರಬೇಕು.

‘ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸಾಕ್ಷರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರೆ ಶಿಕ್ಷಕರ ಕರ್ತವ್ಯ ಭಾರವು ಇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಧರ್ಮ, ನೀತಿ, ಅಚಾರ, ವಿಚಾರಗಳ ದ್ರಾವಿಡೀ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮದ ಉಸಾಬರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಾಡುವದೇನು?’

‘ನೀವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ತಪ್ಪುತ್ತಿರುವಿರಿ. ವಿದ್ಯಾಲಯವೆಂದರೆ ಹುಡುಗರನ್ನು ಸಾಕ್ಷರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಾಲಯವಲ್ಲ. ಅವರು ಸುಶೀಲರೂ, ಸುವಿಚಾರಿಗಳೂ ನೀತಿವಂತರೂ ಆಗುವಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕನೂ ಯತ್ನಿಸಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಕ್ರಮಿಕ ಪುಸ್ತಕಗಳೂ ಅನೇಕ ವಿಧದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಪಾಠಗಳಿರುವವು. ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವಂತೆ ಯತ್ನಿಸಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಮಾತೃಧರ್ಮ, ಪಿತೃಧರ್ಮ, ಸತೀಧರ್ಮ, ಸೇವಾಧರ್ಮ, ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮ, ಪ್ರಜಾಧರ್ಮ, ರಾಜಧರ್ಮ, ಪರೋಪಕಾರ, ಭೂತದಯೆ ನೊಂದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ-ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವಂತೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಧರ್ಮನಿ ತಿಳಿಗನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಶಿಕ್ಷಕನೇ ಬೇಕು. ಅನಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಉಪದೇಶವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವದು. ದುರಾಚಾರಿಗಳಾದಂತಹ ನಟ-ನಟಿಯರು ನಾಟಕ ಚಿತ್ರಪಟಗಳಲ್ಲಿ ಸೀತಾ-ರಾಮರೆಂತೆ ಅವಿರೋಧವ ಮಾಡಿದ್ದು ಹೇಗೆ ನಿರರ್ಥಕವೆನಿಸುವದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಅಸೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ನೀತಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುವದು. ಆಚರಣಶೀಲರೇ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಅಂಥವರ ಉಪದೇಶವೇ ಪರಿಣಾಮಕಾರಕವಾಗುವದು. ರಾಧಾದೇವಿಯವರೆ, ನಾನು ಆದ ಮಾತುಗಳು ಅಯುಧಾರ್ಥವಿದ್ದರೆ ಪಾಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರಿ.’

‘ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ, ಈಗ ಕಲಿಕಾಲವಿರುವದು. ನೀವಾಡುವದು ಸತ್ಯಯುಗದ ಸುದ್ದಿಯು. ನೀವು ಅನ್ನುತ್ತಿರುವಂತೆ ಸ್ಥಿತಿಯಿರುತ್ತಿದ್ದರೆಬಹಳೇ ಮೇಲು; ಆದರೆ ಸದ್ಯದ ಕಲಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಜನರು ದೊರೆಯುವದು ಕಠಿಣವು. ನಿಮ್ಮ ಮತದಂತೆ ನಡೆದರೆ, ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಬೆರಳಿನಿಂದ ಎಣಿಸುವಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಸಹ ದೊರೆಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತಜ್ಞರಾದ ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಕಾರಿಗಳು ಎಲ್ಲ ವಿಧದಿಂದ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ ನಿರ್ದರಿ

ಸಿರುವದೇನಂದರೆ, ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಬೇಕಾದಂತಹ ನೈತಿಕ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಹತಿಯುಂಟಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಆಧ್ಯಾಪನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮತೆಯು ಅವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ ತೀರಿತು. ಹೀಗೆ ಅವರು ನನ್ನೆದುರಿಸಿ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಅಂದಿರುವರು. ನೀವು ಅನ್ಯತ್ವವಂತೆ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಡದಿದ್ದರೆ, ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬೆರಳಿನಿಂದ ಎಣಿಸುವಷ್ಟಾದರೂ ಶಾಲೆಗಳು ಉಳಿಯುವವೋ ಇಲ್ಲವೋ ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ."

•ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಎನಸ್ತಿನ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಇಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲಾದರೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯು ನೀತಿ-ಧರ್ಮಗಳ ಬೀಡಾಗುವದು."

•ನಿವು ಹುಚ್ಚುತನದ ಮಾತಾಡುವಿರಿ. ಶಿಕ್ಷಕರು ರಾಮ-ಸುಧನ್ವ-ಜನಕ ವಶಿಷ್ಠ ಮೊದಲಾದವರಂತೆ ರಾಜರಲ್ಲಿ-ಮಹರ್ಷಿಗಳಾಗಿಯೂ, ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಸೀತಾ-ಸಾವಿತ್ರಿ-ಅನುಸೂಯೆ-ತಾರೆಯರಂತೆ ವ್ರತಸ್ಥರಾಗಿಯೂ ಕಾಲಕಳೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಎಲ್ಲೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವು? ಸರಕಾರದ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು. ಮಿಕ್ಕ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಕೆಲಸಗಾರರೂ ಹೀಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಹ್ರತ್ಯವಾಯವಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಕೆಲಸಗಾರರೂ ಮಾತ್ರ ವ್ರತಸ್ಥರಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೇನು? ನೀವು ಶಿಕ್ಷಕರಿರುವಿರಿ. ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾದ ಮಾತಾಡಿರಿ. ವಿಲಾಸ ಸ್ವಚ್ಛಂದತೆಗಳು ಯಾರಿಗೆ ಅಪ್ಪಿಯವು? ನಾನು ಹೀಗೆ ಆಡುತ್ತಿರುವೆನೆಂದು ಮಿಕ್ಕ ಛಾವನೆ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ಎಲ್ಲ ಜನರು ಸುವಿಚಾರಿಗಳೂ, ಸುಶೀಲರೂ ಇವಬೇಕೆಂಬುದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಹಾಣೆ ಆಗುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೊಳಗಿನ ಮಾತೇ ಬೇರೆ, ನಡವಳಿಕೆಯೊಳಗಿನ ರೀತಿಯೇ ಬೇರೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ನಡವಳಿಗಳನ್ನೂ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲ. ಆಚಾರವು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ಯೇ ಸಡಿ. ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅನುಭವಶಾಲಿಗಳಿರುವರು. ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವರು ಕೆಲವು ದಿನ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು; ಆದರೆ ಈ ಕಠಿಣತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಯಶವು ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ನಡೆವರೆ ಸಾಕೆಂದು ಅವರು ಈಗೀಗ ಅನ್ಯತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುವರು. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯು ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಸದಾಚಾರಿಯೂ ಸುಶೀಲರೂ ಆದ ಗೃಹಿಣಿಯು ಶಿಕ್ಷಣಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾದರೆ, ಅವಳನ್ನು ಅನಂದದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ನಿಯಮಿಸುವರು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣ

ಕಂಠಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದ ಸದ್ಗುಣ ಸ್ಮಹಿಣಿಯರನ್ನು ಅವರು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಸದಾಚಾರಿಗಳಾದ ಶಿಕ್ಷಕರ ವರ್ಗವೇ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನಾನು ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಗುಣಗ್ರಾಹಿಗಳು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಅವರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸಹ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ."

‘ಇರಬಹುದು’ ಎಂದು ಮಹೇಂದ್ರಪಾಯನು ನುಡಿದು:—‘ರಾಧಾಬೇವಿ, ನೀವು ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಲೆಗೆ ಹೊಸಪಾಠಿ ಬಂದಿರುವಿರಿ. ಇಷ್ಟು ದಿನ ಶಾಲೆಜವಲ್ ವಾಸಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ನಿಮಗೆ ಕೆಲವು ಗುಪ್ತಸಂಚಿಗಳೂ ಗೊತ್ತಾದ ಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸದಾಚರಣಶೀಲರಲ್ಲೆಂದು ಜನರು ಅಪ್ಪುತ್ತಿರುವರು. ನೀವು ವ್ಯವಸಾಯ ಭಗಿನಿಯರಿದ್ದಮೂಲಕ ನಿಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಬೇಳೆಬಿಡು. ನೀವು ಈ ಸದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಂಡಕಂಡವರೆದುರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಡಿರಿ.’

‘ಛೇ! ನಾನೇಕೆ ತಿಳಿಯಲಿ?’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ನುಡಿದು, ಖಾಷ್ಣೇಕ್ಷೆಯಿಂದ—‘ವನಾದರೂ ಇದ್ದೀತು ಬಿಡಿರಿ ಆದರೆ ಗೊಡವೆ ನಮಗೇಕೆ? ಎಲ್ಲ ಪುರುಷರು ರಾಮ-ಸುಧನ್ವರಂತೆಯೂ ಎಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸೀತಾ-ಸಾವಿತ್ರಿಯಂತೆಯೂ ಇರುವದಿಲ್ಲೆಂದು ನಾನು ಆಗಲೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ? ಗಂಡಸಿನ ಜನ್ಮ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಾರಿದರೆ ವ್ರತಕ್ಕೇನೂ ಭಂಗವಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರಂತೆ ಪುರುಷರಿಗೇನೂ ನೀತಿಯು ಬಂಧನವಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?’

‘ರಾಧಾಬೇವಿ, ಇಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿಯೇ ಇರುವವು,’ ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರಪಾಯನು ನಗುತ್ತ ನುಡಿದನು.

‘ಸುರೇಂದ್ರಪಾಯರೆ, ಈ ಹಾಳು ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನೇಕೆ ಮರೆತಿದ್ದೆನು.’

‘ರಾಧಾಬೇವಿ, ಆ ವಿಷಯವು ಯಾವದು?’ ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರಪಾಯನು ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದನು.

‘ಏಮ್ಮ ಸಹಧರ್ಮಚಾರಿಣಿಯು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಿರುವರು. ಅವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿರಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹುಡುಗಿಯರ ಎರಡನೆಯ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಳವು ತೆರವಿರುವದು. ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೇಳತಕ್ಕವರಿರುವರು. ನಿಮ್ಮ ಹತ್ತಿಯವರನ್ನು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ, ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. ನೀತಿಸಂತ ಗೃಹಿಣಿಯರು ದೊರೆತರೆ ಅವರನ್ನು ಅತ್ಯಾನಂದದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುವೆವೆಂದು ಅವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಅನ್ನು

ತ್ತಾರೆ. ವಿಜಯನಗರವು ಪಟ್ಟಣವು. ಸಣ್ಣವೇತನದ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಚರಿತಾರ್ಥ ನಡೆಯಿಸಬೇಕಾದರೆ ಬಹಳೇ ಕಷ್ಟವಾಗುವದು. ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯವರೂ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರೆ ವಿಹಿತವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆ? ಸುಗೃಹಿಣಿಯರು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲೊಪ್ಪಿದರೆ, ಅಂದೇ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಖಾಗ್ಯೋದಯದ ಕಾಲವು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವದೆಂದು ನಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಅನ್ನುತ್ತಿರುವರು. ನೀವು ಅನಂದದಿಂದ ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರಿ. ನಾನಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯವರಾದ ಮಾದೇವಿಯವರನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವೆನು. ಒಂದೆಡೆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಿರುವರು. ನೀವು ಅವರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿರಿ; ಅಂದರೆ ನಿಮಗೆ ಸುಖವಾಗುವದು.’

‘ರಾಧಾದೇವಿ, ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಸುಗೃಹಿಣಿಯರು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೆ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾರ್ಯವು ಚನ್ನಾಗಿ ನಡೆಯುವದೆಂಬದದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದೆಂದರೆ, ಸ್ವ-ಪರಹಿತಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವಂತಹ ಮಾತಾಗಿದೆ; ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗೆಯರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಶಿಕ್ಷಕರಿರುವರು ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಪುರುಷರೇ. ಸದ್ಯದ ಅನೀತಿವೃದ್ಧಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಗೃಹಿಣಿಯರು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಾಗಬಾರದೆಂದೇ ಅನಿಸುತ್ತದೆ.’

‘ನೀವು ಹೀಗೆ ಎಕಲ್ಪ ಭಾವಿಸಬೇಡಿರಿ. ಸದ್ಭಾವಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಯೂ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಅನೀತಿಗೆ ಎಡೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅನೀತಿಗಳು ನಡೆಯುವವು. ಮತೀಲೆಯರ ಕಡೆಗೆ ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡುವ ಎದೆಯು ಯಾವನದು? ಎರಡನೆಯ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷಶಿಕ್ಷಕರಾರೂ ಇಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಹೇಗಿದ್ದ ಗೊಡವೆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗೇನು? ಎರ್ನಕ್ಕೆ ಒಂದೆಡೆ ಸಾರ್ ಪರಿಕ್ಷೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗುವವರಿಗೆ, ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಅಂಜುವ ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲ. ನೀವು ಅನ್ನುತ್ತಿರುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಾಂಶವೇನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ಇರಬಹುದು; ಆದರೆ ಸ್ಥಾನ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ನೋಡದಂತಹ ಅಂಥವು ಅವರಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಕೈಯೆತ್ತಿ ಹೇಳುವೆನು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಧರ್ಮದ ಮೂರ್ತಿಗಳಿರುವದಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟಾದರೂ ಉಪ್ಪುಂಡ ದೇಹ. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ, ನೀವು ಇಲ್ಲದ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ತಾಡದೆ, ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿರಿ. ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣದಂತಹ ಪವಿತ್ರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ, ಪವಿತ್ರರಾದ ಸುಗೃಹಿಣಿಯರು ಸಮಾಜ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.

ರಮಾದೇವಿಯರು ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ನಾಲ್ಕೈದು ಇಯತ್ತೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತಿರುವರು. ಅವರ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ಎರಡ-ಮೂರು ವರ್ಷ ಟ್ರೇನಿಂಗ್ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಸರಕಾರದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೂ ದೊರೆಯುವದು. ಟ್ರೇನಿಂಗ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿದೊಡನೆ ಯೆ ವೇತನವು ಹೆಚ್ಚಾಗುವದಲ್ಲದೆ, ಮುಖ್ಯಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಕೆಲಸವೂ ದೊರೆಯುವದು. ನಾನು ಮೊದಲು ಉಪಶಿಕ್ಷಕಿಯಾಗಿದ್ದೆನು; ವೇತನವೂ ಅಲ್ಪವಾಗಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮೂರು ವರ್ಷ ಟ್ರೇನಿಂಗ್ ಹೊಂದಿ, ಕೇಂದ್ರದ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕಳಾದೆನು. ವೇತನವೂ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊರೆಯತೊಡಗಿರುವದು. ನಿಮ್ಮಪತ್ನಿಯವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಈಗ ಒಳ್ಳೇ ಸಂಧಿಯಿರುವದು. ಈ ಸಮಯವನ್ನು ವ್ಯರ್ಥಗೊಳಿಸಬೇಡಿರಿ.'

'ರಾಧಾದೇವಿ, ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಾನು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲಾರೆನು. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಯಾವದೊಂದನ್ನು ನಿಮಗೆ ಹೇಳುವೆನು.'

'ಆಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ, ವಚಾರಮಾಡಿಯೇ ತಿಳಿಸಿರಿ. ನೀವು ರಮಾದೇವಿಯವರಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿರಿ. ನಾನೂ ಒಮ್ಮೆ ಅವರನ್ನು ಕಾಣುವೆನು. ಅವರು ಸನಾತನೀ ಪಂಥದ ಮಹಿಳೆಯರು. ಸುಧಾರಣೆಯ ಗಂಧವೂ ಅವರನ್ನು ಸೋಂಕಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಒಡಂಬಡುವಂತೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ಬರುತ್ತೇನೆ, ಆಪ್ತನೇ ಕೊಡಿರಿ.' ಎಂದು ನುಡಿದು, ರಾಧಾದೇವಿಯು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ - 'ಅನುವು ದೊರೆತರೆ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲಕ್ಕೆ ಇತ್ತ ಕಡೆಗೇ ತಿರುಗಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತೇನೆ.'

'ಒಳ್ಳೆದು!' ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ನುಡಿದು, ಕೈಚೋಡಿಸಿ - 'ಹೋಗಿ ಬನ್ನಿರಿ; ನಮಸ್ಕಾರ!'

ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿಧಾತ.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ವಿಜಯನಗರದ ಗಂಡು ಹುಡುಗರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ತಿಂಗಳೊಂದಕ್ಕೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದುರೂಪಾಯಿಗಳ ವೇತನವು ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದಂತಹ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಸಣ್ಣ ವೇತನದಿಂದ ಸಂಸಾರರಥವು ಸರಳವಾಗಿ ಸಾಗುವದು

ಮುಸ್ತರವಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಸುಗೃಹಣೆಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯು ಬಡವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು, ಬಡವರ ಮನೆಯು ಒಡತಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ದೊರೆಯುವ ಅಲ್ಪವೇತನದಲ್ಲಿ ಜಾಣತನದಿಂದ ಚರಿತಾರ್ಥ ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ವಿನತನನೆಂದರೆ ಅದೇನೋಯೋಡ್ಡದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗಂಡ-ಹೆಂಡಿರಿಬ್ಬರೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು ಪಟ್ಟಣದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪತಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಅಲ್ಪವೇತನದಿಂದ ಇಬ್ಬರ ಚರಿತಾರ್ಥವು ನಡೆಯುವದು ಕಠಿಣವೆನಿಸಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಧನೋತ್ಪಾದನೆಯ ಯಾವದೊಂದು ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ರಮಾದೇವಿಯು ವಿಚಾರವಿತ್ತು. ಅವಳು ನಾಲ್ಕೈದು ಇಯತ್ತೆಗಳವರೆಗೆ ಕನ್ನಡವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವಾಗದ್ದರಿಂದ, ಹುಡುಗೆಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಸ್ಥಳವು ದೊರೆಯುವದೆಂಬ ಆಶೆಯು ಅವಳಿಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೆ ಶಕ್ತವಟ್ಟಿಗೆ ಹೊಲಿಗೆಯ ಕೆಲಸ, ರಂಗವಲ್ಲಿ, ಕಸೀದಿ ಮೊದಲಾದ ಕರೀಗಳು ಗೊತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಕೈಗೆಲಸಗಳನ್ನು ಹುಡುಗೆಯರಿಗೆ ಕಲಿಸಿ, ಧನೋತ್ಪಾದನೆಮಾಡಿ, ಪತಿಗೆ ನೆರವಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವಳು ಪುರುಷ್ಚಿ ಸಹತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಗಾಗಲೆ ಅವಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೈದು ಜನ ಹುಡುಗರು ಆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪೊಂದಕೊಡಗಿದ್ದರು.

ಸ್ಮೂಲ-ನಿಸ್ತೈಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಇದೇ ವರ್ಷ ಕಾಲೇಜದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದವಳು. ಅವಳು ಮೂರುವರ್ಷ ಟ್ರೈನಿಂಗ್ ಪಡೆದಿದ್ದರಿಂದ ವಿಜಯನಗರದ ಹೆಣ್ಣುಹುಡುಗೆಯರ ಒಂದನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಹಾಗೂ ಅವನ ಪತ್ನಿಯ ಪರಿಚಯವು ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ರಮಾದೇವಿಯಂತಹ ಯುವತಿಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿದರೆ, ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಕೇಳಿ ಹುಲುವದೆಂದು ಅವಳ ಬಲವಾದ ಗ್ರಹಿಕೆಯಿತ್ತು. ಅವಳು ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೆದುರಿಗೆ ಈ ಪ್ರಸ್ತಾವವನ್ನು ತೆಗೆದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಉದಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಚಲುವೆಯರಾದ ತರುಣ ಸುಗುಣೆಯರು ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದರೆ, ಅದೊಂದು ವಹುದ್ದಾಗ್ಯವೆಂದೇ ಅವರು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರಮಾದೇವಿಯು ನಾಲ್ಕೈದು ಇಯತ್ತೆಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಕಲಿತಿದ್ದರೂ, ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸುವೆವೆಂದು ಅವರು ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪು

ಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯ ಪಡಿಸಹತ್ತಿದ್ದಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ತನ್ನಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯವು ಸಮಾಧಾನಕಾರಕವಾಗಿ ಜರುಗುವದೋ-ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಭಯವು ರಮಾದೇವಿಗೆ ಬಾಧಿಸತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ, ಅವಳು ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾಗಿ ಹೇಳಲಾರದವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವು ಭಯಪ್ರದವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಪುರುಷರಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಕೈ ಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪದಾಗಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವರ್ತನದ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷೇಪಣೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದನ್ನೂ ಅವಳು ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಸಂಸಾರದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಟ್ಟರೆ, ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇನ್ನುಳಿದ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಟ್ಟರೆ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪವಾಸವಿದ್ದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ; ನೀತಿಶೂನ್ಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಅವಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ವಾಕ್ಯತುರಳೂ ಕುಶಲಳೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಂಕೆ-ಕುಶಂಕೆಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹೆಣಗಾಡಿ, ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಯಶಸ್ಸು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಳು.

ಅಂದು ರವಿವಾರವಿದ್ದುದರಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯು ಒಪ್ಪುವಳೋ-ಹೇಗೋ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವಳನ್ನು ಕೂಗಿದನು. ರಮಾದೇವಿಯು ಪತಿಯು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೋಣೆಗೆ ಬಂದಳು ಆಗ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು—'ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ನಿನ್ನೆದೂರಿಗೆ ಒಂದು ವಿಷಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ತೆಗೆದಿದ್ದರೇನು?'

'ಅವರು ನಿನ್ನೆದೂರಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ತಾವು ಹೇಗೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆದೆವು; ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ದಯಾಳುಗಳಾದ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಯಾವ ಯಾವ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಒದಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು; ಒಂದೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾರೆ ಐದೈದು ರೂಪಾಯಿಗಳಂತೆ ಸಂಬಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಅವರಿಂದ ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಉತ್ತೇಜನವು ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ; ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಿತ್ತು; ಈಗ ಹೇಗಿದೆ; ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಡಿಗೆ-ನೀರುಗಳ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸಿ, ಹೇಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಚಿರಮುಡುಗನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು

ವರು ಮೊದಮೊದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅವರು ಸವಿಸ್ತರವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿರುವರು', ಎಂದು ರಮಾದೇವಿಯು ಹೇಳಿ, ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾಗಿ ಪತಿಯ ಮುಖವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸತೊಡಗಿದಳು.

‘ನೀನು ಇಷ್ಟು ಮಾತು ಹೇಳಿದರೂ ಅವರ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನೇ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ?’

‘ತಿಳಿಸದಿರಲಿಕ್ಕೇನಾಗಿದೆ? ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವರು ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು. ನಾಲ್ಕೈದು ಇಯತ್ತಿ ಕಲಿತವಳಾದ ನನ್ನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿತ್ತು. ರಾಧಾದೇವಿಯರ ಮಾತು ಕೇಳಲಾಗಿ, ಓದು-ಬರೆಹ ಬಲ್ಲಂತಹ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸೌಕರ್ಯವಿರುವದೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಸದ್ಯದ ವಿಭಾಗ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಟೊಂಕ ಕಟ್ಟಿರುವರಂತೆ. ಸಂಸ್ಥಾನದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಬಾಲಿಕಾ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನೇ ನಿಯಮಿಸತಕ್ಕವರಿರುವರಂತೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಲಿತ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸಹ ಕೆಲಸ ದೊರೆಯುವ ಸಂಭವಿರುವದೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರು.’

‘ನೀನು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡಲೊಪ್ಪುವೆಯಾ?’

‘ನಾನೂ ದುಡಿಯತೊಡಗಿದರೆ ನಮ್ಮ ಬಡತನದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ನನ್ನಿಂದ ಅಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ನೆರವು ದೊರೆತಂತಾಗಿ, ನಿಮಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಗುರೆನಿಸಬಹುದು. ಆದರಲ್ಲಿ ನಾವು ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಅಲ್ಪವೇತನದಿಂದ ಚರಿತಾರ್ಥ ನಡೆಯುವದು ಕಠಿಣವಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರೆ ಲೋಕಸೇವೆಯೂ ಘಟಿಸುವದು. ವಿದ್ಯಾದಾನವು ಲೋಕಸೇವೆಯ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಾಧನವು. ನೀವಾದರೂ ಇದೇ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ವಿದ್ಯಾದಾನ ವ್ಯವಸಾಯ ಕೈಕೊಂಡಿರುತ್ತೀರಿ. ಪುರುಷಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಿಂತ ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣವು ಮಹತ್ವದ್ದು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಿದ್ದರೆ ತಮ್ಮ ಸಂತತಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಗೃಹಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ವಿದ್ಯಾವಿನಯ ಸದ್ಗುಣ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿ ವರಡುವರು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸುಶಿಕ್ಷಿತೆಯರಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಸುಗೃಹಿಣಿ, ಸುಮಾತೆ ಮೊದಲಾದ ಪದವಿಗಳು ಬರಲಾರವು. ಸುಗೃಹಿಣಿಯು ತನ್ನ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಅಂದಗೊಳಿಸುವಳು. ಅದನ್ನು ಇಂಪ್ರನ ನಂದನವನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಳು. ಸುಮಾತೆಯು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಉತ್ತಮ ನಾಗರಿಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಳು. ಬಾಲಕರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಾಡುವದು ಹೇಗೆ

ಲೋಕಸೇವೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಕೆಂಬಹುನಾ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಲೋಕಸೇವೆಯು ಬಾಲಕಿಯರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಾಡುವದರಿಂದ ಘಟಿಸುವದು. ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಔದಾರ್ಯದಿಂದಲೂ, ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೂ ಲೋಕಸೇವೆಯು ನನ್ನಿಂದ ಘಟಿಸುವಂತಹ ಸುಯೋಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಾನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪರಹಿತವೇ ಇರುವದಿಲ್ಲ; ಪರಹಿತದೊಡನೆ ಸ್ವಹಿತವೂ ಸಾಧಿಸುವದು. ನಾನೂ ಉದ್ಯೋಗರತಳಾದರೆ ಸಂಸಾರಶಕಟೆ ಸಾಗಿಸುವಾಗ ನಿಮಗೊದಗುವ ತೊಂದರೆಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗಬಹುದು.'

'ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನೀನು ಸಿದ್ಧಳಾಗಿರುವೆಯೆಂದಂತಾಯಿತು.'

'ತಮ್ಮ ಅಜ್ಜೆಯಾದರೆ ಕೈಕೊಳ್ಳುವೆನು. ಯಾಕೆ? ಆ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವದೇನು?' ಎಂದು ರಮಾದೇವಿಯು ಉತ್ಕಂಠಿತಳಾಗಿ ಕೇಳಿದಳು.

'ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೀಯಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಲದಾಗಿದೆ.'

'ಇದರಲ್ಲೇನು ಅಂತಹ ಗಹನ ವಿಚಾರವಿದೆ? ಶಿಕ್ಷಣದಾನವು ಲೋಕಸೇವೆಯ ಉತ್ತಮವಾದ ಸಾಧನವೆಂದು ನೀವು ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಅಂದಿರುವಿರಿ. ನೀವಾದರೂ ಮಿಕ್ಕ ವ್ಯವಸಾಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡದ್ದರ ಕಾರಣವೂ ಇದೇ ಇರುವದು. ನನ್ನನ್ನು ದುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಬಾರದೆಂದು ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿರಿ.'

'ನೀನು ದುಡಿಯಬಾರದೆಂದೂ, ಲೋಕಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಾರದೆಂದೂ ನನ್ನ ಮತವಿಲ್ಲ. ಲೋಕಸೇವೆ ಮಾಡುವ ಅಥವಾ ದುಡಿಯುವ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಚನ್ನಾಗಿದ್ದರೆ ಒಳಿತು; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಪಚ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಡುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗುವದು.'

'ಲೋಕಸೇವೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾದಾನದಂತಹ ಸುಂದರವಾದ ಸಾಧನವು ಇನ್ನಾವುದಿರುವದು?'

'ವಿದ್ಯಾದಾನವು ಸುಂದರವಾದ ಸಾಧನವಲ್ಲೆಂದು ನಾನು ಅನ್ನುವದಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರು ಸಚ್ಚರಿತ್ರರೂ ಸುಶೀಲರೂ ಇದ್ದರೆ ಒಳಿತು; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೇ ತೊಂದರೆಯೂ ಕ್ಲೇಶವೂ ಒದಗುವವು. ಸದ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲೋಕಮತವು

ಕಲುಷಿತವಿದ್ದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವದು. ಅಂತೆಯೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಹಿಂಜರಿಯತೊಡಗಿದೆ.’

‘ಚನ್ನಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯಾದರೆ ನಾನು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವೆನು.’

‘ನಿನ್ನನ್ನು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸದಿರುವುದೂ ಅಪರಿಹಾರ್ಯವಿದೆ; ಯಾಕಂದರೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನನಗೆ ಬಹಳೇ ಒತ್ತಾಯ ಪಡಿಸತೊಡಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಮೀರುವುದು ಕಠಿಣವೆನಿಸಿದೆ. ಎಷ್ಟಾದರೂ ಅವರು ಮುಖ್ಯ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು. ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ‘ತುರಮಕತುರಮನ್ಯಥಾಕರ್ತುಮ್’ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ವಿಧಾತರೇ ಅವರಾಗಿರುವರು. ಅವರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಲ್ಲಂಘಿಸಿದರೆ, ಕ್ಷೋಭೆಗೊಂಡು ನನಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡತೊಡಗುವರು. ಅವರ ದೋಷಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೆ ನಾನು ಅವರ ಸಂತಾಪಕ್ಕೆ ಸೊಪ್ಪುಹಾಕಬೇ ನಿಜ್ಜಳವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೆನು; ಆದರೆ ಅವರ ಚಾರಿತ್ರ್ಯಹಿಂತೆಯೇ ಲಕ್ಷಣಗಳು ನನಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಜನರಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾದ ಗುಸಿವಿ ಸಿಯಿವೆ. ಸ್ಮೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಸಾಹೇಬರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹೀತಳಾಗಿರುವಳೆಂದು ವಿರಲವೂ ಗುಪ್ತವೂ ಆದ ಲೋಕವಾರ್ತೆಯಿದೆ.’

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಪೇದೆಯು ಬಂದು—‘ವಾರ್ತರರೆ, ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರೂ ಹೆಡ್ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯವರೂ ನಿಮ್ಮ ಭೆಟ್ಟಿಗಾಗಿ ಬರುವರು.’

‘ಯಾವಾಗ ಬರುವರು?’ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದನು.

‘ಈಗಾಗಲೆ ಅವರು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟಿತೆಂಬುದು.’

‘ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬರಲಿ’

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು, ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು--‘ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಆನಗಮನದ ಉದ್ದೇಶವು ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯಿತೇನು?’

‘ತಿಳಿಯದೇನು?’

‘ಅವರಿಗೆ ಏನು ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನಿನ್ನ ಮತವಿದೆ?’

‘ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯಿದ್ದಂತೆ ಉತ್ತರವೀಯಿರಿ. ಹೀಗೆಯೇ ಉತ್ತರವೀಯಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೋಚದಾಗಿದೆ.’

‘ಒಳ್ಳೇದು. ನೀನು ಕಾಫಿ-ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ಮುಂತಾದ ಉಪಾಹಾರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸು’

ರಥಾದೇವಿಯು ಎದ್ದು ಒಳಗೆ ಹೋದಳು. ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಸೇವಕನ ಬಾಗಿಲದ ಹೊರಗಿದ್ದ ಕಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಮುಂದೆ ಕಾಲು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯೂ ರಾಧಾದೇವಿಯೂ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಕುರ್ಚಾಸನಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಜೊತೆಗಿರಿಸಿದ್ದ ಕುರ್ಚಾಸನದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸಂಕೋಚವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸಿತು. ಕುರ್ಚಾಸನನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಿಗೆ ಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ವಿಚಾರವೂ ರಾಧಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಂತಾಪವು ಹುಟ್ಟಿತು ಮೂರು ವರ್ಷದ ಟ್ರಿಂಡಳು. ದೊಡ್ಡ ಪಗಾರ. ವರ್ಷದಲ್ಲೆ ಎರಡು ಸಾರೆ ವೇತನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯು ಸುಯೋಗ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಆ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟೆಸ್ಸು ಅಹಂಕಾರಿಯಾಗಿರುವಳೆಂದು ಅವನ ಗೃಹಿಕೆಯಾಯಿತು.

ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗೂ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಬಳಿಕ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—‘ಹೂಸ್ತರೆ, ನಿಂತಿರೇಕೆ? ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ’ ಎಂದು ತಮ್ಮ ಬದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ್ತೊಂದು ಕುರ್ಚಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಳುಮಾಡಿದರು.

‘ಇರಲಿ. ಸಾಹೇಬರೆ, ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ,’ ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ವಿನಯದಿಂದ ನುಡಿದು, ಹಾಸುಗೆಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತನು.

‘ನೀವು ಬಹಳೇ ಸಂಕೋಚದವರು ಕಾಣುತ್ತೀರಿ. ಸೇವ್ಯ-ಸೇವಕ ಭಾವನೆಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲರಬಾರದು. ನಾವು ಶಾಲೆಯಲ್ಲೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸರಿಸಮಾನಸ್ತಂದರೇ,’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹೇಳಿದರು.

‘ಸಾಹೇಬರೇ!’ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಒಳ್ಳೇ ಆಡ್ಯತೆಯಿಂದ—‘ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆಂದರೆ ನೀವು ಏನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿರಿ? ಇವರಲ್ಲಿಯ ವಿಚಾರಗಳು ಬಹಳೇ ವಿಚಿತ್ರವಿರುವವು. ನಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳೂ ನವ ಸುಧಾರಣೆಗಳೂ ಇವರಲ್ಲಿ ಇವರು ಪುರಾಣ ಪುರುಷರು! ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ಓಡುತ್ತಿರುವದೆಂಬ ದರ ಕಡೆಗೆ ಇವರ ಲಕ್ಷ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಕಣ್ಣಿದ್ದ ಕುರುಡರೂ, ಕಿವಿಯಿದ್ದ ಕಿವುಡರೂ, ಕಾಲಿದ್ದ ಕುಂಟರೂ, ಬುದ್ಧಿಯಿದ್ದ ಹುಚ್ಚರೂ ಯಾರೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ,

ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಈ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಳು ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಏನೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ ನೋಡಿರಿ!’

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗತೊಡಗಿದಳು. ಅವಳ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೌತುಕಗೊಂಡು ಕೇಳಿದ ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರೂನಗತೊಡಗಿದರು. ಉಭಯತರ ನಗುವೂ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಅಸಹ್ಯವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸದೆ, ವಿನಮ್ರಭಾವದಿಂದ—‘ರಾಧಾ! ವಿಯವರೆ, ನೀವು ಅನ್ನುತ್ತಿರುವಂತೆ ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಧೈರ್ಯ ಸಾಲದು; ಯಾಕಂದರೆ, ನಾನು ನಿಮ್ಮಂತೆ ಬ್ರೇನಿಂಗ ಹೂಂದಿ ದವನಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಹೊಸ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳು ನನ್ನಲ್ಲ ಹೇಗೆ ಬರಬೇಕು? ಉಗಿಬಂಡಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿ ಓಡುವದು ಸಾಧ್ಯವುಂಟೇ? ಓಡುವವರು ಓಡಲಿ. ನಮ್ಮಂಥ ವೇದಾಹೀನರು ಮೆಲ್ಲಗೆನಡೆಯುತ್ತಿರುವೆವೆಂದೇ ನಿಮ್ಮಂತಹರ ಓಟದ ಕಡೆಗೆ ಜನರು ಕಾತೂಹಲದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವರು. ಓಡುವ ಉಬ್ಬಿನಲ್ಲಿಕಾಲುಮುರಿಯದಂತೆ ಜಾಗ್ರತೆಗೊಂಡರೆ ಮಾತ್ರ ಓಟವು ಕೌತುಕಪೂರ್ಣವಾಗುವದು; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಗೆಗೇಡಾಗುವ ಸಂಭವ.’

‘ಇರಲಿ. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ.’ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಆ ಮಾತನ್ನು ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ— ‘ನಾವು ಇಲ್ಲಗೆ ಯಾವ ಕ್ರಿಯೆಗಾಗಿ ಬಂದಿರುವೆವೆಂಬದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.’

‘ಸಾಹೇಬರೆ, ನನಗೆ ಅದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.’

‘ಹಾಂ! ಹೀಗೇಕೆ ಹೇಳುವಿರಿ? ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ನಿಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನೂ ತೆಗೆದಿಲ್ಲವೆ?’

‘ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ, ಮೊನ್ನೆ ನಾನು ನಿಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯದ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಸವಾರಿಯ ಆಗಮನವಾಗಿದೆ. ಇವರ ಆಗ್ರಹದ ಮೂಲಕ ನಾನೂ ಬಂದೆನು’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ನುಡಿದಳು.

‘ಒಳತಾಯಿತು. ಸಾಹೇಬರಂತಹರು ನಮ್ಮಂತಹ ಬಡವರ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಪಾದಧೂಳಿಯನ್ನು ಕೆಡಹಿದ್ದು ಸುಕೃತವೆಂದು ಭಾವಿಸುವೆನು’ ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಮಾತಾಡಿ—‘ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ನನಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು; ಆದರೆ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನಾಗಲಿ-ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿಲ್ಲ.’

‘ಮಾಸ್ತರರೆ, ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ರವಾ ದೇವಿಯವರು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಸ್ತ್ರೀ

ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಸಾರಣೆಗಾಗಿ ಸಾಹಸಮಾಡತೊಡಗಿದ ನನಗೆ, ಅವರಂತಹಸುಗೃಹಿಣಿಯರಿಂದ ಒಹಳೇ ನೆರವಾಗುವದು. ವಿಜಯನಗರದ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯು, ಅದರಲ್ಲಯೂ ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಭಾಗವು ಅದರ್ಶವಾಗಬೇಕೆಂದೇ ನನ್ನ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯುಂಟು. ವಿಜಯನಗರದ ಬಾಲಿಕಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರವಾದೇವಿಯವರನ್ನು ಆರುತಿಂಗಳು ಉಪಶಿಕ್ಷಕಿಯೆಂದು ನಿಯಮಿಸುವೆನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಮುಖ್ಯಶಿಕ್ಷಕಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವೆನು. ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ಪ್ರೀನಿಂಗ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದುವ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವೆನು. ನನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯಿತ್ತರೆ, ನಿಮಗೂ ಲಾಭವಾಗುವದೆಂಬದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡಿರಿ. ಸಣ್ಣ ಸಂಬಳದ ನಿಮಗೆ ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯಿಂದ ಉಪಯೋಗವಾಗಿ, ಸಂಸಾರವು ಸುಸೂತ್ರದಿಂದ ನಡೆಯುವದು. ನಾನು ಅವರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಬೇಕೆಂದಿರುವ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೂ ಪುರುಷಶಿಕ್ಷಕರಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ನಾನು ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಮಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕೆಲಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯವರನ್ನು ಕರೆಯಿರಿ. ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿ, ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನು.' ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನುಡಿದು, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮುಖದಿಂದ ಯಾವ ಉತ್ತರ ಬರುವದೆಂಬದನ್ನು ಅತುರದಿಂದ ಫಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತರು.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮನಸ್ಸು ಇತ್ತಂಡವಾಗಿತ್ತು. ಯಾವದೊಂದನ್ನು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವನು ಅನುಮಾನಪಡಹತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ರಾಧಾದೇವಿಯು—'ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಆಪ್ತೊಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಂತಹದೇನಿದೆ? ಸಾಹೇಬರಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಜನರ ಮಾತನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಸುಖವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅವರು ನಿಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ತಮ್ಮ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಕೆಲಸಗಾರರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಬಲು ಅಭಿಮಾನ. ಇಂತಹ ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವದು ಅಪರೂಪ. ಈ ಧರ್ಮವಂತರು ನನ್ನ ಕೈಹಿಡಿಯದಿದ್ದರೆ, ಇಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ನಾನು ಯಾವ ದರವಸ್ಥೆಗೀಡಾಗುತ್ತಿದ್ದೆನೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಪತಿರಾಯರು ನಿರಕ್ಷರ ಕುಕ್ಷಿಗಳಿದ್ದರೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಅಂತಹರನ್ನು ಸಹ ಇವರು ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ, ಸುಧಾರಿಸಿ ಕೆಲಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿರುವರು. ಶಿಶುವರ್ದದ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವಂತೆ ಅವರನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದರು. ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯವರನ್ನು

ಕರೆಯಿರಿ; ಸಾಹೇಬರ ಹೇಳಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿರಿ.'

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಹೀಗೆ ನುಡಿದಮೇಲೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕುರಿತು- 'ರಾವಸಾಹೇಬರೇ, ಅವಳೇನೂ ನನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ಹೊರತಿಲ್ಲ. ಸರಕಾರೀ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ, ಅವರ ಶೀಲಕ್ಕೂ ಮಾನಕ್ಕೂ ಭಂಗಬರುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗುವದೆಂಬ ಅಂಜಿಕೆಯು ಅವಳಿಗಿರುವುದು.'

'ವಾಸ್ತವವೇ!' ಸಾಹೇಬರು ವಿಕಟಹಾಸ್ಯದಿಂದ 'ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನೀತಿಗೆ ಆಸ್ಪದವಿರುವುದೇ? ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಾದ ನಿಮ್ಮ ಮುಖದಿಂದ ಈ ವಿಧದ ಮಾತು ಹೊರಟದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ನನಗೆ ನಗೆ ಬರುವುದು. ನಾನು ವಿದ್ಯಾಖಾತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಿರುವವರೆಗೆ ನೀವು ಯಾವ ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗದು. ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯವರನ್ನು ಕರೆಯಿರಿ. ನಾನು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯ ಹೇಳುವೆನು.

ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಶ್ವಾಸನೆಯಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವೆನಿಸಿತು. ಆಗ ಅವನು- 'ರವಾ, ಕಾಫಿ ಮುಂತಾದ ಉಪಾಹಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.'

ರವಾದೇವಿಯು ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಳು. ಕೂಡಲೆ ಕೋಲ್ಮಿಂಚು ಹೊಡೆದಂತಾಗಿ, ಸಾಹೇಬರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕತ್ತಲೆ ಗೂಡಿಸಿದವು! ಅವರು ನೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದ ಕನ್ನಡಕವನ್ನು ಹಣೆಯಮೇಲಿರಿಸಿ, ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ರವಾದೇವಿಯನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಹತ್ತಿದರು. ರವಾದೇವಿಯೆಂದರೆ, ಗುಣದಲ್ಲಿಯೂ ಮೂವದಲ್ಲೆಯೂ ರಾಮನ ರಮೆಯೇ ಆದ್ದಳು. ರವಾದೇವಿಯು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ನವಪರಿಣಿತ ವಧುವು ಅವಳು ಗೃಹಿಣೀ ಪದವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವರ್ಷವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರದಿದ್ದರೂ, ಮೊದಲೇ ರೂಪವತಿಯಾಗಿದ್ದ ಅವಳಿಗೆ ಸಾಹೇಬರಂತಹರ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕುಕ್ಕಿಸುವದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರಗಳೇ ಸಾಕಾಗಿದ್ದವು. ನಿರ್ಜರಾಂಗನೆಯರಲ್ಲಿ ಸಹ ಇಂತಹ ರೂಪವತಿಯಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲೆಂದು ಸಾಹೇಬರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಂದುಕೊಂಡರು.

ದಮೆಯ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಾಹೇಬರು ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತರಾಗಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ವರ್ತನವು ಅವಳಿಗೆ ಯಾಕೋ ವೈಷಮ್ಯವೆನಿಸಿತು; ಆದರೆ ವರಿಷ್ಠರಿಗೆ ಅವಳ ಈ ವಿಷಮ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಆಗುವ ಹಾನಿಯೇನು? ಸಾಹೇಬರ ಈ ಬಗೆಯ

ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಪುಟ ೧೭

ಅನಂತರ ಸಾಹೇಬರೂ ರಾಧಾದೇವಿಯೂ ಒಂದೇ ಮೇಜಿಗೆ ಕುಳಿತು
ಉಪಾಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ನೋಟದಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಾಗಲಿ, ರಮಾದೇವಿಯಾಗಲಿ ವಿಪರೀತ ಭಾವನೆ ಹೊಂದಿದರೆ ಸ್ವೀಕೃತಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಾಧೆಯುಂಟಾಗುವದೆಂಬದೂ ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕುರಿತು- 'ಇವರೇ ನಮ್ಮ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯವರಾದ ರಮಾದೇವಿಯವರು. ಇವರು ಸುಶೀಲರು; ವಿನಯಸಂಪನ್ನರು. ಸರ್ವಶಿರೋಮಣಿಗಳು.'

ಸಾಹೇಬರು ಗುಂಗಿನಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತರು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಪೇಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಫಿಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಸಾಹೇಬರ ಹಾಗೂ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮುಂದಿರಿಸಿದನು. ರಮಾದೇವಿಯು ತಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಾಹಾರ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಬಡಿಸಿ ಸಾಹೇಬರ ಸಮೀಪದಲ್ಲೆಟ್ಟಳು. ಅನಂತರದಲ್ಲೆ ರಾಧಾದೇವಿಗೂ ಉಪಾಹಾರ ಬಡಿಸಿದಳು.

'ರಮಾದೇವಿ!' ಸಾಹೇಬರು ರಮಾದೇವಿಯ ಮುಖವನ್ನು ಕಣ್ಣೆಟ್ಟು ನೋಡುತ್ತ- 'ನೀನು ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆ?'

'ಈಗಲೆ ಬೇಡ. ಹಿಂದಿನಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು', ಎಂದು ರಮಾದೇವಿಯು ನುಡಿದಳು.

'ರಮಾದೇವಿಯವರೆಂದರೆ ಈಗಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲ; ಅವರು ದ್ವಾಪರಗದವರೋ ತ್ರೀತಾಯುಗದವರೋ ಎಂಬಂತೆ ಇರುವರು', ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ನುಡಿದು, ನಗತೊಡಗಿದಳು.

'ತಪ್ಪಲ್ಲ', ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ನುಡಿದು- 'ರಮಾದೇವಿ, ಸದ್ಯದ ಸುಧಾರಣೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಈ ವಿಧದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಕೆಲಸದಲ್ಲ. ನೀವು ಬುನಾದಿಯ ಪದ್ಧತಿಯಂತಿದ್ದರೆ ದೊಡ್ಡ ತಪ್ಪೆಂದು ಅನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಇರಲಿ ನಿಮ್ಮ ಪದ್ಧತಿಗೆ ನಾವೇಕೆ ವಿರೋಧವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕು?'

ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರ ಸೇವನೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಚಕ್ಕುಲಿಯು ತಣುಕನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಿಕೊಳ್ಳುವಾಗಲೂ, ಕಾಫಿಯ ಪೇಲೆಯನ್ನು ಬಾಯಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ಜುರಿ ಎಳೆಯುವಾಗಲೂ ಸಾಹೇಬರ ದೃಷ್ಟಿಯು ರಮಾದೇವಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟುಕೊಂಡಿತ್ತು.

ಉಪಾಹಾರವು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸಾಹೇಬರು ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು- 'ರಮಾದೇವಿ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕೆಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸುವೆನು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಉಪಶಿಕ್ಷಕೆಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಮೊದಲು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ನನ್ನ ವಿಚಾರವು ಬೇರೆಯಾಯಿತು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮೊದಲೇ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕೆಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುವೆನು.'

ಸುವೆನು. ನೀವು ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವರಾಗಿರುವೆರೆಂಬದನ್ನು ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಮುಖಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದಲೇ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವೆನು. ನೀವು ಯಾವ ವಿಧದ ಯೋಜನೆಗೂ ಒಳಗಾಗದೆ, ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಿರಿ ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣವು ನಿಮ್ಮಂತಹರಿಂದಲೇ ಪ್ರಸಾರವಾಗಿ, ನನ್ನ ಅಂತಿಮ ಇಚ್ಛೆಯು ಸಫಲ ಹೊಂದಬೇಕಾಗಿವೆ. ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಒಗೆಯಿಂದಲೂ ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಂಡ ಹೋಗುವೆನು. ವೇಳೆ ವೇಳೆಗೆ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಿ ತಕ್ಕ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವೆನು ನಿಮ್ಮ ಪತಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಕರೇ ಇರುವವರಿಂದ, ಅವರಿಂದಲಾದರೂ ನಿಮಗೆ ನೆರವು ದೊರೆತೇ ದೊರೆಯುವದು ನನಗೆ ನನ್ನ ಮಗಳಾದ ಚಂದ್ರಲೇಖೆಯು ಹೇಗೋ, ನೀವೂ ಹಾಗೆ. ಮತ್ತಿನ್ನೇನು ಹೇಳಲಿ? ಹೂಂ ಹೇಳಿರಿ. ನೀವು ನನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನೀಯುವಿರೋ-ಇಲ್ಲವೋ?"

ರಮಾದೇವಿಯು ಉತ್ತರವೀಯದೆ, ಪತಿಯು ಮುಖವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸತೊಡಗಿದಳು.

‘ಇಷ್ಟೇಕೆ ಅನುಮಾನಿಸುವಿರಿ? ಸಾಹೇಬರು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಮನುಷ್ಯವರಾಗಲು, ಅಂತಹದ ಮನಸ್ಸು ಮುರಿಯುವಂತೆ ವರಿಸುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ,’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ನಡುವೆ ಹೇಳಿದಳು.

‘ಸಾಹೇಬರೆ, ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವೆಂದರೆ, ಕೇವಲ ಉದರಪೋಷಣೆಗೆಂದು ಕೈಕೊಂಡ ಕೂಲಿಯ ಉದ್ಯೋಗವಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಲೋಕಸೇವೆಯು ಸಾಧಿಸುವದರಿಂದಲೇ ನಾನು ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸಲೊಪ್ಪುವೆನು. ನನ್ನ ರಮೆಗೆ ಶೀಲವು ಪ್ರಾಣಕೈಂತಲೂ ಮೇಲು. ಈ ವಿಷಯದ ಕಡೆಗೆ ವರಿಷ್ಠರಾದ ತಾವು ಜಾಗ್ರತೆಗೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು. ವ್ಯವಸಾಯ ಬಂಧುಗಳಾದ ಶಿಕ್ಷಕರಿಂದಾಗಲಿ, ವರಿಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದಾಗಲಿ ಅವಳ ನೀತಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದ ವರ್ತನವು ಘಟಿಸಬಂತೆ ಕಾಯಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಆಶ್ರಯವು ನನಗೆ ಭರವಸೆಯಿಟ್ಟು ನಾನು ಇವಳನ್ನು ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸಲೊಪ್ಪಿರುವೆನು.’

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಸಾಹೇಬರು ಆನಂದವು ಹೃದಯಾಕಾಶವನ್ನು ತುಂಬಿ ಹೊರಜೆಲ್ಲತೊಡಗಿತು. ಆಗ ಅವರು-‘ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರಿ. ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಟ್ಟಿರುವೆನೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಈ ನಮ್ಮ ರಾಧಾದೇವಿಯವರನ್ನು ಕೇಳಿರಿ. ತಿರುಗಿ ಕೇಳಿದರೆ ಬೇರೆಯವರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲ;

ಯಾಕಂದರೆ, ನೀವು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯ ಹೊರಗಿನವರಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ನನ್ನ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗರಲಿಕ್ಕೆ ದೇವು ನೀವು ನನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯಿತ್ತದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾನಂದವಾಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಗೃಹಿಣಿಯ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯಿರುವದೆಂದು ನಂಬಿರಿ.' ಎಂದು ನುಡಿದು, ರಮಾದೇವಿಯವರನ್ನು ಕುರಿತು—'ರಮಾದೇವಿ, ನಿಮ್ಮ ಪತಿ ದೇವರ ಆಜ್ಞೆಯಂತು ಆಯಿತು. ನೀವು ಅವರ ಹಾಗೂ ನನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯಿತ್ತ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತಾಡಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಮುಖದಿಂದಲೇ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಯನ್ನು ಕೇಳಲಿಚ್ಛಿಸಿರುವೆನು.'

'ಸಾಹೇಬರೇ, ಪತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ದೇವಾಜ್ಞೆಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚೆಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿರುವೆನು. ನಾನು ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸ್ವಸಂ ತೋಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧಳಾಗಿರುವೆನು' ಎಂದು ರಮಾದೇವಿಯು ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿತ್ತಳು

'ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಹುಡುಗೆಯರ ಎರಡನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿರುವೆನು ನಾಳಿನಿಂದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿರಿ. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳೊಂದಕ್ಕೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ರೂಪಾಯಿಗಳ ವೇತ ನವು ನಿಮಗೆ ದೊರೆಯುವದು.'

ಸಾಹೇಬರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಆ ಬಡ ದಂಪತಿಗಳಿಗಾದಅನಂದವನ್ನು ಒಣ್ಣಿಸಲಳವಲ್ಲ. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸಂಭಾವನಾ ಪತ್ರ ಹೊಂದಿದ್ದ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಸಂಬಳವೂ ಇಪ್ಪ ತ್ತೈದು ; ಯಾವ ಸಂಭಾವನಾಪತ್ರಗಳಿಲ್ಲದ ಹಾಗೂ ಇಂದೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡ ತೊಡಗುವ ರಮಾದೇವಿಯ ವೇತನವೂ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು! ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನಿಗ್ರಹಾನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಸಂಪನ್ನರೂ ಕರ್ತುಮಕರ್ತಂ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು. ಅವರು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ವಿಧಾತರಾಗಿದ್ದರೆನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

ಬಡತನದ ಬಾಳಿನ ಆ ದಂಪತಿಗಳು ಸಾಹೇಬರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡರು. ಅವರು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ನೋಡ ತೊಡಗಿದರು. ಸಾಹೇಬರಾದರೋ ಯಾವದೋ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದರು ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರು ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನೊಡಗೊಂಡು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದರು.

ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲ.

ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ದಿವಾಣಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕುರ್ಚಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು, 'ವಾರಂಗನೆ' ಎಂಬ ಕಥೆಯನ್ನು ಓದತೊಡಗಿದ್ದರು. ಇಚ್ಛಿತವಿಷಯವಿದ್ದುದರಿಂದಲೋ-ಎನೋ ಅವರು ಅದರಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಎದುರಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಸಿಂತುಕೊಂಡು ನಾಲ್ಕೈಂಟು ಸಾರೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಲಕ್ಷ್ಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ಎದುರಿಗೆ ಸಿಂತವರಲ್ಲೊಬ್ಬನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ—'ರಾವಸಾಹೇಬ!' ಎಂದು ನುಡಿದು, ಕೈಜೋಡಿಸಿದನು. ರಾವಸಾಹೇಬರ ಮುಖವು ಮೇಲಾಯಿತು. ಮತ್ತೊಬ್ಬನೂ ಅಭಿವಂದಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ದಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರು ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು—'ಯಾಕೆ? ಅನಂದರಾಯ ಮಾಸ್ತರ ರೇನು? ಇನ್ನೊಬ್ಬರಾರು? ಗೋವಿಂದರಾಯ ಮಾಸ್ತರರಲ್ಲವೆ?'

'ಹೌದು ರಾವಸಾಹೇಬ!' ಎಂದು ಗೋವಿಂದರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

'ಇದೇನು? ಅನಂದ-ಗೋವಿಂದರಿಬ್ಬರೂ ಬಂದಿರುವಿರಿ?'

'ತಾವು ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆತರಲೆಕ್ಕೆ ಪೇದಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬಂದೆವು' ಎಂದು ಅನಂದರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

'ಓಹೋ! ನೆನಪಾಯಿತು. ಹೌದು. ಒಂದು ಕೆಲಸದ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದೆನು.'

'ಯಾವ ಕೆಲಸವು?' ಅನಂದರಾಯನು ಕೇಳಿದನು.

'ಅನಂದರಾಯರೆ, ಗೋವಿಂದರಾಯರೆ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನೀವು ಮದಾಂಧ ರಾದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವದು. ಕರ್ತುಮಕರ್ತುಂ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ನನ್ನ ಅಜ್ಜೆಯನ್ನು ನೀವು ಬಾಲಕರ ಪುಳಾಸವೆಂದು ತಿಳಿದಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು' ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ದರ್ವೋಕ್ತಿಯಿಂದ ನುಡಿದರು.

'ಖಾವಿಂದ! ನಿಮ್ಮ ಅಜ್ಜೆಯೆಂದರೆ ಅದು ಅಮಗೆ ದೇವಾಜ್ಞೆಗಿಂತ ಲೂ ಅಧಿಕವಾದದ್ದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ದೇವಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಧೀಕರಿಸೇವು; ಅದರೆ ನಿಮ್ಮ ಅಜ್ಜೆಯೊ ಗಿನ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಸಹ ನಾವು ತೆಗೆದು ಹಾಕಲಾರೆವು' ಎಂದು ಗೋವಿಂದರಾಯನು ಕೈಜೋಡಿಸಿ ನುಡಿಯುವಾಗ ಅನಂದರಾಯನು ಹೌದು ಖಾವಿಂದ, ಹೌದು ರಾವಸಾಹೇಬ, ಹೌದು ಮೆಹರ್ಬಾನ!' ಎಂದು ಅನ್ನತೊಡಗಿದ್ದನು.

‘ಮಾತನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಭಕ್ತಿಯೂ, ಕರ್ತವ್ಯದಕ್ಷತೆಯೂ ಕೃತಿ ಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಉನ್ನತರಾಗಿರುವಿರಿ. ನನ್ನ ಸಹಾಯಕರೆಂಬ ಉದ್ದೇಶ ದಿಂದ ನಿಮಗೆ ಎಷ್ಟು ವಿಧದಿಂದ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆನೆಂಬದನ್ನು ನೆನಪಿ ನಲ್ಲಟ್ಟಿರ ವಿರೇನು? ನಿಮಗಿಂತ ಉತ್ತಮ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರೂ, ನಿಮ ಗಿಂತ ಕಷ್ಟ ದುಡಿದವರೂ ಆದ ಜನರನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹಾಕಿ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮುಂದೆ ತಂದದ್ದರ ಅರಿವು ನಿಮಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ತೀವ್ರವೇ ದಂಡಣೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುವದು ಓದ್ ಮಾಡರೆ, ಈ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾಧಿಯೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿರಾ?’

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಗರ್ಜನೆಯಿಂದ ಆನಂದರಾಯ-ಗೋವಿಂದರಾಯರ ಎದೆಯೆಡೆಯಿತು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ಮಿಕ್ಕಿಮಿಕ್ಕಿ ನೋಡಹತ್ತಿ ದರು ಈಗ ಅವರ ಸರ್ವಾಂಗವು ಧರಧರನೆ ನಡುಗತೊಡಗಿತ್ತು. ಅವರ ಆವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸಂತಾಪವು ದ್ವಿಗುಣಿತವಾಯಿತು. ತಮ್ಮ ತಿಳುವಳಿಕೆಯು ಮೇರೆಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಅಪರಾಧಿಗಳಿರುವರೆಂದು ಅವರು ಬಗೆದರು.

‘ಮೂರ್ಖರೇ, ನಿಮ್ಮ ವೇತನವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮಲೆನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವೆನು!’

ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಈ ಕ್ರೂರವಾಣಿಯಿಂದ ಆ ಮಾಸ್ತರರಿಬ್ಬರ ಜೀವವು ಸತ್ತಿಯೆಂದಲ್ಲೇ ಡೋದಂತಾಯಿತು! ವರಿಷ್ಠರಿಗೆ ಏನು ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು. ಕೆಲವು ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ಆನಂದರಾಯನು ಧೈರ್ಯ ತಂದುಕೊಂಡು-‘ಖಾವಿಂದ, ನಮ್ಮಿಂದ ತಿಲಾಂಶ ವಾದರೂ ಅಪರಾಧ ಘಟಿಸಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ತಪ್ಪು ನಮ್ಮ ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ, ನಮಗೆ ಬೇಕಾದಂತಹ ಶಾಸನವನ್ನು ವಿಧಿಸಿರಿ.’

‘ಕತ್ತಿ! ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನಿನಗೆ ನಾಚಿಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆ? ಕತ್ತಿ ಕಾಯಲು ಯೇಗ್ಯರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ನಾನೇ ಕತ್ತಿಯಾಗಿರುವೆನು.’

‘ನಮ್ಮ ತಪ್ಪು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಬೇಕಾದಂತಹ ದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಿರಿ ಎಂದು ಗೋವಿಂದರಾಯನೂ ಧೈರ್ಯ ತಂದುಕೊಂಡು ಮಾತಾಡಿದನು.

‘ತಪ್ಪುತೋರಿಸಿಕೊಡಬೇಕೇ?’ ಎಂದನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನುಡಿದು, ದ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟು ಕರುಣಶತನವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡು, ‘ರವಾದೇವಿ ಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಸಾಹಸ

ನಡೆಯಿಸಿರುವುದು ನಿಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವದೇ?"

‘ಹೌದು ಸಾಹೇಬರಿ!’ ಇಬ್ಬರು ಮಾಸ್ತರರೂ ಏಕಕಂಠದಿಂದಂದರು.

‘ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾನು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದೆನು. ಆಗ ನಿಮ್ಮಿಂದ ನನಗೆ ತಿಲಾಂಶವೂ ಸಹಾಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.’

‘ನಾವು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನನ್ನು ಕಂಡು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ಪರಿ ಯಾಗಿ ಹೇಳಿದೆವು. ರಾಧಾದೇವಿಯವರಿಗೂ ಈ ಸಂಗತಿ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ನಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಆಗ ದುರ್ಲಕ್ಷಿಸಿದನು. ನೀವೇ ಮನೆ ತನಕ ಹೋಗಿ ದುಂಬಾಲಬದ್ದ ಮೇಲೆ, ವರಿಷ್ಠರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಷೂರ ಲಿಕ್ಕಾಗದೆ ಸಮ್ಮತಿಸಿದನು’ ಎಂದು ಆನಂದರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

‘ನೀವು ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ನಾನು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮನವೊಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ನುಡಿದು, ‘ಆ ಮಾತಿರಲಿ. ದಿವಾಣರ ಶಕುಂತಲೆಯ ವಿಷಯವೇನಾಯಿತು?’

‘ಖಾವಿಂದ, ನಿಮ್ಮಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನೆ ಹೊಂದಿದವ ರಾದ ನಿಮ್ಮಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಒಂದೆರಡು ಕೆಲಸಗಳು ನೆರವೇರದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಉದಾಸವಾಗಿದೆ. ‘ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕುಲಯುವತಿ ಯರು ಬರುತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ; ವಾರಾಂಗನೆಯರನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತರುವುದಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಹೇಳು’ ಎಂದು ದಿವಾಣ ಮಾಧವರಾಯನು ನಿಷ್ಕೂರವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು.’ ಎಂದು ಆನಂದರಾಯನು ಅಂಜುತ್ತಂಜುತ್ತ ನುಡಿದನು.

ಮಾಧವರಾಯನ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಹೃದಯವು ಸಂತ ಪ್ತವಾಯಿತು; ಆದರೆ ಅವನು ಮಾಡುವದೇನು? ಸಾಹೇಬರ ಸಿಟ್ಟು-ಸಿಡುಕು ತನಗಳಿಗೆ ಬೆದರಲಿಕ್ಕೆ ಅವನೇನು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಶಿಕ್ಷಕನಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಸಂತಾಪಯುಕ್ತವಾಣಿಯಿಂದಲೆ-‘ಮಾಧವರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದನೇ?’

‘ಖಾವಿಂದರೆದುರಿಗೆ ನಾನು ಸುಳ್ಳಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ, ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲವಾಗಿರುವದೆಂದು ಅವನು ಆಡಿ ತೋರಿಸಿಗನು,’ ಎಂದ ಗೋವಿಂದರಾಯನೂ ಹೇಳಿದನು.

‘ಒಳ್ಳೇದು. ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿದಾಗ ನೋಡೋಣ!’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣ ರಾಯನು ಮಾನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು, ನಾನು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು

ಗೋಕುಲವನ್ನಾ ದರೂಮಾಡುವೆನು; ವೃಂದಾವನವನ್ನಾ ದರೂ ಮಾಡುವೆನು; ಇಲ್ಲವೆ ಕುಂಜವನವನ್ನಾ ದರೂ ಮಾಡುವೆನು. ಅಧಿಕಾರ ಬಲದಿಂದ ನಾನು ಗೋಕುಲದ ಕೃಷ್ಣನಾಗುವೆನು; ವೃಂದಾವನದ ಮಾಧವನಾಗುವೆನು; ಕುಂಜವನದ ವೇಣುಗೋಪಾಲನಾಗುವೆನು. ಅದರ ಗೊಡವೆ ತನ್ನಗೇನು? ಹೇಗೆ ನಡೆದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳುವವರಾರು?"

‘ತಮ್ಮ = ಅಧಿಕಾರದ ಮಹತಿಯು ಮಾಧವರಾಯನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಹಾಗೆ ಮುಖನಂತೆ ಮಾತಾಡಿಬಿಟ್ಟನು.’ ಅನಂದರಾಯನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಉಬ್ಬಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಾತನಾಡಿದನು.

‘ಇರಲಿ. ಈ ವಿಷಯದ ಇತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಯಥಾವಕಾಶವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇನೆ,’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು—‘ವಕೀಲ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಶೀಲಕ್ಕೆ ಭಂಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತಹ ವಕ್ರನವನ್ನು ರಿಸಿರುವನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಇಂದು ಅವನು ಒಂದು ಇಳಕಲ್ಲು ಸೀರೆಯನ್ನು ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದನು. ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ನನಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿಯು ತಿಳಿಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ನಾನು ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಮಾಡಿ, ಸೀರೆಯನ್ನು ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವಂತೆ ಹೇಳಿದೆನು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಶಿಕ್ಷಕಿಯಿರುವಳು. ಅವಳ ಶೀಲಕ್ಕೂ ಮಾನಕ್ಕೂ ಭಂಗ ತರುವಂತಹ ಕೃತಿಗಳು ಜರುಗಿದರೆ, ಮುಂದೆ ಪ್ರಸಂಗವು ಕಠಿಣವಾಗುವದೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳು. ಮೊದಲಿನ ಸ್ನೇಹದ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿ ಅವನು ಮನಬಂದಂತೆ ವರ್ತಿಸತೊಡಗಿರುವನು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಎಷ್ಟು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನವಳಾಗಿರುವಳೆಂಬದನ್ನು ಆ ಕಾಮಾಂಧನು ಅರಿತಿಲ್ಲ. ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಅವಳಿಗೇನು ನೌಕರಿ ಬೇಡಾಗಿರುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೀವು ಇಂದೇ ನೆರವೇರಿಸಿರಿ.’

‘ಆವಶ್ಯವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸುವೆವು’ ಎಂದು ಮಾಸ್ತರರಿಬ್ಬರೂ ನುಡಿದರು.

‘ನಿನ್ನಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.’

‘ಯಾವ ವಿಷಯ?’ ಎಂದು ಅನಂದರಾಯನು ಅತುರದಿಂದ ಕೇಳಲು,

‘ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರಮಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಹುಡುಗೆಯರ ಎರಡನೇ ನಂಬರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿರುವದನ್ನು ನೀವು ಬಲ್ಲೀರಿ. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಬಡವನು. ಅವನು ದ್ರವ್ಯದಾಶೆಯಿಂದಲೂ, ರಮಾದೇವಿಯು ಅಲಂಕಾರಗಳ ಆಶೆಯಿಂದಲೂ

ನನ್ನ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಂತೆ ಆಗುವರೆಂದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ನೀವು ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟಗೊಳಿಸಿ, ನನಗೆ ಆಜ್ಞಾಧಾರಕರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದರೆ ನಿಮಗೆ ಲಾಭವಾಗುವದು. ರಾಧಾದೇವಿಯೂ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅನುಕೂಲಿಯಾಗುವಳು. ಒಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಇಬ್ಬರು-ಮೂವರು ಲೇಸು.'

'ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ನಿಜವು' ಎಂದು ಆನಂದರಾಯನು ನುಡಿದು—
'ನಾನು ರಮಾದೇವಿಯ ಮನವೊಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವೆನು

'ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನನ್ನು ಎಳೆಗೆ ತರುವದು ಎಷ್ಟೊತ್ತಿನ ಕೆಲಸ?'
ಎಂದು ಗೋವಿಂದರಾಯನು ಅಡ್ಡತೆಯಿಂವ ಮಾತಾಡಿದನು.

'ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮನಮುಟ್ಟು ಮಾಡಿರಿ' ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಹೇಳಿ—'ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ನೀವು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿರಿ.'

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ, ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ತೆರಳಿದರು. ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಕೊರಿಸಿದ ಆ ಪ್ರಚಂಡ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಈಡೇರಿಸಬೇಕೆಂಬದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ದೀರ್ಘ ವಿಚಾರಗ್ರಸ್ತರಾಗಿದ್ದರು.

ದಿನಾಂಕರ ಮಾಧವರಾಯನ ನಿಶೇಷಣದಂತೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸಾಹಸವಿಟ್ಟಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯಿಯೆ ಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳು ವರಿಷ್ಠರ ಸಲುವಾಗಿ ಬೇಕಾದಂತಹ ಉಚ್ಚನೀಚ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವಂತಹ ಏಕನಿಷ್ಠಳಿದ್ದಳು. ಇನ್ನು ಉಪಶಿಷ್ಯರೆಂದರೆ, ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರು. ಇವರಾದರೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅನುವಮ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೃಷ್ಣವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಶಾಂತಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇವರು ಎಷ್ಟೋ ಪರಾಕ್ರಮದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆನಂದರಾಯನಂತೂ ಕಡುಗಲಿಯು. ಇವನುಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಿ ನ ಚಲುವೆಯರಾದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಮನವೊಲಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸ್ನೇಹಾಂಕಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದನು. ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣರ ಪ್ರಥಮ ಸ್ನೇಹವಿೂಲ ನಕ್ಕೆ ಇವನೇ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದನು ಈಗ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ರಾಧೆಯಂತಹ ಸ್ನೇಹಿತೆಯು ದೊರೆತಿರಲು, ಅವನ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯ ಸವಾರಂಭವು ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಆನಂದ ಗೋವಿಂದರಂತಹ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರ ಸಹಾಯದ ಅವಶ್ಯ

ಕತೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೆಲಕೆಲವು ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಸಾಹಸವು ಕುಂಠಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವರು ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದ ನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೋವಿಂದರಾಯನಿಂದ ನೆರವಾಗದಂತಹ ಎಷ್ಟೋ ಕೆಲಸಗಳು ಆನಂದರಾಯನಿಂದ ನೆರವೇರಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಏಕನಿಷ್ಠ ಸಾಹಸಿಯೆಂಬ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯನಿಗೆ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆನಂದರಾಯನು ವೇತನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಬೇಕಾದಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕಂಕಣನಾದವು ಕರ್ಣರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ನಿನಾದಗೊಂಡ ಹೊರತು ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾದ್ರ್ವನತೆಯೂ ಅನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಯೂ ಉಂಟಾಗಲಾರವೆಂದು ಅವನ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ವರಿಷ್ಠರ ಮನವನ್ನು ಪ್ರಪುಲಿತ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ತನ್ನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯ ಬಳಿಗಳ ವಶೀಲಿ ಪಹ ಹಚ್ಚಿದ್ದನು!

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಮೊದ ಮೊದಲು ವಾರವಸಿತಿಯರ ಒರೆಗೆ ಹತ್ತು ವಂತಹ ಎಷ್ಟೋ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಸಾಮಾನ್ಯ ತರಗತಿಯ ಕುಲೀನ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೂ ರೂಪವತಿಯರೂ ಆದ ಗೃಹಿಣಿಯರಿದ್ದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇತನದ ಆಶೆ ಹಚ್ಚಿ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವರನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಗುಪ್ತವೂ ಘಾತುಕವೂ ಅನೀತಿಯುಕ್ತವೂ ಆದ ಕಾರಸ್ಥಾನದ ರಹಸ್ಯವು ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಮಾಧವರಾಯನು ಈ ಗುಪ್ತ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಬಲವನ್ನಿಡ್ಡದರಿಂದಲೇ ಅವನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸಲೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಾರಣೆಯ ಉಚ್ಚತಮ ವಾದ ಧೈಯದ ಬುಡದಲ್ಲ ಬಲವತ್ತರವಾದ ಪಾಪವು ಸಂಚಿತವಾಗಿರುವ ದೆಂಬದು ಅವನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೃಷ್ಣಕೃತ್ಯದ ಕೃಷ್ಣಚಿತ್ರವು ತಡವಾಗಿಯಾಗಲೊಲ್ಲ ದೇಕೆ, ವಿಜಯನಗರ ದರಬಾರದ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಆದರೆ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಗೃಹಸ್ಥರ ಈ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ದರಬಾರದೊಳಗಿನ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿರಾಗಿದ್ದರು. ಸಂಸ್ಥಾನಾಧಿಪತಿಗಳಂತೆ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಕಣ್ಣತ್ತಿಪಹ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ, ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವರ ದೂರಿನ ಆಪ್ತರಾಗಿದ್ದರು ಈ ಹತ್ತುಗಡೆಯ ಮೂಲಕ ಓಲಗದ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೃಷ್ಣಕೃತ್ಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ದುರ್ದೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದ್ದರು.

ವಿಜಯನಗರ ರಾಜಧಾನಿಯೊಳಗಿನ ಪ್ರಜಾಜನರೂ, ಸಂಸ್ಥಾನದೊಳಗಿನ ಪ್ರಜಾಜನರೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ವಿನಂತಿಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು; ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖರು ಸಮಕ್ಷಮ ಹೇಳಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಅವರ ಸಾಹಸವು ಅರಣ್ಯರೋದನದಂತಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳ್ಳ ಚಲನವಲನ ಮಾಡತೊಡಗಿರುವ ಸಂಶಯದಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕೆಲ ಜನ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಕಠಿಣವಾದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿದ್ದರು; ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರಂತು ಕೆಲಸದಿಂದ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಪಂಚಕ್ಕೆ ಮೇರೆದಪ್ಪಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕಾಮದೇವನ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಸುಖ-ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ವ್ಯಾಹತಿಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವಾದ ಶಿಕ್ಷಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಆದಷ್ಟು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಅವರಿಗೆ ಸಂಭಾವನೆ-ಪ್ರಶಂಸಾಪತ್ರಗಳೂ ದೊರೆಯದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮೇಲ್ವರಗತಿಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಜನರು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗದಿದ್ದರೂ ಅವರ ಮಾಸಿಕ ವೇತನಕ್ಕೆ ಬಾಧೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೆಲ ಘನವಂತರಂತು ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಲೆ ಶಾಲೆಗೆ ಭಿಟ್ಟಿಯನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಧಾದೇವಿ, ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕಿ ಶಿಕ್ಷಕರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದುವ ಭಾರವು ಅವರ ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ-ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ದಿನವಾದರೂ ಲಭಿಸಿರುವದೆಂದು ಎದೆ ತಟ್ಟಿ ಹೇಳುವ ಧೈರ್ಯವು ಯಾರಿಗೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಹಳವಾದರೆ ಅವರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೊಸಲಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ-ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಆ ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಬೇರೆ ಶಿಕ್ಷಕರಿಂದ ವಾರಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡುಸಾರೆ ಮಾತ್ರ ಜ್ಞಾನಾವೃತ್ತ ಪಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೇಲ್ವರಗತಿಯ ಈ ಶಿಕ್ಷಕರು ಶಾಲೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದತ್ತ ತಿಂಗಳಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ಯಾರೂ ಕೇಳುವವರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕಾಮದೇವನ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಮನಮುಟ್ಟಿ ದುಡಿಯುವ ಆ ಜನರಿಗೆ ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಇನ್ನು ಎರಡನೇ ತರಗತಿಯ ಜನರೆಂದರೆ, ಸಾಹೇಬರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಗುಣಗಾನ-ಲಾಂಗೂಲಿಚಾಲನ ಮಾಡುವವರು ಈ ವರ್ಗವು ಒಳಗೇ ದೊಡ್ಡದಿತ್ತು. ಇವರಿಗೆ ಮೊದಲಿನ ವರ್ಗದವರಂತೆ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-ಸ್ವರಾಜ್ಯಗಳು ಲಭಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇವರು ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇವರಿಗೆ ಇಚ್ಛಿತ ಸ್ಥಳಗಳೂ,

ಸಾಕಷ್ಟು ವೇತನವೂ ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವರು ಸಾಹೇಬರ ಗುಪ್ತ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗ ವಹಿಸಿದಿದ್ದರೂ, ಅವರ ಗುಪ್ತರಹಸ್ಯವನ್ನು ಗುಪ್ತವಾಗಿರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಜಾಗ್ರತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಜನರು ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದಾಗ ಅವರ ರಹಸ್ಯವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಂತಹ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧರಿದ್ದರು. ವರಿಷ್ಠರ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಕೆಲವರು ತಪಶ್ಚರ್ಯವನ್ನೇ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಕೆಲವರಂತು ತಮ್ಮ ಗೃಹಿಣಿಯ ಕುರೂಪತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಮುಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೂರನೇ ವರ್ಗದ ಜನರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕ್ಷೋಭೆಗೀಡಾದವರು. ತಮ್ಮ ಚಲುವೆಯರಾದ ಹೆಂಡಂದಿರನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡವರೂ, ಸಾಹೇಬರ ಗುಟ್ಟನ್ನು ರಟ್ಟುಮಾಡುವವರೂ, ವರಿಷ್ಠರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಚಲನವಲನವೆಚ್ಚಿಸುವವರೂ ಈ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರು. ಅವರ ನೌಕರಿಯು ನೀರವೇಲಿನ ಗುಳ್ಳೆಯಂತೆ ಅಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕರು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರು ಕಡೆಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ವೇತನದಲ್ಲಿ ದಂಡ-ಕಡಿತಗಳಂತೂ ವರ್ಷದಲ್ಲೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ಸಂಭವಿಸದಿರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕುಗ್ರಾಮ, ಕೆಟ್ಟ ಹವೆಯ ಸ್ಥಳ, ನಿರ್ಜಲಪ್ರದೇಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇವರಿಗೆ ವಿಸಲಾಗಿಯೇ ಇದ್ದವು. ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಮೂರೂ ಆಸೌಕರ್ಯಗಳ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಿದ್ದವು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕ್ಷೋಭೆಗೀಡಾದ ಜನರು ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ನೌಕರಿಯ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೇ ಕಳೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆ ಜನರು ವರ್ಷಗಟ್ಟಿ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಪರಿಶ್ರಮಬಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಅವರ ಶ್ರಮವು ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಮಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಕೆಲಸವು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಒರೆಗೆ ಎಂದೂ ಹತ್ತುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಅವರ ಒರೆಗಲ್ಲೇ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದದ್ದಿತ್ತು! ಮೂರನೆಯ ತರಗತಿಯೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಜನರು 'ಜೀ, ಸರಕಾರ' ಅನ್ನು ವವರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರಿಗೆ ರೂಪವತಿಯರಾದ ಹೆಂಡರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಕರು ಬಳೆಗಳ ವಶೀಲಿಯಿಂದ ರೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೆಡಹಿಕೊಳ್ಳುವ ನೀಚಮನೋವೃತ್ತಿಯವರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದಮೇಲೆ ಅವರ ಆಯುಷ್ಯವು ಹೇಗೆ ಸುಖಮಯವಾಗಬೇಕು? ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ತನದ ಬಗ್ಗೆ ತ್ರಸ್ತರಾದ ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಕರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತರಣು ಹೊಡೆದು ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರು. ಕೆಲವು ಜನರು ಕೆಲಸದಿಂದ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟು, ಮನೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಲ್ಲಿ ದಿನಾಣರ ಮಾಧವರಾಯನೊಬ್ಬನು. ಅವನಿಗೆ ವಿಧಾತನು ರೂಪವತಿಯಾದ ಹೆಂಡತಿ

ಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದ್ದರೂ, ಅವನು ತನ್ನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿಧಾತನಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯೆಂದು ಕೊಡದಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ, ವಿಜಯನಗರದಿಂದ ಬಹು ದೂರವೂ ನಿರ್ಜಲವೂ ದೂಷಿತ ವಾತಾವರಣಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿದ್ದ ಒಂದು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವವಕ್ಕಾಗಿ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ವಿಜಯ ನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದೊಳಿಗಿನ ಅಂದಮಾನದಂತಿದ್ದ ಆ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಕ್ಕೆ ಮಾಧವರಾಯನು ಸಿದ್ಧನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೂ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೃಷ್ಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗುವನೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಒಂದು ವರ್ಷದ ರಜೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು- ವರಿಷ್ಠರಿಂದ ರಜೆಯು ಮಂಜೂರಾಗದೆ, ಅವನು ಕೆಲಸದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟನು. ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ತನ್ನ ಮನೀಷೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಹಸವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮಾಧವರಾಯನಿಗೂ ಅವನ ಪತ್ನಿಯಾವ ಶಕುಂತಲೆಗೂ ನೌಕರಿಯ ಆಶೆಕಟ್ಟಿದ್ದ ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದ--ರಾಧಾದೇವಿಯವ ರಂತಹರ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ಇನ್ನೂ ನಡೆದಿತ್ತು. 'ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ರಾಸಕ್ರೇಡೆ ಯಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕುಲಯುವತಿಯರು ಬರುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ.' ಎಂದು ಮಾಧವ ರಾಯನು ನಿಷ್ಕರವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿದಾಗಿನಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಆಶಾತಂತ್ರ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿದಂತಾಗಿತ್ತು; ಆದರೂ ಅವರು ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳಿ ದ್ದರು. ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಮಾತಿಗೆ ಎದೆಗೆಟ್ಟು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಸಾಹಸ ಹೀನರು ಆವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಶಕುಂತಲೆಯ ಚಿತ್ರಪಟವು ಈಗ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮನೋಭೂಮಿಕೆ ಯಿಂದ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿ ಹೋಗಿ, ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯ ಚಿತ್ರಪಟವು ಆಕ್ರಮಿಸಿತ್ತು; ಆದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶಕುಂತಲೆಯು ಅಸಾಧ್ಯಳೆಂಬ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಅವರು ಕ್ಷೇಶಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಶಕುಂತಲೆಯು ತೊಂಬತ್ತು ನಂಬರಿನ ಬಂಗಾರ ವಾಗಿದ್ದರೆ, ರಮಾದೇವಿಯು ನೂರು ನಂಬರಿನ ನ್ಯಾಶನಲ್ ಗಟ್ಟಿಯು. ರಮಾ ದೇವಿಯಂತಹ ರೂಪವತಿಯು ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳೆಯಾದರೂ ಕೈವಶಳಾಗುವ ಳೆಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಎಣಿಕೆ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಐದು ರೂಪಾಯಿಗಳ ವೇತನವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ರಮಾದೇವಿಯು ಹತ್ತುವರ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಮೂವರು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಮೇಲಿನ ಮುಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕಿ! ಅವಳ ಆರಂಭದ ಸಂಬಳವೇ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು. ಹತ್ತು ವರ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರಿಗೂ ಅಷ್ಟೇ; ಕೆಲವರಿಗೆ ಅಷ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಸಂಬಳಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಆಳಿಕೆ

ಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ-ಸಂಭಾವನೆಗಳು ಕೆಲಸವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೀಳುಗೇಲಸವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದವು.

ರವಾದೇವಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಲವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮರೀತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರಬೇಕೆಂದು ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ವರಿಷ್ಠರ ಗುಪ್ತಾಜ್ಞೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅವಳು ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯವು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬಂದಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಆತುರಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಆನಂದರಾಯನೂ, ಗೋವಿಂದರಾಯನೂ ಹೋದ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಅವಳನ್ನು ಕಂಡಕೂಡಲೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹರ್ಷಪುಲುಕಿತರಾಗಿ 'ಬನ್ನಿರಿ, ರಾಧಾದೇವಿ!' ಎಂದು ನುಡಿದು, ಕುರ್ಚಾಸನದಿಂದೆದ್ದು ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು:—'ಬನ್ನಿರಿ, ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ' ಎಂದು ಅವಳನ್ನು ತಾವು ಕುಳಿತ ಮಂಚದ ಮೇಲೆಯೇ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ರಾಧಾದೇವಿಯು—'ರಾವಸಾಹೇಬರಿ, ನೀವು ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಕೈ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲಸಗಾರರೊಡನೆ ಎಷ್ಟು ಸಮಾನಸ್ಪಂಧತೆಯಿಂದ ನಡೆಯುವಿರಿ? ಅವರೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಆತ್ಮೀಯ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನಡೆಕೊಳ್ಳುವಿರಿ? ಮೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಜನರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೊಗಳುತ್ತಿರುವರು.'

'ರಾಧಾದೇವಿ, ಕೆಲವು ಕುಚೋದ್ಯಗಾರರು ನನ್ನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಲ್ಲು ಒಡೆಯುತ್ತಿರುವರೆಂಬದು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ ಹೊಗಳುವವರ ಜೊತೆಗೆ ಬೊಗಳುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ- ದಿವಾಣರ ಮಾಧವನು ನನಗೆ ದುಶೈಬ್ಬಗಳನ್ನಾಡಿದನಂತೆ. ನಾನೇನೋ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲವನ್ನು ಮಾಡಿರುವೆನಂತೆ. ಗೋಕುಲದ ಕೃಷ್ಣನ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಗಾಗಿ ಕುಲಯುವತಿಯರು ಬರುವದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಜಂಬದ ಮಾತನ್ನು ಅವನು ಆಡಿದನೆಂದು ಆನಂದರಾಯರೂ ಗೋವಿಂದರಾಯರೂ ಹೇಳಿದರು'

ಜನರ ಮಾತಿನ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡಹತ್ತಿದರೆ ನಮ್ಮ ಬಾಳುವೆಯು ಸಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಹೇಗೆ ನಡೆದರೂ ಜನರು ಹೆಸರಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಗೋಕುಲದ ಕೃಷ್ಣನೆಂದು ನಿಮಗೆ ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಗೋಪಿಕೆಯರ ರಾಧೆಯೆಂದು ನನಗೆ ಅನ್ನುತ್ತಿರುವರು ಏನೋ ಪೂರ್ವಸಂಸ್ಕಾರದ ಯೋಗದಿಂದ ನನ್ನ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಘಟನೆಯಾದದ್ದು ಜನರಿಗೆ ಸಹನವಿಲ್ಲ.'

'ಆ ಮಾತಿರಲಿ. ರಾಧಾದೇವಿ, ರವಾದೇವಿಯ ಮನೋಭೂಮಿಕೆಯು ಯಾವ ತರಗತಿಯದಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರೇನು?'

‘ದುರ್ಗವು ದುರ್ಭೇದ್ಯವಿರುವದು. ಕಂಕಣಗ : ವಶೀಲಿಯಿಂದ ಸುಖವನ್ನು ಸುರಿಯುವ ಕಂಕಣಬಹಾದ್ದರನು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಲ್ಲವೆಂಬದನ್ನು ನೀವು ಹೇಗೆ ಮನಗಂಡಿರುವಿರೋ, ಅದರಂತೆಯೇ ರಮಾದೇವಿಯು ಸ್ವಭಾವವು ಒಳ್ಳೇ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನದೆಂಬದನ್ನು ನಾನೂ ಮನಗಂಡೆನು. ಅವಳು ಒಬ್ಬ ಬಡ ಶಿಕ್ಷಕನ ಸಹಧರ್ಮಚಾರಿಣಿಯಾಗಿರುವದರಿಂದ, ಅವಳ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಕಾರವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವಳು ಸೀತಾ-ಸಾವಿತ್ರಿಯರಂತೆ ಅನುಪಮೇಯಳಿರುವಳು.’

ರಾದಾದೇವಿಯ ಈ ವರ್ಣನದಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದನು. ಆಗ ಅವನು ಸಂತಪ್ತ ವಾಣಿಯಿಂದ-‘ಅವಳ ಗುಣವರ್ಣನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಲ್ಲ. ನಾನು ನಿಮಗೆ ಎಷ್ಟು ಸುಖ-ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವನೆಂಬದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದಿರಿ ನೀವು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವಿರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ತಿಲಾಂಶವಾದರೂ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲದಂತಾದ್ದರಿಂದ, ನೀವು ನನ್ನ ಪೂರ್ವಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದಿರಿ. ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೆ ಯಾವದು ತಾನೆ ಅಸಾಧ್ಯವು? ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ಸ್ತ್ರೀಯರೇ ಕುಶಲರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಕುಲಟಾ ಶಿಖಾಮಣಿಯರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿರುವೆನು.’

‘ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ನೀವು ಒಮ್ಮೆಲೆ ನಿರುತ್ಸಾಹಿಗಳಾಗಬೇಡಿರಿ. ಯುಕ್ತಿ-ಪ್ರಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಮಂಚಕ್ಕೆ ತರುವೆನು. ಈಗಲಾದರೂ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತೆ?’

‘ಏನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡಿದರೆ ಯಾರು ಸಿಟ್ಟಿಗಳೇವರು? ರಾಧಾದೇವಿ, ನೀವು ಯುಕ್ತಿವಂತರು. ಅಂತೆಯೇ ನನ್ನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿರುವಿರಿ,’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವಳನ್ನು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಳೆದು ಮುಂಡಾಡಿದರು.

ಪ್ರೇಮೋದಧಿಗೆ ಇಳಿತವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಕುರಿತು-‘ರಾಯರೆ, ಕುಲಟಾ ಶಿಖಾಮಣಿಯೆಂದರೆ ನು?’

‘ಅದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಗೌರವದ ಪದವಿ. ನಿಮ್ಮಂತೆ ಬುದ್ಧಿ-ಕೌಶಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಗಿಲಾದವರಿಗೆ ಕುಲಟಿಯೆಂಬ ಪದವಿ ಬರುವದು; ಆದರೆ ಆ ಕುಶಲತೆಯು ಮಾತ್ರ ಕಾಮದೇವನ ಕಾರಭಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾಗಿರಬೇಕು.’

ದೊಡ್ಡ ಪದವಿಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿ, ಸಾಹೇಬರು ತನ್ನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿದ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಮೈಬಿರಿಯುವಂತೆ ಉಬ್ಬಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ?

ರಾಧಾ-ಗೋಪಿಕೆ.

ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತೆಲಗು-ಕನ್ನಡ ಸೀಮೆಗಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ರತ್ನಪುರವು ರಾಧಾದೇವಿಯ ತವರೂರು. ಇವಳ ತವರುಮನೆಯು ಬಡ ತನ್ನದು. ರಾಧೆಯು ತಾಯಿ-ತಂದೆಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಒಬ್ಬಳಾದ ಕಕ್ಕುಲತೆಯ ಮಗಳು. ಅಂತಹ ಬಡತನದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳು ಅಚ್ಚಿ-ಸ್ವಚ್ಛಂದದಿಂದ ಬೆಳೆದಾಳಾಗಿದ್ದಳು. ಒಬ್ಬಳೇ ಒಬ್ಬಳಾದ ಮಗಳಿಗೆ ವಿವ್ರಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ರಾಧೆಯು ತಂದೆಯು ಯೋಚಿಸಿದನು; ಆದರೆ ಆ ಊರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಿದ್ದ ಬಾಲಕರು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸ್ವಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಂದಿದರೆ ಒಳಿತಾಗುವದೆಂದು ರತ್ನಪುರದ ಕೆಲವು ಪಾಲಕರು ತಮ್ಮ ಬಾಲಕರನ್ನು ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದ ಊರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನೂರಕ್ಕೆ ತೊಂಬತ್ತು ಜನರ ಮಾತೃಭಾಷೆಯು ಕನ್ನಡದಿದ್ದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ತೆಲಗು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯು ನಡೆದದ್ದು ಶಾಲಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಭಾಷಾದುರಭಿಮಾನದ ದ್ರೋತಕವಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಎಷ್ಟು ವಿಧದಿಂದ ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೂ, ಅವರಿಗೆ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಊರಲ್ಲಿದ್ದ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ತೆಲಗು ಪ್ರಮುಖರಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿ ತೆಲಗು ಶಾಲೆಯನ್ನೇ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹಾಗು ಕೆಲವು ಜನತೆಲಗರ ಈ ಕೃತ್ಯದಿಂದ ರತ್ನಪುರದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಿಟ್ಟಾದರು. ಕೆಲವು ಜನರಂತು ತಮ್ಮ ಬಾಲಕರಿಗೆ ತೆಲಗು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡಿಸಬಾದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದ ಊರುಗಳಿಗೆ ಅವರನ್ನು ಕಳಿಸಹತ್ತಿದರು. ರಾಧೆಯು ತಂದೆಯು ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಉಪದೇಶದಂತೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು.

ರಾಧೆಯು ಕಃಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯವಳು. ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಐದಾರು ಇಯತ್ತಿಗೆ ವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದಳು. ಇನ್ನೂ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂದು ಅವಳ ಇಚ್ಛೆಯಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅವಳು ಹದಿನೈದು-ಹದಿನಾರು ವರ್ಷದವಳಾದುದರಿಂದ, ಮುಂದೆ ಶಿಕ್ಷಣಕೊಡಿಸುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲೆಂದು ಅವಳ ತಂದೆಯು ಅವಳನ್ನು ರತ್ನಪುರಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ರಾಧೆಯು ವಿಲಾಸದ ಅಧಿದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದಳು. ರತ್ನಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅವಳ ನಡವಳಿ

ಕೆಯ ಪ್ರಕಾಶವು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಮಗಳು ಅಡ್ಡದಾರೀ ತುಳಿಯ ತೊಡಗಿರುವಳೆಂಬದು ಅವಳ ತಂದೆಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅವನು ರಾಧೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ವರಾನ್ವೇಷಣ ಮಾಡತೊಡಗಿದನು ರಾಧೆಯು ರೂಪವತಿ ಯಿದ್ದಳು. ರೂಪದಂತೆ ಗುಣವೂ ಚನ್ನಾಗಿಿದ್ದರೆ, ಅವಳು ಒಬ್ಬ ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತನನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ವರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ—ಅವಳು ದುಃಖೀಲಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅಂತೆಯೇ ಬೀದಿಯ ಭಿಕ್ಷುಕರು ಸಹ ಅವಳನ್ನು ಲಗ್ನದ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸದಾದರು. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಳ ತಂದೆಯು ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದನು.

ರಾಧೆಯ ತಂದೆಗೆ ಅಡವಿಯೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ದೂರಿನ ಆಪ್ತನಿದ್ದನು. ಅವನು ಮೂವತ್ತೈದು-ಮೂವತ್ತಾರು ವರ್ಷದವನಾಗಿದ್ದರೂ ವಿವಾಹವಾಗಿ ದ್ದಿಲ್ಲ. ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅವನ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಆಸ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲದ ಅಡವಿಗೆ, ಕಸೈಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರು ಸಿದ್ಧರಾಗುವರು? ಈ ಸಂಗತಿಯು ರಾಧೆಯ ತಂದೆಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಕರಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಯಾವ ವರನೂ ಸಿದ್ಧನಾಗದಿದ್ದ ಕಸೈಯನ್ನು, ಯಾವ ಕಸೈಯೂ ಕರಗ್ರಹಣ ಮಾಡಲಿಚ್ಛಿಸದ ವರನಿಗೆ ಗಂಟು ಹಾಕ ಬೇಕೆಂದು ರಾಧೆಯ ತಂದೆಯು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಹಾಗೆ ಯೋಚಿಸದಿದ್ದರೆ, ಅವನಿಗೆ ಗತ್ಯಂತರವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು ತನ್ನ ಭಾವೀ ಜಾಮಾತ ನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ, ತನ್ನ ಮನೋಗತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ರಾಧೆಯಂತಹ ಚಲುವೆಯಾದ ಹೆಂಡತಿಯು ದೊರೆಯುವ ಸಂಧಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅಡವಿಯು ತನ್ನ ದೈವವನ್ನು ಮನಸ್ವೀಯಾಗಿ ಹೊಗಳಿದನು. ತನ್ನ ಮಾವನು ನೊದಲಿನ ಆಪ್ತತ್ವವನ್ನು ನೆನೆದು ಹೊಸ ಸಂಬಂಧ ಮಾಡಿ, ಅಂತಃಕರಣ ಗಳನ್ನು ದೃಢವಾಗಿಯೂ ಏಕಜೀವವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವ ನನ್ನು ಬಹುಪರಿಯಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿದನು. ಅಡವಿಯು ಸಂತೋಷದಿಂದ ರಾಧೆಯ ಕರಗ್ರಹಣ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದನು. ಯಾವದೋ ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ರಾಧೆಯು ಅಡವಿಯ ಪಾಲಕಳು!

ತನ್ನ ಮಾವನು ಕೇವಲ ನೊದಲಿನ ಆಪ್ತತ್ವವನ್ನು ನೆನೆದು, ರಾಧೆ ಯನ್ನು ತನಗೆ ಧಾರಿಯೆರೆದು ಕೊಟ್ಟಿರುವನೆಂದು ಅಡವಿಯು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಡ್ಡದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದ ಆ ವಿಲಾಸಿನಿಯನ್ನು ಯಾವ ಪುರುಷನೂ ಲಗ್ನದ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗದ್ದನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡ ಮೇಲೆಯೇ ಅವನು ಮಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದನೆಂಬದು

ವಿವಾಹವಾಗುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಅಡವಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಅಡವಿ ಯಾದರೂ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಾಣದಂತಹ ಗಂಡಸು. ಹೇಗಾದರೂ ಹೆಂಡತಿಯಾದರಾಯಿತೆಂದು ಅವನು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಧೆಯ ರೂಪವು ಅವನನ್ನು ಕುರುಡುಗೊಳಿಸಿತ್ತು; ಕಿವುಡುಗೊಳಿಸಿತು. ಜನರಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ ದುರ್ವಾರ್ತೆಗಳು ಅವನ ಕಿವಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ನೋಡಿ ದೊಡನೆಯೆ ಅವಳೊಬ್ಬ ವಾರಯೋಷಿತೆಯ ಮಾಲಿಕೆಯೊಳಗಿನವಳೆಂಬದನ್ನು ಗುರತಿಸುವಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯು ಅಡವಿಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲೇ ಅಡವಿಯು ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಲಗ್ನದ ಹೆಂಡತಿಯಂತಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಕೂಡಿಕೆಯವಳಂತೆ ಅವಳ ಸಹವಾಸ ಸುಖವು ದೊರೆತರೆ ಸಾಕೆಂದು ಅವನು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿದ್ದನು.

ಅಡವಿಯು ಶ್ವಶುರಗೃಹದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸವಾದನು. ಯಾಕಂದರೆ ಅವನ ಮಾವನಿಗೆ ರಾಧೆಯ ಹೊರತು ಮಿಕ್ಕ ಸಂತಾನವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಳಿಯನೆಂದರೂ ಅಡವಿಯೇ, ಮಗನೆಂದೂ ಅಡವಿಯೇ! ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವನ ಮಾವನು ತನ್ನ ಮನೆಯನ್ನೂ ಎರಡು ಎಕರೆಯ ಗದ್ದೆಯನ್ನೂ ಮಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಅವನು ಕಾಲಾಧೀನನಾದನು.

ತಂದೆಯಿರುವವರೆಗೆ ರಾಧೆಯು ಪತಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೆಯವಳಂತಾದರೂ ಬಾಕ್ಸಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ತಂದೆ ಸತ್ತಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಪರಿಬಿಚ್ಚಿದ ಹಾವಾದಳು! ಅವಳು ಹೆಸರಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದಳೆಂಬದು ನಿಜ; ಆದರೆ ಅವಳು ಸ್ವಚ್ಛಂದವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಪುರುಷ ಸ್ನೇಹಿತರಿದ್ದರು. ಅವಳ ಈ ನಡತೆಯು ಅಡವಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನು ಮಾಡುವದೇನು? ರಾಧೆಯು ಮೂರಿದ ಸ್ತ್ರೀಯು! ಅಡವಿಯಂತಹ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಅವಳ ಪೋಲಕದ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳ ತಪಾಚರಣೆಯ ಫಲವಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬಳೇ ಒಬ್ಬಳಾದ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮಾಡುವದೇನೆಂದು ಅವನು ಮನಸ್ಸು ಗಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದನು. ತನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಅವನು ಪತ್ತಿಯ ಅನಾಚಾರಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚತೊಡಗಿದ್ದನು. ಅವಳಿಂದ ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಮಾನಸ್ತೀತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೂ, 'ತಾಳಿದವನು ಬಾಳಿಯಾನೆ'ಂಬ ನೀತಿಯನ್ನು ನೆನಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಡವಿಯು ಆತ್ಮಸಂಯಮನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು!

ಅಡವಿಯು ಕೂಲಿ ಮಾಡಿ ಸಂಸಾರ ರಥವನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ರಾಧೆಯ ವಿಲಾಸರಥವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ ಗಳಿಕೆಯು ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರದ್ದಿತ್ತು. ತನ್ನ ಗದ್ದೆಯ ಉತ್ಪನ್ನದಿಂದ ನೀಕಾದ ಹಾಗೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದದಿಂದ ಕಾಲಕಳೆಯುವೆನೆಂದು ಅವಳು ಅಡವಿಗೂ ಜನರಿಗೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಅಸ್ತಿಗೆ ಅವಳೇ ಬಾಧ್ಯಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವೂ ಅವಳಿಗಿತ್ತು. ಎರಡು ಎಕರೆ ಗದ್ದೆಯ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಅರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತರಂತೆ ಅಟ್ಟಿಹಾಸವಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅರಿಯದವರಿಗೆ ಸೋಜಿಗವಾಗುವ ಮಾತಾಗಿದ್ದರೂ ಅವಳ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲ ಜನರಿಗೆ ಅದೇನೂವಿಸ್ಮಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಧೆಯು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ: ಸೇರಿದವಳು; ಅಡವಿಯು ಶುದ್ಧ ಅಡವಿಯೇ! ಹೀಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲೇ ಅನಾಚಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀಯು ಪತಿಯೊಡನೆ ಏಕಜೀವವಾಗಿ ಇರುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ?

ಬರಬರುತ್ತ ರಾಧೆಯ ವಿಲಾಸವೃತ್ತಿಯೂ, ಅನಾಚಾರವೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಡವಿಯು ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೂ, ಪತ್ನಿಯ ಅನಾಚಾರದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಸಂತಾಪಾಗ್ನಿಯು ಸಹನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೀರಿತು. ಇಂತಹ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಬಾಳ್ವೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಅಡವಿ ಸೇರುವದೇ ಮೇಲೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವನು ರತ್ನಪುರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟನು. ಅವನು ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲೆದಾಡುತ್ತ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಮೊದಲು ಅವನು ಕಾಫೀ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ನೌಕರಿ ದೊರೆಕೆಸಿದನು; ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭೋಜನ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಬಡಿಸುವ ಕೆಲಸ ದೊರೆಕೆಸಿದನು. ಅಡಿವೆಪ್ಪನು ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿಯಾದನು. ತನ್ನ ದುರ್ದಶೆಯು ಹರಿಯುವ ಕಾಲವೊದಗಿತೆಂದು ಅವನು ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡನು. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಅವನು ವಿಜಯನಗರದೊಳಗಿನ ತನ್ನ ವ್ಯವಸಾಯ ಬಂಧುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ವಿವ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗ ಮನೆಯ ಅಡಿಗೆ-ನೀರಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ತಿಂಗಳೊಂದಕ್ಕೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಹನ್ನೆರಡು ರೂಪಾಯಿ ಸಂಬಳವು ಅವನಿಗೆ ದೊರೆಯತೊಡಗಿತು.

ತನ್ನ ದುಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರ ಉಪಜೀವನವು ಸರಳವಾಗಿ ಸಾಗುವದೆಂಬ ಮನವರಿಕೆಯಾದೊಡನೆಯೇ ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯ ನೆನಪಾಯಿತು. ಅವಳು ಎಂತಹ ದುರಾಚಾರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಹೆಂಡತಿಯೆಂಬ ಮೋಹವನ್ನು ಕಡಿಯುವದು ಅವನಿಂದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕರೆತರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ರತ್ನಪುರದಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಾದರೂ ಅವಳು ಬಾಳ್ವೆವಂತಳಾಗಿ ನಡೆದರೆ, ಹಿಂದಿನದಿಲ್ಲ ಮರೆತು ಹೋಗುವವೆಂದು

ಅವನು ಧೈರ್ಯ ಮಾಡಿದನು.

ದೈವವು ರೂಪವತಿಯಾದ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಕರ್ಮವು ಬಿಡ. ಗಡೆ ಮಾಡಿತೆಂದು ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿಯು ಬಹು ಪರಿಯಾಗಿ ಮಿಡುಕುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೆಂಡತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹೆಂಡತಿಯ ಭಾವಚಿತ್ರವಾದರೂ ಬಳಿಯಲ್ಲರಲೆಂದು ಅವನು ಅವಳ ಚಿತ್ರವೊಂದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದನು. ಒಂದು ದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವನು ಆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಾಗ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸವಾರಿಯು ಬಂತು. ಅವರು ಆ ಚಿತ್ರವು ಯಾರದೆಂದು ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಅವನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಚಿತ್ರವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅದನ್ನು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿರಿಸಲುದ್ಯುಕ್ತನಾದನು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬೇಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಆಚಾರಿಯು ಹೆಂಡತಿಯು ಪ್ರತಿ ರಂಭಿಯೇ ಆಗಿರುವಳೆಂದರ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಸಂಶಯವುಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ವಿವಾಹಿತನಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವುದು ಅನುಚಿತವೆಂದೂ, ಅವಳನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಆಚಾರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಆಚಾರಿಗಾದರೂ ಅಷ್ಟೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ರಜೆ ಪಡೆದು ರತ್ನಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

ರತ್ನಪುರವೆಂದರೆ, ಅದು ಹೆಸರಿನ ರತ್ನಪುರವು. ಅಲ್ಲಿ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಸಹ ಒಂದು ರತ್ನ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅದು ಬಡತನದ ಗ್ರಾಮವಿದ್ದು, ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಇದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ನಿರ್ಧನ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ರಾಧೆಯ ವಿಲಾಸವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಣಿಸುವ ಧನಕುಬೇರನು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕು? ಅವಳು ತನ್ನ ವಿಲಾಸದ ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಮುಂದೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅವಳಿಗೆ ತೋಚದಾಗಿತ್ತು. ಅವಳು ಹೀಗೆ ವಿಪನ್ನವನ್ನೆಗೀಡಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಅಡವಿಯು ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿಯಾಗಿ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯುವದಕ್ಕೆ ರತ್ನಪುರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ರಾಧೆಗೂ ಊರು ಬಿಡುವದೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರದಂತಹ ಧನಸಂಪನ್ನವಾದ ಪಟ್ಟಣವೇ ತನ್ನ ವಾಸ್ತವ್ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಅವಳ ಭಾವನೆಯಾಯಿತು. ಅಡವಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಊರು ಸೇರಿದಮೇಲೆ, ಅಡವಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಅಡವಿಪಾಲು ಮಾಡುವದೇನೂ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿಷಯವಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವಳು ಪರಮ ಸಾಧ್ವಿಯಂತೆ ಪತಿಯ ಛಾಯಾನುನವರ್ತಿಯಾದಳು.

ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿಯು ಪತ್ನಿ ಸಮೇತನಾಗಿ ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಭಾವಚಿತ್ರದೊಳಗಿನ ರಾಧೆಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನೋಡಿ ಕೃತಾರ್ಥರಾದರು. ದಂಪತಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಅಡಿಗೆ-ನೀರುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಆಚಾರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು ದೈವ ತೆರೆದರೆ ಅಡಿಗೆ-ನೀರುಗಳಿಗಾಗಿ ಆಚಾರಿಯನ್ನು ಡಬ್ಬೆಕೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ರಾಧೆಯು, ತಾನೇ ಆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೈಕೊಳ್ಳುವಳು?

ರಾಧೆಯು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿಯು ದೈವ ತೆರೆಯಿತು. ಅವನಿಗೆ ತಿಂಗಳೊಂದಕ್ಕೆ ಹದಿನೈದು ರೂಪಾಯಿ ಸಂಬಳ ದೊರೆಯಹತ್ತಿತು. ಇಬ್ಬರ ಊಟವೂ ರಾಯರಲ್ಲೇ! ಕೋಣೆಗೆ ಬಾಡಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲವೆಂದು, ಸ್ಥಾನ-ಮಾನನೋಡಿ ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುವ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅಡವೀಪಾಲಾದ ಅಡವಿಯ ಸಂಸಾರವು ಸುಂದರವಾಯಿತು. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಅಪರಿಚಿತಳಾದ ಆಚಾರಪತ್ನಿಯು ಕೆಲವು ದಿನ ಸಾಧ್ವಿಗಿಂತಲೂ ಸಾಧ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಳು.

ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಚಾಣಾಕ್ಷನಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ರಾಧೆಯು ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದನು. ಅವನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಇತಿಹಾಸವೂ ಅವಗತವಾಯಿತು. ಅವಳು ನಾಲ್ಕಾರು ಇಯತ್ತೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತದ್ದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಯೋಚಿಸಿದನು. ರಾಧೆಯು ಅತ್ಯಾನಂದದಿಂದ ಆ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದಳು. ಅವಳು ಕೆಲವು ತಿಂಗಳ ನೌಕರಿ ಮಾಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮನಮೆಚ್ಚಿಸಿದಳು. ರಾಯರು ಅವಳನ್ನು ಪ್ರೀನಿಂಗಿಗೆ ಕಳಿಸುವದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಅವಳ ಸಂಗಡ ಹೇಗೆ ವ್ಯವಹಾರವಿಟ್ಟರೂ ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿಯು ಮನಸ್ಸು ಕ್ಷುಬ್ಧವಾಗಬಾರದೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ ಅವರು ಆ ನಿರಕ್ಷರಕುಕ್ಷಿಯನ್ನು ಓದು-ಬರೆಹದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಕನನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದರು. ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿಯು ದೈವವು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ತೆರೆಯಿತು. ಈಗ ಅವನು ಅಡವೀರಾಯನಾದನು. ಅಡವಿ ಹೋಗಿ ಅಡಿವೆಪ್ಪಾ, ಅಡಿವೆಪ್ಪ ಹೋಗಿ ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿ, ಅಡಿವ್ಯಾಚಾರಿ ಹೋಗಿ ಅಡವೀರಾಯ! ಈ ಮೇರೆಗೆ ನಾಮ ರೂಪಾಂತರವಾದದ್ದೂ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾದದ್ದೂ ಮಹದ್ಭಾಗ್ಯವೆಂದೇ ಅಡವೀರಾಯನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅಡವೀರಾಯನಂತೆ ರಾಧೆಯೂ ನಾಮ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿದ್ದಳು. ರತ್ನಪುರದ ರಾಧೆಯು ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟೊಡನೆಯೇ ರಾಧಮ್ಮಳಾದಳು. ಮುಂದೆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾದ ಕೂಡಲೆ

ರಾಧಾದೇವಿಯಾದಳು!

ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ರಾಧಾದೇವಿಯ ವರ್ತನದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ರತ್ನ ಪುರದೊಳಗಿನ ಗ್ರಾಮ್ಯ ವೇಶ್ಯಾ-ವ್ಯವಸಾಯವು ಇಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗಿತ್ತು. ಅವಳ ಅಂತರಂಗದ ಮುಚ್ಚು-ಮರೆಯ ವ್ಯವಹಾರವು ಹೇಗಿದ್ದರೂ, ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಪತಿಯೊಡನೆ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಹಾವ-ಭಾವವಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಗಂಡ-ಹೆಂಡರಿಬ್ಬರೂ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಮೇಲೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಬಿಡಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಾಡಿಗೆಯ ವಸತಿಯಲ್ಲಿರತೊಡಗಿದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಒಮ್ಮೆ ಪ್ರೀಸಿಂಗ ಹೊಂದಿ ಬಂದಳು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದು ಮುಟ್ಟಿಸಿದ್ದರೂ, ತನ್ನ ಕಾಮದೇವನ ಕಾರಭಾರವು ಗುಪ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಜಾಗ್ರತನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರಂತೆ ರಾಧಾದೇವಿಯಾದರೂ ತನ್ನ ರಹಸ್ಯದ ಕಾರಭಾರವು ರಹಸ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು ಸರಿಂದಾಗಿರುವವೆಂದು ಅಡವಿರಾಯನು ಸಂಭ್ರಮಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮಧ್ಯವಯಸ್ಕನಾದ ತನ್ನಲ್ಲಿ ರೂಪವತಿಯಾದ ನವನಯಸ್ಕ ತರುಣಿಯು ಎಷ್ಟು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ನಡೆಯತೊಡಗಿರುವಳೆಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಉಬ್ಬುತ್ತಿದ್ದನು ಒಬ್ಬನ ಮೇಲೆ ದೃಷ್ಟಿಕ್ಷೇಪಮಾಡಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಸನ್ನೆ ಮಾಡುವದನ್ನೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಸನ್ನೆ ಮಾಡಿ ಮಗದೊಬ್ಬನ ಕೈಹಿಡಿಯುವದನ್ನೂ, ಮಗದೊಬ್ಬನ ಕೈಹಿಡಿದು ಇನ್ನೊಬ್ಬನೊಡನೆ ವಿಲಾಸವನ್ನನುಭವಿಸುವದನ್ನೂ ಮಾಡುವಂತಹ ಜಾತಿವಂತ ವಾರ-ವನಿತೆಯರನ್ನು ನಾಚಿಸುವಂತಹ ಕಲೆಯನ್ನು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಬಲ್ಲವಳಾಗಿದ್ದಳು.

ರಾಧಾದೇವಿಯೊಬ್ಬಳ ಕಂಕಣನಿನಾದದಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ರಾಕ್ಷಸೀ ವಿಲಾಸವೃತ್ತಿಯು ಉಪಶಮನವಾಗುವಂತಹದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾಗಿ ಅವರು ಕಾಮದೇವನ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ಥಳನ್ನಾಗ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದಕಾಗಿಯೇ ಅವಳಿಗೆ ಕುಲಟಾಶಿಖಾಮಣಿಯೆಂಬ ಗೌರವದ ಪದವಿಯೂ ದೊರೆತಿತ್ತು. ಅವಳು ಕುಂಟಲಿಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ, ವೇಶನವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಭಾವದಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹುಡುಗೆಯರ ಒಂದನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾದಳು. ಮೊದಮೊದಲು ಅವಳ ಕುಲಟಾ ಕಾರಭಾರವು ಗುಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಬರಬರುತ್ತ ಅದು ಪ್ರಕಾಶ

ಗೊಂಡಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಸತೊಡಗಿದರು. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿದ್ದರೂ, ಬರಿಯ 'ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್' ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಸಂಬೋಧಿಸಿದರೆ ಅಥವಾ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ, ರಾಧಾದೇವಿಯ ಚಿತ್ರವೇ ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಮನಸಾ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಅಧಿಕಾರವು ಅವಳನ್ನು ಪ್ರೇಮಾಭಿನಯ ಮಾಡಹಚ್ಚಿತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇತನ ಪಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳು ಇತರ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಶೀಲವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಲುದ್ಯುಕ್ತಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಗೋಕುಲದೊಳಗಿನ ರಾಧಾ-ಗೋಪಿಕೆಯೇ ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಾದ ರತ್ನಪುರದ ರಾಧಾದೇವಿಯಾಗಿದ್ದಳು.

ರಾಧಾ-ಗೋಪಿಕೆಯು ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಾದೊಡನೆಯೇ ಪತಿಯೊಡನೆ ಬೇರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಹತ್ತಿದಳು. ಅವಳ ಕಣ್ಣು ಕುಕ್ಕುವ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ವಿಜಯನರದಲ್ಲಿಗಯ ವಕೀಲನಾದ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಮುಗ್ಧನಾದನು. ಅವನು ತನ್ನ ಸಂಪತ್ತಿನ ಬಲದಿಂದ ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು ಎಶ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು; ಆದರೆ ಅವನ ಈ ಗುಪ್ತ ವ್ಯವಹಾರವು ಬೈಲಿಗೆ ಬಿದ್ದು ದರಿಂದ, ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕ್ರೋಧಕ್ಕೀಡಾಗಿದ್ದಳು; ಆದರೂ ಅನಂದರಾಯ ಮಾಸ್ತರನ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಆ ಡೊಂಕು ತಿದ್ದಿತು. ಆ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಅಡ್ಡ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುವಾಗ ವೈತುಂಬ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಗೋಕುಲದ ಕೃಷ್ಣನು ರಾಧಾ-ಗೋಪಿಕೆಯೊಡನೆ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯಾಡುವ ಸ್ಥಳವು ನೊದಲು ಒಂದೇ ಇತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಆಕಳ್ಯರಾಣಿ :ನ್ನು ನೊದನೊದಲು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರೇಮ-ವಿಲಾಸಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದು ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ ಅವರು ಅವಳೆದ್ದ ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಒಂದು ಕೋಣೆಯನ್ನು ತೆರವು ಮಾಡಿಸಿ, ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯ ಕುಂಜವನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲೊಂದು ಅಂಥದೇ ವಿಲಾಸಭವನವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸಾಹಸವಿತ್ತು; ಆದರೆ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಪತಿಯ ಮುಂದೆಯೇ ತಾಂಡವ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಇನ್ನೂ ಮನೋಧೈರ್ಯ ಹೊಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷಕ ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡತೊಡಗಿದಾಗ ಸಿಂದ ಅವಳು ಜನಾಪವಾದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆದರಹತ್ತಿದ್ದಳು. ವ್ಯವಸಾಯ ಬಂಧುಗಳ ಹಾಗೂ ಮಿಕ್ಕಜೀವದ ಸ್ನೇಹಿತರ ಉಪಹಾಸಕ್ಕೀಡಾದೇ

ನೆಂದು ಅವಳು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿಲಾಸಭುವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಂಜತೊಡಗಿದ್ದಳು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಅಧಿಕಾರಬಲದಿಂದ ಬೇಕಾದಂತಹ ಕಾರ್ಯಮಾಡಹಚ್ಚಲಿಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅವರ ಕಾಮದೇವನ ಕಾರಭಾರದ ದಿಶೆಯು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿತ್ತು. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯು ಇದೀಗ ಶಾಲಾಧ್ಯಾಪಕಳಾಗಿದ್ದ ರಮಾದೇವಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬಿದ್ದುದರಿಂದ, ಸದ್ಯದ ಮಟ್ಟಿಗಂತು ಆ ವಿಲಾಸಭುವನದ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯವು ನೆನೆಗುದಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಹೊಸದಾಗಿ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಬಂದ ರಂಗದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದ ಸೂತ್ರಧಾರಳು ರಾಧಾ-ಗೋಪಿಕೆಯೇ ಆಗಿದ್ದಳು. ಈ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್‌ಳು ಬಹಳೇ ಜತುರಳೂ ಪಾತಾಳಯಂತ್ರಿಯೂ ಇದ್ದು, ಅನೇಕ ಕುಲಯುವತಿಯರ ತೀಲಗಳನ್ನು ಗೋಕುಲದ ಕೃಷ್ಣನ ವಿಲಾಸಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಬಲಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ರಮಾದೇವಿಯ ತೀಲವನ್ನಷ್ಟು ಸೂರೆಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರೆ, ಕೃತಕೃತ್ಯಳಾದೆನೆಂದು ಅವಳ ಭಾವನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಧಾ-ಗೋಪಿಕೆಯ ತನ್ನ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದಳು.

ಹಲಿಗೆಯ ಮೇಲಿನ ಬರೆಹ.

ಎಜ್ಯುಕೇಶನಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಾರವಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಹು ಪರಿಯಾಗಿ ಯತ್ನಿಸುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವರ ಈ ಉದಾತ್ತ ತತ್ವದ ಕೆಳಗೆ ಭೀಷಣವೂ ಪಾತಕ ಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಮತ್ತೊಂದು ತತ್ವವಿರುವದೆಂಬದು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಕ್ಕೆ ರಮಾದೇವಿಗೆ ಬಹಳ ದಿನಗಳು ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಅವಳು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹೊರಗಿನವಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಯಾವ ಸಂಗತಿಗಳೂ ವಿಷದವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನೌಕರಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹೃದಯದ ಕೃಷ್ಣ ಚಿತ್ರಪಟವು ಕಾಣಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಪ್ರೇಮ, ದಯೆ, ಸಹಾಯನುಭೂತಿಗಳ ಸುಳ್ಳು, ವೋಳ್ಳು-ಹೊದಿಕೆಯ ಕೆಳಗೆ ರಾಕ್ಷಸೀ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯೊಂದು ಕುಲಯುವತಿಯರ ಸತೀತ್ವ ಅಹುತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬಾಯಿ ತೆರೆದು ಕುಳಿತದ್ದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಆ ವಿಷಯಾಲಾಲಸೆಗೆ ಸ್ಥಾನ-ಮಾನಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯಿರಬಹುದೆಂದು ಮೊದಮೆದಲು ಅವಳ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಆ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಭ್ರಾಮಕ

ವಾದದ್ದೆಂಬದರ ನಂಬಿಗೆಯಾಯಿತು. ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ಎಂತ ಎಂತಹ ಸಾಧ್ವಿಯರ ಮಾನ-ಶೀಲಗಳು ನಾಶವಾಗಿರುವನೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಕೆಲವು ಸಚ್ಚೀಲ ತರುಣಿಯರು ಅತ್ಯಾಚಾರಕ್ಕೊಳಪಡದೆ ನೌಕರಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದು ಹೋದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೂ ಅವಳು ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಕೆಲವು ವ್ಯವಸಾಯ ಭಗಿನಿಯರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ರಹಸ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನಾದರೂ ಅವಳು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಳು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವಿಷಯ ಲಾಲಸೆಯು ಎಷ್ಟು ಭಯಂಕರವಾದದ್ದಿರುವದೆಂದು, ಅವರು ಎಷ್ಟು ಜನ ಸಕೇಶಿ-ವಿಕೇಶಿ ವಿಧವೆಯರ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಿರುವರು, ನೌಕರಿಯಿಂದ ಉಪಜೀವನ ನಡೆಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಹಾರೈಸಿಕೊಂಡು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೇರಿದ ನಿರಾಧಾರಿ ಗತಭರ್ತ್ಯಕೆಯರು ಎಷ್ಟು ಜನರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅತ್ಯಾಚಾರಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿರುವರು, ಎಷ್ಟು ಜನ ಸಾಧ್ವಿಯರು ಪಾವಿತ್ರೈ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅತ್ಯಬಲಿದಾನ ಮಾಡಿರುವರು ನೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿದದ್ದಲ್ಲದೆ, ಶಾಲಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಅಂಗಸ್ಪರ್ಶ-ಅಲಿಂಗನ-ಚುಂಬನಗಳಿಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟು ಜನ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಉಳಿದಿರುವರೆಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯಾದರೂ ಅವಳಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಚಾಣಾಕ್ಷ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಿಂದಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರಸಂಸ್ಥಾನದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ, ವಿಟಗಾರ-ವಿಟಗಾರ್ತಿಯರ ಸಂಘವೆಂದೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಗುಪ್ತ ವ್ಯಭಿಚಾರಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೃಚಳಿ ಬಿಟ್ಟು ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರೀತುರುಸರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅಂತಹ ಜನರನ್ನು ತಂದು ತುಂಬಿ, ಅವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸದಾಚಾರಗಳನ್ನೂ ದುರಾಚಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಬೆಲೆಯೆಂದರೆ, ಓಣಿ-ಓಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇಹವಿಕ್ರಯದ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತ ಸಂತೆಯ ಸೂಳೆಯರಿಗಿಂತಲೂ ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು! ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಾರಣೆಯ ಉದಾತ್ತ ತತ್ವವನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನೆರವೇರಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಕೃಷ್ಣಚಿತ್ರಗಳು ಇನ್ನೂ ಬಹುವಾಗಿದ್ದವು. ಅದರ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಕೆಲವು ಕೃತ್ಯಗಳು ಇನ್ನೂ ಗುಪ್ತವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದವು.

ಈಗ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೃಷ್ಣಕಟಾಕ್ಷವು ರವಾದೇವಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಕೆಲಸದ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಅವರು ರವಾದೇವಿಯ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೋದಾಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ

ನ್ನೇನೂ ನೋಡದೆ, ಅವಳೊಡನೆ ಹುಚ್ಚು-ಎಡ್ಡು ಮಾತಾಡಿ, ಕಳ್ಳತನದಿಂದ ಅವಳ ಸೌಂದರ್ಯವೃತ್ತ ಪಾನಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂದಿಗ್ಧ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಅವಳ ಮನಮೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಾಹಸವನ್ನೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಸರಕಾರೀ ಕೆಲಸದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಮನೆಗೂ, ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಶಾಲೆಯೊಳಗಿದ್ದ ವಿಲಾಸಮಂದಿರಕ್ಕೂ ಕರೆಯಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಬಹು ಪರಿಯಾಗಿ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದರು. ಸರಕಾರೀ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಬರುವ ದಿಲ್ಲೆಂದು ರಮಾದೇವಿಯು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದಳು. ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾಬಾಯಿಯು ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಗಾದರೂ ಕರೆದೊಯ್ದು, ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಅವಳ ಏಕಾಂತ ಭಿಟ್ಟಿಯ ಯೋಗವನ್ನು ತಂದುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹೋರಾಡಿದಳು. ರಮಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ನೆರಳಿಗೆ ಅಂಜುವಂತಹಳಿದ್ದಳು. ಹೀಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಇಂತಹ ಕುಲಟಿ-ಕುಟೀಲರ ಓಲಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರುವಳು? ಹೂವಿಳಿದ ಸಮಯದಲ್ಲಾದರೂ ಬಂದರೆ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಾಗಬಹುದೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ರಮಾಬಾಯಿಗೆ ಅರಿಸಿಣ-ಕುಂಕುಮದ ಆಮಂತ್ರಣವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ನೋಡಿದನು. ರಮಾದೇವಿಯು ಆಮಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಜ್ಯತೆಯನ್ನೇ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಸಗಳು ನಿರರ್ಥಕವಾಗತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಸಂತಾಪಗೊಂಡರು. ಅವರು ರಾಧಾದೇವಿ, ಅನಂ-ಗೋವಿಂದರ ಮೇಲೆ ಹರಿಹಾಯಕತ್ತಿದರು. ಅಪ್ಪರೆಯನ್ನು ಮೂರುವಂತಹ ಪ್ರಿಯು ಅಧಿನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸ್ವಾಧೀನಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ, ಅವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ತಳಮುಳವುಂಟಾಯಿತು. ಅವರು ಕೈಕೊಂಡ ಚತುರೋಪಾಯಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದವೆಂದರೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್‌ನನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯ ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿದರು.

ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಲ್ಲದ ಸಥಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ರಮಾದೇವಿಗೆ ಭಿಟ್ಟಿಯಾದಳು. ಅವಳ ಆಗಮನವು ರಮಾದೇವಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಚಾರಿತ್ರೈಹೀನಳಾದ ಅವಳೊಡನೆ ಮಾತಾಡುವುದು ಸಹ ಪಾಪವೆಂದು ಸಾಧ್ಯವೇನೆಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯು ತಿಳಿದಿದ್ದಳು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಕಂಡ ಕೂಡಲೆ-“ನಿಮ್ಮ ದೈವವು ತೆರೆಯಿತು. ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರವರು ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿರುವರು. ಅವರು ನಿಮಗೆ ಐದು ರೂಪಾ-

ಯಿಗಳ ಪ್ರವೋಶನ ಕೊಡುವರಂತೆ. ಸಾಕೇಬರ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೆ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆನೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ.

ರಮಾದೇವಿಯು ಏನೂ ಉತ್ತರ ಕೊಡದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದಳು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು—‘ಯಾಕೆ, ರಮಾದೇವಿ, ನನ್ನ ಮಾತುಗಳು ಸುಳ್ಳೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿರೇನು? ಇಗೋ ನೋಡಿರಿ. ಮಾಂಗಲ್ಯದ ಆಣೆಯಾಗಿ ನಾನು ನಿಜವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆನು,’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಅವಳ ಲಗ್ನದ ಗಂಡನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡಳು.

‘ರಾಧಾದೇವಿ ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಳು ಸುಳ್ಳೆಂದು ನಾನೆಲ್ಲಿ ಅಂದೆನು? ಅಷ್ಟು-ಇಷ್ಟು ಮಾತಿಗೆ ಮಾಂಗಲ್ಯದ ಆಣೆ ಮಾಡುವರೆ?’

ನಿಜವಾದ ಮಾತಿಗಾಗಿ ಆಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಡ್ಡಿಯೇನು?’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ನುಡಿದು—‘ರಮಾದೇವಿ, ಮಾಂಗಲ್ಯದ ಆಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಗಂಡನಿಗೆ ಪಿಡುಗು ಬರುವದೇನು? ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿರಿ. ದಿನಾಲು ಹತ್ತು ಸಾರೆ ಆಣೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾಗುವೆನು.’

‘ರಾಧಾದೇವಿ, ಪತಿಯು ದೇವತಾ ಸಮಾನನು. ಅವನಿಗೆ ಅಹಿತ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುವದು ಸತಿಯ ಧರ್ಮವಲ್ಲ. ನೀವು ಈ ವಿಧದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಬೇಡಿರಿ. ನನ್ನ ಕಿವಿಯ ಮೇಲಂತೂ ಇಂತಹ ಮಾತುಗಳು ಬೀಳದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.’

‘ದುಡಿಯಲಾರದ ಗಂಡಂದಿರು ಇದ್ದರೇನು ಸತ್ತರೇನು? ನಾವು ಯುಕ್ತಿ ಪ್ರಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ದುಡಿಯದೆ, ಗತಿಯಿಲ್ಲದಂಥ ಗಂಡಂದಿರನ್ನು ಅಷ್ಟೊಂದು ನಂಬಿಕೊಂಡು ಕೂಡುವದೇಕೆ? ಹೆಸರಿಗೆ ಗಂಡತನದ ಮುದ್ರೆ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ, ನಾವೂ ಹೆಂಡತಿತನದ ಮುದ್ರೆಯಾದ ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಧರಿಸಿರಬೇಕು. ಮಿಕ್ಕದ್ದೇನು? ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟ! ನೀವೇ ಚನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರಿ. ನೀವು ದುಡಿಯದಿದ್ದರೆ ಮನೆತನ ಸಾಗುವಂತಿರುವದೆ? ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ನೀವು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ?’

‘ರಾಧಾದೇವಿ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ, ಸುಖಿಗಳೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವರು ಹುಲ್ಲು ಮೇಯಿಸುವದಿಲ್ಲ ಹೇಗಾದರೂ ಹಿಂಡಿ-ರೊಟ್ಟಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಲಹಾಕುವಂತೆ ದುಡಿಯುವ ಜಾಣ್ಮೆಯು ನಮ್ಮವರಲ್ಲಂಟು.’

ರಮಾದೇವಿ, ನಾನು ನಿಸ್ಪೃಹತೆಯವಳು. ನನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ಸಿಟ್ಟಿ

ಗೇಳಬೇಡಿ. ಹಿಂದಿ-ರೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಗಂಡದೇವನಿಗೆ ದೇಹದ ಮೇಲಿನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಮಿತ್ವವನ್ನರ್ಪಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವಂಥವರು ಸಕ್ಕರೆ-ತುಪ್ಪಗಳನ್ನು ಣ್ಣಿಸುವ ದೇವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪಾದರೂ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸದಿರುವದೆಂದರೆ, ಕೃತಘ್ನತೆಯ ಚಿಹ್ನೆವೆಂದುನಾನು ಅನ್ನುವೆನು. ಕೃಷ್ಣನಂತೆ ಹದಿನಾರು ಸಹಸ್ರ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನಾಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇನೂ ಮರ್ತ್ಯಪುರುಷ ರಲ್ಲಿರುವದಿಲ್ಲ, ಏನೋ ಅಲ್ಪ ಸಹವಾಸ-ಆಲಿಂಗನ ಚುಂಬನ ಇಷ್ಟೇ! ನೋಡಿರಿ, ಅವರು ಕ್ಷೋಭೆಗೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ಪರಿಣಾಮವು ಒಳಿತಾಗುವದೆ? ಕೆಲಸವು ಹೋಯಿತೆಂದರೆ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆಯೇ ಕೈಗೆ ಬರುವದು! ಇಂತಹ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಜಾಣತನ ಮಾಡಬಾರದೆಂದರೆ, ದೈವದುರ್ವಿಲಾಸವೇಸರಿ ಕೆಲಸವು ಹೋದಮೇಲೊಡಗುವ ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ನೆನಿಸಿದರೆ ಮನಸ್ಸು ಎಂತಹ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾದರೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಆ ಅವಸ್ಥೆಯು ಮರೆಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ, ಅದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜನರು ಭಯಪಡುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ವರಿಷ್ಠರ ಅಲ್ಪವಾದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿದರೆ ಆಗುವ ಹಾನಿಯೇನು? ತಿರುಗಿ ಕೇಳಿದರೆ ಲಾಭವೇ ಉಂಟು.”

ರಾಧಾದೇವಿಯ ಸಂದಿಗ್ಧವಾದ ಮಾತುಗಳ ಗುರಿಯು ರಮಾದೇವಿಯ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಾರದೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಸಂಬಂಧವೂ, ಪಾಪವ್ಯಂಜಕವೂ ಆದ ಅವಳ ಮಾತುಗಳು ರಮಾದೇವಿಯ ಹೃದಯವನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿದವು. ಆಗ ಅವಳು ಕ್ರೋಧದಿಂದ—‘ರಾಧಾದೇವಿ, ನೀವು ಯಾರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಇಂತಹ ಅಭದ್ರವೂ, ಅರ್ಥಹೀನವೂ ಆದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡತೊಡಗಿರುವಿರಿ?’

‘ಛೇ! ನೀವು ಹೀಗೇಕೆ ಸಿಟ್ಟಾಗುವಿರಿ? ನಾನು ಜನರಲ್ ರೂಲ ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲದೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ತಂದರೆ ಈ ನಿಯಮವು ಹಾನಿಕರವಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸುಖಸಂಪದಗಳು ಒಳಕೇಬೇಕು. ದುಃಖ-ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಬಯಸುವದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೇ ಯೋಚಿಸಿರಿ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಗಂಡ-ಹೆಂಡಿರು ನೌಕರಿಯಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ಪರಿಣಾಮವು ನೆಟ್ಟಗದೆ. ನೌಕರಿ ಹೋದರೆ ಅನ್ನಾನ್ನದೇಸಿಯಿಂದ ನಿಮಗೆ ಸಾಯುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಬರುವದಿಲ್ಲವೆ? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ವರಿಷ್ಠರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರಬೇಕಾಗುವದು. ಧರ್ಮದ ಆಡಂಬರ, ಸತೀತ್ವದ ಅಹಂಕಾರ, ಶೀಲದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳೇನು ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಕುವನೆ? ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಲಾಸ-ಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೌತುಕ ಬಡುವಂತಹ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದ ದರಿದ್ರ ಗಂಡಂದಿರು ಗಂಟುಬಿದ್ದಾಗ

ನಾವೇ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ-ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಏನಾದರೂ ಯುಕ್ತಿ ಹುಡುಕಿ, ಸಂಸಾರವನ್ನು ಸುಖಸಾರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ರಮಾದೇವಿ, ನಾನು ಹೇಳುವ ನೀತಿಯು ಸದ್ಯದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಂತು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕಿಗೆ ಓತಾವಹವಿರುವದಿಂಜೇ ನನ್ನ ಮತವು.'

'ಭಾವೀ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗೆ ಹಿತಕರವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ದೇಹ ವಿಕ್ರಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಾರಾಂಗನೆಯರಿಗೆ ಒಂದುವೇಳೆ ಇಂತಹ ನೀತಿ-ನಿಯಮಗಳು ಹಿತಕರವೆನಿಸಬಹುದು. ನೀವು ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡುವುದು ನಿಮ್ಮ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯು ವಿಟಕರ-ಜಾರೆಯರ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿರ ವಾಗ, ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಾದ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಇಂತಹ ಮಾತುಗಳು ಹೊರಡಬಾರದೆಂದರೆ ಹೇಗೆ ಬಿಡುವವು? ರಾಧಾದೇವಿ, ನೀವು ಬೇರೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಅನೀತಿಯವಾದ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಬಹಳೇ ಹೇಸಿಕೆಯಾಗುವದು.'

'ಅವ್ವ ನೋಡೇ! ಹೇಗಿರುವಳು ಗರತಿ-ಗಂಗವ್ವ, ಸೀತೆ-ಸಾವಿತ್ರಿ! ನನಗೆ ಬಿರುಸು ಮಾತಾಡಿ ಬಾಳುವೆಯಾ? ಆಗಲಿ ನೋಡೋಣ!' ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಬಿಮ್ಮನೆ ಬಿಗಿದುಕೊಂಡು ಅತ್ತಿಂದ ತೆರಳಿದಳು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಹೋದ ವೇಲೆ ರಮಾದೇವಿಯು ವಿಷಣ್ಣಮನಸ್ಕಳಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ಪಾಪದ ಪುತ್ರಳೆಯಾದ ಕುಲಟೆಯು ಅಭದ್ರವಾದ ಮಾತಾಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ಅವಳ ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ನೋವಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ನೌಕರಿಯ ಜೀವನವು ಸುಖಮಯವಾಗುವದೋ-ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಅವಳ ಮುಂದೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿತು. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕಿಚ್ಚಿಗಾಗಿ ಅವಳು ನೌಕರಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದಳು; ಆದರೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಬಹುವಟ್ಟಿಗೆ ಹಸಗೆಟ್ಟು ಹೋದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಉಪವಾಸವಿದ್ದರೂ ನೌಕರಿ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಅವಳಲ್ಲ ಹುಟ್ಟಿತು. ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪತಿಯ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ, ನೌಕರಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆಯುವದೇ ವಿಹಿತವೆಂದು, ಅವಳು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ- 'ಅಕ್ಕಾ ಅವರೇ!' ಎಂದು ಕೂಗಿದರು.

ಕೂಡಲೆ ರಮಾದೇವಿಯು ಹೊರಗೆ ಬಂದು- 'ಯಾರು, ಖಾದಿರಖಾನ ಸಾಹೇಬನೇನು?'

'ಹೌದು ಅಕ್ಕಾ ಅವರೇ. ರಾವಸಾಹೇಬರು ಶಾಲೆಗೆ ಬಂದಿರುವರು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು.'

ರಮಾದೇವಿಯು ವೇಳಾಯಂತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ಆಗಲೆ ನಾಲ್ಕು ಬಡೆದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಅವಳು ಗಾಬರಿಯಾದಳು. ಶಾಲೆಯ ವೇಳೆಯು ಮೀರಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ವರಿಸ್ತರಿಂದ ಸಿಟ್ಟು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತೆಂದು ಅವಳು ಬೆದರಿತಳು. ಅವಳು ಎಂದೂ ಹೊತ್ತು ತಪ್ಪಿಸಿದವಳಲ್ಲ. ಹೊತ್ತು ಗೇಡಿಯಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯು ನೀತಿಪ್ರಾಜನ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದರಿಂದ ಇಂದು ತಡವಾಯಿತು. ರಾಧಾದೇವಿಯೇನು? ಅವಳು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳ ಆಧಿದೇವತೆಯು, ಅವಳಿಗೆ ಶಾಲೆಯ ಕಾನೂನುಗಳ ಭಯವೇನು? ಅವಳು ಬಂಧನಾಶೀತಳಾಗಿದ್ದಳು.

ರಮಾದೇವಿಯು ಜೀವವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಶಾಲೆಗೆ ಬಂದಳು. ರಾವಸಾಹೇಬರ ಸವಾರಿಯು ಕುರ್ಚಾಸನದ ಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿತ್ತು. ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಉಪಶಿಕ್ಷಕಿಯು ನಿಂತಿದ್ದಳು. ರಮಾದೇವಿಯು ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಳು. ಸಾಹೇಬರು ಅವಳ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸದೆ, ಕ್ರುದ್ಧವಾಚೆಯಿಂದ—‘ರಮಾದೇವಿ, ಶಾಲೆಗೆ ಬರುವ ವೇಳೆಯೇ ಇದು? ನಾಲ್ಕು ಬಡೆದು ಇಪ್ಪತ್ತು ನಿಮಿಷಗಳಾಗಿವೆ. ನಿಮ್ಮ ಈ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಶಾಸನವನ್ನೇಕೆ ವಿಧಿಸಬಾರದು?’

‘ನಾನು ಎಂದೂ ತಡ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ಒಂದಿದ್ದರು. ಅವರು ತಾಸೆರಡು ತಾಸು ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರಿಂದ ತಡವಾಯಿತು. ಅವರು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಯಾಗಿರಬಹುದು.’

‘ನಿಮ್ಮ ತಪ್ಪು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಮಂದಿಯ ತಪ್ಪು ಬೈಲಿಗಿಡುವಿರಾ? ರಾಧಾದೇವಿಯು ಶಾಲೆಗೆ ಬೇಕಾದಾಗ ಹೋಗಲಿ-ಬಿಡಲಿ, ಅದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವವರು ನೀವಲ್ಲ.’

‘ಅವರ ತಪ್ಪು ಎತ್ತುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆಡಲಿಲ್ಲ; ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿದೆನು’, ಎಂದು ನಡೆದು ರಮಾದೇವಿಯು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ—‘ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ಇಂದು ನನ್ನಿಡದ ಘಟಿಸಿದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ.’

‘ಹಾ! ಅದೇ ಆನ್ನುತ್ತೇನೆ. ನಾವು ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ನಿಮಗೆ ಕೆಲಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಹಾಗೂ ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಪತಿರಾಯರ ವೇತನ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಬೇಕು. ಶಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತೇ ವೇತನ ಕೇಳಿದರೂ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತ ನಿವು ನಮ್ಮ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಧಿಕರಿಸಿ ಅಹಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯಬೇಕು.’

‘ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಹುಕುಮನ್ನು ಎಂದೂ ಆಮಾನಿಸಿಲ್ಲ.’

‘ಇರಲಿ. ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಮಾತಾಡೋಣ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿ. ನಿಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾಗಿದೆ.’

ನಾಲ್ಕನೇ ಗಂಟೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಮುಕ್ತರಾದರು. ಸಾಹೇಬರು ಬಂದರೆ ಬೇಗನೆ ಸಾಲೆಬಿಡುವದೆಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ, ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ವೇಳೆ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತುವ ಹನುಮವು, ಒಸವಣ್ಣ ಮೊದಲಾದ ದೇವರಿಗೆ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಆನಂದದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು.

ಹುಡುಗೆಯರೆಲ್ಲ ಕೊರಟು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಸಾಹೇಬರು ರವಾ ದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—‘ನಿಮ್ಮ ಉಪಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಏಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ? ಅವರಿಗೆ ರಜೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವಿರಾ?’

‘ಇಲ್ಲ; ಅವರು ರಜೆ ಬೇಡಿಲ್ಲ.’

‘ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಬೇಗ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ತಾನೆ ಉಪಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಬೇಗ ಬಂದಾರು? ನಿಮ್ಮಂತಹ ಕೆಲಸಗೇಡಿಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದೇ ನಮ್ಮ ತಪ್ಪು.’

‘ಅವರು ರಾಧಾದೇವಿ ಸ್ಮೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರಂತೆ.’ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಒಬ್ಬ ಉಪಶಿಕ್ಷಕಿಯು ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು.

‘ನಿಮಗೆ ಎಚ್ಚರವಿರುವಾಗಲೇ ಸ್ವಪ್ನ ಬೀಳುವದೇನು?’

‘ನೀವು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಕರೆತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದೆನು.’

‘ಅವರು ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲೆ. ನೀವು ಸುಳ್ಯಾಡುವಿರಿ. ನಾನು ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಇತ್ತ ಬಂದಿರುವೆನು.’

‘ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ ಕೂಡಲೆ ಆನಂದರಾಯರೂ ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಸ್ಮೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸರಿಬ್ಬರೂ ಬಂದರಂತೆ. ‘ಇಂದು ಶಾಲೆಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೆ ಕ್ಷರರು ಶಾಲೆಗೆ ಬಂದಿರುವರೆಂದು ಕೆಲಸ ಬಿಟ್ಟು ಬರಲಾರೆವು’ ಎಂದು ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸರು ಹೇಳಿದಂತೆ.

‘ಸರಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ನೀವು ಕರೆಕಳಸಿದಾಗ ಮನೆಯ ಕೆಲಸ ಬಿಟ್ಟು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಅವರೇನು ನಿಮ್ಮ ಪುನಿಟ್ಟು ಆಳಲ್ಲ!’

ವರಿಷ್ಠರ ವಾಣಿ! ಆದು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಸರಿಯೆ! ಅವರ ದೇವವಾಣಿಯ ಮುಂದೆ ಕನಿಷ್ಠರದೇನು ನಡೆಯುವದು? ಸಾಹೇಬರ ಗರ್ಜನೆಗಂಜಿ ಆ

ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್‌ಗಳು ತೆಪ್ಪಗಾದಳು. ರಾಧಾದೇವಿ-ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಶಾಲೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತಂಡಗಟ್ಟಿತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಯಾವ ದೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದದಿಂದ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರೂ, ಅದರ ಕಡೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ, ಎರಡು ತಾಸು ತಡವಾಗಿ ಶಾಲೆಗೆ ಬಂದ ರಮಾದೇವಿಯ ಅಪರಾಧದ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ಒಹಳವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಅವರು ದರ್ಪಯುಕ್ತವಾಣಿಯಿಂದ- 'ರಮಾದೇವಿ, ನಿಮಗೆ ನೌಕರಿಯ ಆಶೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಮ್ಮ ವರ್ತನದ ಮೇಲಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವದು ನಾವು ಕೊಟ್ಟ ಸೌಕರ್ಯದ ದುರುಪಯೋಗವಾಗತೊಡಗಿರುವುದರಿಂದ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೆಲಸದಲ್ಲೆ ಬಾರದೆಂದೇ ಯೋಚನೆ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಅತ್ತ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬೇಸರ ಮಾಡತೊಡಗಿರುವರು; ಇತ್ತ ನಿಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ. ನೀವು ನೌಕರಿಜೀವಿಗಳಿರುವಿರೆಂಬದನ್ನು ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತಂದಂತೆ ಕಾಣುವದಿಲ್ಲ. ಗಂಡ-ಹೆಂಡರಿಬ್ಬರೂ ಕೆಲಸ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮನೆಹಿಡಿದು ಕುಳಿತ ಮೇಲೆ ಸಾಹೇಬರ ಮಾತಿಂತೆ ಏಕೆ ನಡೆದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲೆಂದು ನೀವು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡಬಹುದು."

ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ರಮಾದೇವಿಯ ಎದೆಯು ನಡುಗಿತ. ತಾನೂ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಪತಿಯೂ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಎಲುವು ಸವಿಸಿದರೂ ಸಾಹೇಬರ ಮನಸ್ಸು ಸಂತುಷ್ಟವಾಗದೆ, ಅವರು ನೌಕರಿಗೆ ಕೇರು ಹಾಕುವದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರೆಂದು ಅವಳು ನೊಂದುಕೊಂಡಳು. ರಾಧಾದೇವಿ-ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರಂತಹ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಹಾಗೂ ಮಾಸ್ತರರು ತಮ್ಮ ನೌಕರಿ ಜೀವನವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯದ ಪ್ರಶಂಸೆಯೇ ಆಗುತ್ತಿರುವದು; ಆದರೆ ತನ್ನ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಪತಿಯಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಶ್ರಮಪಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಭಾವನೆ ದೊರೆಯುವದೊತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ, ಶಾಸನವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರಾಯಿತೆಂದರೆ ಅದೂ ತಪ್ಪುವಂತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ರಮಾದೇವಿಯು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಂದುಕೊಂಡು, ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರರನ್ನು ಕುರಿತು- 'ಸಾಹೇಬರಿ, ನಾನೂ ಹಾಗೂ ನನ್ನ ಪತಿಯೂ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆವೆಂದರೆ ಬಗ್ಗೆ ವಿಜಯನಗರದ ಲೋಕಮತದಿಂದ ನಂಬಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯದಂತಹ ಪವಿತ್ರ ವ್ಯವಸಾಯವು ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾವಿ ಆದಾರಸ್ತಂಭರಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮ ನಾಗರಿಕರನ್ನಾಗಿಯೂ, ನೀತಿವಂತರನ್ನಾಗಿಯೂ, ಕರ್ತವ್ಯನಿಷ್ಠ

ರನ್ನಾಗಿಯೂ, ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡುವ ಕರ್ತವ್ಯಭಾರವು ಶಿಕ್ಷಕರ ಮೇಲಿರುವದೆಂದು ನನ್ನ ಮತವು. ಕೇವಲ ಓದು-ಬರಹ ಕಲಿಸಿದರೆ, ನಾವು ಸರಕಾರ ವಿಹಿತ ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗುವೆವು; ಆದರೆ ಅಷ್ಟು ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ ತೀರುವದಿಲ್ಲ. ಬಾಲಕರಿಗೆ ನೈತಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವು ಕೊಡಲ್ಪಡಬೇಕು. ಕರ್ತವ್ಯಾಕರ್ತವ್ಯಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಅವರಿಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ನಾನೂ ನನ್ನ ಪತಿಯೂ ಪರಿಶ್ರಮಬಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಲೋಕಸೇವೆಯೇ ದೇವತಾಸೇವೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದವರ ಮೇಲೆ ಅನುಚಿತ್ತವೂ, ಅಸತ್ಯವೂ ಆದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದರೆ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ ನೀವು ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರರೂ ಕರ್ತಮಕರ್ತುಂ ಶಕ್ತಿಯವರೂ ಆಗಿರುವಿರಿ. ನೀವು ಅಧಿಕಾರ ಬಲದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿಧಾತರೇ ಆಗಿರುವಿರಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಿ ಶಾಸನ ವಿಧಿಸಬೇಕು. ನಿರಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ವಿಧಿಸಿದ ದಂಡನೆಯು ಶಾಪರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡುವದು.'

‘ಹಾ! ನನಗೆ ಭಯತೋರಿಸುವಿರಾ! ರಮಾದೇವಿ, ನಿಮ್ಮ ಪುರಾಣ-ಪುಣ್ಯ ಕತೆಗಳೊಳಗಿನ ನೀತಿಯನ್ನು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ನಾನು ಬಂದಿಲ್ಲ. ನೀವು ಇಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಿರುವದರಿಂದ, ಪೂರಾ ಅಪರಾಧಿಗಳಿರಬಿರಿ. ನೀವು ಅವರ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ನನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದಿರಿ. ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯೂ, ನನ್ನ ಸೂಚನೆಯೂ ನಿಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಬಾಲಭಾಷೆಗಳಾದವಲ್ಲವೆ? ನಿಮ್ಮ ಗವ ವನ್ನು ಮುರಿಯಬೇಕೆಂದೇ ನನ್ನ ನಿರ್ಧಾರವಿದೆ. ನೀವು ಹಂಗಾವೂ ಕೆಲಸಗಾರರಿರುವದರಿಂದ, ಇಂಥ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೌಕರಿಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಪತಿಯು ಬಹಳ ದಿನಗಳ ನೌಕರನಿರುವದರಿಂದ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದಾಗಿದೆ. ಈ ವರ್ಷ ಮುಗಿಯುವದರೊಳಗೆ ಅವನನ್ನೂ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸುವೆನು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರರ ನಿಜವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿ, ಮುಂದಾದರೂ ಅವರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವ ದಡ್ಡತನವು ಆಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.’

ರಮಾದೇವಿಯ ಎದೆಗೆ ಕಲ್ಲು ಬಡೆದಂತಾಯಿತು. ಅವಳು ಸಾಹೇಬರ ಮಾತಿನಿಂದ ಜರ್ಜರಿತಳಾದಳು. ಅವಳು ದೈರ್ಯ ತಂದುಕೊಂಡು- ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೀರಿಲ್ಲ. ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯ ಸಮಾಚಾರವನ್ನೇ ನನ್ನ ಮುಂದೆ ತೆಗೆದಿಲ್ಲ. ಅವರು ನನ್ನ ತಾಂಡಲದ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ನನ್ನ ಮರಿಗೆ ತೆಗೆದಿದ್ದರು. ನಾನು ಆ ಉಪನ್ಯಾಸವ ನಿಷೇಧ

ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಪುಟ ೫೦

‘ಗುಪ್ತಪ್ರಣಯದಾನಮಾಡುವಿರೋ?’

ನೌಕರಿ ತ್ಯಜಿಸುವಿರೋ?’

ಮಾಡಿದೆನಲ್ಲದೆ, ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞಾಭಂಗದ ಪಾಪ ಮಾಡಿಲ್ಲ.'

ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರಮಾದೇವಿಯ ಹೊರತು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಉಪಶಿಕ್ಷಕಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ರಾವಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ಮನೋಗತವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆಡಲಿಕ್ಕೆ ನಾಚುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯು ತಾರುಣ್ಯವನ್ನು ದಾಟಿದ ಬಾಲವಿಧವೆಯಾಗಿದ್ದಳು ಅವಳು ಏರಿಕೆಯ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಕೃಷ್ಣಕೃತ್ಯದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ದೇಹದತ್ತವಾದ ಕಾರಣವಿತ್ತು. ಆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ಅವಳ ಾಪವು ಆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯು ಕುರೂಪಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಾಹೇಬರು ಅವಳ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಪರನಾರೀ ಸೋದರವ್ರತವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಸ್ತ್ರೀಯು ನೀತಿವಂತಳಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವಳ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿಯೇ ತಾಂಡವವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲಿಕ್ಕೆ ರಾವಸಾಹೇಬರ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪದಾಗಿತ್ತು. ಹೊರಗೆ ಕಳಿಸುವದು ವ್ಯವಹಾರದೃಷ್ಟಿಗೆ ವಿರೋಧವೆಂದು ಅವರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಯಿತು; ಮತ್ತು ಅವಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹೋಗ ಹೇಳಿದರೆ, ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಗ ತಕ್ಕ ಕಲ್ಪನೆಯು ಆಗಿಹೋಗುವದೆಂಬ ಭಯವೂ ಇತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಕೃಷ್ಣಕಾರ್ಕಸ್ಥಾನಗಳು ರಹಸ್ಯವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಯತ್ನಗಳು ನಿಷ್ಫಲವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕಷ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಾರ್ತೆಗಳು ವಿಜಯನಗರ ಪಟ್ಟಣದ ಸಂದಿಗೊಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಹಬ್ಬಿದ್ದವು. ಜನಕ್ಷೋಭೆಯ ಝಳವು ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ತಾಕದಿರಲಿಕ್ಕೆ, ಅವರು ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಆಕ್ರೋಶಿಯೊಳಗಿನವರಿದ್ದದ್ದೇ ಕಾರಣವು. ವರಿಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮಾನ ಪ್ರೀತಿಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ದರಬಾರೀ ಧೋರಣವು ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು. ಭೂಗರ್ಭದೊಳಗಿನ ಉಗಿಯ ಶಕ್ತಿಯು ಭೂಭಾರವನ್ನು ಅದರಿಸಿ ಬಿಡುವಂತೆ, ಜನರ ಹೃದಯದೊಳಗಿನ ಸಂತಾಪಾಗ್ನಿಯು ಯಾವದೊಂದುರೂಪದಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸಂರಕ್ಷಕ ದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸದಿರಲಾರದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ನಗರದೊಳಗಿನ ಧೂರ್ತರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಯೋಚಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಮನೋಗತವನ್ನು ರಮಾದೇವಿಗೆ ಗುಪ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ಅದ್ವಿತೀಯ ಶೋಧವನ್ನು ತೆಗೆದರು ಆ ಶೋಧದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಉಪಶಿಕ್ಷಕಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧದ ಸಂದೇಹವೂ ಹುಟ್ಟಲಾರದೆಂದು ಅವರು ನಂಬಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಅವರು- 'ರಮಾದೇವಿ, ಒಂದು ಹಲಗೆಯನ್ನೂ, ಒಂದು ಶಿಲಾಲೇಖನಿಯನ್ನೂ ತನ್ನಿರಿ.'

ಯಾವದೊಂದು ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ರಮಾ

ದೇವಿಯು ತಿಳಿದಳು. ಅವಳು ಕಪಾಟು ತೆಗೆದು, ಹಲಗೆ-ಶಿಲಾಲೇಖನಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಮೇಜಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟಳು. ಇನ್ನೆಷ್ಟಕ್ಕರು ಅವಳ ಮುಖವನ್ನು ಕಣ್ಣುತುಂಬಾ ನೋಡಿ, ಹಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಏನನ್ನೋ ಬರೆಯಲುಪಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಎರಡೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಬರೆಹವು ಮುಗಿಯಿತು. ನಂತರನಲ್ಲಿ ಅವರು ಹಲಗೆಯನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯ ಎದುರಿಗೆ ಹಿಡಿಸು—‘ಈ ಎರಡು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿರಿ? ಮೇಲಿನಂತೆ ನಡೆಯುವಿರೋ, ಕೆಳಗಿನಂತೆ ನಡೆಯುವಿರೋ? ‘ಮೇಲಿನಂತೆ’ ಅಥವಾ ‘ಕೆಳಗಿನಂತೆ’ ಇಷ್ಟೇ ಉತ್ತರ ಕೊಡಿರಿ. ಚನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಉತ್ತರ ಕೊಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಸುಖ-ದುಃಖದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿರುವದರಿಂದ, ನಾನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳಲಾರೆನು.’

ಹಲಗೆಯ ಮೇಲಿನ ಬರೆಹವನ್ನೋದಿದ ಕೂಡಲೆ ರಮಾದೇವಿಯ ಸಂತಾಪವು ಮಸ್ತಕಕ್ಕೇರಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸಿಕ್ಷಕಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಅವಳು ಬಾಯಿ ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೆಷ್ಟಕ್ಕರರ ಸಾತಕೀ ವಿಚಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಸಮಾಚಾರ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆ ಹಲಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಸಂಗತಿಯಿತ್ತು:—

‘ಗುಪ್ತ ಪ್ರಾಣಯದಾನ ಮಾಡುವಿರೋ?

ನೌಕರಿಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವಿರೋ?’

ಸಾಧ್ವೀಜನರಿಗೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಸತಿಧರ್ಮದ ಹೋಮ ಮಾಡುವದರಿಂದ ದೊರೆಯುವ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯದ ರಾಜ್ಞೀಪದವನ್ನು ಸಹ ಧೀಕರಿಸುವಂತಹ ಅದರ್ಶ-ಆರ್ಯಲಲನೆಯರ ಮಾಲಿಕೆಯೊಳಗಿನವಳಾದ ಆ ರಮಾದೇವಿಯು ಯಃಕಷ್ಟಿತ ನೌಕರಿಯ ಲಾಲಸೆಗೆ ಹೇಗೆ ಒಳಗಾಗುವಳು?

ಅವಳು ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕುರಿತು ಕರ್ಕಶ ವಾಣಿಯಿಂದ—‘ಕೆಳಗಿನಂತೆ!’ ಎಂದು ಅವರ ಬರೆಹಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತಾ, ಕ್ಷಣಮಾತ್ರವಾದರೂ ವಿಲಂಬಮಾಡದೆ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದಳು. ‘ನಿಲ್ಲಿರಿ, ನಿಲ್ಲಿರಿ!’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ಕೂಗಿದರೂ, ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ, ಅವಳು ಧ್ರುತಪದದಿಂದ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದಳು.

ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಆ್ಯಂಡ ಕೋ.

ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳು ಒಡೆದು ಕಾಣತೊಡಗಿದ್ದವು. ಮೊದಲನೇ ಭಾಗವು ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಪೂರ್ಣ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಎರಡನೇ ವರ್ಗವು ಅವರ ದಯೆ-ನಿರ್ದಯತೆಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಈಡಾಗದಂತಹ ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲತ್ತು. ಮೂರನೆಯ ವರ್ಗವು ಅವರ ರೋಷಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾದದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಗದ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿತ್ತು. ಆ ವರ್ಗದೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಜನರು ಶಾಲಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಎಡಗೈ-ಬಲಗೈಗಳಂತಿದ್ದರು; ಇವರು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ರಾಕ್ಷಸೀ ಲಾಲಸೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಕಾದಂತಹ ಅಲ್ಲದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಈ ಮಂಡಳಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರದೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ವಿನೋದಗ ರರು 'ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಆ್ಯಂಡ ಕೋ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದರು.

ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಆ್ಯಂಡ ಕೋದೊಳಗಿನ ರಾಧೆಯೇ ಈಗ ಅಡವಿರಾಯನೆಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ರತ್ನ ಪುರದ ಅಡವಿಯ ಪತ್ನಿಯು. ಅವಳನ್ನು 'ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್' ಎಂದು ಬಹು ಜನರು ಸಂಜೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಆ್ಯಂಡ ಕೋದೊಳಗೆ ಇವಳೇ ಪ್ರಮುಖಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯ ರಾವಸಾಹೇಬರ ಒಗಲೊಳಗಿನ ಕೂಸಾದ ಇವಳು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಲ್ಲಿಯು ಸುಂದರ-ಸುಂದರ ಯುವತಿಯರನ್ನು ಉಪಾಯದಿಂದ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವರ ಪಾವಿತ್ರ-ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಗಳ ನೀರನ್ನು ರಾವಸಾಹೇಬರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಯಾರಾದರೂ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದ ಅಡಂಬರದಿಂದ ಅವಳಿಗನುಕೂಲೆಯರಾಗದಿದ್ದರೆ; ಅಂತಹರು ಸ್ವಂತದ ನೌಕರಿಗೆ ನೀರು ಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಧಾದೇವಿಯ ತರುವಾಯ ಆ ಸಂಘದೊಳಗಿನ ಪ್ರಮುಖನೆಂದರೆ, ಅನಂದರಾಯನು. ಇವನಿಗೆ ಕಂಕಣಬಹಾದ್ದರನೆಂಬ ಅನ್ವರ್ಥಕ ನಾಮವು ರೂಢವಾಗಿತ್ತು. 'ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್' ಎಂದ ಕೂಡಲೆ ಜನರು ಹೇಗೆ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ, ಅದರಂತೆಯೇ ಕಂಕಣಬಹಾದ್ದರನೆಂದ ಕೂಡಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅನಂದರಾಯನ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಹೇಬರ ಸ್ವಂತ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿ, ಸುಖಾನಂದಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಕಂಕಣಬಹಾದ್ದರ ಅನಂದರಾಯನು ತನ್ನ ಸಾಧ್ಯವಿ-ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಲುವೆಯಿಂದ ವಿಸ್ಮರ ವ್ರೇಮಪಾಶದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದನು!

ಸಂಘದೊಳಗಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಪಾತ್ರವೆಂದರೆ ಗೋವಿಂದರಾಯನು. ಇವನ ಹೆಂಡತಿಯು ಅಕಾಲ ಮರಣ ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದ, ಕಂಕಣಬಹಾದ್ದರನೆಂಬ ಸನ್ಮಾನಿತ ಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸಂಧಿಯು ಇವನಿಗೆ ಪೂರಾ ತಪ್ಪಿತ್ತು; ಆದರೂ ಅವನು ಅನ್ಯ ಯುವತಿಯರ ಕಂಕಣಗಳ ಸುಂದರ ನಿನಾದವನ್ನು ಸಾಹೇಬರ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅವರನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಆನಂದರಾಯನ ಕೆಳಗಿನ ನಂಬರನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದನು. ಇವನು ಕೆಲವು ಸಕೇಶಾ-ವಿಕೇಶಾ ವಿದೇವೆಯರಲ್ಲ ಅನುಕಂಪೆಯುಳ್ಳವನೂ, ಅವರ ಸ್ನೇಹಪಾತ್ರನೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಇವನಿಗೆ 'ಗರುಡವಾಹನಗೋವಿಂದ' ರಾಯನೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಸಂಘದೊಳಗಿನ ಬೇರೊಂದು ಪಾತ್ರವೆಂದರೆ, ವನಿತೆಯು. ಇವಳು ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯು. ಇವಳು ಗಂಡನ ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಭಾಗ್ಯವತಿಯಾಗಿದೆ, ಸ್ವಂತ ಕರ್ತವ್ಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಭಾಗ್ಯವತಿ ಸೌಭಾಗ್ಯ ವತಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಗಂಡನ ಭಾಗ್ಯವು ಕರಗಿರುವದೋ-ಬೆಳ್ಳ ಗಿರುವದೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಹ ಇವಳು ಕಂಡವಳಲ್ಲ. ತೀರ ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ ವೆನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ ಗಂಡನ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳಾದ ಮಾಂಗಲ್ಯವು ಪತಿದತ್ತವಾದದ್ದು. ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮಾರೋಗಯುಕ್ತ ವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಲ್ಲ ಕ್ಷೀಣದೇವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಕುಂಕುಮ ಚಿಹ್ನವು ಗಂಡನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮಸಮಸಕಾಗಿಯಾದರೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು. ವನಿತೆಯ ಪತಿಯು ಅಶಕ್ತನೂ, ವಯಾತೀತನೂ, ಕುರೂಪಿಯೂ, ಅಶಿಕ್ಷಿತನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ವನಿತೆಯು ಸುಶಿಕ್ಷಿತಳು. ಅಶಿಕ್ಷಿತ ವಯಾತೀತನಾದ ಅಂದ ಗೇಡಿ ಪತಿಯೊಡನೆ ಬಾಳ್ವಿಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಲಿಕ್ಕೆ ಆಕೆಯು ಹೇಸಿ, ತನ್ನಂತ ಹಳ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಸುಗಮವಾಗಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದಳು. ಅವಳು ಸ್ವಂತ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಆಂಡ ಕೋದಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು. ತಾನು ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯಿರುವೆನೆಂಬದನ್ನು ಇವಳು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಸಹ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದರೂ, 'ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ' ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ನುಡಿದರೆ, ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಆಂಡ ಕೋದೊಳಗಿನ ವನಿತೆಯೆಂದೇ ಎಲ್ಲರೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನರು ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ಅವಳನ್ನು ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯೆಂದೇ ಸಂಬೋಧಿಸತೊಡಗಿದ್ದರು. ಸವಿಮಾತುಗಳಿಂದ ಗಂಡನ ನೆರವು ಹೊಂದಿ, ನೌಕರಿಯನ್ನೂ ಟ್ರೇನಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ದೊರಕಿಸಿ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಪಾದತಾಡನ ಮಾಡಿ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿದ ಮಹಾ

ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಆದರ್ಶ ಆರ್ಯಾಂಗನೆಯೇ ಇವಳಾಗಿದ್ದಳು!! ಈ ಅಖಂಡ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವನಿತೆಯು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಬಲಗೈಯಾಗಿದ್ದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕಾನುದೇವನ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯಂತೆ ವನಿತೆಯೂ ಕಾಯಾ-ವಾಚಾ-ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದಳು; ಆದರೆ ಇವಳು ಅವಳಷ್ಟು ಪ್ರತಾಪಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಚಂಪಾವತಿಯೆಂಬ ಬಾಲವಿಧವೆಯು ಆ ಸಂಘದೊಳಗಿನವಳೇ. ಇವಳು ಸಕೇಶಾ ವಿಧವೆಯು. ನಿರಾಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಇವಳು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡಿಗಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಇವಳು ಮೊದಲು ನೀತಿವಂತನು ಸುಶೀಲಳೂ ಇದ್ದಳು. ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದ-ರಾಧಾವನಿತೆಯರಂತಹ ಕಟ್ಟುಕಾರ್ಯನಿಷ್ಠರ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅವಳು ತನ್ನ ಶೀಲ-ನೀತಿಗಳನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ವ್ಯಾಪಾರಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಗೆ ಪಂಞೀರಾಗಿ ಮಾರಿಕೊಂಡವಳಾಗಿದ್ದಳು.

ರಾಧಾ ಕೃಷ್ಣ ಅೃಂಡಕೋದಲ್ಲಿ ವರ್ತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಜನರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಿರಿಯ ಆತ್ಮಚ್ಛಿತಿಖರವನ್ನೇರಿದ್ದರು. ಇವರಿಗೆ ಧರ್ಮ-ನೀತಿಗಳ ಬಂಧನೆಯಂತೂ ಇದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇವರಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧದ ಕಟ್ಟು-ಕಾನೂನುಗಳು ಬಂಧನಕಾರಕಗಳಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂತೂ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ಸರ್ವತಂತ್ರ-ಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ವಿಧಾತರು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಅವರ ಮುಖ್ಯಸೂತ್ರಧಾರಕಳು. ಸಂಘದೊಳಗಿನ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಪೂರ್ಣ ಕೃಪಾಭತ್ರದೊಳಗಿನವರು. ಸಂಘದೊಳಗಿನ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ತಮ್ಮಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೇನೇ ವೇತನವು ದೊರೆಯುವದೆಂಬಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅವರವರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ದೊರಕಿತ್ತು. ರಾಧಾದೇವಿಯಂತಹರು ತಿಂಗಳಗಟ್ಟಿ ಶಾಲೆಗೆ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡದಿದ್ದರೂ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಚಂಪಾವತಿ-ವನಿತೆ-ಆನಂದಗೋವಿಂದರು ಎರಡೆರಡು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಹಾಜರಿಗೆ ಸಹಿ ಕೊಟ್ಟು, ತಮ್ಮವೇತನವು ಸರಳವಾಗಿ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಘದೊಳಗಿನ ಶಿಕ್ಷಕರೂ, ಶಿಕ್ಷಕಿಯರೂ ಶಾಲೆಯ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದತ್ತಿರುಗುತ್ತಲಿದ್ದರೂ ಬಾಧೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿಧಾತನು ಈ ಸಂಘದ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಹಣಿಬರೆಹ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಅೃಂಡಕೋ ಚಂಡಾಲ ಚೌಕಳಿಯ ಉಪಸಭೆಗಳು ವಾರದಲ್ಲಿ ಎರಡು-ಮೂರು ಸಾರೆಯಾದರೂ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದವು;

ಆದರೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧಾರಣ ಸಭೆಯು ತಿಂಗಳಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ತಪ್ಪದೆ ನೆರನೊರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಅಂದು ಸಂಘದ ಸಾಧಾರಣ ಸಭೆಯಿದ್ದಿತು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮೂರು ಗಂಟೆಗೆ ರಾಧಾದೇವಿಯ ವಿಲಾಸಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಆ ಸಭೆಯು ಕೂಡಬೇಕೆಂದು ಮುಂಚಿನ ದಿನವೇ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ನಿಯಮಿತ ವೇಳೆಗೆ, ನಿಯಮಿತ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಸಭಾಸದರೂ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಆಗ ಶಾಲೆಯ ವೇಳೆಯಿದ್ದದರಿಂದ, ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮದುವೆಯ ಗಂಡನಾದ ಅಡವೀರಾಯನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಪತಿಯ ಗೃಹಾಜರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಭೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಆ ಪಾಸಭೀರುವು ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರಿಗೆ ವಿನತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಇಂತಹ ಆರ್ಜಿದಾರರ ವಿನಂತಿಗಳು ಮಹರ್ಜರಿಗೆ ಯಿಂದ ಮನ್ನಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು.

ವಿಲಾಸಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಸಭೆಯು ನೆರೆಯಿತು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯು ತಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರರ ಸಂತಪ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ತಪ್ಪುಗಾರಗಳನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತಳ್ಳಿದ್ದರೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಶಾಂತವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಮಾದೇವಿಯು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ ಪಾಲುಗಾರನಿರುವದರಿಂದ, ಅವನಿಗೂ ಶಾಸನ ವಿಧಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇದೇ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಚಾರ-ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಅಂಥ ಕೋದ ಸಭಿಕರು ರಾಧಾದೇವಿಯ ವಿಲಾಸಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು. ಆಗ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಸಭಿಕರನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ - 'ರಮಾದೇವಿಯು ನಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ನಮಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡದಷ್ಟು ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿರುವಳು. ಅವಳು ತಪ್ಪುಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವಳ ಪತಿಯೇ ಕಾರಣನಾಗಿರುವನು. ವರಿಷ್ಠರ ಆಜ್ಞಾನುನವರ್ತಿಯಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆ ಅವನ ಅಡ್ಡಿಯೂ, ಭಯವೂ ಇರುವವೆಂದು ರಮೆಯ ವರ್ತನದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ಈ ಉನ್ಮತ್ತತನಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೊತ್ತಿಗೇ ಶಾಸನವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು; ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದಿಂದ ಇನ್ನು ಮೇಲಾದರೂ ದಾರಿಗೆ ಬಂದರೆ ಒಳತಾವವದೇನು ತಟ್ಟಿ ಸ್ವರಾಗಿರುವೆವು. ಸಭಿಕರೊಳಗಿನ ಯಾರಾದರೂ ರಮೆಯ ಅಥವಾ ಸುರೇಂದ್ರನ ಮನ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ದಾರಿಗೆ ತರುವಂತಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿರಿ; ಇಲ್ಲವಿದ್ದರೆ ಅವನನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತಳ್ಳಿಬಿಡುವೆವು. ಇಂತಹ ಉನ್ಮತ್ತರೂ, ಅವಿಧಿಯರೂ ಆದ ಜನರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣದಂತಹ ಪವಿತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನಾವು ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲ. ಹೇಳಿರಿ, ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.'

ಸುರೇಂದ್ರನು ಸತ್ತರೆ ಸಂಘದೊಳಗಿನ ಯಾವ ಜನರಿಗೂ ಸೂತಕ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದೆಂದೇ ಎಲ್ಲರೂ ವಿಚಾರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡರು. ನೌಕರಿಯಿಂದ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇಲೆ ರಮಾದೇವಿಯಾಗಲಿ ಸುರೇಂದ್ರನಾಗಲಿ ತಮ್ಮ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವದು ಅಸಂಭಾವ್ಯವೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿದರು. ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧ್ಯಗೊಳಿಸಿ, ವ್ಯಾಜ್ಯನುಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸಭಾಸದನನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ವಿಚಾರ-ವಿಸಮಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಪೌರುಷವಾಣಿಯಿಂದ—‘ನೇಕರ್ಬಾನ, ತಾವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಕೂಡದು. ರಮೆಯ ನಿಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾಭಂಗಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದ ಸಂತಾಪವನ್ನು ಅವಳ ಪ್ರೇಮಜಲದಿಂದಲೇ ಶಾಂತಗೊಳಿಸುವೆನು. ಸುರೇಂದ್ರನು ನೌಕರಿಯಿಂದ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಈ ಕಾರ್ಯವಾಗುವದು ಅಸಾಧ್ಯವು. ನೀವು ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಿರಿ; ಆದರೆ ನೌಕರಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಳ್ಳಬೇಡಿರಿ.’

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಂಕಣಬಹಾದ್ದರ ಆನಂದರಾಯನು ವೀರಾವೇಶದಿಂದ:-
ರಾವಸಾಹೇಬ, ಎಂಥ ಎಂಥವನ್ನೇ ಮಣ್ಣುಮುಕ್ಕಿಸಿದ ಈ ಭಟನಿಗೆ ರಮೆಯ ಪಾಡೇನು? ರಾಧಾದೇವಿ-ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ, ನಾನು ನೆರವೇರಿಸುವೆನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು.’

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವನಿತೆಯು ಅಂಗವಿಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತ—
‘ಖಾವಿಂದ, ನಾನು ಚಿಕ್ಕವಳಾದರೂ ನನ್ನ ಸಾಹಸ ಚಿಕ್ಕದಲ್ಲ. ನಾನು ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ನೆರವಾಗುವೆನು.’

ತರುವಾಯ ಸಕೇಶಾ ಚಂಪಾವತಿಯು ಶಿಥಿಲ ಬಂಧನದಿಂದ ಹುಚ್ಚಿನವರೆಗೆ ಬಂದ ಕೇಶಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ—‘ಸಾಹೇಬರೆ, ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವ ಪರಿಚಯವು ನಿಮಗೆ ಚನ್ನಾಗಿರುವದು. ನೊದಲು ನನ್ನ ವ್ರತವು ಎಂತಹ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟನಡತೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನಾನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ, ನನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವಾಗ ನೀವೂ, ನಿಮ್ಮ ಹಸ್ತಕರಾದ ಅನಂದರಾಯರೂ, ಗೋವಿಂದರಾಯರೂ ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸಗಳಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವವು ನಿಮಗೆ ಪರಿಚಯದ್ದಾಗಿರುವದು. ಕೆಟ್ಟ ಸ್ತೋತ್ರಗಾಗಿ ಕೆಟ್ಟ ಹೋದನಾನು, ಈಗ ಹೇಗೆ ನಡೆವರೂ ನೆಟ್ಟಗಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ಆಗ ಎಲ್ಲಿದ್ದರೋ-ಎನೋ! ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರ

ಮಾನವನು ನನಗಿತ್ತು; ಮತ್ತೆ ವಿಲಾಸವತಿ-ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ನೋಡಲಾದ ನನ ಯಾವನದ ಚಲುವೆಯರು ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕಸಬರಿಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ದುಃಖಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟಾದರೂ ಸುಖವುಂಡಿರುವೆನು. ಉಂಡ ಉಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಎಷ್ಟಾದರೂ ಸಾಹಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯು ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಗರುಡವಾಹನ ಗೋವಿಂದರಾಯರು ಸ್ವಲ್ಪ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರೆ, ನಾನೂ ಹೆಣಗಾಡಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿರುವೆನು.’

‘ಯಾಕೆ ಗೋವಿಂದರಾಯರೇ?’ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರು ದರ್ಪ ದಿಂದ—‘ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರೂ ನೀವು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿರುವಿರಿ. ಯಾಕೆ? ನೀವು ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲವೇನು? ನಮ್ಮಿಂದ ಹೊಂದುತ್ತಲಿದ್ದ ಲಾಭದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ ವರ್ತನವನ್ನಿಡಿರಿ. ನೀವು ನಮಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗದಿದ್ದರೆ, ಸಂಘದಿಂದ ತಳ್ಳಲ್ಪಡುವಿರಿ.’

‘ಛೇ! ಹೀಗೇನು ಮಾತಾಡುವಿರಿ ರಾವಸಾಹೇಬರೆ? ನನ್ನಿಂದ ಆನು ಚಿತವೆಂದಿಗೆ ಘಟಿಸೀತು? ನಾನೂ ಚಂಪಾವತಿ ದೇವಿಯವರೂ ತುಂಬಾ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವೆವು.’

ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯು ಗೋವಿಂದರಾಯನ ಹೆಸರಿನ ಹಿಂದೆ ‘ಗರುಡವಾಹನ’ ಪದವಿಯಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ಇದುವರೆಗೆ ಕೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವಳು ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಾಗಿ ಬಹಳ ದಿನಗಳಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಹಾಗೂ ಅಷ್ಟು ದೂರದ ವರೆಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅವಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಅವಳು ಇನ್ನೂ ಎಳಕಳು. ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿ ಅಷ್ಟೇ ಎರಡು-ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಗೋವಿಂದರಾಯನ ಉಪನಾಮವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವಳು ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—‘ನಮ್ಮಂತೆ ಗೋವಿಂದರಾಯರಿಗೂ ಉಪನಾಮವಿರುವದೇನು?’ ಎಂದು ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೇಳಿದಳು.

‘ಅದಕ್ಕೇಕೆ ಇಷ್ಟು ಕಳವೇ ವಸಿತಾ? ನಮ್ಮ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ರಾವಸಾಹೇಬರಿಂದ ನಿನ್ನ ವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಉಪನಾಮಗಳುಂಟು. ಸಕೇಶಾ-ವಿಕೇಶಾ-ವಿಧವೆಯರಿಗೆ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನರೂ, ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕಕ್ಕುಲತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವವರೂ ಆದ ಅವರಿಗೆ ‘ಗರುಡವಾಹನ’ ಎಂಬ ಉಪನಾಮವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಊರೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಕುಚೋದ್ಯಗಾರರು ಹೀಗೆ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಆದು ಚನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಬರತೀಡಗಿದೆ. ಗೋವಿಂದರಾಯರು ಈ ಪದವೀಲಾಭದಿಂದ ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡಿರುವರು. ಯಾರಾದರೂ ‘ಗರುಡ

ವಾಹನ ಗೋವಿಂದರಾಯ' ಎಂದು ಸಂಜೋಧಿಸಿದರೆ, ಅವರ ಮುಖವು ಅರಳುತ್ತದೆ. ಚಂಪಾವತಿ ದೇವಿಯವರು ಅವರ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿತೆಯವರಿರುವದರಿಂದ, ಅವರು ಪ್ರೇಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ಪದವಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸಂಜೋಧಿಸುತ್ತಿರುವರು.'

‘ಯಾಕೆ, ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯವರಿಗೆ ಇದುವರೆಗೆ ಈ ವಿಷಯವು ಅಪರಿಚಿತವಾಗಿತ್ತೇನು?’ ಎಂದು ಗರುಡವಾಹನ ಗೋವಿಂದರಾಯರು ನಗುತ್ತ ಕೇಳಿದರು.

‘ಇಲ್ಲ; ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಸನ್ಮಾನದ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲ,’ ಎಂದು ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯು ನಗುತ್ತಲೇ ನುಡಿದಳು.

ತರುವಾಯ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು—‘ಸಭಿಕರೇ, ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥದಾಯಕವಾದ ಭಾಷಣಗಳಿಂದ ನನಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ನೀವು ಮಾತಾಡಿದ ಮೇರೆಗೆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವಿರೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರನನ್ನು ನೌಕರಿಯಿಂದ ತಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಆನಂದರಾಯರೆ, ಅವನು ನಿಮ್ಮ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಉಪಶಿಕ್ಷಕನಿರುವದರಿಂದ, ನಿಮಗೆ ಯಶೋಲಾಭವಾಗುವ ಸಂಭವವಿದೆ. ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ರಮೆಯನ್ನು ದಾರಿಗೆ ತರಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವರು. ನೀವು ಸುರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಗಲಿಸಿರಿ.’

‘ಮಹದಾಜ್ಞೆ!’ ಎಂದು ಆನಂದರಾಯನು ಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿದನು.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ದಿನಾಣರ ಶಕುಂತಲೆ ಮೊದಲಾದ ಸಣ್ಣ-ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಚಾರಣೆಯಾಯಿತು; ಹಾಗೂ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಹೇಗೆ-ಹೇಗಿರುವರು, ಯಾರಿಗೆ ಸೌಕರ್ಯವನ್ನೊದಗಿಸಬೇಕು, ಯಾರಿಗೆ ದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಬೇಕು ಮೊದಲಾದ ಮಾತು-ಕತೆಗಳು ನಡೆದವು. ಆ ಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು—‘ಗೋವಿಂದರಾಯರೆ, ನಿಮ್ಮ ಉಪಶಿಕ್ಷಕರಾದ ಅಡವೀರಾಯರು ಈಗ ಸುಧಾರಿಸಿರುವರೆ?’

‘ಸಾಹೇಬರೇ, ನಾನು ಅವರನ್ನು ದಾರಿಗೆ ತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳೇ ಶ್ರಮಬಟ್ಟೆನು. ಅವರಿಗೆ ಅಕ್ಷರಜ್ಞಾನವು ಚನ್ನಾಗಿ ಆಗಿದೆ. ಶಿಶುವರ್ಗದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಗಾದರೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಅವರಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಈ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಶಾಲೆಗೇ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಇನ್ನೂಕೆವು ದಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಟ್ಟರೆ, ಒಂದೆರಡು ಇಯತ್ತೆಗಳನ್ನಾದರೂ ಕಲಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಂಟಾಗುವದು.’

‘ಯೋಗ್ಯತೆ ಬರಲಿ-ಬಾರದಿರಲಿ, ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಾಡುವ ದೇನು? ಅವರು ಕಾನೂನಿನ ಮೇರೆಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ಯಾರು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ? ನಮ್ಮ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿತಿಯರಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಅವರು ಮದುವೆಯ ಗಂಡಂದಿರಾದುದರಿಂದ, ಇವರ ಮೋರೆಯನ್ನು ನೋಡಿನಾವು ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೇವೆ’

‘ದೊಡ್ಡವರ ಮನಸ್ಸು ದೊಡ್ಡದೇ ಇರುತ್ತದೆ’ ಎಂದು ಗೋವಿಂದ ರಾಯನು ಧನ್ಯೋದ್ಗಾರ ತೆಗೆದನು.

ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಆಗತ ಮಂಡಲಿಗೆ ಕಾಫಿ-ಉಪಹಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ಆ ಮೇಲೆ ರಾಧಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಕೈ ವೇಳಾಯಂತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿ—‘ಓಹೋ! ಐದು ಗಂಟೆಯಾಯಿತು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆಡವಿಯು ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಟಿರಬಹುದು.’

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಎಷ್ಟೇ ಕೆಚ್ಚಿದೆಯವರಿದ್ದರೂ, ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪತಿಯೆದುರಿಗೆ ತಾಂಡವ ನಡೆಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಅಂಜುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಧಾದೇವಿಯಾದರೂ ಜನಕ್ಕೋ-ಮನಕ್ಕೋ-ಪತಿಗೋ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂಜುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಆಡವಿರಾಯನ ಆಗಮನವಾಗುವದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಸಭೆಯು ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವದು ವಿಹಿತವೆಂದು ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಅಂಡ ಕೋದ ಸಭಿಕರು ಅಲ್ಲಿಂದ ತೆರಳಿದರು. ರಾಧಾದೇವಿಯಾದರೂ ವಿಲಾಸಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಬೀಗ ಹಾಕಿ, ಅವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಗಿದಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಜನರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವದಕ್ಕಾಗಿ ಒಡೆದರು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯಳಾದ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯೊಡನೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹಿಂದೆ ಅವರ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹೋದಳು. ಆಗ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮೋಟರ ಬಂಡಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೈ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮೋಟರನ್ನೇರಿದರು. ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವನಿತೆಯೂ ಸಾಹೇಬರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತಳು.

ಬಂಡಿಯು ನಗರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯ ಕಡೆಗೆ ರಭಸದಿಂದ ಸಾಗಿತು. ಎಡದಲ್ಲಿ ರಾಧೆ, ಬಲದಲ್ಲಿ ವನಿತೆ. ರಾಧಾ-ವನಿತೆಯರ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣನು ಹೊಸ ಮದುವಣಿಗನಂತೆ ಸಂಭ್ರಮವುಳ್ಳವನಾದನು! ಪುರವಾಸಿಗಳು ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯ ಮದುವೆಯ ಈ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ದಂಗುಬಡೆದು ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೆ, ಮೋಟಾರ ಬಂಡಿಯು ಕಣ್ಣು ಮರೆಯಾಯಿತು.

ಬೈಲಿಗದ್ದ ಪ್ರಕರಣ ಫೈಲಿಗೆ.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಪ್ರವಾಹಪತಿತನಂತಾಗಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯ ಕೆಲಸವು ಹೋಯಿತೆಂದು ಅವನು ಚಿಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಲಜ್ಜಾವಿನಯಸಂಪನ್ನೆಯೂ, ಸದಾಚಾರಿಯೂ, ಸಾಧ್ವಿಯೂ ಆದ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುತ್ತಿತ ವಿಚಾರವನ್ನು ತೆಗೆದದ್ದೂ, ಗುಪ್ತ ಪ್ರಣಯ ದಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬರೆಹದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರರು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದೂ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತಪ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದವು. ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಶೀಲವನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿದ್ದ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣರ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಅವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮಾಯವಾಯಿತು. ಆ ವಿಚಾರವು ಮಾಯವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವಿಜಯನಗರದರ ಬಾರದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು; ಆಮಾತ್ಯರ ಹಾಗೂ ಮಿಕ್ಕ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳ ಸ್ನೇಹಾಂಕಿತರು; ಮೇಲಾಗಿ ಸಂಸ್ಥಾನಾಧಿಪತಿಗಳ ಆಪ್ತರು. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಅವನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವನು? ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಆಶಿಕ್ಷಿತನೂ ಹುಂಬನೂ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಹುಂಬ ತನದ ಸಮಾಚಾರವು ಇಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟು ಹಳೆಯ ಮಾತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವರಿಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲೆ ಹೋಗಿ ವಿನಂತಿ ಪ್ರತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ನ್ಯಾಯ ಬೇಡಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಯೋಚನೆಯಿತ್ತು; ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಿರರ್ಥಕವಾಗುವದೆಂದು ಅವನ ಮಿತ್ರನಾದ ದಿವಾಣರ ಮಾಧವರಾಯನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು, ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕು? ನೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳು ಅವನಿಗೆ ತೋಚದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಪ್ರವಾಹಪತಿತನಂತಾಗಿದ್ದನು.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಲ್ಲಿ ಸಂತಾಪ-ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಕರಣದ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯು ಇನ್ನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗುವ ಚಿಹ್ನವೂ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಆಂಡ ಕೋದೊಳಗಿನ ಜನರು ಪರ್ಯಾಯದಿಂದಲೂ, ಯುಕ್ತಿ-ಪ್ರಯುಕ್ತಿಗಿಂದಲೂ ರವಾದೇವಿಯ ವಿಷಯವನ್ನು ತೆಗೆದು, ಅವನ ಕ್ಲೇಶ-ಸಂತಾಪಗಳನ್ನು ಉಕ್ಕುಗೊಳಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಕಂಕಣಬಹಾದ್ದರ ಆನಂದರಾಯ, ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್

ರಾಧಾದೇವಿ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಂಘದೊಳಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಯೋಗ್ಯತೆ ಯವರಿದ್ದರು; ಯಾಕಂದರೆ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಾಹೇಬರ ಪೂರ್ಣ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು ರಾಧಾದೇವಿಯಂತು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಿಕ್ಕವರಿಗಿಂತಲೂ ಇವಳ ಕಾಟವು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಅಸಹ ನೀಯವಾಗಿತ್ತು ಒಮ್ಮೆ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣಾರು ನಮಃ! ಎಂದು ನೌಕರಿಗೆ ಕೊನೆಯ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆಯೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅವನ ಸುಶೀಲ ಪತ್ನಿಯೂ ಹಾಗೂ ಮಿತ್ರನಾದ ಮಾಧವ ರಾಯನೂ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸದೆ ನೌಕರಿ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಸಂಸಾರ ಘಾತವಾಚುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗುವ ದೆಂದು ಅವರು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರು ಈ ಮಾತು ಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ತೋರಿದ್ದರಿಂದ, ಅವನು ವ್ಯವಸಾಯ ಸೃಜಿಸುವ ವಿಚಾರ ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟನು.

ಅತ್ಯಾಚಾರಿಯೂ, ಅನಾಚಾರಿಯೂ ಆದ ಆ ಸಂಘದ ಕಾಟವನ್ನು ಸಹನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ವಿಹಿತವೆಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಅವನ ಪತ್ನಿಯು ಪ್ರಥಮ ಗರ್ಭವತಿಯಿದ್ದು, ಬಾಣಂತಿತನಕ್ಕಾಗಿ ಅವ ಳನ್ನು ತಿಂಗಳೊಪ್ಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತವರೂರಿಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಅವಳು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಸಂಘದ ನಾಟಕವು ಮುಗಿದು, ಕಾಟವು ತಪ್ಪುವದೆಂದು ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯನು ಧೈರ್ಯಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಅವಳು ತಿರುಗಿ ಬರುವ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಕಾರಸ್ಥಾನದ ಜನರಿಗೆ ವಿಷಯ-ವಿ ಸ್ಮೃತಿಯಾಗುವದೆಂದು ಅವನ ಕಲ್ಪನೆಯಿತ್ತು.

ರಮಾದೇವಿಯು ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯನ ವೇತನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಕಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಮೂರು ಸಾರೆ ದಂಡವಾಗಿತ್ತು. ಹುಕುಮು-ತಾಕೀದಿಗಳಂತು ವಾರಕ್ಕೊಂದಾದರೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ತನ್ನ ಎಲುವುಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಿಗಿಂತ ಸಣ್ಣ ಮಾಡಿದ್ದರೂ, ಅದರ ಪ್ರಶಂಸೆಯಾಗುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರರ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ವರ್ಗದೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಯಾದರೂ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪರೀಕ್ಷಕರೇ ಮುನಿದ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ?

ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರ ಸವಾರಿಯು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಶಾಲೆಯ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಆಗಮಿಸಿತ್ತು. ಆ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ

ಶಿಕ್ಷಕನು ಆನಂದರಾಯನಾಗಿದ್ದನು. ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರರು ಮಿಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷಕರ ವರ್ಗಗಳ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಕೋಣೆಗೆ ಬಂದರು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ವರ್ಗವಿತ್ತು; ಮತ್ತೊಂದು ವರ್ಗದ ಅರ್ಥ ಭಾಗವು ಮಾತ್ರ ಅವನ ಕಡೆಗಿತ್ತು. ಆ ವರ್ಗದ ಉಳಿದ ಅರ್ಥಭಾಗವು ಬೇರೊಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕನ ಕಡೆಗಿತ್ತು. ಆ ವರ್ಗವು ದೊಡ್ಡದಿದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು.

ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪರೀಕ್ಷಕರು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಗುಡಗು ಹಾಕಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—‘ಮಾಸ್ತರರೇ, ನಿಮ್ಮ ಹುಡುಗರಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛತೆ-ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ತಿಲಾಂಶವಾದರೂ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಿಕ್ಕ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆನಂದವು ನಿಮ್ಮ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಾಯವಾಯಿತು.’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಆನಂದರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—‘ಆನಂದರಾಯರೆ, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ವರ್ಗವು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ನಿಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಮರ್ಯಾದೆ ಕಳೆಯುವಂತಹದಿರುವದು. ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದು ಬೇಡ; ವೇತನ ಬೇಕು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ, ನೀವು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರಲಿಕ್ಕೆ ಅಪಾತ್ರರಿರುವಿರಿ!’

ವರಿಷ್ಠರೊಡನೆ ಪ್ರಸಂಗ! ‘ಬ್ರ’ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆ! ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು.

ಪರೀಕ್ಷಕರು ಎರಡೂ ವರ್ಗಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಬೆದರಿಸುವಿಕೆ, ಕೂಗಾಟ, ಅವಸರ, ಕಠಿಣ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮೊದಲಾದ ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅವರು ಬತ್ತಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡೇ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಅಸ್ತ್ರಗಳು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಬಿದ್ದವು. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ಉತ್ತೀರ್ಣವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಾಕ್ಷೇಬರ ಮುಖಮುದ್ರೆಯು ವಿಜಯಾನಂದದಿಂದ ಅರಳಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕರ್ಕಶ ವಾಣಿಯಿಂದ—‘ಮಹಾರಾಯಾ, ಇಡೀ ವರ್ಷ ದುಡಿದದ್ದಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬನಾದರೂ ಉತ್ತೀರ್ಣವಾಗಬಾರದೆ? ಸರಕಾರವು ಒಂದು ವರ್ಷದ ವರೆಗೆ ವೇತನ ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಯಿತು. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಾರ ದುಡಿದಿದ್ದರೆ ಒಂದೆರಡು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾದರೂ ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಡಿ ವರ್ಷ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಕುಳಿತು, ಸರಕಾರದಹಣವನ್ನು ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ

ನಾಚಿಕೆಯೂ ಹೇಯವೂ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲವೆ? ಆರು ತಿಂಗಳ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವೆ. ಮೂರು ಸಾರೆ ದಂಡಮಾಡಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವೆ ಇನ್ನು ನಿನಗೆ ಯಾವ ಶಾಸನವನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕು? ನಿನ್ನ ನೌಕರಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿಸಿದೆ ನಿನ್ನಂತಹ ಕೆಲಸ ಗೇಡಿಯನ್ನು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ತಳ್ಳಿಬಿಡುವದೇ ಒಳಿತೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವದು.'

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಬೆದರಿದನು. ತನ್ನ ವೇಲೆ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ದುರ್ಭಾವಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದದ್ದರಿಂದ ಆ ವನಲ್ಲ ಸಂತಾಪವೂ ಹುಟ್ಟಿತು; ಆದರೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೇನು? ವರಿಷ್ಠರೊಡನೆ ಪ್ರಸಂಗ!

'ಕತ್ತೀ! ಸುಮ್ಮನೆ ಏಕೆ ನಿಂತೆ? ನಿನ್ನನ್ನು ನೌಕರಿಯಿಂದ ಏಕೆ ತಳ್ಳಿ ಬಾರದು ಹೇಳು.'

ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಕ್ಷರರು ಹೀಗೆ ದುರ್ಭಾವಣವಾಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಸಂತಪ್ತಹೃದಯವು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಜಾಗ್ರತವಾಯಿತು. ಆವನು ಉಕ್ಕು ತ್ತೀರುವ ಸಂತಾಪವನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡು ವಿನಯದಿಂದ— 'ರಾವಸಾಹೇಬರೆ. ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಕಠಿಣವಿರುವವು; ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆ ಮೀರಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹೇಗೆ? ನನ್ನ ವರ್ಷದ ಶ್ರಮವು ಮಣ್ಣುಗೂಡುವದೇ ತೃಪ್ಪಿಗಿರಲಿ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಆಯುಷ್ಯವು ಹಾಳಾಗುವದೆಂದು ವ್ಯಥೆಯಾಗಿದೆ ನನ್ನ ವರ್ಗದೊಳಗಿನ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪಾಲು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮೇಲಿನ ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಲಿಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಿರುವರು'

'ಪಾತ್ರಾಪಾತ್ರತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಕೆಲಸವು ನಿನ್ನದಲ್ಲ ನಾನು ಆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವೆನು. ನಿನ್ನ ವರ್ಗದೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ಕೂಡ ಮೇಲಿನ ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವನಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನೂ ಸರಕಾರದ ಹಣವನ್ನೂ ಹಾಳು ಮಾಡಿ, ವೇಲೆ ಡಾಂಭಿಕತನದ ವ್ಯಥೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವೆಯಾ? ನಿನ್ನನ್ನು 'ಡಿಸ್ ಮಿಸ್' ಮಾಡಿರುವೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಕಠಿಣವಿರುವಂತೆ ಕಠಿಣ! ಕಲಿಸಿದ್ದರೆ ಹಗುರಾಗುತ್ತಿದ್ದವು.'

'ಸಾಹೇಬರೆ, ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. ನನ್ನಲ್ಲದ್ದು ಒಂದು ವರ್ಗದ ಅರ್ಥಭಾಗವು ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಾದರೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಆ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಾಕಿರಿ; ಅಂದರೆ ನನ್ನ ಮಾತು ನಿಜವೆಂಬ ದರ ಅನುಭವವಾಗುವದು.'

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಆ ವರ್ಗದ ಶಿಕ್ಷಕನು ಈರ್ಷಿಗೆ

ಬಿದ್ದನು. ಅವನು ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕುರಿತು— 'ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿರಿ. ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಗರ್ವವು ಭಂಗವಾಗುವದು.'

ಆ ಶಿಕ್ಷಕನಂತೆ ಇವನೈಕ್ವರರು ಹುಚ್ಚರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವರು ಅನುಭವಿಕರಿದ್ದರು. ತಾವು ತೆಗೆದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಆ ವರ್ಗದ ಯಾವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಯೂ ಇರುವದಿಲ್ಲವೆಂಬದನ್ನು ಅವರು ಅರಿತಿದ್ದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿ ಬಂದ ಪರೀಕ್ಷಕನನ್ನೇ ವರೆಗೆ ಹಚ್ಚುವ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಭಾಷಣದಿಂದ ಇವನೈಕ್ವರರು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ರೇಗಿ 'ಮೂರ್ಖಾ! ಪರೀಕ್ಷಕರ ಪರೀಕ್ಷೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದೆಯಾ?'

ಪರೀಕ್ಷಕರ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲ; ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯು, ಈಗಲೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ವರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಶುಷ್ಟಗೊಳಿಸುವ ಸಾಹಸವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ ಈ ಮಾಸ್ತರರು ಜಂಭದಿಂದ ಮಾತಾಡುವರೆಂದ. ಅವರ ವರ್ಗದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಉತ್ತರ ಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥರಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾನದೊಳಗಿನ ಬೇಕಾದ ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿರಿ; ಅಂದರೆ ನನ್ನ ಮಾತು ಸರಿಯಾದುದೆಂದು ತೋರುವದು. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನಾಡಿದ ಒಗ್ಗರೆಗಬಾರದು. ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ನನ್ನಲ್ಲಿರುವ ವಿಭಾಗದ ಕೊನೆಯ ಹುಡುಗನ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಈ ಮಾಸ್ತರರ ಕಡೆಯ ವಿಭಾಗದ ಮೊದಲನೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಲ್ಲಲ್ಲ.'

'ಸಾಹೇಬರೆ!' ಆ ವರ್ಗದ ಮಾಸ್ತರನು ಹೇವಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿರಿಸಿಕೊಂಡು 'ಅಪಮಾನ! ಅಪಮಾನ! ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ನನ್ನ ಅಪಮಾನಮಾಡಿದರು. ನೀವು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕೇಳಿ ನನ್ನ ಮಾನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು.'

'ಹೇವಕ್ಕೆ ಬೀಳಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಹುಡುಗರಷ್ಟೇ ಏಕೆ, ನಿಮ್ಮ ವಿಭಾಗದ ಮೇಲಿನ ವಕ್ರವು ಆನಂದರಾಯಮಾಸ್ತರರ ಕಡೆಗಿರುವದು. ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಸಹ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥರಾಗಲಾರರು.'

ಆನಂದರಾಯನೂ ಹೇವಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದನು. ಈ ವಿಷಯದ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನೂ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ದುಂಬಾಲ ಬಿದ್ದನು. ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಜೀವದ ಸುತ್ತ ಬಂತು. ಇವರವರ ಕಾದಾಟದೊಳಗೆ ನನ್ನ ಜೀವವೆಲ್ಲಿ ಹೋಗುವದೋ? ಎಂದು ಆ ಮಾನಧನನು ಬೆದರಿದನು! ಆದರೂ ಶಿಕ್ಷಕರ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು:- ತಮ್ಮಗಳಿರಾ,

ಬೆದರಬೇಡಿರಿ. ನಾನೇನು ಹುಲಿಯಲ್ಲ, ಕರಡೆಯಲ್ಲ; ನಿಮ್ಮಂತೆ ಮನುಷ್ಯನು. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಜಾಣರಿರುವಿರೆಂಬದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ನಿಮ್ಮ ಮಾಸ್ತರರೇ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹಾಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವರು.’ ಎಂದು ಉಪೋದ್ಭೂತ ಮಾಡಿ—‘ಬಾಲಕರೆ, ನೀವು ಎರಡನೆಯ ಇಯತ್ತೆಯವರಲ್ಲವೇ?’

‘ಹೌದು ಸಾರ್!’ ಎಲ್ಲ ಹುಡುಗರು ಏಕಕಂಠದಿಂದ ಕೂಗಿದರು. ಈ ಗರ್ಜನೆಯಿಂದ ಸಾಹೇಬರ ಕಿವಿಗಳು ಗಡಚಿಕ್ಕಿದವು ಸಾಹೇಬರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿವೆಂದು ಹುಡುಗರ ಅನಂದಕ್ಕೆ ಮೇರೆದಪ್ಪಿತು.

‘ನಾ ಪಾಸ ನಾ ಪಾಸ’ ಎಂದು ಹುಡುಗರು ಗದ್ದಲವೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ‘ಎಲ್ಲರೂ (ಫೇಲ್) ನಾಪಾಸೇ’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ಮನದಲ್ಲಿ ಅಂದು ಕೊಂಡು ನೊಂದುಕೊಂಡರು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಗಟ್ಟಿಗನಾದ ಹುಡುಗನು ಎದ್ದುನಿಂತು—‘ನಾ ಪಾಸ ಆದಿನೇನ್ ಸಾರ್’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕೇಳಿಯೇ ಬಿಟ್ಟನು.

‘ಆ ಕೆಲಸವು ಇನ್ನು ಮೇಲೆ.’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಸಾಹೇಬರು ಹುಡುಗರ ಗದ್ದಲವನ್ನು ಶಾಂತಪಡಿಸುವಬಗ್ಗೆ ವರ್ಗದ ಮಾಸ್ತರರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.

ಒಮ್ಮೆ ಗದ್ದಲವು ಶಾಂತವಾಯಿತು ‘ಹುಡುಗರು ಅಂಜಿದಂತೆ ತೋರುವರು, ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡುವಿರೋ-ಇಲ್ಲವೋ!’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದು ಗಣಿತ ವೇಪರಿನೊಳಗಿನ ಒಂದು ಹಗುರಾದ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಆರಿಸಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ‘ಹಲಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಿರುಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ.’ ಎಂದು ನುಡಿದು—‘ಹದಿನೆಂಟರ ಇಮ್ಮಡಿಯ ಎಂಟು ಪಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೂರಾ ಎಂಟರ ಮೂರನೇ ಪಾಲಿನ ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟು ಕಳೆಯಿರಿ.’

ಹುಡುಗರು ಹಲಗೆಯಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಬರೆದವರೇ ಕೆಳಗೆ ಹಾಕಿ, ‘ನಾ ಪಾಸ, ನಾ ಪಾಸ’ ಎಂದು ಗದ್ದಲವೆಬ್ಬಿಸಿದರು

ಲಕ್ಷಣವು ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ‘ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹಾಕಿರೋ, ಎಂದು ಮೆತ್ತಗೆ ಹೇಳಿದರು.

‘ಲೆಕ್ಕವೇನ್ ಸಾರ್ ಇದು? ನಾವು ಶುದ್ಧಲೇಖನವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿದ್ದೆವು ಇದೆಂಥ ಲೆಕ್ಕವು ಸಾರ್!’

‘ಹುಡುಗರು ಅಂಜಿವೆ!’ ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದರು.

ಎದೆಯೊಡೆಯುವಂತೆ ಹುಡುಗರು ಗದ್ದಲ ಹಾಕಿದ್ದರ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಹೇಬರು ಮಾತಾಡುವದರ ಇಂಗಿತವು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಆಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತಿದ್ದನು

ತಮ್ಮಗಳಿರಾ, ನೀವು ಬೆದರಿರುವಿರೆಂಬದನ್ನು ನಾವು ಬಲ್ಲೆವು. ಗಣಿತ ವಿಷಯವು ಇರಲಿ. ಮುಂಜಾನೆ ಎದ್ದ ಕೂಡಲೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕು?’

‘ಟೀ ಕುಡಿಯಬೇಕು ಸಾರ್!’ ಎಂದು ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಹೇಳಿದನು.

‘ಅಲ್ಲ ಸಾರ್, ಕಾಫಿ!’ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

‘ಚಹಾ-ಕಾಫಿಯುಗದ ದುಷ್ಟರಿಣಾಮವಿದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ; ಮಾಸ್ತರರ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ.’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದು-‘ಬಾಲಕರೆ, ನಿಮ್ಮ ಸಲುವಾಗಿ ಒಂದು ಹಗುರಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವೆನು. ಸಾರಂಗದ ಪಾಠಿನಿಂದ ನೀವು ಏನು ಕಲಿತಿರಿ?’

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ವರ್ಗದ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಕೇಳದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಅವನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದನು. ಯಾವದೋಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದರಾಯಿತೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿ-‘ಬಾಲಕರೆ, ಹೇಳಿರಿ, ಸಾರಂಗದ ಪಾಠದಿಂದ ಏನು ತಿಳಿಯಿತು?’

‘ಮನುಶಾಗ ಕೋಡು ಇರಬಾರದು ಸಾರ್!’ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಹೇಳಿದನು.

‘ಭಲೆ! ನೋಡಿದಿರಾ ಹೇಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವನು! ಮನುಷ್ಯನಿಗಲ್ಲ ತಮ್ಮಾ; ಸಾರಂಗಕ್ಕೆ ಕೋಡುಗಳಿರದಿದ್ದರೆ ನೆಟ್ಟಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದು-‘ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೇ, ನೋಡಿದಿರಾ? ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಹೇಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವರು! ಸ್ವಲ್ಪಾದರೂ ಅಂಜುವರೇ? ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವದರಲ್ಲಿಯೂ ಜಾಣತನವುಂಟು. ನೀವು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವವರಲ್ಲ; ಬರಿಯ ಸಂಬಳ ತಿನ್ನುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವವರು.’

ಸಾಹೇಬರ ಪರೀಕ್ಷಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಸಖೇದಾಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಸಾರಂಗದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಹೇಳಿದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಸಾಹೇಬರು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ರೀತಿಯಿಂದ ಸರಿಪಡಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಸೋಜಿಗವಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರದ ಗಂಧವನ್ನರಿಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಕಾರಿಗಳ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಹೇಗೆ ಅನರ್ಥಗಳಾಗುವವೆಂಬುದರ ನಂಬಿಗೆ ಅವನಿಗಾಯಿತು.

ಇಷ್ಟು ವೇಳೆಯವರೆಗೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತ ಅನಂದರಾಯನು ಉಪ ಶಿಕ್ಷಕರ ಪಕ್ಷಗಟ್ಟಿದಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತ-‘ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತು ವೇಳೆಗಳೆಯುವವರಲ್ಲ ನಾಲ್ಕೈದುವರ್ಷ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ

ದ್ದರೂ ಇವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿಯೇ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬದರ ಬಗ್ಗೆ ನಾನು ಇವರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ಕ್ಷಮಿಸದೆ ಇನ್ನಾರು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು? ಬಡವರ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆಯ ಬೀಡಿರಿ; ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಹೊಡೆಯಿರಿ. ಪಾಪ! ಹೆಂಡತಿಯ ನೌಕರಿಯೂ ಹೋಗಿದೆ; ಇವನದೂ ಹೋಯಿತೆಂದರೆ ಉಪಜೀವನ ಸಾಗುವದು ಕಠಿಣ.’

‘ತಮ್ಮ ಮೈಸೊಕ್ಕಿನ ಫಲವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾರೆ’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದು—‘ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ವೇತನದಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸೇ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ, ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಮುಂದಿನ ವರ್ಷವೂ ಹೀಗಾದರೆ, ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಕೆಲಸದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವೆನು.’

ಸಾಹೇಬರು ಕುರ್ಚಿಯಿಂದಿದ್ದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು—‘ಅನಂದ ರಾಯರೆ, ನಿಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ-ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅನಂದ ವಾಯಿತು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ವರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ವರ್ಗಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ಚನ್ನಾಗಿ ಆಗಿರುವದು. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರಿಗೆ ಶಿಶು ವರ್ಗವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ ಮೇಲಿನ ಇಯತ್ತೆಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಅವರಲ್ಲಲ್ಲ.’

ಸಾಹೇಬರು ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಹೊರಟರು. ಶಿಕ್ಷಕರು ಅವರನ್ನು ಮುಂದತ್ತ ಕಳಿಸಿ ತಿರುಗಿ ಬಂದು, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವರು ತೋರಿಸಿದ ದಯೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ ಬಿಡುವ ವೇಳೆಯಾಯಿತು ತು ಶಿಕ್ಷಕರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿದರು.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಉದ್ವಿಗ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಾಗಿದ್ದನು ಅವನು ಮನೆಗೆ ಬಂದು, ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಪತ್ನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನೌಕರಿ ಮಾಡುವದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆ ಆದರ್ಶ ಲಲನೆಯು ಪತಿಗೆ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆಯನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಿದಳು.

ಅಂದೇ ಸಂಜೆಗೆ ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಕರೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಅವಳ ತವರೂರಿನವರು ಬಂದರು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಇದ್ದದರಲ್ಲಿಯೇ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಪತ್ನಿಯು ಬೇಗನೆ ತವರೂರಿಗೆ ಹೋಗುವದೇ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಅವಳು ಹೋದರೆ, ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣಾತ್ಮಂಡಕೋಪವರಪಿಂಡಿಯಾದರೂ ತಪ್ಪುವದೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ವರನೆಯ ದಿನವೇ ರಮಾದೇವಿಯು ಪತಿಯ ನಿರೂಪ ಪಡೆದು ತವರೂರಿಗೆ ಹೋದಳು.

ರಮಾದೇವಿಯು ತವರೂರಿಗೆ ಹೋದ ದಿನ ಸಂಜೆಯ ಐದು ಗಂಟೆಗೆ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯೊಡನೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಮನೆಯು ಭಣ ಭಣ ಅನ್ನತ್ತಿತ್ತು. ಕೂಡಲೆ ಅವಳ ಎದೆಯು 'ಧಸ್' ಎಂದಿತು. ಅವಳು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—'ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಮಾದೇವಿಯವರು ಕಾಣುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ?'

'ಬನ್ನಿರಿ, ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ' ಮನಸ್ಸಿರದಿದ್ದರೂ ಬಾಹ್ಯೋಪಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಸ್ಕೂಲ ವಿಸ್ತೃಷ್ಟಿಗಳ ಹಾಗೂ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯ ಸ್ವಾಗತ ಮಾಡಿ—'ಅವಳನ್ನು ತವರೂರಿಗೆ ಕಳಿಸಿದೆನು.'

ರಾಧಾದೇವಿಯು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟಳು. ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯೂ ಸಣ್ಣದೊಂದು ಉಸಿರ್ಗರೆವಳು. ಅವರ ನಿಟ್ಟುಸಿರಿನ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತೆ ಮಾಧವರಾಯ ದಿವಾಣನು—'ಯಾಕೆ ಸ್ಕೂಲ ವಿಸ್ತೃಷ್ಟಿ, ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುವಿ? ಅವರು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ನಾಟಕವನ್ನು ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ತರಲಿಕ್ಕೆ ಒಳಿತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಹೋದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಸನವಾಯಿತು, ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲವೇ ರಾಧಾದೇವಿ?'

'ಮಾಧವರಾಯರೆ, ನಾನೇನು ನಟಕ ಮಂಡಳಿಯವರಲ್ಲ.' ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಆ ವಿಷಯವು ಬೆಳೆಯಬಾರದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಬೇರೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ತೆಗೆದಳು.

ತರುವಾಯ ಸಂಸಾರದ ಸುಖ-ದುಃಖದ ಮಾತುಗಳು ನಡೆದವು. ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ತೆಗೆದು ರಾಧಾದೇವಿಯು—'ನಿಮಗೆ ನಾಲ್ಕುರೂಪಾಯಿ ಡಿಗ್ರೇಡ ಆಯಿತು. ರಮಾದೇವಿಯ ನೌಕರಿಯೂ ಹೋಯಿತು. ಈಗಿನ ಕಠಿಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವನಯಾತ್ರೆ ನಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದಂತಾಯಿತು. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ವತ್ತಿಯವರನ್ನು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿರಿ. ನಾನು ರಾವಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನು. ವೊದಲಿನ ಸಾರಿಯಾದರೂ ನಾನೇ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿ ಕೆಲಸ ದೊರೆಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೆನು; ಈ ಸಾರಿಯಾದರೂ ದೊರೆಕಿಸಿ ಕೊಡುವೆನು.'

'ಅವಳನ್ನು ನೌಕರಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಿಚ್ಛಿಸುವದಿಲ್ಲ.' ಎಂದು ನುಡಿದು, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು—'ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಾಡುವದೇನು? ಅವಳು ಹಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ತವರೂರಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದು ವರ್ಷಬೇಕು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಆಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಏನಾದರೂ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದೀತು.'

‘ವರಿಷ್ಠರ ಮನಸ್ಸು ವಿತುಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದರೆ ಯಾವ ಪಸಿಣಾಮವಾಗುವ ದೆಂಬದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಾ?’ ಎಂದು ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವಸಿತೆಯು ನುಡಿದಳು.

‘ಈ ಚಿಟಗುಬ್ಬಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿಂದ ದೊರೆಕಿಸಿದಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ರಾಯರ ಪಂಜರದಲ್ಲಡಲಿಕ್ಕೆ ಇದು ತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರು ಇವಳನ್ನು ಪಂಜರದಲ್ಲಿರಿಸಿಬಿಡುವುದು.’ ಎಂದು ಮಾಧುಸರಾಯನು ನುಡಿದು—ನೀವು ಒಂದು ವರ್ಷದ ವರೆಗಾದರೂ ರಮಾದೇವಿಯ ಪ್ರಕರ್ಣವನ್ನು ಫೈಲಿಗೆ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ವರಿಷ್ಠರೆದುರಿಗೆ ಹೇಳಿರಿ.’

ತರುವಾಯ ಭಗ್ನಮನೋರಥರಾದ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ, ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿ ಸ್ವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿದರು.

ಇಡೀ ವರ್ಷದ ವರೆಗೆ ಬೇಟಿಯು ಕೈಗೆ ಬರುವದಿಲ್ಲೆಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ರಾವಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಇನ ಸೈಕ್ಟರರು ಖೇದಬಟ್ಟರು ಆಗ ಅವರು—‘ರಾಧಾದೇವಿ, ಬೈಲಿಗಿದ್ದ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಫೈಲಿಗಿಡಬೇಕಾಯಿತು.’ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಮಾಂಗಲ್ಯಬಂಧನ

ರಾಧಾದೇವಿಯ ಸ್ವೈರ ವರ್ತನವು ಪರಮಾವಧಿ ಘನತೆಗೇರಿತು. ಸ್ವಚ್ಛಂದತೆ, ಸ್ವೈರಾಚಾರ, ವಿಲಾಸಾದಿಗಳೇ ಅವಳ ಜೀವನದ ಧೈಯಗಳಾಗಿ ಹೋದವು ಬರಬರುತ್ತ ಅಡವೀರಾಯನು ಪತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಹ ಅವಳು ನಾಚಹತ್ತಿದಳು. ಅಧಿಕಾರಬಲದಿಂದ ಅವಳು ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಕಳ್ಳರಾಣಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಆನಂದರಾಯ—ಗೋವಿಂದರಾಯ—ವಕೀಲ ಗೋವರ್ಧನರಾಯ ಮೊದಲಾದ ಜನರೊಡನೆ ಗಪ್ಪೆಸೇಹವಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಗೋವರ್ಧನರಾಯನಂತು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೃಪ್ತಿಬಿಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳೇ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಇಂದು ಕೈಗಡಿಯಾರ ಕಳಿಸಿದರೆ, ನಾಳೆ ಸುಂದರವಾದ ಕೋಯಿಮತ್ತೂರುಪತ್ತಲ ಕಳಿಸುವನು. ನಾಡದು ಬಂಗಾರದ ಡಾಬು ಕಳಿಸುವನು. ಹೀಗೆ ಏನಾದರೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳುಗೋವರ್ಧನರಾಯನಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದವು. ವಕೀಲಸಾಹೇಬರಿಂದಾದ ಉಪಕೃತಿಯನ್ನು ಅವಳಾದರೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಣಯವಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅನುಚಿತವೆಂದು ಅವಳ ಭಾವನೆಯೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಮಿಕ್ಕವರ ಪುಣಯವು ಗುಪ್ತವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅವಳ

ಇಚ್ಛೆಯಿತ್ತು; ಯಾಕಂದರೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವಿದ್ಯಾಖಾತೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಂತೆಯೇ ಅವಳು ಜಾಗ್ರತೆಗೊಂಡಿದ್ದಳು. ಮಧ್ಯಮವಯಸ್ಸು ರಾದ ರಾವಸಾಹೇಬರನ್ನು ಅವಳು ಮನಸಾ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳ ನಿಜವಾದ ಪ್ರೇಮವು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನಲ್ಲಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರೇಮವು ಬೈಲಿಗೆ ಬೀಳಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವಳು ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರೊಡನೆ ಪ್ರಣಯವಿಟ್ಟಿದ್ದಳು.

ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯು ದುರಾಚಾರಿಣಿಯಿರುವಳೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದೇ ಅಡವೀರಾಯನು ಅವಳನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದನು. ವಿವಾಹವಾದ ಮೇಲೆಯಾದರೂ ಅವಳು ಮನೆಯ ಹೆಂಡತಿಯಂತೆ ಬಾಳುತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದನು; ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಹುಚ್ಚು ಬಯಲಾಯಿತು. ವಿಜಯನಗರವು ಹೊಸ ಗ್ರಾಮವಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯಾದರೂ ತಪ್ಪುಹೆಜ್ಜೆಯಿಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ಬಗೆದನು; ಆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯೂ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ತಾನು ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿ ಸುಧಾರಕನಲ್ಲ ಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಮೇಲೆ, ರಾಧೆಯು ಮದುವೆಯ ಹೆಂಡತಿಯಂತಿರಬಹುದೆಂದು ಅಡವೀರಾಯನ ಗೃಹಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅಡವಿಯು ಏನಾದಗೋಡನೆ ರಾಧೆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಅವಳು ಪತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿಸಹ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಮೊದಮೊದಲು ಕಳ್ಳವ್ಯವಹಾರವು ಮುಚ್ಚುಮರೆಯಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಬರಬರುತ್ತ ಆದರ ಅವರಣವು ತೆರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೃಷ್ಣರಾಯರೊಡನೆ ತಿರುಗಾಡುತ್ತ ಹೋಗುವದು, ಮೋಟರಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಡ್ಡಾಡುವದು, ಯಾವದೊಂದು ಸರಕಾರೀ ಕೆಲಸದ ನಿಮಿತ್ತ ಹೇಳಿ, ಸಾಹೇಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ವಸತಿ ಮಾಡುವದು: ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಮುಚ್ಚುಮರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಗಿದ್ದವು. ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದ ಹಾಗೂ ಗೋವರ್ಧನರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಅವಳು ಆಗಿಂದಾಗ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವರಾದರೂ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮನೆಗೆ ವೇಳೆ-ಅವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಡವೀರಾಯನಿದ್ದಾಗ ಮೊದಮೊದಲು ಯಾರೂ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಈಗ ಅವನ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿಯೇ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಣಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸಾಗತೊಡಗಿದವು. ರಾಧಾದೇವಿಯ ವಿಲಾಸಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಸ್ನೇಹಿತರು ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿಗಳೆನ್ನದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅವಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಲಾಸಮಂದಿರವು ಶೃಂಗಾರವಾದಂದಿನಿಂದ, ಅವರು ವಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಸಾರೆಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಡವೀರಾಯನು ಈ ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು ಸಹನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅವನು ಸವಿವಾಹಿನಿಂದ ಪತ್ನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನೊಡನೆ ಮದುವೆಯ ಹೆಂಡತಿಯಂತಿರದಿದ್ದರೂ ಕೂಡಿಕೆಯವಳಂತಾದರೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು; ಮಾಡುವ ವ್ಯವಹಾರದ ಮೇಲೆ ಹೊಡಿಕೆ ಇರಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದನು; ಸಂತೆಯ ಸೂಳೆಯರಂತೆ ವರಿಸದೆ, ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಉಸದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದನು! ಎಷ್ಟಾದರೂ ಗಂಡಸಿನ ಜನ್ಮ. ಹೆಂಡತಿ ತೀರ ಅಡ್ಡನಡತೆಯವಳಿರ. ವಳೆಂದು ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಾರ್ತೆಯಾದದ್ದು ಅವನ ಮೈಯನ್ನೆಲ್ಲ ಚುಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ, ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಎಷ್ಟಾದರೂ ಮಾನ ಕಾಯಬೇಕೆಂದು ಸಾಷ್ಟಾಂಗವೆರಗುತ್ತಿದ್ದನು! ಅವನ ಉಸದೇಶವಿನಂತಿಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ರಾಧಾದೇವಿಯ ವನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಯಥಾಸ್ಥಿತವಾಗಿಯೇ ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ತಾನು ಕೆಡುವದಲ್ಲದೆ, ಎಷ್ಟೋ ಕುಲವಧುಗಳ ಶೀಲವನ್ನು ಸೂರೆ ಮಾಡಿ, ವರಿವ್ಯಂಕ ಪ್ರೀತಿಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅಡವೀರಾಯನಲ್ಲಿಯ ಸಂತಾಪವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅವನು ಸಾವೋಪಾಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಅವಳಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. ಸಿಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅವಳು ಹೆಚ್ಚು-ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡತೊಡಗಿದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಡವೆಂದಾಗ ಅವಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು ಹಗಲು ಹೋದರೂ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ವಸತಿ ಮಾಡಬೇಡವೆಂದಾಗ, ಒಂದೊಂದು ಎರಡೆರಡು ವಾರ ಅಲ್ಲದೇ ಇದ್ದುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರೊಡನೆ ತನ್ನ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಲಾಸಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಡವೆಂದಾಗ, ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕ ಅವರನ್ನು ಮನೆಗೆ ಬರವಾಡಿಕೊಂಡು, ಕೃಗೆ ಕೈ ಹಿಡಕೊಂಪು ವಿಲಾಸ ಮಂದಿರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಅಡವೀರಾಯನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಧಗಧಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂತಾಪವನ್ನು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಜಾಜ್ಜಲ್ಯಮಾನಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಕಾರಣಗಳು ಘಟಿಸಿದವು. ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ರಾಧಾದೇವಿಯು ಗರ್ಭವತಿಯಾದ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ತೋರಹತ್ತಿದ್ದು, ತನ್ನ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯ ವ್ಯವಹಾರವು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬಂಧು-ಭಗಿನಿಯರಂತೆ ಇರುತ್ತಿರಲು, ಅವಳು ಗರ್ಭವತಿಯಾದದ್ದು ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ತ್ರೇಷವನ್ನಂಟುಮಾಡಿತು. ಪತ್ನಿಯ ಅನಾಚಾರದಿಂದ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಜೀವವು ಮುಂದೆ

ತನ್ನ ಔರಸ ಸಂತತಿಯಾಗಿ ಮೆರೆಯುವದೆಂಬದು ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಅವನಿಗೆ ಮರಣಪ್ರಾಯ ವೃಥೆಯಾಯಿತು. ಪತ್ನಿಯ ಈ ಅತ್ಯಾಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಏನು ಉಪಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಬಹು ವಿಧವಾಗಿಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದನು. ಇನ್ನು ಅವನ ಸಂತಾಪವನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿದ ಎರಡನೆಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ರಮಾದೇವಿಯ ಪ್ರಕರಣವು. ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಅಂಥ ಕೋದೋಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಜನರು ರಮಾದೇವಿಯ ಎಶೀಕರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಣಗಿದನೆಂದಿರಲು, ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯು ಆ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಬೊಂಕಕಟ್ಟೆ ವ್ಯಾಹತಿಯಿಲ್ಲದೆ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಹತ್ತಿದ್ದಳು ಅವಳು ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಸಾಧ್ವಿಯರನ್ನು ಯುಕ್ತಿ-ಪ್ರಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಎಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದಳು; ಆದರೆ ಈಗ ಸಾಧ್ವೀಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯು ಸುತ್ತ ಕೈ ತೊಳೆಕೊಂಡು ಬೆನ್ನ ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ, ಅವನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಹುಚ್ಚಾದನು. ರಮಾದೇವಿಯು ಸೀತಾ-ಸಾವಿತ್ರಿಗೆ ಸಮಾನಳಾದ ಸತೀ ಶಿರೋಮಣಿಯಿರುವೆಂಬದು ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೆ ಅವನ ತಲೆಯು ತಿರುಗಿ ಹೋಯಿತು.

ರಮಾದೇವಿಯು ಪುತ್ರ ರತ್ನವನ್ನು ಪಡೆದು ಮಗುವಿನೊಂದಿಗೆ ಪತಿಗೃಹಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಕುಮಾರನಾದ ವಸಂತನಿಗೆ ಈಗ ಒಂಬತ್ತು ತಿಂಗಳು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ, ರಮಾದೇವಿಯೂ ಮಗುವಿನ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳಿಂದ ಆನಂದಪಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಈ ಆನಂದದೊಡನೆ ಒಂದು ದುಃಖವೂ ಅವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಇಷ್ಟು ದಿನ ಘೈಲಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಅಂಥ ಕೋದವರು ಬೈಲಿಗೆ ತೆಗೆದು, ಸರ್ವ ಭಾರವನ್ನು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕಡೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂತು ಶಿಕ್ಷಾದಂಡವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಿದ್ಧರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಸುಮಾರು ಒಂದು ವರ್ಷ ತನರೂರಲ್ಲಿದ್ದು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಸಹ ಸಂಘದವರೂ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖಳಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯೂ ತಮ್ಮ ಕಾಯಕವನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ರಮಾದೇವಿಯ ಸಾವಿತ್ರಿ ಜಲವನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೈ ಮೇಲೆ ಬಿಡಿಸಬೇಕೆಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಬದ್ಧಕಂಕಣಳಾಗಿದ್ದಳು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಪುನಶ್ಚಹರಿಃ ಓಂ. ಎಂದು ಕಾಮದೇವನ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ರಭಸದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದೂ, ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಗರ್ಭವತಿಯಾದ ಚಿಕ್ಕವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದೂ ಅಡವೀರಾಯನಲ್ಲಿ ಉದ್ವೇಗವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ್ದವಷ್ಟೇ? ಆ ಉದ್ವೇಗದ ಭರದಲ್ಲಿ ಅವನ

ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕೆಣಕಿ ಬಿಟ್ಟನು.

‘ರಾಧಾದೇವಿ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ವರ್ತನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಹೇಳಿ ಬೇಸತ್ತೆನು. ಕೈಮುಗಿದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವದಾಯಿತು. ಸಾಷ್ಟಾಂಗವೆರಗುವದಾಯಿತು. ಇನ್ನೇನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ಈ ನಡತೆಗಳಿಂದ ನನ್ನ ಮಾನವು ಪೇಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರಿ ಹೋಗಿದೆ. ನನ್ನ ಮಾತು ಅಂತಿರಲಿ; ನೀವು ಆ ಸಾಧ್ವೀರವಣಿಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯ ಸುತ್ತಯಾಕೆ ಗಂಟುಬಿದ್ದಿರುವಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಿಮಗೂ ನನಗೂ ನೌಕರಿ ದೊರೆಯಿತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು-ದುಗ್ಗಾಣಿಯಾಯಿತು. ಬೆಳ್ಳಿ-ಬಂಗಾರವಾಯಿತು. ಆ ಸಾಧ್ವಿಯ ಶೀಲವನ್ನು ಸೂರೆಗೈದು ಏನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆನ್ನುವಿರಿ?’

‘ಆಡವಿ!’ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಸಂತಾಪದಿಂದ— ‘ನನ್ನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಬೇಡೆಂದು ನಿನಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಾರೆ ಹೇಳಿದರೂ ನಾಚಿಕೆ ಬಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಣ್ಣುತ್ತ ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ತಿರುಗಿ ಬೀಳುವೆಯಾ? ನಿನ್ನನ್ನು ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ ಮಾಡಿದವರು ಯಾರು? ಏನೋ ಹೆಸರಿಗೆ ಗಂಡನಾಗಿರುವೆ ಎಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಬಿದ್ದು, ನಿನ್ನನ್ನು ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದೆನು. ನಿನ್ನನ್ನು ನಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಕುರ್ಚಿಯ ಬದಲು ಕುರ್ಚಿಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಾಣಿಕೆಯ ಬದಲು ಗುದ್ದಲಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ತಿಂದುಂಡು ಸುಖದಿಂದ ಆಡ್ಡಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನಿನಗೇನು ಧಾಡಿಯಾಗಿದೆ? ಯಾಕೆ, ನಿನ್ನ ದೈವ ಕಾಡುತ್ತದೇನು? ನಾನು ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಮೊದಲಿನ ಮನೆಗೆ ಹಚ್ಚೇನು! ಆಂ! ಹೇಗೆ ಕಾಣುವದು? ನನ್ನ ಪುಣ್ಯ ತಿಂದುಂಡು ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಹೇಗೆ ತಿರುಗಿ ಬೀಳುವನು ಶಾರ! ನಿನ್ನ ಗಂಡತನವನ್ನಂತೂ ನಾನು ಎಂದೂ ಮನ್ನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಹೇಸಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಯಾಲಮಿಷ್ಟೈಸ್ಸು ಗಂಡನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ನಿನಗೇ ಗೌರವವು. ನಿನ್ನೊಡನೆ ನಾನು ಒಮ್ಮೆ ಮದುವೆಯಾಗಿರುವೆನೆಂದು ಈ ಗೌರವವಾದರೂ ದೊರಕಲಿ ಅನ್ನುತ್ತ ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಬೇಡವಾದರೆ ಹೇಳು; ಇಂದೇ ಘಟಿಸ್ಸೋಟೆ!’

ಆಡವೀರಾಯನಿಗೆ ಭೂಮಿಯೇ ಸ್ಫೋಟವಾದಂತಾಯಿತು. ಮೆಟ್ಟಿಬಿದ್ದು ಕೆಳಗೆ ನೋಡಿದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಭೂಭಾಗವು ಯಥಾಸ್ಥಿತವಿತ್ತು. ಇದು ತನ್ನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯ ಮುಖಸ್ಫೋಟವೆಂದು ಬಗೆದು, ಅವನು ಎದೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

‘ರಾಧಾದೇವಿ!’ ಆಡವೀರಾಯನು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ—‘ಹಿಂದೆ ಆದದ್ದು

ಆಗ ಹೋಯಿತು. ನಿನ್ನ ಅಂತರಂಗವೂ, ಅಂತಃಪುರ ರಂಗವೂ ಬೇಕಾದ ಹಾಗರಲಿ; ಬಹಿರಂಗಕ್ಕಾದರೂ ಗಂಡ-ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿರೋಣ. ನಾನೂ ಒಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕನಿರುವೆನು ನನ್ನ ಈ ಕೊನೆಯ ವಿನಂತಿಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸು. ನೀವು ಕೆಟ್ಟಿರುವರೆಂದು ನೆಟ್ಟಗಿದ್ದವರನ್ನು ಕೆಡಿಸಬೇಡಿರಿ. ಸಂತೆಯ ಸೂಳೆಯ ರಂತೆ ವ್ಯವಹಾರವಿಡದೆ, ಗ್ರಾಮವೇಶ್ಯೆಯಂತೆ ವ್ಯವಹಾರವಿಟ್ಟರೆ ಆಪ್ತೇ ಸಂತೋಷ. ದೇವಿ, ದಯದೋರಿರಿ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ರಮಾದೇವಿಯ ಗೊಡವೆಗೆ ಹೋಗಬೇಡಿರಿ. ನಿನುಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ಪ್ರಣಿಪಾತಗೈಯುವೆನು.'

ಆಡವೀರಾಯನು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ಪರ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಅವನನ್ನು ಜಾಡಿಸಿ ಒದ್ದಳು!

• ಪತಿಸೇವಾ ಪರಾಯಣಕೆ! ನಿನ್ನಿಂದ ಪತಿಸೇವೆಯು ಇಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಘಟಿಸಿತು. ರಾಧೆ! ನಿನ್ನ ಕರ್ಮದ ಫಲವು ನಿನ್ನನ್ನು ತಿನ್ನದ ಬಿಡುವದೆ? ಸಾಧ್ವೀಜನರ ಬಿಸಿಯುಸಿರುನಿನ್ನನ್ನು ಬೇಯಿಸದೆಬಿಡುವದೆ? ಸ್ವೈರಾಚಾರಿಣಿಯಾದ ರಾಧೆ! ಜಾರಶಿಖಾಮಣಿ ರಾಧೆ! ನಿನ್ನಂತಹಪತಿದ್ರೋಹಿಗಳುಕೊನೆಗೆ ದುರ್ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿರುವವು ನೀನೂ ಅಡೇ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವದು ಖಂಡಿತ!'

ಆಡವೀರಾಯನ ಉದ್ಗಾರದಿಂದ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮಾನ ಮಹಾ ಮೇರುವಿಗೆ ಆಘಾತವಾಯಿತು ಅವಳು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಉರಿದಿದ್ದು — 'ಆಡವಿ! ನೀನು ನನ್ನಂತಹಮಾನವಂತೆಯ ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸಿ, ಕಷ್ಟಕ್ಕೆಗುರಿಯಾದೆ! ನನಗೆ ಏಕವಚನದಿಂದ ಮಾತಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನಿನಗೆ ಧೈರ್ಯವಾಯಿತೆ? ಇಡೀ ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೊಡನೆ ಕೈಗೆ ಕೈ ಹಿಡಿದು ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿರುವವಳಿಗೆ ಅಪಮಾನವೆ? ಅವರ ಸರಿ ಜೋಡಾಗಿ ಮೋಟಿರಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವವಳಿಗೆ ಅಪಮಾನವೆ! ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡವಕೀಲಿರಿಂದಲೂ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದಲೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಈ ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಅಪಮಾನವೆ? ವಿಜಯನಗರದ ಮುಖ್ಯ ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸಳಾದ ನನಗೆ ಅಪಮಾನವೆ! ಆಡವಿ! ಕಟ್ಟಿಡವಿ!! ಕಟ್ಟಿಡವಿ!!! ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತೇನೆ ಆಡವೀರಾಯನಾಗಿ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ನಿನ್ನನ್ನು ಎಡಗಾಲಿನಿಂದೊದ್ದು, ಕಾಫಿ-ಉಪಹಾರ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ಪೇಲಿ-ತಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯುವ ಆಡವಿಯನ್ನೇ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ನಾನು ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸಳೇ ಆಲ್ಲ! ನಿನ್ನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೆರೆಯುವ ಈ ಕುಂಕುಮ-ವಾಂಗಲ್ಯಗಳನ್ನು ಇಂದೇ ತ್ಯಜಿಸುವೆನು.'

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಹೀಗೆ ನುಡಿದವಳೇವಡಗೈಯಿಂದ ಹಣೆಯ ಕುಂಕು ಮವನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಿ, ಬಲಗೈಯಿಂದ ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಅಡವೀ ರಾಯನ ಮೇಲೆ ಚಲ್ಲದಳು. ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಅವಳು—'ನೀನು ಇಂದೇ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡು. ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಬಾಧ್ಯತೆಯ ಒಂದು ಕಾಸಿನ ಒಡವೆ ಸಹ ಇಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಬಾಧ್ಯತೆಯ ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿರುವೆನು. ಅರೆಕ್ಷಣ ನಿಲ್ಲದೆ ತೆರಳು.'

'ರಾಧಾ!' ಅಡವೀರಾಯನು ಕೋಪಾವೇಶದಿಂದ—'ನೀನು ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯಳು! ಕುಲಟಿಯು! ಸ್ವೈರಿಣಿಯು! ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಬಾಳಿರುವೆನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆಯಾ?'

'ಅಪಮಾನ! ಈ ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಳ ಅಪಮಾನ! ಅಡವೀ, ನೀನು ಆಡಿದ ದುರ್ಭಾಷಣಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಹೊಂದುವೆ. ನಾನು ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಮಾನ ಹಾಸಿಯ ಫಿರ್ಯಾದಿ ವ ಡಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವೆನು. ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯೇನು! ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯೇನು! ನಾಳೆ ಚಹಾ-ಕಾಫಿ ಹೋಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು-ಬಸಿಗಳನ್ನು ತೋಳಿಗುವವನಾದ ನೀನು, ಈ ಘನವಂತೆ ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಳ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದೆಯಾ? ಅಡವಿ! ಇದರ ಪಾರಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇನೆ. ಸೆರೆಮನೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವವನಾದ ನೀನು, ನನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ಅವಲಂಬಿಸುವೆ?'

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸವಾರಿಯ ಆಗಮನವಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಪತಿಯು ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದಳು. ಅಡವೀರಾಯನೂ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು. ಅವರ ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಸಂಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಇಬ್ಬರ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಪತ್ರ ಮಾಡಿಸಿಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆಯು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು; ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವದು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅದಂಪತಿಗಳು ಅಂತರಂಗದಿಂದ ಘಟಿಸ್ಪೋಟ ಹೊಂದಿದವರಂತೆಯೇ ಇದ್ದು ಬಹಿರಂಗದ ಘಟಿಸ್ಪೋಟ ಮಾಡಿದರೆ, ಸಮಾಜವು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಸದ್ಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕುತ್ತಿ ತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡತೊಡಗುವದೆಂದು ಅವರ ಕಲ್ಪನೆಯಾಯಿತು. ರಮೆಯಂತಹ ನವಯೌವನಪೂರ್ಣ ರೂಪವತಿಯು ಸ್ವಾಧೀನವಾದಮೇಲೆ, ನಿವಾಳಿಯಂತಾಗುವ ರಾಧೆಯನ್ನು ಕೊರಳಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ಜಾಣತನವಿಲ್ಲೆಂದು ಆ ಕುಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಧೋರಣ ಕಟ್ಟಿದರು.

ಆಗ ಅವರು ಶಾಂತಸ್ವರದಿಂದ- ರಾಧಾದೇವಿಯವರೆ, ಅಡವೀರಾಯರೆ, ನೀವು ಇದೇನು ಗೊಂದಲವೆಬ್ಬಿಸಿರುವಿರಿ? ದಂಪತಿಗಳ ವ್ಯಾಜ್ಯವು ಇಷ್ಟು ವಿಕೋಪಕೃತ್ಯಹೋಗಬಾರದು. ರಾಧಾದೇವಿ, ನೀವು ತಪ್ಪುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಅಡವಿರಾಯರು ಅಶಿಕ್ಷಿತರೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿದು ಅವರ ಬಾಯಿಗೆ ಹತ್ತುವದುಂಟೆ? ಅವರು ಹುಂಬರು. ನಿಮ್ಮ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ನೌಕರಿ ಹತ್ತಿ, ಸುಧಾರಿಸಿದವರ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವರೆಂದು ಅವರನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಯೇ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾದೀತೆ? ಅಡವೀರಾಯರೆ, ನೀವು ಈಗರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಅನ್ನ ಉಣ್ಣುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಉಂಡ ವನೆಯ ಜಂತಿಗಳನ್ನೆ ನೆಸಬಹುದೆ? ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, ಇವರು ಒಮ್ಮೆ ಬಿಟ್ಟುಹತ್ತುಸಾರಿ ಒದ್ದರೂ ನೀವು ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಏನು ತಪ್ಪು? ಅನ್ನದಾತರು! ನೀವು ಬಾಯಿಗೆ ಒಂದಂತೆ ಮಾತಾಡಿ ಮಾನಧನರಾದ ಇವರ ಮರ್ಯಾದೆ ತೆಗೆದಿರುವಿರಿ. ರಾಧಾದೇವಿಯವರೆಂದರೆ ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿರಿ? ದೊಡ್ಡ ಶಾಲೆಯ ದೊಡ್ಡ ಶಿಕ್ಷಕರಿರುವರು. ಮುಂದೆ ಹೆಣ್ಣು ಹುಡುಗೆಯರ ಶಾಲೆಗಳ ಉಪ ಪರೀಕ್ಷಕರ ಅಧಿಕಾರವೂ ದೊರೆಯತಕ್ಕದ್ದಿರುವದು. ನೋಡಿರಿ. ಇಂತಹ ಅಧಿಕಾರ ಗೌರವಾನ್ವಿತರಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯವರಿಗೆ ಕುತ್ತಿತ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ಎಷ್ಟು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿರುವಿರಿ? ಇವರ ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನು ನೀವು ಎಂದು ಕಂಡಿರುವಿರಿ? ಇವರು ಸರಕಾರೀ ನೌಕರರಿರುವರು. ಗಂಡಸರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಯಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವುಂಟು. ಗಂಡಸರೊಡನೆ ತಿರುಗಾಡಿದರೆ ಅಥವಾ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ನಾಟಕ-ಚಿತ್ರಪಟಗಳಿಗೆ ಹೋದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ನೀವು ವ್ಯಭಿಚಾರವೆನ್ನುವಿರಾ? ನಾನು ಈ ರಾಧಾದೇವಿಯವರೊಡನೆ ಇವರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯತನಕ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಇಂತಹ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರವೆನ್ನುವಿರಾ? ಹೇಳಿರಿ, ಈ ಮಾತಿನ ಉತ್ತರ ಕೊಡಿರಿ.”

‘ಛೇ! ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ನಿಮ್ಮಂತಹರಿಗಂದರೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹುಳಗಳೇ ಬಿದ್ದಾವು ನಿಮ್ಮಂತಹ ಪರನಾರೀ ಸೋದರರನ್ನು ನಾನು ಇದುವರೆಗೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡಿಗಾಗಿ ವಿಜಯನಗನಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಕಾಣುವದು ಕಂಡೆನು; ಉಣ್ಣುವದು ಉಂಡೆನು. ನೀವು ಈ ವೇವಿಯವರೊಡನೆ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯ ವರೆಗೆ ಏಕೆ, ಬೆಳತನಕ ಮಾತು-ಕಥೆಗಳಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತರೂ ಹೆಸರಿಡುವ ಎದೆ ಯಾವನದು? ನೀವು ನೀತಿವಂತರಿರುವಿರಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇವಳು ಗೋವರ್ಧನರಾಯರಂತಹ ವಕೀಲರ ಬಲೆಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿರುವಳು.

ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ದುರ್ಭಾಷಣವಾಡಿದೆನು.'

'ರಾಧಾದೇವಿ!' ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ—'ನೀವು ಇನ್ನೂ ಮೊದಲಿನ ಚಾಳಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ.'

'ರಾಯರೆ, ಈ ಹೊಟ್ಟೆ ಕಿಚ್ಚಿನವನು ಆಗಲಾರದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಏನಾದರೂ ಅನ್ನುತ್ತಾನೆ. ನಮ್ಮ-ನಿಮ್ಮೊಳಗಿನ ಸ್ನೇಹವು ಇವನಿಗೆ ಸಹನವಿಲ್ಲ. ಪರಸ್ಪರರಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕೆಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಇವನು ಹಂಚಿಕೆ ತೆಗೆದಿರುವನು.' ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ನುಡಿದು, ಪತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು—'ಅಡವೀ, ನೀನು ಇಲ್ಲದ್ದೊಂದು ಮಾತಾಡಿ ಮಂದಿರು ಮೋರೆಗೆ ಕಪ್ಪು ಬಳಿಯಬೇಕೆಂದಿರುವೆಯಾ?'

'ರಾಧೆ! ನಾನು ಸಳ್ಳಾಡು....'

'ನೋಡಿರಿ! ರಾಯರೆ, ಇವನು ಹೇಗೆ ಏಕವಚನದಿಂದ ಮಾತಾಡುವನು! ನೀನು, ತಾನು, ರಾಧೆ, ಕುಲಟಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯನ್ನೇ ಸುರಿಸತೊಡಗಿರುವನು.'

'ಅಡವೀರಾಯರೇ, ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಹಾಗೆ ಮಾತಾಡಬೇಡಿರಿ. ಮಂದಿ ಕೇಳಿದರೆ ಅಶಿಕ್ಷಿತರೆಂದಾರು.' ರಾಯರು ಸೂಚಿಸಿದರು

'ಛೇ ಹಾಕಿರಿ, ಬುದ್ಧಿ ಬರಲಿ!' ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಪತಿಯ ಮೋರೆಯ ಕಡೆಗೆ ಕೈ ತಿವಿದು ಅಕ್ಕಸದಿಂದ ನುಡಿದಳು

'ರಾಧಾದೇವಿ, ಇನ್ನು ಮಾತು ಬಳೆಯಬೇಡಿರಿ. ಅಡವೀರಾಯರ ತಪ್ಪು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ ಅವರು ನಿಮಗೆ ಶರಣಾಗತರಾಗಿರುವರು ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ನೀತಿಯು ಶಿಬಿಚಿಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯಿಂದ ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.'

'ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನನಗೂ ಅವನಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ ಅವನು ಕಟ್ಟಿದ ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಅವನ ಮೇಲೆ ಚಲ್ಲುವೆನು. ಕುಂಕುಮ-ತಿಲಕವನ್ನೂ ತೊಡೆದುಹಾಕಿರುವೆನು'

'ಛೇ! ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ.' ಎಂದು ನುಡಿದು, ಅಡವೀರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—'ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಇತ್ತ ಕೊಡಿರಿ. ಕುಂಕುಮ ಕರಡಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ-ನಿಮ್ಮೊಳಗಿನ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವೆನು.'

ಅಡವೀರಾಯನು ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು, ಕುಂಕುಮ ಕರಡಿಗೆಯನ್ನು ತರಲಿಕ್ಕೆ ಬಳಗಿ ಹೋದನು. ಆಗ ಕೃಷ್ಣ

ರಾಯರು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಹೇಳಿದರು. ರಾಜಿಯಾದರೆ ದಿನಚರ್ಯೆಗೆ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿರಬಹುದು.

ಅಡವೀರಾಯ ಕುಂಕುಮ ಕರಡಿಗೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಸಾಹೇಬರು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು—‘ಅಡವೀರಾಯರೇ, ನೀವು ರಾಧಾದೇವಿಯವರಿಗೆ ತಪ್ಪಾಯಿತೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ.’

‘ಸಾಹೇಬರೆ, ಎಂದು ಲಗ್ನವಾದೆನೋ ಅಂದೇ ತಪ್ಪಾಗಿರುವುದು. ಆಗಲಿ. ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಾದರೂ ಏಕೆ ಅಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡಬೇಕು?’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಮೊಳಕಾಲೂರಿ ಕೈಜೋಡಿಸಿ—‘ರಾಧಾದೇವಿಯವರೆ, ಈ ಅಜ್ಞಾನಿಯ ತಪ್ಪನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ!’

‘ಪರವಿಲ್ಲ. ಏಳು, ಅಡವಿ, ಹೀಗೆ ನಡೆದರೆ ಯಾರು ಅಲ್ಲವೆಂದಾರು?’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿದಳು.

‘ರಾಧಾದೇವಿ!’ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಹಣೆಗೆ ಕುಂಕುಮ ಬಟ್ಟಿಟ್ಟು ಕೊರಳಿಗೆ ಮಾಂಗಲ್ಯ ಕಟ್ಟುತ್ತ—‘ಅಂದು ಕಟ್ಟಿದ್ದು ಸುಳ್ಳು, ಇಂದಿನ ಕಟ್ಟೀ ನಿಜವು. ನಾನು ಅಡವೀರಾಯನಿಂದಲೇ ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನು ಈಗ ನಿಮ್ಮ-ಅವರೊಳಗೆ ವಿತುಷ್ಟತೆಯುಂಟಾಗಿದೆ. ಅವರು ಕಟ್ಟಲಿಕ್ಕೂ ನೀವು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ ಒಪ್ಪಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದು, ಮಧ್ಯಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ ನಾನೇ ಕಟ್ಟಿರುವೆನು.’

‘ರಾಯರೆ, ಅವನು ಹೇಗೆ ಕಟ್ಟುವನು? ಅವನು ನನ್ನ ಮೈ ಕೈ ಮುಟ್ಟಿ ಬಂದರೆ, ಅವನನ್ನು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಹಿಡಿಸೇನು.’

‘ದೇವಿಯವರೆ, ನಾನೇಕೆ ನಿಮ್ಮ ಮೈ ಕೈ ಮುಟ್ಟಬರಲಿ?’ ಎಂದು, ಅಡವೀರಾಯನು ನುಡಿದು—‘ನಿನ್ನ ಮೈ-ಕೈಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಯಲು ಮುಟ್ಟಲಿ!’ ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಅಂದುಕೊಂಡನು.

‘ಇನ್ನು ರಗಳೆ ಸಾಕುದಾಡಿರಿ. ಅಡವೀರಾಯರೆ, ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಿ’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನುಡಿದು, ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೈ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ವಿಲಾಸ ಮಂದಿರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು ಅಡವೀರಾಯನು ಅವರನ್ನು ಕಣ್ಣುತಂಬ ನೋಡಿ ಕೃತಾರ್ಥನಾಗಿ, ಕಣ್ಣು ಮರೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಮೆಲ್ಲ ಡೆಯಿಂದ ವಿಲಾಸ ಮಂದಿರದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ನಿಂತನು,

ನೌಕರಿಯ ಹಾಗು ಅಭರಣಗಳ ಆಶೆ ಹಚ್ಚಿ ರಮಾದೇವಿಯ ಮನ ಒಲಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇಂದೇ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕೆಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹೇಳಿದರು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಕೊಟ್ಟಳು. ಈ

ಮಾತುಗಳು ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ಕೇಳಿದವು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಏನೇನು ಮಾತಾಡಿದರೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲೆಕ್ಕೆ ಹೇಸಿ, ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದನು.

ಸ್ವೂಲ ಮಿಸೈಸ್ಸಳ ಕೊಲೆ!

ರಮಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಮಗುವಾದ ವಸಂತನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಕಿಡಕಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಉದಯೋನ್ಮುಖ ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಕಾಶಕಿರಣಗಳು ಮಗುವಿನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಆ ಬಾಲಕನು ಸೂರ್ಯ ಬಿಂಬವನ್ನು ಕುತೂಹಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಮಂಡಲವು ಪ್ರಖರವಾಯಿತು. ಬಾಲಕನು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚತೊಡಗಿದನು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಮಂಚದಮೇಲೆ ಮಲಗಿ ಮಗುವಿನ ಮುಖ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದನು ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಿಂದ ವಸಂತನು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚತೊಡಗಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ—‘ವಸಂತನ ಕಣ್ಣು ಕುಕ್ಕುತ್ತವೆ, ಇತ್ತ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಬಾ.’ ಎಂದು ಪತ್ತಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ರಮಾದೇವಿಯು ವಸಂತನನ್ನು ಪತಿಯ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿಸಿ-‘ಯಾಕೆ, ಇನ್ನೂ ಏಳುವದಿಲ್ಲವೇನು? ರವಿವಾರ ಎಂಟುಗಂಟೆಯಾಗುವ ವರೆಗೆ ಹಾಸಿಗೆ ಬಿಡಬಾರದೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ತೋರುವದು. ದಿನಾಲು ಸೂರ್ಯೋದಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಏಳುವಿರಿ; ಆದರೆ ರವಿವಾರ ಮಾತ್ರ ಎಂಟು ಬಡೆಯುವ ವರೆಗೂ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನೇ ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಮುದ್ದು ಕಂದ ವಸಂತನು ಅಗಲೆ ಎದ್ದು ಎಷ್ಟೋ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವನು.’

‘ವಸಂತನು ಚಟವಟಿಕೆಯವನು.’ ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ನುಡಿದು ವಸಂತನನ್ನು ದ್ದೇಶಿಸಿ—‘ಮರೀ, ಅಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ನನ್ನ ಗಾದಿಯ ಮೇಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ-ಗೀಡೀ ಮತ್ತೆ!’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ನಗ ತೊಡಗಿದನು.

‘ಗಾದಿಯು ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುವದೇನು?’ ಎಂದ ರಮಾದೇವಿಯು ನುಡಿದು, ಮಗನನ್ನು ಬಗಲಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು-‘ಇಷ್ಟು ದಿನ ಮಾಡಿದಂತೆ ಇನ್ನು ಮೇಲೆಯೂ ಓರಣಮಾಡಹೋದರೆ ನಡೆಯುವದೆ?’

‘ನಡೆಯದೇನು? ಮಾಡಿದರೆ ನಡೆದೇ ನಡೆಯುವದು.’ ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ನುಡಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ—

‘ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವ—ಸ್ಕೂಲ ಮಿಷ್ಟ್ರಿಸ್‌ಗಳ ಕೊಲೆ—ಬೆಲೆ ಒಂದು ಆಣೆ’

ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಹುಡುಗನು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಬೀದಿ ಹಿಡಿದು ಮೇಲಿನಂತೆ ಕೂಗುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದನು. ಅವನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ರವಾದೇವಿಗೆ ವಿಸ್ಮಯವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವಳು ಪತಿಯನ್ನು ಕೂರಿತು—‘ಸ್ಕೂಲ ಮಿಷ್ಟ್ರಿಸ್‌ಗಳ ಕೊಲೆ! ಯಾರ ಕೊಲೆ?’

‘ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ‘ಸ್ಕೂಲ ಮಿಷ್ಟ್ರಿಸ್’ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವಳು ರತ್ನಪುರದ ರಾಧಾದೇವಿಯೇ. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೊಲೆಯೇ? ಛೇ! ರವೆ, ಆ ಹುಡುಗನನ್ನು ಕರೆದು ವೃತ್ತಪತ್ರ ತೆಗೆದುಕೋ’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಹಾಸುಗೆಯಿಂದೆದ್ದು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಮುಖಮಾರ್ಜನ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದನು. ರವಾದೇವಿಯು ಕರ್ಣಾಟಕವೈಭವದ ಅಂಕನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಪತಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಳು.

‘ಯಾರ ಕೊಲೆಯಾಗಿದೆ?’ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಪತ್ನಿಯು ತಂದ ವೃತ್ತಪತ್ರದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿರಿಸಿದನು.

‘ಓದಿರಿ. ಭಯಂಕರವಾದ ಸುದ್ದಿಯು ಒರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸ್ಕೂಲ ಮಿಷ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೊಲೆಯೇ ಆಗಿದೆ!’

‘ಆಂ! ಸ್ಕೂಲ ಮಿಷ್ಟ್ರಿಸ್‌ಗಳ ಕೊಲೆಯೇ?’

‘ಹೌದು.’

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೋದತೊಡಗಿದನು.

‘ಸ್ಕೂಲ ಮಿಷ್ಟ್ರಿಸ್‌ಗಳ ಭಯಂಕರ ಕೊಲೆ!’

ನಿನ್ನೆ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿ ಮೊರಿದ ಮೇಲೆ ಯಾವನೋ ದುಷ್ಟನು ಹುಡುಗೆಯರ ಒಂದನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಶಿಕ್ಷಕಿಯರಾದ ರಾಧಾದೇವಿ ರತ್ನಪುರಿ ಇವರ ಮನೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಅವರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಸುರುವಿ, ವಿದ್ರೂಪಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಅವರ ಸರ್ವಾಂಗಕ್ಕೂ ಆ ಕೊಲೆಗಡಕನು ಕೈಗತ್ತಿಯಿಂದ ಇರಿದಿರುವನು. ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಅಕ್ರಂದನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಮನೆಯ ಜನರು ಕೂಡಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲ ಕೊಲೆಗಡಕನು ಓಡಿ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಸ್ಕೂಲ ಮಿಷ್ಟ್ರಿಸ್‌ಗಳು ಅಕಾಲವಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದರು. ಅವರು ಆಗಿಂದಾಗ ಸರಕಾರೀ ರುಗ್ಣಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಅವರ ಮೈಮೇಲಿನ ಗಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಣಘಾತಕವಿರುವದರಿಂದ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯು ಚಿಂತಾಜನಕವಿದೆ.

ಸ್ಕೂಲ ಮಿಷ್ಟ್ರಿಸ್‌ರ ಪರಿಚಯವು ಬಹು ಜನರಿಗೆ ಇರಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅವರ ವರ್ಚಸ್ಸು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಅವರ ವಯಸ್ಸು ಮೂವತ್ತು-ಮೂವತ್ತೈದು ವರ್ಷದ್ದಿರಬಹುದು. ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಯಾರು ಮಾಡಿದರೆಂಬುದು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಯಾವನೊಬ್ಬ ನೀಚನು ಅವರ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಲುಬ್ಧನಾಗಿ. ಪಾಪವಾಸನೆಯಿಂದ ಇಂಥ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿರಬಹುದೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವಿದೆ.'

ಭಯಾನಕವಾದ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನೇನೋದಿಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ ರಮಾದೇವಿಯೂ ದಿಜ್ಞೂಢರಾದರು. 'ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಳು ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾದ ಕಾರಣವೇನಿರಬಹುದು? ಯಾರು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿರಬಹುದೆ'ಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಅಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದರು; ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಏನೂ ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ಕೊಲೆಯ ದಿವಸ ಸಾಯಂಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಧಾದೇವಿಯು ರಮಾದೇವಿಯ ಭಿಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಳು ಅವಳು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಆದೇಶಾನುಸಾರವಾಗಿ ರಮಾದೇವಿಯ ಶಿಲ-ಸುವ್ರತಗಳ ಉದ್ಯಾಪನೆ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ದೃಢ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಹೊಂದಿಯೆ ಬಂದಿದ್ದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟ ಪಡಿಸಿದರೆ, ಇಂದ್ರನಇಂದ್ರಾಣಿಯಂತೆಯೂ ವೃಡನವೃಡಾಣಿಯಂತೆಯೂ ಸುಖವಾಗುವದೆಂದು ಅವಳು ರಮಾದೇವಿಗೆ ದುರೂಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಳು ಸತೀಧರ್ಮ ಪರಾಯಣಳಾದ ರಮಾದೇವಿಯು ಈ ಪಾಪಮಯ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಿಟ್ಟಾಗಿ, ಅವಳ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಒಳಿತಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಈ ಪುಸಂಗವು ಘಟಿಸಿದ ದಿನವೇ ಅವಳ ಕೊಲೆಯಾದ ಯೋಗಾಯೋಗವನ್ನು ನೋಡಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಬೆರಗಾದನು. ಅವನು ಪತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು:—'ರವೆ, ಪತಿವ್ರತೆಯ ಶಾಪವೇ ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು ವೃತ್ಯುಮುಖಕ್ಕೇಡು ಮಾಡಿತು. ಸಾಧ್ವಿಯರ ಶಾಪವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದೋಲದಸಾವಧ್ಯವಿರುವುದು. ನಿನ್ನ ಶಾಪವೇ ಅವಳನ್ನು ಬಾಧಿಸಿರುವುದು' 'ಬಾಧಿಸಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು. ಪತಿವ್ರತೆಯರು ಉಚ್ಚರಿಸಿದ ಶಾಪವಾಣಿಯನ್ನು ಸತ್ಯಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಬದ್ಧಕಂಕಣನಾಗಿರುವನು.'

ರಮಾದೇವಿಯ ಅಬಿಮಾನಯುಕ್ತವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಅತ್ಯಾನಂದವಾಯಿತು. ಸಾಧ್ವೀಮಾಣಿಯಾದ ಪತ್ನಿಯೇ ದೊರೆತದ್ದರಿಂದ, ಅವನು ತನ್ನ ಸುದೈವವನ್ನು ಮನಸಾ ಕೊಂಡಾಡಿದನು. ರಮಾದೇವಿಯು ಗುಣ-ರೂಪಗಳಿಂದ ಅದ್ವಿತೀಯಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಬಡ ಶಿಕ್ಷಕನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವಳಲ್ಲಿಯ ಗುಣಗಳೇನೂ ಬಡವನಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಸೀತಾ-ಸಾವಿತ್ರಿಯಂತೆ ಪ್ರಾತಃಸ್ಮರಣೀಯಳೂ, ಪೂಜ್ಯಳೂ ಆಗಿದ್ದಳು

“ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿನಿಯೂ, ಅಧಿಕಾರ ಸಂಪನ್ನೆಯೂ ಆದ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಪ್ರತೀಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅನಧಿಕಾರಿಯಾದ ನಿನ್ನಿಂದ ಸಾಹಸ ಮಾಡುವದಾಗ ದಿದ್ದರೂ, ನಿನ್ನ ವಾಣಿಯು ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ಪುನಾವದಿಂದ ಅತ್ಯುಗ್ರವಾಗಿ, ಕೂಲೆ ಗಡಕನ ಕೈಯಲ್ಲ ಶಸ್ತ್ರರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕಾಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಪ್ರತಿವ್ರತೆಯರ ವಾಣಿಯು ಖಡ್ಗಧಾರಿಗಿಂತಲೂ ತೀಕ್ಷ್ಣವಿರುವದು” ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ಪತ್ತಿಯ ಗುಣಗಾಣ ಮಾಡಿದನು.

“ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅಸುರೀ ವಷಯಲಾಲಸೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ, ಅವರ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ದೊರೆಕೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಹತ್ತಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪಾಪದ ಪುತ್ಥಳಿಯಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡದ್ದ ಲಿದೆ, ಎಷ್ಟೋ ಜನ ಕುಲವಧುಗಳನ್ನು ಪೇಶೆಯೇ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ದಳು, ಅವಳ ಈ ವ್ಯತ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಯಾವಳೊಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಪತಿಯು ಸಂತಪ್ತನಾಗಿ ಅವಳ ಕೂಲೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು” ಎಂದು ರಮಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪತ್ತಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದಳು.

“ರಾಧಾದೇವಿಯು ನಿಜವೃತ್ತಿಯೇ ಅವಳಿಗೆ ವೃತ್ಯವಾಯಿತೆಂಬದ ರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ರಮೆ, ಒದ್ದೆಯೇಕೆ, ನೂರು ಸಾರೆ ಕೊಲೆಮಾಡುವಂ- ತಹ ಪಾತಕಗಳು ಅವಳಿಂದ ಫಟಿರುವವು. ಮೊದಲೇ ನಗ್ನತಾಂಡವ ನಡೆಯಿಸಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು, ಅಕಟಿಲಕ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲವನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು!”

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ—“ಸುರೇಂದ್ರರಾಯ ಮಾಸ್ತರ!” ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ನಗರ ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನು ಇಬ್ಬರು ಸಶಸ್ತ್ರದೂತ ರೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು—“ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯ ಶೋಧನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ”

“ಅದೇಕೆ” ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡು ಕೇಳಿದನು.

‘ಶ್ರೀಮತಿ ಸಾ. ರಾಧಾದೇವಿ ರತ್ನಪುರ, ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್, ಹುಡುಗಿ ಯರ ಒಂದನೇ ನಂಟರ ಸಾಲೆ, ಸಂಸ್ಥಾನ ವಿಜಯನಗರ ಇವರ ಕೂಲಿಯ ಶೋಧನೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ಸಂದರ್ಭ ವುಂಟು.” ಎಂದು ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನು ಉಸುರಿದನು.

“ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೂಲಿಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನೆಯ ಶೋಧನೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇನು?” ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಭಯಕುತೂಹಲಯುಕ್ತ ವಾಣಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದನು.

ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಸರಕಾರದ ಸಂಶಯ ವಿದೆ.”

“ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಸಂಶಯವೆ? ನಾನು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೂಲಿ ಮಾಡಿರುವೆನೋ,- ಮಾಡಿಸಿರುವೆನೋ?”

“ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸರಕಾರವು ಉತ್ತರ ಕೊಡುವದು ಅವಿಷಯವು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ವರಿಷ್ಠ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಡೆಯುವದಷ್ಟು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ.”

“ಹಾಗೆ ದರೆ ನಾನು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಆಜ್ಞೆಯುಂಟು?” ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಗಾಬರಿಗೊಂಡ ಕೇಳಿದನು.

“ಸುಮ್ಮನೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಬೀಳೋ.”

ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನು ಗರ್ಜಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಹೊರಗೆ ಬಂದು ನಿಂತನು. ತನ್ನ ಮೇಲೆ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಗಂಡಂತರವೊಂದಿಗಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನು ಗಾಬರಿಯಾದನು. ರವಾದೇವಿಯಾದರೂ ಪ್ರಾಪ್ತಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಕೈಕಾಲುಗೆಟ್ಟಿದ್ದಳು; ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನಾದ ಬದ್ರದ್ವೀನಖಾನನು ಅವಳಿಗೂ ಹೊರಬೀಳಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದನು. ಭಾವಿಹ್ವಲಳಾದ ಅವಳು ದಿಜ್ಞಾಢಳಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಳು. ಅವಳು ಹೊರಗೆ ಬಾರದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನು—“ಅವ್ಯಾ, ನೀವು ಬೆವರಬೀಡಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯನ್ನು ಸಲಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ; ಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಬಂದಿರುವೆನು.”

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ಕರೆದನು. ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು—“ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕರೆ, ನಡೆಯಲಿ, ನಿಮ್ಮ ಶೋಧನೆಯ ಕೆಲಸವು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಬದ್ರದ್ವೀನಖಾನನೂ ಅವನ ಇಬ್ಬರು ದೂತರೂ ಮದೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಸುಸ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಇರಿಸಿದ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಕಿತ್ತು ಹರವತೊಡಗಿದರು. ಜವಾನರು ಅತ್ತಿತ್ತ ಶೋಧಿಸುತ್ತ ದೆವರ ಮಾಡದ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸಿಪಾಯಿಗಳು ಮನೆಯನ್ನು ಮೈಲಿಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ದೇವರನ್ನೆಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟಿ ಅಸವಿತ್ರಗೊಳಿಸ ವರೋ ಏನೋ ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ, ರವಾದೇವಿಯೂ ಬೆದರಿದರು. ವರು ಶೂನ್ಯ ಮನಸ್ಕರಾಗಿ ರಾಜದೂತರ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಬಹಳ ಮೂಡಿ ದೇವರಿಗೆ ಕೈಹಾಕಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲೆಂದು ಅವರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿತ್ತು. ಅಧಿಕಾರಾರೂಢರಾದ ವರಿಗೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಅಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾದ ವಿಧವಿರಿಯರಿಗೆ ಅನ್ಯಧರ್ಮದವರ ದೇವರು-ದಂಡರ ಪರಿವೆಯೆಲ್ಲಿ? ಒಬ್ಬ ಸಿಪಾಯಿಯು ದೇವರ ಮಾಡದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಲಗೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟಡ್ಡ ಪಾರಾಯಣ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿ

ದನು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ರಮಾದೇವಿಯಿಂದ ತಡೆಯವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಪತಿಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ— “ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮನೆಯನ್ನು ಮೈಲಿಗೆ ಮಾಡಿದರು; ಇನ್ನೂ ದೇವರನ್ನು ಸಹ ಭ್ರೂಷೆಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ! ನೋಡಿ, ಅವನು ಪಾಠಾಯಣ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ, ಜಿಟ್ಟಿನು!”

“ನೀನು ಸುಮ್ಮನರು. ಅಗುವದಿಲ್ಲವೂ ಆಗಿ ಹೋಗಲಿ” ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಪತ್ನಿಗೆ ಸುಮ್ಮನಿರಹೇಳಿದನು. ರಮಾದೇವಿಯ ಮಾತುಗಳು ಮುಸಲಮಾನ ಸಿಪಾಯಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿದವು. ಅವನು ಕಣಕಿಸಿಕೊಂಡ ಸರ್ಪದಂತೆ ಅವಳನ್ನು ಬಿರಿಗಣ್ಣಿಸಿದ ನೋಡಹತ್ತಿದನು. ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರದ ವರ್ಚಸ್ಸು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿತ್ತು. ಶಿಪಾಯಿಗಳ ಅಧಿಕಾರವಾದರೂ ಎಂಥದು? ವಸಿಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಭೂಮಿಯಿಂದ ಮೇಲೆ ಗೌಗುಡುತ್ತ ಜನರ ಮೈಮೇಲೆ ಕೋಗುಂದೇ ಅವರ ಅಧಿಕಾರವು. ಇಂತಹ ತುಣುಕು-ಮಿಣುಕು ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಮಂತ್ರಿಪದ ಕರಡಗಲೆಯ ಟೀಪ್ಪಿಗೆಗಳು ಅವರ ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಇದ್ದವು ಇದರಲ್ಲಿ ಇಂದು ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ವನೆಯಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತಿತ್ತು. ಮೇಲಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಶಾಂತೀಶ್ವರನೂ ಮುಸಲ್ಮಾನನಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಸಿಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದಂಥ ಇಲ್ಲದ ಸಲ್ಲದ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತದ್ವಾರವಾಗುತ್ತಾತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಂದುಗಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಸ್ವರ್ಶಾಸ್ಪರ್ಶ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುವದರಿಂದ ಆ ಶಿಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಅನಂದವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾಕಂದರೆ, ಅವರ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯೊಳಗಿನ ಅನುಭವವು ಕಟಿತರವಾದದ್ದಿತ್ತು. ಯಾವ ಹಿಂದುಗಳೂ ಅವರನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬರಗೊಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಬಾವಿಯು ಮೇಲೆ ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನೀರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರೋ, ಆ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲಮಾನ ಸ್ತ್ರೀಯರು ನೀರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಿತ್ತು; ಯಾಕಂದರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಬಾವಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ, ಅದು ಮೈಲಿಗೆಯಾಗುವದೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದುಗಳ ಗ್ರಹಿಕೆಯಿತ್ತು. ಈ ಮಡಿ-ಮೈಲಿಗೆಗಳ ಒಗ್ಗೆ ಅವರು ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ವಕ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂದೂ ದ್ವೇಷವು ಬಹಳ ದಿಂಗಳಿಂದ ಅವರ ಅಸ್ಥಿ-ಸಾಂಸಗಳಲ್ಲಿ ಇಮರಿತ್ತು. ಅಂಥದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸಂಘಟನೆಯ ಒಗ್ಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಡೆದ ಚಲನ-ಲನದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಮುಸಲಮಾನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಹಿಂದುದ್ವೇಷಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಹಿಂದುತ್ವದ ಹಗೆತನವು ಬೆಳೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕೆಲಸಮಂತ್ರ

ಗಳ ಮಾದಕಪೇಯವನ್ನು ಸೇವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದ ಹಿಂದುದ್ದೇಷ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಆ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸಿಪಾಯಿಗಳ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ಪರಿಚಯದವರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಕೆವಿ ಮಂತ್ರಗಳು ಈ ಸಿಪಾಯಿಗಳ ಕಿವಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ವಸ್ತ್ರಕದಲಿ ಸೇರಿದ್ದವು. ಆ ಸಿಪಾಯಿಗಳೆಂದರೆ, ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ ಅಪ್ರಬುದ್ಧರೂ ಹುಂಬರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಧರ್ಮದ ನಿಜವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯೂ ಹಿಂದುಗಳ ಹಾಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಲನವಲನದ ನಿಜವಾದ ಸ್ವರೂಪವೂ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು? ತಮ್ಮ ಮುಂದರು ಏನು ಹೇಳಿದರೂ ಅದು ನಿಜವೆಂದು ಭಾವಿಸುವಷ್ಟು ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯು ಮೂತ್ರ ಅವರಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು.

ಹಿಂದುಗಳ ಭಲನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿರುಚಿ, ಹುಚ್ಚುತನದ ಕರ್ಮವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ, ಆ ಹುಚ್ಚುತನಕ್ಕೆ ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪ ಕೊಡುವಂತಹ ತುಣುಕು ವಿಣುಕು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಸಿಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ರಮಾದೆ ವಿಯ ತರಸ್ವರೂಪಿಯಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ ಕಲಿಸಿದಂತಾದುದರಲ್ಲಿ ಸೂಜಿಗಂಜಿ. ಕೂಡಲೆ ಅವರುಗಳ ನಡವಳಿಯನ್ನು ಗುರುಚರಿತ್ರದ ಗಂಟನ್ನು ಕಿತ್ತು ದೂರಚಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಕೈಕಾಕಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಗಂಟಿನ ಹಿಂದೆ ಜಪ್ಪಿಸಿ ಕಳೆತಿದ್ದ ವೃಷ್ಟಿಕ ರಾಜನು ತನ್ನ ಅಸ್ತ್ರದಿಂದ ಆ ಸಿಪಾಯಿಯ ಬೆರಳಿಗೆ ಗೂರಿಕಟ್ಟಿ ಹೊಡೆದನು! ಅದರಿಂದ ಅವನು ಚಿಟ್ಟನೆ ಚೀರಿದನು. ಚೀಳು ಆ ಸಂದಿಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ರಭಸದಿಂದ ಅಲ್ಲಯೇ ಇದ್ದ ಒಂದು ಬಿಲವನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿತು. ಪುರಾಣ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ದೇವರು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಧರಿಸಿದನೆಂದು ರಮಾದೆವಿಗೆ ಅನಂದವಾಯಿತು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಲ್ಲಿ ಚೀಳಿನ ನಿವಾರಣೆಯವ ಔಷಧವಿತ್ತು. ಅವನು ಅದನ್ನು ಆ ಸಿಪಾಯಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನಿವಾರಣೆಯಾಯಿತು.

ಸಿಪಾಯಿಗಳೂ ಕೊತವಾಲರೂ ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಶೋಧಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಒದವಂತಹ ಯಾವ ಒಡವೆಗಳೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಗಂಡಾಂತರವು ತೊಲಗತೆಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ ರಮಾದೆವಿಯೂ ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡರು. ಅವರ ಈ ಅನಂತವು ಬಹಳ ವೇಳೆ ಉಳಿಯುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರ ದೈವಲೀಲೆಯು ಭಯಾನಕವಿತ್ತು. ಅವರು ಆ ದಂಪತಿಗಳ ಸತ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರು.

ಮನೆ ಎಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಬರುವಂತಹ ಒಡವೆಗಳು ದೊರೆಯದ್ದರಿಂದ ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕ ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನಿಗೆ ಪುತ್ರಶೋಧನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು—“ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೇ, ನೀವು ಒಹಳೇ ಚಾಣಾಕ್ಷ

ರಿರುವಿ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದೂ ಒಡವೆಗಳು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೇ ನಿಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ-ಕಾಶಲ್ಯದ ಚಿಹ್ನೆವು. ಈಗೇನಾಗಿದೆ? ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲವೂ ಬೈಲಿಗೆ ಬೀಳುವವು,”

“ತಪ್ಪಿದರೆ ಮುಚ್ಚುವದೇ ಇಲ್ಲ” ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ನುಡಿದನು.

“ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ!” ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನು—“ಸರಕಾರದ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನೀವು ನನ್ನ ಸೆರೆಯಾಳಾದೀರಿ”

“ಯಾವ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದಿರಿ?” ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಭಯಕಂಪಿತ ಸ್ವರದಿಂದ ಕೇಳಿದನು. ರಮಾದೆ ವಿಯ ಅವಸ್ಥೆಯಂತು ಒಣ್ಣೆ ಸಲಾರದಂತಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸರ ಖಾತೆಯ ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಇಂಥ ಮೊದಲನೇ ಸಾರೆ ಸಿಲುಕಿದ್ದನು. ಅಪರಾಧದ ಸಂಶಯದಿಂದ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಜನರು ಎಷ್ಟು ಬಗೆಯ ಸಂಕಟಗಳಿಗೀಡಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಪರಾಧ ಮಾಡದವರು ಸಹ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಸೆರೆಮನೆಯ ಸಂಗಡಿಗರಾಗಿ ಹೇಗೆ ಕಷ್ಟಬಡುತ್ತಾರೆ? ಮೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅವನು ಕೇಳಿ, ಕಂಡು. ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು, ಆದರೆ ಆ ಪ್ರಸಂಗವು ಇಂದು ಅವನ ಮೇಲೆ ಬಂದಿತ್ತು; ಹಾದೀ ಹಿಡಿದು ಹೋಗುವಾಗ ಎದುರಿಗೆ ಸಿಪಾಯಿ ಸಾಹೇಬರು ಬಂದರೆ, ಅವನು ಓರಿಗಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಂತಹ ಭೀರವಿಗಿ ಅವರ ಪಾಶದಲ್ಲಿ ಬಂಧನ ಹೊಂದುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿತ್ತು! ಪ್ರಾಪ್ತಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಅವನ ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ಬರೆ ಕೊಟ್ಟಷ್ಟು ವೇದನೆಯಾಗತೊಡಗಿದ್ದರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವೇನು?

“ಮಾಸ್ತರರೆ” ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ—“ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಅಂಗವಿರುವದೆಂದು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಶಯ ಒಂದಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದಿರುವೆನು.”

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಹತಾಶನಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಕುಸಿಬಿದ್ದನು. ಈ ನೋಟವನ್ನು ಕಂಡು ರಮೆಯ ಅಂತಃಕರಣವು ತಳಮಳಿಸತೊಡಗಿತು. ತನ್ನ ಸೌಭಾಗ್ಯದ ವಶೆಯ ಮೇಲೆ ಅನಿಷ್ಟವೊದಗಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಕೋಮಲ ಹೃದಯದ ಸಾಧ್ವಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಾಗಿರಬಹುದು? ಅವಳು ತನ್ನ ಮಗುವನ್ನು ಎದೆಗೆ ಅವಚಿಕೊಂಡು, ಎರಡೂ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕರನ್ನು ಕುರಿತು--“ರಾವ ಸಾಹೇಬರೆ, ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸಳ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಂಬಂಧವು ತಿಲಾಂಶವಾದರೂ ಇಲ್ಲ. ತಗಣೆ-ಚೀಳುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲದ ನಮ್ಮವರು,

ಕೊಲೆ ಮಾಡುವರೆ? ನೀನೇ ವಿಚಾರಿಸಿರಿ!”

“ನಮಗೆ ಅದು ಯಾವದೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನು ದರ್ಪದಿಂದ ನುಡಿದು— ‘ನಿಮಗೂ ವಾರಂಟಿರುವದು! ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನಾದರೂ ಸೆರೆ ಹಿಡಿದಿರುವೆನು!’

ಈ ಕಟುತರ ವಾಣಿಯಿಂದ ರಮಾದೇವಿಯ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯುತ್ಪಾತವಾದಂತಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದು ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತಳಾದಳು! ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಗಲಲ್ಲಿದ್ದ ವಸಂತನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ, ರಮೆಯು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಅವಳನ್ನು ಸಾವರಿಸಿ ಹಿಡಿದು, ಮಗುವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಅನಸ್ಥೆಯು ಪ್ರವಾಹಪತಿತನಂತಾಯಿತು ಪ್ರಾಪ್ತಗಂಡಾಂತರದಿಂದ ಹೇಗೆ ಪಾರಾದೇನೆಂದು ಅವನು ವಿಡುಕಹತ್ತಿದನು.

ಸೆರೆಮನೆಯ ಸೋಬತಿ

ರಾಧಾದೇವಿಯ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ತಟ್ಟಿಡ್ಡಕ್ಕಾಗಿ ತಳವಳಿಸುವ ಜೀವಗಳು ಇಡೀ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ಚರಳನಿಂದ ಎಣಿಸುವಷ್ಟೇ ಇದ್ದವು. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣಕಾಯನಿಗೆ ಈ ಸಂಗತಿಯು ಪತ್ತಿ ಮರಣದಂತೆ ಕ್ಲೇಶಪ್ರದವಾಗಿತ್ತು. ಇವನಲ್ಲದೆ ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರೂ ವಕೀಲ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನೂ ರಾಧಾದೇವಿಗೊದಗಿದ ಅನಿಷ್ಟದಿಂದ ಕಣ್ಣೀರಿಡುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಲ್ಲಿ ಸಾಭಾಗ್ಯವತಿ ವನಿತೆಯೊಬ್ಬಳು ಶೋಕನುಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳಗಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಭಾಗ್ಯದ ತಂತುವೇ ಹರಿಯಿತೆಂದು ಅವಳು ಭೋರಡಹತ್ತಿದಳು; ವನಿತೆಯು ಆನನುಭವಿಕ ಚಂಚಲ ತರಳೆ. ಅಳ ಆಗು-ಹೋಗುಗಳೆಲ್ಲವೂ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದವು. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಆಶ್ರಯ ಕೋಡ ಜನರಲ್ಲರೂ ಈ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಬಹುತರವಾಗಿ ದುಃಖ-ಕಷ್ಟಗಳಾಗಿದ್ದರೆನ್ನ ಬಹುದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಾ ವಿಧವೆಯಾದ ಚಂಪಾವತಿಯು ಮಾತ್ರ ರಾಧಾದೇವಿಗೊದಗಿದ ಅನಿಷ್ಟದ ಬಗ್ಗೆ ಕೊರಲಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ, ಸಚ್ಚಿಲಳಾದ ಆ ಬಾಲ ವಿಧವೆಯನ್ನು ವಾರಾಂಗನೆಯರ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ ಶ್ರೀಯವು ಬಹುದುಟ್ಟಿಗೆ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮಾಲಿನದಾಗಿತ್ತು. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಪಾಡಿಗಾಗಿ ನೌಕರಿಗೆ ತೊಡಗಿದ

ತಾನು ಎಂತಹ ಪಾತಕಿಯಾದೆನಲ್ಲ! ಎಂದು ಅವಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯ-ರಾಧಾದೇವಿಯರಂತಹ ಜನರು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲರುವ ವರೆಗೆ ಅವಳು ನೀತಿ-ರೀತಿಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುವದು ಆಂಭಾವ್ಯವಾಗಿತ್ತು; ಆದರೂ ಅವಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತನ್ನ ವರ್ತನವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಈ ಸ್ವಭಾವ ಪರಿವರ್ತನವು ಗರುಡವಾಹನ ಗೋವಿಂದರಾಯ ಮಾಸ್ತರನಿಗೆ ದುಃಖಪ್ರದವಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಚಂಪಾವತಿಯು ಅವನ ಕ್ಲೇಶಹರಯವನ್ನು ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯತೋಡಗಿದ್ದಳು. ಒಮ್ಮೆ 'ಗರತ ಗಂಗಸ್ವಾನೆ' ಎಂದು ಎಂದು ಅನಿಸಿಕೊಂಡೇನೋ, ಎಂದು ಅವಳು ಚಿಂತಿಸತೊಡಗಿದ್ದಳು; ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ರಾಧಾದೇವಿಯರಂಥ ಅಧಿಕಾರ ಸಂಪನ್ನರ ವಶೀಲಿಯಿಂದ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಗೋವಿಂದರಾಯ ನನ್ನು ಪೂರಾ ಧೀಕರಿಸುವಷ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಇನ್ನೂ ಅವಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರ ರೂಢರಲ್ಲೊಬ್ಬಳಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಅನಿಷ್ಟಕ್ಕೀಡಾದ್ದರಿಂದ, ಒಂದು ಕಂಟಕವು ಪರಿಹಾರವಾಯಿತೆಂದ. ಚಂಪಾವತಿಯ ಮನಸ್ಸು ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಿತು.

ಚಂಪಾವತಿಯು ತನ್ನ ವರ್ತನ-ಪರಿವರ್ತನ ಮಾಡತೊಡಗಿದಾಗಿನಿಂದ ರಮಾದೇವಿಯ ಸ್ನೇಹವಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಮನೆಯು ರಮಾದೇವಿಯ ಮನೆಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲತ್ತು; ಅದ್ದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಪೋಲೀಸರ ಗದ್ದಲವು ಕೇಳಿಸಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಧಾವಿಸಿ ಬಂದು ನೋಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ರಮಾದೇವಿಯೂ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ ಆರೋಪಿತರಾದದ್ದು ತಿಳಿಯತು; ನಿರಪರಾಧಿಗಳೂ ಸದ್ಗುಣಿಗಳೂ ಆದ ಆ ದಂಪತಿಗಳು ಕೊಲೆಯಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ದುಃಖವೆನಿಸಿತು. ನಿಗ್ರಹಶಕ್ತಿಸಂಪನ್ನರಾದ ಪೋಲೀಸರ ಮುಂದೆ ಅವಳವರ ಹೊರತು ಅವಳ ಆಟವೇನು ನಡೆಯಬೇಕು?

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನನ್ನೂ ರಮಾದೇವಿಯನ್ನೂ ಪೋಲೀಸರು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದಿರುವರೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಹಾ ಹಾ ಅನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಓಣಿಯ ತುಂಬ ಹಬ್ಬಿತು. ಗೋವಿಂದರಾಯಮಾಸ್ತರನೂ, ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವನಿತೆಯೂ, ವಕೀಲ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನೂ, ದಿವಾಣ ಮಾಧವರಾಯನೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಆಗ ಗೋವಿಂದರಾಯ ಮಾಸ್ತರನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕರನ್ನು ಕುರಿತು--'ಕೊತವಾಲ ಸಾಹೇಬರೇ, ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ರಮಾದೇವಿ-ರಾಧಾದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ನಿರರದ ವಾದವಿನಾದ ನಡೆದದ್ದು ನಿಜವು; ಆ ಮನಸ್ತಾಪದ ಪರ್ಯವಸಾನವು ರಾಧಾದೇವಿಯರ ಕೊಲೆಯಂತಹ

ಭೀಷಣವಾದ ಕೃತ್ಯದಲ್ಲಾಗುವದೆಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಸಂಗವು ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಮುಟ್ಟಬಾರದಾಗಿತ್ತು. ಸಿಟ್ಟಿನ ಭರದಲ್ಲಿ ಘಟಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಮುಳುವು ಆಗುವವೆಂಬದು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಸಿಟ್ಟಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಕೂಟ್ಟರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನಂತೆ ಹಳಹಳೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕಾಗುವದು.”

ಮಾಸ್ತರನು ತನ್ನ ಭಾಷಣವನ್ನು ಪಾಠಿನೊಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ಪೂರೈಸಿದನು. ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನು ಗೋವಿಂದರಾಯನು ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರವು ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಂಡನು. ಗೋವಿಂದರಾಯನು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದ್ದನು. ಆಸ್ವರಲ್ಲಿ ದಿವಾಣಿ ಮಾಧವರಾಯನು ಅವನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದು ಹಿಂದೆ ಜಗ್ಗಿ — “ಗೋವಿಂದರಾಯರೆ, ಇಂದಿನ ವರೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ನೀಚ ವರ್ತನವನ್ನು ನಾನು ಸಹನ ಮಾಡಿರುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ದುಷ್ಟತನದ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಓಣಿಯೊಳಗಿನ ಜನರು ಕ್ಷುಬ್ಧರಾಗಿರುವರು. ನೀವು ರಮಾದೇವಿಯವರ ಹಾಗು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಅನಿಷ್ಟ ಚಿಂತನೆಗಾಗಿ ಏಕೆ ಯತ್ನಿಸತೊಡಗಿರುವಿರೆಂಬದನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿದಿರುವೆನು. ನೀವು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹಾಗು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ದೂರವಿಡಿ ಹೀಗೆ ವರ್ತಿಸತೊಡಗಿರುವಿರಿ; ಆದರೆ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರಿ. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಈ ಮನೆಮುರುಕತನದ ಖೋಡಿ ವರ್ತನವನ್ನು ಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಈಗಿಂದೀಗ ಗಡಿಗೆ-ಮಡಿಕೆಗಳನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋಗಬೇಕಾದೀತು!”

ಮಾಧವರಾಯನ ಮಾತುಗಳು ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನಿಗೆ ಕೇಳಿದವು; ಆದರೆ ಅದರ ಇಂಗಿತವು ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು ಗೋವಿಂದರಾಯನ ವರ್ತನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೆರೆದ ಜನರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸತೊಡಗಿದನು; ಅಂಥ ನೆರೆಹೊರೆಯವರು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಬಿದ್ದು, ಯಾರೂ ಗೋವಿಂದರಾಯನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ಆಗ ಗೋವಿಂದರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನು ಅಧಿಕಾರಯುಕ್ತ ವಾಣಿಯಿಂದ — ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನೀವು ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಬೇಕಾಗುವದು ”

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮನೆಯ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಲಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸುವಂತಹ ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳೂ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ, ರಮಾದೇವಿ-ರಾಧಾದೇವಿ

ಯವರು ಒಂದೆ: ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ತೆಗೆಯಿಸುವ ಭಾವಶಬ್ದ, ರಾಧಾದೇವಿಯ ಹೆಸರು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟ ಹೆಣಕೆಯ ಕರವಸ್ತ್ರ, ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಇಷ್ಟೇ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಸಂಶಯದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪೋಲೀಸರು ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಗಳನ್ನು ಪೋಲೀಸ ಚಾವಣಿಗೆ ಒಯ್ಯುವ ಸಿದ್ಧತೆಯು ನಡೆಯಿತು. ಅವರನ್ನು ಹೊಣೆಯ ಮೇಲೆ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನೆರೆಯ ಜನರು ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ವಿನಂತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು. ಮಾಧವರಾಯ ನಂತು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳೇ ಪುಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಾದವು. ನಿರಸರಾಧಿಗಳೂ, ಸೌಜನ್ಯದವರೂ ಅದ ಆವಂಪತಿಗಳ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಎಲ್ಲರ ಅಂತಃಕರಣಗಳೂ ತಳಮಳಸುತ್ತಿದ್ದವು; ಇಂಥದರಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಸಹ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಸಂತಾಪವು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಯಿತು. ಅಧಿಕಾರೋನ್ಮತ್ತರಾದ ಪೋಲೀಸರ ಮೈ ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾಡಿ ಆ ಸುಶೀಲ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ಜನರು ಯೋಚಿಸಿದರು; ಮಾಧವರಾಯನಂತು ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಸಿದ್ಧನಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಗದ್ದಲವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಗೋವರ್ಧನರಾಯ ವಕೀಲನು ರಭದಿಂದ ಬಂದನು. ವಕೀಲರಾಗಮನದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಕಗ್ಗ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುವದಕ್ಕಿಂತ ಕಾನೂನಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವದು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಕವೂ ಸುರಕ್ಷಿತವೂ ಎಂದು ತಿಳಿದು, ಆ ಜನರು ಗೋವರ್ಧನರಾಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯ-ರಮಾದೇವಿಯ ವರನ್ನು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು.

ಗೋವರ್ಧನರಾಯ-ಗೋವಿಂದರಾಯರಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಸಂಗದ ವಿಷಯವಾಗಿ ವ್ಯಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೂ ರಮಾದೇವಿಗೂ ತಿರಸ್ಕಾರವಾಯಿತು. ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಮಾತ್ರ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಲಿಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ, ಅವನಲ್ಲಿಯ ಯಾವ ಗುಣಗಳೂ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಬಾಧಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ನಿರುಪದ್ರವಿ ವಕೀಲನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದನು. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಅವನು ವಕಾಲತಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಂದಿನಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರಕರಣವನ್ನೂ ಸ್ವತಂತ್ರ

ನಡೆಯಿಸದ್ದರಿಂದ ಪೋಲೀಸರೊಡನೆ ನ್ಯಾಯನುಂದಿರದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ವಾದ-ವಿನಾದ ಮಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಆತನಿಗೆ ಒದಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಓಣಿಯೊಳಗಿನ ಬೈದಾಟದ ಹಾಗು ಕೂಳಾಯಿಗಳ ಮೇಲಿನ ಹೊಡೆದಾಟದ ವಕೀಲನೇ ಅವನಾಗಿದ್ದನು ಅವನು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪತ್ರಿಕೆ, ನೋಟೀಸುಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ ವರ್ತಮಾನಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಹೆಸರು ಅಗಿಂದಾಗ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪತ್ರಿಕೆ ಹಾಗೂ ನೋಟೀಸುಗಳೆಂದರೆ, ಹೆಂಡತಿಯು ಗಂಡನಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಪತ್ರಕೊಡುವ ವಿಷಯದ ಹಾಗು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಗಂಡನು ತನ್ನ ಅತ್ತೆ-ಮಾವಂದಿರಿಗೆ ಸೂಚನೆ ಮಾಡುವ ವಿಷಯದ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವುಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂತಹ ಕೆಲಸಗಳು ಯಾವ ದಲಾಲರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನಿಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವೋ, ಆ ದಲಾಲರಲ್ಲಿ ಒದ್ದುದ್ದಿನಖಾನ ಕೊತವಾಲನೂ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಕೀಲರ ಆಗಮನದಿಂದ ಕೊತವಾಲನಿಗೆ ಅನಂದವಾಯಿತಲ್ಲದೆ; ಅವನು ತಿಲಾಂಶವಾದರೂ ತಿರಸ್ಕಾರಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಕೇಶಾ-ವಿಕೇಶಾ ವಿಧವೆಯನ್ನೂ, ರಾಧಾದೇವಿಯಂತಹ ಸ್ಮೂಲ ಮಿಷ್ಟೆಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯೊಳಗಿನ ಮಣಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಿತುಕೆಡಕು ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ನೀಚಸ್ವತ್ತಿಯ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನನ್ನು ನೋಡಿಸೋಡನೆಯೇ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯ-ವಾದೇವಿಯರು ತಿರಸ್ಕಾರಗೊಂಡರು.

ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಎಷ್ಟಾದರೂ ವಕೀಲನಿದ್ದನು. ಅವನು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ಸಿಪಾಯಿಗಳೂ ಅವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಶೋಧನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಒಡವೆಗಳ ಪಂಚನಾಮೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಗೋವರ್ಧನರಾಯನೂ, ಗೋವಿಂದರಾಯನೂ ಸಂಚರಾದರು. ಇವರ ಹೊರತು ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ಜನರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಸಂಚರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಕೀಲರ ಆಗಮನವು ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಲಾಭವಾಯಿತವೇ ಆಯಿತು- ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವೈ ಪಂಚನಾಮೆಯು ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು;

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ರವಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವಿಟ್ಟ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾದ ಚಂಪಾವತಿಯು ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕ್ಲೇಶವಿಟ್ಟಳು. ಗೋವರ್ಧನರಾಯ ವಕೀಲನ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಆ ದಂಪತಿಗಳು ಹೊಣೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದಳು; ಆಗ ಅವಳು ಕೈ

ಜೋಡಿಸಿ—“ವಕೀಲಸಾಹೇಬರೆ, ಈ ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ದಂಪತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕರುಣೆಯಿಟ್ಟು, ಇವರು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಪುಣ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

‘ಚಂಪಾವತಿದೇವಿ!’ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ತನ್ನ ವಕೀಲೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ—“ನೀವು ವಶೀಲಿಯಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಾಗಿರ ವಿರೆಂದು ಕಾನೂನುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದವರಂತೆ ಮಾತಾಡಬೇಡಿರಿ.”

ಚಂಪಾವತಿಯು ಮುಖಭಂಗತಳಾದಂತಾದಳು; ಆದರೂ ಅವಳು ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಟ್ಟು— ‘ಗೋವರ್ಧನರಾಯರೆ, ನಾನು ವಶೀಲಿಯಿಂದ ನೌಕರಿಗಳೆಲ್ಲ ನೌಕರಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಅನಿರ್ವಾಹಕತ್ವಾಗಿ ಆದನ್ನು ವಶೀಲಿಯಿಂದ ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವೆನು. ಹೊಟ್ಟೆಯು ಕೆಟ್ಟದು. ಆದರೆ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನು ನನ್ನ ಶೀಲದ ವಶೀಲಿ ಹಚ್ಚಿದ್ದು ನಿಜವು; ಆದರೆ ಅವರ ಸಂಬಂಧವು ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಸಂಗವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿದೆ. ಹೊಣೆಯ ಮೇಲೆ ಆರೋಪಿತರನ್ನು ಬಿಡುವ ಪರಿಣಿತವುಂಟು ಆದರೆ ಈ ಆರೋಪಿತರು ನಿರಪರಾಧಿಗಳಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಓಣಿಗೆ ಓಣಿಯೇ ಸಾಕ್ಷಿಭೂತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನೇನು ಸುಡಬೇಕು? ಸದ್ಗುಣಿಗಳಾದ ಈ ನಿರಪರಾಧಿ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ವನವಾಸಕ್ಕೆಡು ಮಾಡುವುದೆ ಎಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯ ನೀತಿಯು?’

ಚಂಪಾವತಿಯು ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನು ಅವಳನ್ನು ಅನಿವಿಷ ಸೇತ್ರದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಸೇತ್ರಗಳು ಘೌಡದಾರಿ ತೇಜದಿಂದ ಚಮಕಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವನು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—“ವಕೀಲಸಾಹೇಬರೆ, ಈ ಸ್ತ್ರೀಯು ಇದೇ ಗೋವಿಂದರಾಯರ ಮೇಲೆ ಮಾನಹಾಸಿಯ ಫಿರ್ಯಾದಿ ಮಾಡಿದ್ದಿಲ್ಲವೆ? ಮೊದಲು ಅನೀತಿಯ ಚಾಳಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನಿಂದ ಮನಬಂದಂತೆ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತ ಮಾಡುವುದು ಇವಳ ಸ್ವಭಾವವೇ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವದು. ಗೋವಿಂದರಾಯರು ಬಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಇವಳು ಸೆರೆಮನೆಯನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು; ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿದೆ. ದು ಗೋವಿಂದರಾಯರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಇವಳು ನಿಮ್ಮ ಬಾಯಿಗೂ ಚನ್ನಾಗಿ ಹತ್ತಿದ್ದಳು”

“ಚಂಪಾವತಿ ದೇವಿಯವರೇ ಆ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅವರ ಅಧಿಕಾರಗಳ ಭಿತಿಯಿಂದ ಆ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಾಯಿತು” ಎಂದು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

“ಸೂಳೆ ಮುಪ್ಪಾಗಿ ಜೋಗತಿಯಾದಳಂತೆ. ಈಗ ಇವಳು ‘ಗರತಿ ಗಂಗವ್ವ’ನಂತೆ ಅಭಿನಯ ಸುತ್ತಿರುವಳು” ಎಂದಂ ಮು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತ ಗೋವಿಂದರಾಯನು ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡನು.

“ಆ ಸಂಗತಿಯು ಏನೇ ಇರಲಿ. ಇವಳು ಅಪರಾಧಿಗಳ ಪಕ್ಷದಿಂದ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವಳು. ಇದರ ಮೇಲಿಂವ ನೋಡಲಾಗಿ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಿನ ಕೂಲೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಇವಳ ಸಂಬಂಧವು ಇರಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು” ಎಂದು ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನು ನುಡಿದನು.

“ಹಾಗೇನೂ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ” ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ನುಡಿದು, ಚಂಪಾವತಿಯ ಮುಖವನ್ನು ಎರಡೂ ಕಣ್ಣು ಕುಂಬ ನೋಡಹತ್ತಿದನು.

“ಭೇ! ಸಂಬಂಧವಿರದಿದ್ದರೆ, ಎಲ್ಲರೂ ಸಮ್ಮನಿದ್ದಾಗ ಇವಳೇ ಮುಂದೆ ಬಂದ ಕಾರಣವೇನು? ಅಪರಾಧಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆದಾಗ ಓಳಾದಿದ ತಾನೂ ಬೈಲಿಗೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಇವಳು ಅಪರಾಧಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿಸಿರುವಳು” ಎಂದು ಬದುದ್ದೀನಖಾನನು ನುಡಿದು, ಡಂಪಾವತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು — “ನಿಮ್ಮ ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರೇನು?”

“ನೀವು ನನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ತೆಗೆದರೊಂದು ಮಾಡುವದೇನು?”

“ಹಾಂ! ಜೋಕೆ! ನಾನು ಯಾರು ಎ ಬದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಡಿರಿ: ಹಾಗು ಪ್ರಕರಣವು ಎಂಥದಿರುವದೆಂಬದನ್ನೂ ಮರೆಯಬೇಡಿರಿ; ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವದು ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವು ನಾನು ಕೇಳದಷ್ಟು ಉತ್ತರ ಕೊಡಿರಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪರಿಣಾಮವು ಒಳಿತಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನ ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

“ಅಂದರೆ? ನೀವು ನನ್ನ ವೇಲೆಯೂ ಇಂಥದೇ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ತರುವಿರೆಂದೆ ತಾಯಿತು.” ಚಂಪಾವತಿಯು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ನುಡಿದಳು.

“ನಿಮ್ಮ ವರ್ತನವನ್ನು ನೋಡಲಾಗಿ ನನಗೆ ಸಂಶಯ ಬಂದಿರುವದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮ್ಮನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ನೀವು ಕೈ ಮುಟ್ಟಿ ಕೊಲೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ, ಕೊಲೆಗಡಕರಾದ ಈ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಸಂಗಡಗಿರಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು!”

“ಅಯ್ಯೋ! ಈ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಅತ್ಯಾಚಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು ಯಾರೂ ಸವರ್ಧರಲ್ಲವೆ!” ಚಂಪಾವತಿಯು ದೈನೈಯ (ದ್ವಂದ್ವ)ರ ತೆಗೆದು ರೋದಿಸತೊಡಗಿದಳು.

“ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕರೆ,” ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ದುಃಖಿತಹೃದಯಿಯಾಗಿ—

“ನಮ್ಮ ಮೇಲೊದಗಿದ ಗಂಡಾಂತರವನ್ನು ನೋಡಿ ವ್ಯಥೆಗೊಂಡು ಏನಾದ ರೊಂದು ಆಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಚಂಪಾವತಿದೇವಿಯವರ ಮೇಲೆ ಸಂಶಯಗೊಳ್ಳಬೇಡಿರಿ.”

“ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮಗೆ ಅಧಿಚಾರವಿಲ್ಲ. ನೀವು ಅಪರಾಧಿಗಳಿರುವಿರಿ.” ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನು ನಿಸ್ಕೂರವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು.

ಸ ರೇಂದ್ರರಾಯನು ನಿರುಪಾಯನಾದನು. ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನು ಗದ್ದದ ಕಂಠದಿಂದ—“ಗೋವರ್ಧನರಾಯರೆ, ಹೊಣೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಬಿಡು ಗಡೆಯಾಗುತ್ತಿಲ್ಲವೇ?”

“ಈ ಸ್ತುತಕರಣಕ್ಕೆ ಹೊಣೆಯು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರೆ, ನಾನೇ ನಿಮಗೆ ಹೊಣೆಯಾಗಿ ಬಿಡು ಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಅಪರಾಧವು ಘನವಾದದ್ದಿರುವುದರಿಂದ, ಹೊಣೆ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರಪಾಯವಿವೆ” ಎಂದು ವಕೀಲ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ತನ್ನ ಕಾನೂನಿನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದನು.

ಮೂರ್ಛಿತನಾದ ರಮಾದೇವಿಯು ಜನರ ಉಪಚಾರದಿಂದ ಸಾವಧ ಗೊಂಡಳು. ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಬಂದ ಗಂಡಾಂತರವನ್ನು ನೆನೆದು ದುಃಖಿಸತೊಡಗಿದಳು, ಚಂಪಾವತಿಯು ಅವಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸ ಹತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಗ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನನ್ನೂ ಗೋವಿಂದರಾಯನನ್ನೂ ಸಂಚರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಂಪಾವತಿಯ ಮನೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ವಿಳಾಸವಿದ್ದ ‘ಶೃಂಗಾರ ಶುಕಸಪ್ತತಿ’ ಹಾಗೂ ‘ವಾರಾಂಗನೆ’ ಎಂಬ ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳು ದೊರೆತವು. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೂ ಹಾಗೂ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯೂ ಸಂಚರಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ತೆಗೆಯಿಸಿದ ಭಾವಚಿತ್ರವೂ, ರಾಧಾದೇವಿಯು ಹೆಣೆದ ಕೊರಳ ಪಟ್ಟಿಯೂ ದೊರೆತವು. ಕೊರಳಪಟ್ಟಿಯ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಹೆಸರಿದ್ದು, ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹೆಸರಿತ್ತು. ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಆಯ್ದ ಕೋದವರು ಒಮ್ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಿದ್ದಾಗ ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ತೆಗೆಯಿಸಿದ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾವಚಿತ್ರವು ಶೋಧನೆ ಮಾಡುವಾಗ ದೊರೆಯಿತು. ಆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿ-ವನಿತೆಯರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಎರಡು ಬಲಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಇನ್ನೊಂದು ಒಡವೆಯೆಂದರೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಬರೆದ ಪ್ರೇಮಮಯಪತ್ರವು. ಆ ಪತ್ರವೊಂದೇ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣರ ಬಂಧುರತರ ಸ್ನೇಹದ ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಇವೆಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕೂಡಲೆ, ಗೋವಿಂದರಾಯನ ಮನಸ್ಸು ಅಲ್ಲೋಲ-ಕಲ್ಲೋಲವಾಗತೊಡ

ಗಿತು. ಇವೆಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸರಕಾರದ ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವೆ ದರೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರಾಧಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯವುಳ್ಳವರಾಗಿರುವರೆಂಬದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದು, ತಮ್ಮ ಆಧಿಕಾರಿಗಳ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಹಿತಚಿಂತಕರ ಮುಂದೆ ಗೇಡಾಗುವದೆಂದು ಅವನು ವ್ಯಥೆಪಟ್ಟನು. ಗೋವಿಂದರಾಯನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಂದ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿದ್ದನು; ಮುಂದೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊಂದತಕ್ಕವನಿದ್ದನು. ಇಂಥವನು ಸಹಾಯಕತರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಹಾನುಭೂತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿರದೇನು? ಅವನು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆಯ್ದು, ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸರಕಾರದ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹಾಕಬಾರದೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಮೇಲೆ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ, ರಾಧಾದೇವಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅತ್ತೀಯ ಭಾವನೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು ತನ್ನ ಪ್ರಣಯದೇವಿಯ ಕುಲಟಿತನನ್ನು ಬೈಲಿಗಳೆ ಯುವ ವಸ್ತುಗಳು ಬೈಲಿಗೆ ಬೀಳಬಾರದೆಂದು ಅವನಾದರೂ ಇಚ್ಛಿಸಿದ್ದನು. ಆಗ ಅವನು ಬದ್ಧುದ್ಧೀನಖಾನನನ್ನು ಕುರಿತು- 'ಕೊತವಾಲ ಸಾಹೇಬರೆ, ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ಸತ್ತರೇನು?'

'ಸತ್ತಿಲ್ಲ; ಸಾಯಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರುವರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಇಹ ಲೋಕ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿರಬಹುದಾಗಿದೆ.'

'ಅವರು ಉಳಿಯುವ ಸಂಭವವೇ ಇಲ್ಲವೇನು?' ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ವ್ಯಥಿತಾಂತಃಕರಣಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿದನು.

'ಅವರು ಉಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ. ಅವರ ಲೀಲೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ದೇವರ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ, ಒಂದು ವೇಳೆ ಉಳಿದರೂ ಉಳಿಯ ಬಹುದು.'

ಕೊತವಾಲನ ಮಾವಿಂಕ ಮಾತುಗಳು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಟ್ಟಿವು ಅವನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಯಾವ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸದೆ- 'ಕೊತವಾಲಸಾಹೇಬರೆ, ಚಂಪವತಿ ದೇವಿಯವರ ಮನೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದ ಈ ಒಡವೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದು?'

'ಸದ್ಯದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಒಡವೆಗಳ ಉಪಯೋಗವಾಗುವದೆಂದೇ ನಾನು ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವೆನು.'

'ಇವು ಕೊಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಡವೆಗಳೇ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ರಾಧಾ

ದೇವಿಯವರು ಈ ಚಂಪಾವತಿದೇವಿಯವರ ಗೆಳತಿಯರು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕೆಲವು ಒಡವೆಗಳು ಇವರಲ್ಲಿರುವವು.'

'ಗೋವರ್ಧನರಾಯರೆ!' ಕೊತವಾಲನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ- 'ನೀವು ವಕೀಲ ರಿದ್ದಕ್ಕಾಗ್ಗೆ ರಂತೆ ಬೀಗೇಕೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೊಡುವಿರಿ? ಈ ಒಡವೆಗಳು ನಿಮಗೆ ಮಹತ್ವದವಲ್ಲೆಂದು ತೋರುತ್ತಿರುವದೇನು? ಶೋಧನೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿಸಿದಾಗ ಇವುಗಳ ಉಪಯೋಗವು ಹೇಗೆ ಆಗುವದೆಂಬದು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು.'

'ಒಂದು ವೇಳೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಬಹುದು; ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚು ಕೇಶನಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟ್ರಕ್ಟರಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಕುಂದು ತರುವ ಕೆಲವು ಒಡವೆಗಳು ಹೊರಟಿರುವದರಿಂದ, ಇವುಗಳನ್ನು ಸರಕಾರದ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹಾಕಬಾರದು ಹೇಳುವೆನು.'

'ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಎರಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮಾನಗೇಡು ಮಾಡುವಂತಹ ಒಡವೆಗಳು ದೊರೆತರೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸರಕಾರದ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹಾಕಬೇಕೆಂಬದೇ ನನ್ನ ನಿಶ್ಚಯ.'

ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಇಷ್ಟಿಯ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಸರಕಾರದ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಯತ್ನಿಸುವದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಬಲವಾದ ಕಾರಣವಿತ್ತು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಉಳಿದಂತೂ ತನ್ನ ಉಪಕೃತಿಯಿಂದ ಅವಳು ಸಂತೋಷವುಳ್ಳವಳು ಗುವಳ; ಮರಣ ಹೊಂದಿದರೆ ಚಂಪಾವತಿಯಾದರೂ ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನೆನೆದು ತನ್ನ ಪ್ರೇಮಪಾಶದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕುವಳೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿದನು ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಚಂಪಾವತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಸರಕಾರದ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಹಾಕಿಸದಿದ್ದರೆ, ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ತನಗೆ ಲಾಭವೇ ಆಗುವದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವನು ಸಾಹಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಕೊತವಾಲನ ನಿಶ್ಚಯದ ಮುಂದೆ ಅವನ ಆಟವು ನಡೆಯದಾಯಿತು. ಕೊತವಾಲನು ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು; ಯಾಕಂದರೆ, ಅನು ತಂಗಿಯಾದ ಸೋಫಿಯಾ ಬೇಗಮಳು ಸ್ಕೂಲಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸುಳಿದ್ದಾಗ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಪಾತಕೀ ದೃಷ್ಟಿಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಸೋಫಿಯಾಳು ಕುಲೀನ ಯುವತಿಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರೇಮ ಪಾಶಕ್ಕೊಳಗಾಗಲಿಲ್ಲ ಅವಳು ಆಗಿಂದಾಗ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ತಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಿತ್ತ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ರಾಗಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮಾನಹಾಸಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬದೇ ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನ

ಬಲವಾದ ಇಚ್ಛೆಯಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗೋರ್ವನರಾಯನ ಪ್ರಯತ್ನವು ಹೇಗೆ ಸಫಲವಾಗಬೇಕು?

“ಕೊತವಾಲಸಾಹೇಬರೆ, ನೀವು ಕೃಷ್ಣರಾಯರಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ವಕ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯವರಾದ ಕಾರಣವೇನು?”

“ವಕೀಲರೆ, ನನ್ನ ಭಗಿನಿಯಾದ ಸೋಫಿಯಾ ಬೇಗಮಳು ಅವರ ದುರ್ಗುಣಗಳ ಮೂಲವಾಗಿಯೆ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಳು. ಸರ ಕಾರೀ ಕೆಲಸದ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ ಅವಳನ್ನು ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಒಂದು ತೆರವಿದ್ದ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದು, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತನ್ನ ನೀಚ ಮನೋದಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ಸಾಧ್ವಿಯಾದ ಸೋಫಿಯಾಳು ರುಷ್ಕಳಾದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರೋಷದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷಿಸದೆ, ಅವಳ ಕೈ ಹಿಡಿಯುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದರು; ಆದರೆ ಸೋಫಿಯಾಳು ಕುಶಲತೆಯಿಂದ ಜಾರಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನೌಕರಿಯಿಂದ ಕಡಿದು ಮಾಡಿದ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವು ಅವಳಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಇಂತಹ ನೀಚ ಮನೋವೃತ್ತಿಯವರಾದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮೇಲಿನ ಸೆಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಹೇಗೆ ಇರಲಿ?”

ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ನಿರುಪಾಯನಾದನು. ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಕೈಗಳು ಶೃಂಖಲಾಬದ್ಧವಾದವು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯ ಎರಡು ಬಂಡಿಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದವು. ಒಂದು ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ಕುಳಿತರು; ಮತ್ತೊಂದು ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಚಂಪಾವತಿ-ರಮಾದೇವಿಯರು ಕುಳಿತರು. ಆಗ ರಮಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಬಗಲಲ್ಲಿದ್ದ ವಸಂತನನ್ನು ಕೂರಿತು—“ಬಾಲಕಾ, ನೀನು ಹುಟ್ಟಿದ ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿ ಸೆರೆಮನೆಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿತಲ್ಲ!” ಎಂದು ಗದ್ದದ ಸ್ವರದಿಂದ ನುಡಿದಳು. ಬಂಡಿಗಳು ಪೋಲೀಸ ಚಾವಡಿಯ ದಾರಿ ಹಿಡಿದವು. ಸದ್ಗುಣಿಗಳಾದ ದಂಪತಿಗಳಿಗೊದಗಿದ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಓಣಿಯೊಳಗಿನ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಮರಮರನೆ ಮರಗುತ್ತ ಕಣ್ಣೀರಿಟ್ಟರು!

ಸಾಹೇಬರ ಅನುಗ್ರಹ.

ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯು ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಆಗಿಂದಾಗ ತಿಳಿಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವರು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಅವಳು ಇನ್ನೂ ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಸಾಹೇಬರು ಹೋದ ಕೂಡಲೆ ಕೂಡಿದ ಜನರು ದೂರ ಸರಿದರು. ಆಗ ಅವರು ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಸಿಪಾಯಿಗೆ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೆಲ್ಲನೆ ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಏನೇನೋ ಹೇಳಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೊಲೆ ಮಾಡಬಂದವನು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿರಬಹುದೆಂದು ಜಬಾನಿ ಕೊಟ್ಟಳು. 'ಅಂದೇ ಹಗಲು ಅವನ ಪತ್ನಿಯು ನನ್ನ ಸಂಗಡ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಜಗಳಾಡಿದಳು. ಅದೇ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಕೊಲೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಅವನು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಹು ದಿನಗಳಿಂದ ಪಾಪದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಟ್ಟಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಪಾತಕೇ ಲಾಲಸೆಯು ಈಡೇರದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಹಲ್ಲು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಂದು ಅವನು ತನ್ನ ಸಿಟ್ಟು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡನು' ಈ ಆಶಯದ ಜಬಾನಿಯು ರಾಧಾದೇವಿಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಜಬಾನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೇ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟು ಜಬಾನಿಯಾದೊಡನೆಯೇ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಮೂರ್ಛಿತಳಾದಳು. ಪೋಲೀಸರು ಪಂಚನಾಮೆ ಮಾಡಿ ಅವಳನ್ನು ರುಗ್ಣಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಪೋಲೀಸರು ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನನ್ನೂ, ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯನ್ನೂ, ಅವರೊಡನೆ ಚಂಪಾವತಿಯನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿದೊಯ್ದರು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಎಲ್ಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಗಾಬರಿಯಾದರು. ತನ್ನ ಬಲಗೈಯಂತಿದ್ದ ರಾಧಾದೇವಿಯ ವಿಯೋಗವೆಲ್ಲಾಗುವದೋ ಎಂದು ಅವರು ಬಹುಪರಿಯಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವರು ರುಗ್ಣಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಡಾಕ್ಟರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿದರು. 'ಈಗ ಯಾವ ವಿಧದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೀವಕ್ಕೆ ಆಪಾಯ ತಟ್ಟಲಾರದು.' ಈ ಮೇರೆಗೆ ಡಾಕ್ಟರರು ಕೃಷ್ಣರಾಯನಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅವರು ಇದ್ದದ್ದರಲ್ಲೆಯೇ ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಬಂದರು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಸಾಯದೆ ಉಳಿಯುವಳೆ
ರಿಗೆ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಗೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ ಒಂದುವೇಳೆ ಆ
ಪ್ರಕೃತಿಯು ಗುಣಹೊಂದುವಂತೆಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ.
ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾದರು. ತಮ್ಮ ವಿಲಾಸದೇವ:
ವಿಯೋಗದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡದಷ್ಟು ವ್ಯಾಸನವಾಗತ್ತು. ಅಂತಹ
ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಸುಂದರಿಯರು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಯಾರಾ
ದರೂ ಇದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಇಂದಿನಂತೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀ
ಚೆಗೆ ಅವರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾದವಳೆಂದರೆ, ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವನಿತೆಯು.
ವನಿತೆಯು ಅಷ್ಟೊಂದು ಚಲುವೆಯಿರದ್ದರಿಂದ ಅವಳು ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು
ಮರೆಯಿಸುವ ಸಂಭವವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೇಗೆ ಮಾಡಲಿ ದೇವರೆ!
ಎಂದು ಅವರು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರೂಪವತಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಲುವಾಗಿ
ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವು ಯಾವಾಗಲೂ ತೆರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಇಷ್ಟು
ದಿನಗಳ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸುರೂಪೆಯಾದ ತರುಣಿಯರೂ ಅಲ್ಲಿ
ಪ್ರವೇಶವಾಗದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವರು ಜನರ ಆರಸಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿರ
ಸ್ಕಾರಗೊಂಡರು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ದಿನಾಣಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾಗಿ
ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರ ಸೇವಕನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಜವುಳಕೇದಗಿಹಳ್ಳಿಯ
ಶಿಕ್ಷಕರು ತಮ್ಮ ಭೆಟ್ಟಿಗಾಗಿ ಬಂದಿರುವರೆಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಯಾರ ಭೆಟ್ಟಿಯೂ ಬೇಕಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪುರು
ಷರ ಭೆಟ್ಟಿಯು ತೀರ ಅನವಶ್ಯಕವೆನಿಸಿತ್ತು. ಜವುಳಕೇದಗಿಹಳ್ಳಿಯ ಶಿಕ್ಷಕ
ನಾದ ದಿನಾಕರರಾಯನು ಅವರ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗುರಿಯಾದವನಿದ್ದುದರಿಂದ,
ಅವನಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮನಸ್ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ
ಅವರು ಸೇವಕನನ್ನು ಕುರಿತು—‘ಸಾಹೇಬರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಲಿಚ್ಛಿ
ಸುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ದಿನಾಕರನಿಗೆ ತಿಳಿಸು’ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಸೇವಕನು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ, ಮತ್ತೆ ಒಳಗೆ ಬಂದು—‘ಸಾಹೇಬರೇ,
ತಮ್ಮ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗದೆ ಹೋಗುವಂತಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರು
ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ತಂದಿರುವರಂತೆ. ಅವರು
ಒಳ್ಳೇ ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಈಡಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವರು.’

‘ಒಳ್ಳೇದು. ಅವರನ್ನು ಕಳಿಸು’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಘನವಂತಿಕೆ
ಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು.

ದಿವಾಕರರಾಯನು ಒಳಗೆ ಬಂದು ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ, ಒಂದು ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಓದಿದ ಕೂಡಲೆ ಸಾಹೇಬರು ಸಂತಾಪಗೊಂಡರು. ಆಗ ಅವರು ಕರ್ಕಶ ವಾಣಿಯಿಂದ—

ನಿಮ್ಮಂತಹರ ಹಿತಚಿಂತನೆಗಾಗಿಯೆ ಸರಕಾರದ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲ. ಈಗ ನಿಮಗೆ ಯಾವ ರಜೆಯೂ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ; ನಿಮ್ಮ ವರ್ಗವೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ; ನನಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ವೇಳೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಬೇಗನೆ ಹೊರಡಿರಿ.'

'ಸಾಹೇಬರೆ!' ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಡುಕಷ್ಟಿಯಾದ ದಿವಾಕರರಾಯನು ಕೈಜೋಡಿಸಿ—'ಜವುಳಕೇದಗಿಹಳ್ಳಿಯ ನೀರೂ, ಹವೆಯೂ ನನಗೆ ತಡೆಯಲೊಲ್ಲವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಹವೆ-ನೀರುಗಳು ತೀರ ರೋಗಕಾರಕವುಂಟು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ ಎರಡು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯು ದುರ್ಜಲಜನಿತ ಜ್ವರದಿಂದ ಮೃತಪಟ್ಟಳು. ನಾನಾದರೂ ಆದೇ ಪಥದಲ್ಲಿರುವೆನು. ಮೊದಲು ಕಗ್ಗಾರ ಹೊನ್ನೀಹಳ್ಳಿಗೆ ವರ್ಗಮಾಡಿದ್ದಿರಿ. ಅಲ್ಲಿನೀರಿರದಿದ್ದರೂ ಜೀವಕ್ಕೆ ಭಯವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಹರದಾರಿಯು ಮೇಲಿಂದ ನೀರು ತಂದಾದರೂ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದೆವು; ಆದರೆ ಜವುಳಕೇದಗಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೆ 'ಲೆ ಕೊಡುವ ಯೋಗವಿದ್ದುದರಿಂದ, ನನಗೆ ಹೊನ್ನೀಹಳ್ಳಿಯು ಎರವಾಯಿತು. ನಾನು ಸಾವಿಗೆ ಅಂಜುವದಿಲ್ಲ. ಇರುವವರೆಗೆ ಜೀವನಯಾತ್ರೆಯಾದರೂ ನಡೆಯಬೇಕಷ್ಟೆ? ಜಲೋದರ ಬೆಳೆದು ನಾನು ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಸಮರ್ಥನಾಗಿರುವೆನು. ನನ್ನ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಪೂರ್ಣ ವೇತನದ ರಜೆಯಿದೆ. ಅದು ನನಗೆ ದೊರೆತರೆ ಔಷಧೋಪಚಾರ ಹೊಂದುವೆನು ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸುಧಾರಿಸಿದಮೇಲೆ ನಾನು ನನ್ನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಹತ್ತುವೆನು. ದಯಮಾಡಿ ನನಗೆ ಪೂರ್ಣವೇತನದ ರಜೆಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿರಿ.'

'ನಿಮಗೆ ಈಗ ಯಾವ ವಿಧದ ರಜೆಯೂ ದೊರೆಯಲಾರದು. ಪೂರ್ಣ ಪಗಾರದ ರಜೆಯೆಂದರೆ, ಅದು ನಿಮ್ಮ ಸ್ವತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿರೇನು?'

'ಹಾಗೇನೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ರಜೆಯು ಇರುವದೆಂದು ಕೇಳಿದೆನು.'

'ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮದೇನು ಗಂಟು ಹೋಗುವದು?'

'ಹಾಗಾದರೆ ಬೇನೆಯ ರಜೆಯನ್ನು ಕೊಡಿರಿ.'

'ನೀವು ಕೆಲಸ ಮಾಡದಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಗೀಡಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಬೇನೆಯ ರಜೆಯು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯಬೇಕು? ಜವುಳಕೇದಗಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರಾದ ನಿಮಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳೂ ಬೇನೆ ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಿಮಗೆ ಬೇನೆಯ ರಜೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ?'

‘ಸಾಹೇಬರೆ!’ ದಿವಾಕರರಾಯನು ದೀನವಾಣಿಯಿಂದ—‘ಸಾಧಾರಣ ಬೇನೆಯಿದ್ದರೆ ನಾನು ರಜೆಯನ್ನೇಕೆ ಬೇಡಲಿ? ಅವಶ್ಯವೆನಿಸಿದರೆ ಡಾಕ್ಟರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುವೆನು.’

‘ಸಮಕ್ಷ ನೋಡಿರಲು ಡಾಕ್ಟರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ.’

‘ಸಾಹೇಬರೇ, ನನ್ನ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ದಯೆದೋರಿರಿ. ಜವುಳ ಕೇದಗಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ವರ್ಗಮಾಡದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವು ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿದು ಹೋಗುವದು. ನನ್ನ ಪೂರ್ಣ ಸರ್ಕಾರದ ಮೂರು ತಿಂಗಳ ರಜೆಯುಂಟು. ಅದನ್ನು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅರ್ಥ ವೇತನದ ಬೇನೆಯ ರಜೆಯನ್ನು ಕೊಡಿರಿ; ಅಂದರೆ ನಾನು ಉಳಿಯುವೆನು.’

‘ಮಾಸ್ತರರೆ, ಈ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡಬೇಡಿರಿ. ತಿಂಗಳೊಪ್ಪತ್ತು ಬಿಟ್ಟು ನಿಮ್ಮ ರಜೆಯ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವೆನು. ಬೇನೆಯ ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣ ವೇತನದ ರಜೆಯಂತೂ ನಿಮಗೆ ದೊರೆಯಲಾರದು. ಬಿನ್ ಸರ್ಕಾರಿ ರಜೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವೆನು.’

ದಿವಾಕರರಾಯನ ಎದೆಗೆ ಕಲ್ಲು ಬಡೆದಂತಾಯಿತು. ಬೇನೆ ಬಿದ್ದು ಸಾಯಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದಾಗ ಪೂರ್ಣ ವೇತನದ ಹಾಗೂ ಬೇನೆಯ ರಜೆಯು ದೊರೆಯುವದೊತ್ತಟ್ಟಿಗುಳಿದು, ವೇತನವಿಲ್ಲದ ರಜೆಯು ದೊರೆಯುವದಕ್ಕಾದರೂ ತಿಂಗಳೊಪ್ಪತ್ತು ಅವಧಿಬೇಕಾದದ್ದುನೋಡಿ ಅವನಿಗೆ ಮರಣಪ್ರಾಯ ದುಃಖವಾಯಿತು. ವರಿಸ್ತರೆದುರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಾನೇನು? ಅಧಿಕಾರಿಗಳು; ಅದರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆಯುವಂತಹ ಒಂದಾದರೂ ಕೃತಿಗಳು ಅವನಿಂದ ಘಟಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಸುಖವಾಗುವದೆಂತು? ಅಂದ ಚಂದ ಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಸಾಹೇಬರ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ ಇಲ್ಲವೆ ಅವನ ಈ ಕಾಮದೇವನ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಹೂವಿನಂತಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹೂವಿನ ಸಕಳೆಯಂತೆ ನೆರವು ಮಾಡುವ ಕೃತಿಗಳು ಇಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳ ನೌಕರಿಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಘಟಿಸದಿದ್ದದ್ದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಕ್ಷನ್ಯವಾದ ಅಪರಾಧವೆನಿಸದಿರುವದೆ? ಅದರಲ್ಲಿ ದಿವಾಕರರಾಯನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ಗಾರ ಹೊನ್ನೀಹಳ್ಳಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಜವುಳ ಕೇದಗೀ ಹಳ್ಳಿಗೂ ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅವನ ಅಪರಾಧವೆಂದರೆ, ಅದು ಘನತರವಾದದ್ದಿತ್ತು. ಅವನು ವರಿಸ್ತರ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಅವರ ದುರ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಓಲಾಟವೆಂದು ಗೋವರ್ಧನರಾಯ-ಮಾಧವರಾಯರಂತಹ ಜನರ ಸ್ನೇಹ ಬಳಿಯಿಸಿ, ಅವರ ಅನುಕರಣ

ಮಾಡಿದ್ದನು. ತಮ್ಮ ಕೈ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲಸಗಾರನು ತಮ್ಮನ್ನು ಟೀಕಿಸುವದು ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಹನವಾಗುವದು? ಅದರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂತಹ ಸರ್ವತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರರೂ ನಿಗ್ರಹಾನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತಿಸಂಪನ್ನರೂ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿಧಾತರೂ ಆದವರು ಅವನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವರೆ? ವರಿಸ್ವರ ಕ್ಷೋಭೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದ ದಿನಾಕರರಾಯನು ನೌಕರಿಯಿಂದ ಉಳಿದದ್ದೇ ಸುಕೃತವು!

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹೀಗೆ ನೈಫೃಣ್ಯ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವದರ ಮರ್ಮವು ದಿನಾಕರರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಂತುಷ್ಟಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಅತ್ತು-ಕರೆದು ಸಹ ಕೇಳಿ ಕೊಂಡನು. ಹೆಚ್ಚು ಕಾಡಿದರೆ ನೌಕರಿಯಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವನಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ನೌಕರಿಯನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ; ಬಿಡುವಂತೆಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಇಂದು ನಾಳೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯತಕ್ಕವನಿದ್ದನು. ಬೇಕಾದಂತೆ ಆಗಲೆಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೆ ಅಂದೇ ಏಕಾದಶಿಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವಂತಿತ್ತು. ಪಥ್ಯ ಔಷಧೋಗಚಾರಗಳ ವಿಷಯವಂತು ದೂರವೇ ಉಳಿಯಿತು. ಬಡಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಪರ್ಯಟಕ-ಕಟುರೋಹಿಣಿಗಳಂತಹ ವನಾಪಧಿಗಳ ಹೊರತು ಪುರಾಪಧಿಗಳ ಸೌಕರ್ಯವೆಲ್ಲಿ? ಪಥ್ಯವೆಂದರೆ, ನಿತ್ಯಾಹಾರದೊಳಗಿನವೇ ಕೆಲವು ಜೀನಸುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನದಿರುವದು! ದಿನಾಕರರಾಯನಿಗೆ ಔಷಧ-ಪಥ್ಯಗಳ ಯೋಚನೆಯು ಅಷ್ಟೊಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮನೆ ಹಿಡಿದು ಕುಳಿತ ದಿನವೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ಹಾಯದಂತಹ ಸಾಂಪತ್ತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯು ಅವನದಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಸೆರೆಗೊಡ್ಡಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದನು.

‘ದೇವರೆ! ನೀವು ಹೀಗೆ ದಯಾಹೀನರಾದರೆ ನಾನು ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಗುವದು ಖಂಡಿತವು. ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ನಾನು ಚಿಂತಿಸುವದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಮುಪ್ಪಿನವನಾಗಿರುವೆನು; ಹಾಗೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಬೇನೆಯು ನನ್ನನ್ನು ಮೃತ್ಯುಮುಖದಲ್ಲಿಳೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿದೆ. ನನ್ನ ಉಪವರಳಾದ ಕನ್ಯೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ವ್ಯಸನಾಧೀನನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಅವಳ ವಿವಾಹವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಅವಳನ್ನು ಪತಿ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದೆನೆಂದರೆ, ನನ್ನ ಇಹಲೋಕದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮುಗಿದಂತಾಗುವವು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನು ಒಂದು ವರ್ಷ ವಾದರೂ ಬಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತೇನೆ- ಬಾಳಿರುವವರೆಗೆ ನೌಕರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ

ಸಾಗುವಂತಿಲ್ಲ ನನ್ನ ಬೇನೆಯು ನೆಟ್ಟಗಾಗುವವರೆಗೆ ಎರಡು ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಪೂರ್ಣ ವೇತನದ ಇಲ್ಲವೆ ಅರ್ಥವೇತನದ ರಜೆಯನ್ನು ಕೊಡಿರಿ; ಹಾಗೂ ಜವುಳಕೇದಗಿಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಒಂದು ವರ್ಷದ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಬಿಡಿಸಿರಿ. ಆ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡೆನು ಇದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮಗಳು ನನ್ನ ವಂಶದ ಅವಶೇಷವು ಸುಖರೂಪವಾಗಿ ಉಳಿದು ಪತಿ ಮಂದಿರವನ್ನು ಸೇರಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಉತ್ಕಟೇಚ್ಛೆಯುಂಟು.' ಎಂದು ದಿವಾಕರನು ಕಣ್ಣೀರು ದುರಿಸುತ್ತ ಭೋರೊಟ್ಟನು.

ಬಡಶಿಕ್ಷಕನ ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದಲೋಮತ್ತೇತರಿಂದಲೋ ಸಾಹೇಬರ ಹೃದಯವು ವಸರಿತು! ಆಗ ಅವರಿಗೆ ದಿವಾಕರರಾಯನೊಡನೆ ಎರಡು ಮಾತಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಾಯಿತು. ಅವರ ಕಂಠದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾದ್ರ್ಯವತೆಯು ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ಆಗ ಅವರು — 'ಮಾಸ್ತರರೆ, ಶಿಕ್ಷಕ ಏನಾದರೊಂದು ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಮುಂದು ಮಾಡಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ನಂಬಿಗೆಯಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಬೇನೆ ಇಲ್ಲದೆ ಬೇನೆಯವರಂತೆ ಮೋಸು ಹಾಕುವ ಮಹಾಶಯರೂ ಶಿಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋಜನರುಂಟು. ಜವುಳಕೇದಗಿಹಳ್ಳಿಯು ಪ್ರವಂಚಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ. ನೀರು-ನಿಡಗಳ ಕೊಂಡೆಯಿಲ್ಲ. ಕೈಯಿಟ್ಟಲ್ಲಿ ನೀರು. ಕೆಟ್ಟ ಹವೆ-ನೀರುಗಳ ಮೂಲಕ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಹಳೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ತೆರವಾದ ಮನೆಗಳು ಬಹಳ ವಿರುವವು ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಮನೆಗಾಗಿ ಬಾಡಿಗೆ ಕೊಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಬೀಳುವದಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದೆನು. ನಿಮ್ಮ ಸುತ್ತಿಯೂ ಹಾಗೂ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಟ್ಟ ಹವೆ-ನೀರು ರಳಸಲುವಾಗಿ ಬೇನೆ ಬಿದ್ದು ಸತ್ತರೆಂದು ಹೇಳುವಿರಿ. ಸತ್ತದ್ದು ಸುಳ್ಳೆಂದು ನಾನು ಅನ್ನಲಾರೆನು; ಆದರೆ ಕೆಟ್ಟ ಹವೆ-ನೀರುಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರು ಸತ್ತರೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ, ಆಯುಷ್ಯತುಂಬಿ ಸತ್ತರೆಂದು ತಿಳಿಯುವದೇ ವಾಸ್ತವವು. ಅದಿರಲಿ. ನಿಮ್ಮ ಒಬ್ಬ ಉಪವರಳಾದ ಕನ್ಯೆಯಿರುವೆಂದು ಹೇಳುವಿರಿ. ಅವಳು ಎಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಿನವಳಿರುವಳು? ಎಲ್ಲರುವಳು? ಸುಶಿಕ್ಷಿತಳಿರುವಳೇ ಹೇಗೆ? ಅವಳ ಹೆಸರೇನು?

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹೀಗೆ ಸ್ತುಕೀಯರಂತೆ ಮಾತಾಡಹತ್ತಿದೊಡನೆಯೇ ದಿವಾಕರರಾಯರ ನಿರಾಶಾಪೂರ್ಣ ಹೃದಯದಲ್ಲ ಆಶಾಂಕುರವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಇಷ್ಟು ವೇಳೆಯವರೆಗೆ ಬಿಗಿದು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಸಾಹೇಬರ ವೈಯು ಸಡಿಲಾ

ದದ್ದು ನೋಡಿ ತನ್ನ ಭಾಗ್ಯೋದಯ ಕಾಲವಿರುವದೆಂದು ಅವನ ಭಾವನೆಯಾಯಿತು. ಅವನು ವಿನಮ್ರಭಾವದಿಂದ ಕೈಜೋಡಿಸಿ-‘ಸಾಹೇಬರೆ, ದೈವದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ದುಃಖವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಯಾರ ಯತ್ನವೂ ಇಲ್ಲ. ನಾನುಸುದೈವಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಗನಾದರೂ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಈಗ ನನ್ನ ಪುತ್ರಿಯೇ ನನ್ನ ಜೀವನಸರ್ವಸ್ವವು ಅವಳು ಹದಿನಾರು ವರ್ಷದವಳಿರುವಳು. ಕನ್ನಡ ಅರನೆಯ ಇಯತ್ತಿಯವರಿಗೆ ಅವಳಿಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿರುವೆನು. ಅವಳ ಹೆಸರು ಉಷೆ. ಅವಳು ನನ್ನೊಡನೆ ಇಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದಿರುವಳು.’

‘ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಬಂದಿರುವಳೆ? ಈಗ ಎಲ್ಲಿ ಇರುವಳು?’ ಸಾಹೇಬರು ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದರು.

‘ಹೊರಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿರುವಳು.’

‘ಅವಳನ್ನೇಕೆ ಹೊರಗೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿರುವಿರಿ?’

‘ಒಳಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಅಂಜಿ -ವಳೇ ಹೊರಗೆ ಕುಳಿತಿರುವಳು.’

‘ಛೇ! ಅಂಜಲಿಕ್ಕೇನು? ಒಳಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಿ.’

ದಿವಾಕರರಾಯನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ಎದ್ದನು. ಅವನು ಕೋಲು ಊರುತ್ತ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡತೊಡಗಿದನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು-‘ಮಾಸ್ತರರೆ, ನೀವು ಬೇನೆಯಿಂದ ಬಹಳೇ ಹೈರಾಣಾಗಿರುವಿರಿ.’

‘ಸಾಹೇಬರೆ, ಇನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿರಿ. ನಾನು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳು ಇಷ್ಟೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ನಿಮಗೆ ಸುಳ್ಳಾಗಿದ್ದವು. ನನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ದುಃಖ ಬೇನೆಯಿಂದ ಉಳಿದರೆ, ಪುನರ್ಜನ್ಮವಾದಂತಾಗುವದು.’

‘ನಿಜ ನಾನು ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿದ್ದಿಲ್ಲ.’

ದಿವಾಕರ ರಾಯನು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ, ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಮಗಳನ್ನು ಸಾಹೇಬರ ಹತ್ತರ ಕರೆತಂದನು. ಹಳ್ಳಿಗಳಾದ ಅವಳು ಸಾಹೇಬರಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಜನರೆದುರಿಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದ್ದರಿಂದ, ದಿವಾಕರರಾಯನು ಅವಳಿಗೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಅವನು ಮಗಳನ್ನು ಸಾಹೇಬರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ‘ಖಾವಿಂದರೆ, ಇವಳೇ ನನ್ನ ಮಗಳಾದ ಉಷೆಯು. ಹಡೆದವಳನ್ನು ಕಳೆಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಇವಳು ತನ್ನ ಸೋದರ ಮಾವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಳು ನನಗೆ ಬೇನೆ ಹತ್ತಿ ಏಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಹ ಬಾರದಂತಾದ್ದರಿಂದ, ಆರೈಕೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡೆನು. ಜವುಳಕೇದಗೀಹಳ್ಳಿಯ ಹವೆ-ನೀರುಗಳು ಇವಳಿಗೂ ತಡೆಯಲೊಲ್ಲವು. ಆರೈಕೆಗೆ ಬಂದವಳಾದ ಇವಳೂ ಬೇನೆ ಬೀಳುವಳೆಲ್ಲಿಯೋ ಎಂದು ಭಯವೆನಿಸಿತೊಡಗಿದೆ.’

ಸಾಹೇಬರು ಉಷೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣು ತುಂಬ ನೋಡಿದರು. ಜವಳ ಕೇದಗೇಹಳ್ಯಯಂತಹ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಕನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅಮಾಲ್ಯವಾದ ರತ್ನವಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ಅವರು ಇಂದೇ ಮೊದಲನೇ ಸಾರೆ ಕಂಡರು. ಈ ರತ್ನವು ಕುಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಒಳಿತಾಗಿತ್ತು; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟೊತ್ತಿಗೆ ಅವಳು ಸಾಹೇಬರ ಕಟಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಈಡಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅಹಹಾ! ಇಷ್ಟು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಈ ರತ್ನವು ಕೆಸರಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿತ್ತಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ಅಂದುಕೊಂಡು—‘ದಿವಾಕರರಾಯರೆ, ಇಂತಹ ಸುಶಿಕ್ಷಿತಳಾದ ಮಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಎಷ್ಟು ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದೀರಿ? ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣ ಪುಸಾರಣೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಾಗಿನಿಂದ ಎಷ್ಟು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿರುವರೆಂಬದು ಹಳ್ಳಿಗರಾದ ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವಳಾದ ಇಂಥವಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೀವು ದಡ್ಡತನ ಮಾಡಿರುವಿರಿ. ಶಿಕ್ಷಕರಾದ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಇಂತಹ ತಪ್ಪುಗಳು ಆಗುವದನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬರುವದು. ಈಗಾದರೂ ಏನಾಯಿತು? ನೀವು ಇನ್ನು ಮೇಲಾದರೂ ಇವಳನ್ನು ನೌಕರಿಗೆ ತೊಡಗಿಸಿರಿ; ಅಂದರೆ ನಿಮಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ.

‘ಸಾಹೇಬರೆ!’ ದಿವಾಕರರಾಯನು—‘ಈಗಲೇ ಇವಳು ನೌಕರಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುವಳು? ಚಿಕ್ಕವಳು. ಇನ್ನೂ ಅನುಭವವಿಲ್ಲ. ಹೊರಗೆ ಜಗತ್ತು ಯಾವ ವಿಧದ್ದಿರುವದೆಂಬದು ಇವಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.’

‘ನಾವು ಸುಧಾರಿಸಿ ಕೆಲಸ ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವೆವು. ನೀವು ಇವಳ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಬಿಡಿರಿ, ನಾವಿದ್ದೇವೆ,’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನುಡಿದು—‘ಉಷೆ, ನೀನು ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವೆಯಾ?’ ಎಂದು ಉಷೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರು.

ಸಾಹೇಬರಂತಹ ಜನರೊಡನೆ ಮಾತಾಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿದ್ದು ಉಷೆಗೆ ಇಂದೇ ಮೊದಲು. ಅವ ಮಾತಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನೇನು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬದು ಗೊತ್ತಾಗದ್ದರಿಂದ ಉಷೆಯು ಸುಮ್ಮನೆ ನಿಂತಳು. ತಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯದ್ದರಿಂದ ಸಾಹೇಬರು ಮತ್ತೆ ಅವಳನ್ನು ಕುರಿತು—‘ಉಷೇ, ನೀನು ನೌಕರಿ ಮಾಡತೊಡಗಿದರೆ ಮೃತ್ಯುಪಥವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಹತ್ತಿದ ನಿನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಜೀವದಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವದು ಜನ್ಮದಾತನ ಸುಖದ ಸಲುವಾಗಿಯಾದರೂ ನೀನು ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳಲೇಬೇಕು.’

ತಾನು ನೌಕರಿಯನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದರೆ ತಂದೆಯ ಔಷಧೋಪಚಾರ ನಡೆಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದಂತಾಗುವದೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಆಗ ಅವಳು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ—‘ರಾವಸಾಹೇಬರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ನಡೆಕೊಳ್ಳುವೆನು.’ ಎಂದು ವಿನಯದಿಂದ ಹೇಳಿದಳು.

‘ಶಾಬಾಸ! ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಹುಡುಗಿ. ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಪಕ ಉತ್ತರವಿತ್ತೆಳು ನೋಡಿರಿ!’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನುಡಿದು—‘ದಿವಾಕರರಾಯರೆ, ಹೆಣ್ಣು ಹುಡುಗೆಯರ ಒಂದನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ಅಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿ, ರುಗ್ಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವರು. ಉಷೆಯನ್ನು ಅವರ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ನಿಯಮಿಸುವೆನು. ಇವಳು ಹೊಸ ಕೆಲಸ ಗಾರಳಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ವೇತನವನ್ನೇ ಕೊಡುವೆನು. ನೀವು ಇಲ್ಲಿಯ ಸರಕಾರೀ ರುಗ್ಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಹೊಂದಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಪೂರ್ಣ ವೇತನದ ರಜೆಯು ಎಷ್ಟು ತಿಂಗಳದ್ದಿರುವದೋ ಅದನ್ನು ಭೋಗಿಸಿರಿ. ಅಷ್ಟು ರಲ್ಲಿಯೂ ನಿಮ್ಮ ಬೇನೆಯು ವಾಸಿಯಾಗದಿದ್ದರೆ, ಅರ್ಧಸಗಾರದ ಬೇನೆಯ ರಜೆಯನ್ನು ಕೊಡುವೆನು. ಶಿಕ್ಷಕರು ಯಾವ ವಿಧದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದ ಬಾರದೆಂಬಡೇ ನಮ್ಮ ಮತವು. ಜವುಳಕೇದಗೀಹಳ್ಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಕ್ಷಕನಾದ ಕುರೇಂದ್ರರಾಯನನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ಬೇನೆ ವಾಸಿಯಾದ ಮೇಲೆ ನೀವು ಇಲ್ಲಿಯ ಅವನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡತೊಡಗಿರಿ. ಈಗ ಕುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರುವನು. ಒಹಳ ಮಾಡಿ ಅವನ ಮೇಲಿನ ಅಪರಾಧವು ತೊಡೆದು ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲ. ಅವನು ಅಪರಾಧಿಯೆಂದೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಅವನು ಕರಿನೀರನ್ನಾಗಲಿ, ಮರಣದಂಡನೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಹೊಂದುವನು. ನಿರಸ ರಾಧಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಜವುಳ ಕೇದಗೀ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವದು. ಸ್ಕೂಲಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಉಷೆಯನ್ನು ಎರಡನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುವೆನು.’

‘ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಕೊಲೆಯಾಗಿರುವದೆಂದು ನಮ್ಮೂರ ಗೌಡರು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.’

‘ಅವರು ಇನ್ನೂ ಜೀವದಿಂದಿರುವರು,’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದು: ‘ದಿವಾಕರರಾಯರೆ, ನನ್ನ ಯೋಜನೆಯು ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸರಿಯಾಯಿತೆ? ವೇತನವಿಲ್ಲದ ರಜೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಔಷಧ-ಪಠ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣದೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಹಾಗೂ ನಿಮ್ಮ ಮಗಳ ವೇತನವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಮುಂದೆ ಏನೂ ತೊಂದರೆಯೆನಿಸಲಾರದು.’

ಸಾಹೇಬರು ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ದಯಾದ್ರವ್ಯವೆಂದಿದ್ದು ನೋಡಿ, ದಿನಾಕರ ರಾಯನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡನು. ಅವರ ಕಠಿಣವಾದ ಹೃದಯವನ್ನು ಮಿದುವು ಮಾಡಿದ ಶ್ರೇಯವು ಉಷೆಯದೇ ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ವೇಳೆ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ ಅವನು ಸಾಹೇಬರ ಗಣಗಳ ಪರಿಚಯವುಳ್ಳವನಾರಿದ್ದನು; ಆದರೆ ಬೇರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮೇಲೆ ನಡೆಯಿಸಿದಂತೆ ತನ್ನ ಮಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಸಾಹೇಬರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಾರಭಾರ ನಡೆಯುವದೆಂದು ದಿನಾಕರರಾಯನು ತಿಳಿದಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ ಉಷೆಯು ಸಾಹೇಬರ ಮೊಮ್ಮಗಳಾಗಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಸ್ವಭಾವಜನ್ಯವಾದ ಸ್ತ್ರೀದಾಕ್ಷಿಣ್ಯದ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ದಯದೋರಿರುವರೆಂದೂ, ಚಿಕ್ಕವಳಾದ ಉಷೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಹೇಬರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪಾಪಕರ್ಮವು ಘಟಿಸಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲವೆಂದೂ ದಿನಾಕರರಾಯನು ತಿಳಿದನು. ಆದರಲ್ಲಿ ಅವನು ಅನನ್ಯಗತಿಕನಾಗಿದ್ದನು. ವರಿಷ್ಠರ ಮಾತು ಮಿರುವದೂ ಮೃತ್ಯುಮುಖದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವದೂ ಅವನಿಗೆ ಒಂದೇ ಆಗಿತ್ತು. ವಿಶಿಷ್ಟ ತರದ ಮಾತು-ಕಥೆ, ವಿಶಿಷ್ಟತರದ ದೃಷ್ಟಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಹೊರತು ಸಾಹೇಬರು ಮುಂದೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಕ್ಕಲಾರರೆಂದೂ, ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಪಕ್ರಮಿಸಿದರೆ ಮಗಳನ್ನು ನೌಕರೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಅಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವನು ಯೋಚಿಸಿದನು.

ಸಾಹೇಬರ ಆದೇಶಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ತರಲ್ಪಟ್ಟವು. ಸಾಹೇಬರು ಇಂದು ತಮ್ಮ ಕೈ ಮುಟ್ಟಿ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಾದ ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಬಗೆಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ದಿನಾಕರರಾಯನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಉಷೆಯು ಮಾತ್ರ ಅವರ ನಿರ್ಗಮನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಮನಸಾ ಕೊಂಡಾಡಿದಳು. ರಾಧಾದೇವಿಯ ರಜೆಯ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳ ಎಲ್ಲ ಚಾರ್ಚುಗಳು ತನ್ನ ಮಗಳಿಗೆಲ್ಲ ದೊರೆಯುವವೋ ಎನೋ ಎಂದು ದಿನಾಕರರಾಯನು ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾದನು ಆಗ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ರ ಕೃಷ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳು ಒಂದೊಂದೇ ಅವನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಾದವು. ಕೂಡಲೆ ಅವನ ಎದೆಯು ನಡುಗಿತು. ಉಷೆಯು ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಮೊಮ್ಮಗಳಂತೆ ಇರುವಳೆಂಬದೊಂದೇ ಬಲವಾದ ಸಾಧನದಿಂದ ಅವನು ಧೈರ್ಯಗೊಂಡನು. ಹುಲಿಯಂತೆ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಹೇಬರು, ಇಲಿಯಂತೆ ಚಿಂವುಗುಡತೊಡಗಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಅವನ ಗ್ರಹಿಕೆಯು ತಪ್ಪಾದದ್ದೆಂದೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಸಾಹೇಬರಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿತನಾದ ದಿನಾಕರರಾಯನು ಕೃತಜ್ಞತೆ

ಯಿಂದ—‘ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಏಳು ಜನ್ಮ ಹೊತ್ತು ತೀರಿಸಿದರೂ ತೀರದು. ನಿಮಗೆ ನಾನು ವಿಜ್ಞಪ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೇನಂದರೆ, ಉಷೆಯನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮಗಳಂತೆ ನೋಡಬೇಕು; ಅವಳ ಕೈಯಿಂದ ಸುಧಾರಿಸಿ ಕೆಲಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದಯಾಘನರಾದ ತಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗಿನ್ನೇನು ಹೇಳಲಿ?’

‘ದಿವಾಕರರಾಯರೇ, ನೀವು ಚಿಂತೆಬಿಡಿರಿ. ಉಷೆಯು ಇಂದಿನಿಂದ ನಮ್ಮವಳಾದಳು. ನಾವು ಅವಳನ್ನು ಪರಕೀಯಳೆಂದು ಎಂದೂ ತಿಳಿಯುವ ದಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮ ಅವತಾರವಿರುವದೆಂದು ನಂಬಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಮಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದಾಗಲಿ, ನಿಮಗೆ ಪೂರ್ಣ ವೇತನದ ರಜೆಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದ್ದಾಗಲಿ ಉಪಕಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸ ಬೇಡಿರಿ. ನಾವು ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ ಮಾಡಿರುವೆವು. ಆದರಲ್ಲಿ ದೀನ ಜನರನ್ನು ಕಂಡರೆ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳೇ ಮರಗುವದು.’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ಘನವಂತಿಕೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಬಾಯಿಯಿಂದಲೆ ಹೊಗಳಿಕೊಂಡು, ಉಷೆಯನ್ನು ಕುರಿತು—‘ಉಷಾದೇವಿ, ನೀನು ನಾಳೆಗೇ ಕೆಲಸ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಾನು ಇಂದು ಒಂದನೇ ನಂಬರ ತಾಲೆಯ ಆ್ಯಕ್ಟಿಂಗ್ ಹೆಡ್ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವಸಿತೆಯವರ ಕಡೆಗೆ ಅಜ್ಞಾಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸುವೆನು.’

‘ಖಾವಿಂದರವರ ಆಜ್ಞೆಯು ಶಿರಸಾಮಾನ್ಯವಿರುವದು.’ ಎಂದು ಉಷೆಯು ಅನಂದೋದ್ಗಾರ ತೆಗೆದಳು.

ಅನಂತರದಲ್ಲ ದಿವಾಕರರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಲನುವಾದನು. ಆಗ ಸಾಹೇಬರು—‘ದಿವಾಕರರಾಯರೇ, ನೀವು ಬೇನೆಯವರು; ಉಷೆಯು ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ನಿಮ್ಮ ವಸತಿಗೃಹದ ವರೆಗೆ ನಡೆಯಲಾರದ ಕೋಮಲೆಯು. ನಮ್ಮ ಮೊಟಾರ ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಿ. ಬಂಡಿಯವ ನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಹೇಳುವೆನು.’

ಸಾಹೇಬರು ಹೀಗೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ದಿವಾಕರ ರಾಯನಿಗೆ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು. ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಉಷೆಯು ಕಾಲ ಗುಣದಿಂದಲಾದರೂ ಭಾಗ್ಯೋದಯಕಾಲವೊದಗಿತೆಂದು ಅವನು ಹಿಗ್ಗದನು. ಮತ್ತು ಆ ಹಿಗ್ಗು ಎಂದೂ ಕುಗ್ಗದೆಂದು ಅವನ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು.

ಮೊಟಾರ ಬಂಡಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಉಷಾ-ದಿವಾಕರರಾಯರು ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಅಭಿವಾದನೆಗಳನ್ನು ಪೀಸಿ, ಅವರ ನಿರೂಪ ಹೊಂದಿ ಮೊಟಾರ ನ್ನೇರಿದರು. ಮೊಟಾರ ಬಂಡಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರ ಕಣ್ಣು ಮರೆಯಾಯಿತು.

ಸಂತಾನಲಾಭ-

‘ನಾನು ಎಲ್ಲಿರುವೆನು?’

‘ನೀವು ಸರಕಾರೀ ರುಗ್ಣಾಲಯದಲ್ಲಿರುವಿರಿ.’

‘ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂದೆನು?’

‘ನೀವು ಪ್ರಾಣಘಾತಕ ಗಾಯಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದ ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದುಬಿಟ್ಟಿರುವರು.’

‘ಮೈ ತುಂಬ ಕರೀ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು, ಮುಖವನ್ನು ಕರೀ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ದುಷ್ಮನು ನನ್ನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಸುರುವಿದನು; ಆದರೆ ಅದು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಹೋಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಮೈ ಮೇಲೆ ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕಠಾರಿಯಿಂದ ಇರಿಯತೊಡಗಿದನು. ಪ್ರಾಣಸಂಕಟಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಬಲವಾಗಿ ಚೀರಿದೆನು. ಗದ್ದಲ ಕೇಳಿ ಜನರು ಬಂದರು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಗಡಕನು ಓಡಿಹೋದನು. ಪ್ರಬಲವಾದ ಹೊಡೆತದಿಂದ ನನಗೆ ಆಗಿಂದಾಗ ಮೂರ್ಛೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಮುಂದೇನಾಯಿತೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ! ಡಾಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರೇ, ನಾನು ಬದುಕುವ ದಿಲ್ಲ; ಗಾಯಗಳ ವೇದನೆಗಿಂತ ಸಾವೇ ಮೇಲೆಂದು ತೋರಹತ್ತಿದೆ.’

‘ರಾಧಾದೇವಿ, ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ. ಗಾಯಗಳು ಭಯಂಕರವಾಗಿದ್ದರೂ ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಜೀವಕ್ಕೆ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲ.’

ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳೊಳಗಿಂದ ಎರಡು ಅಶ್ರುಬಿಂದುಗಳು ಹೊರಬಿದ್ದವು. ಇಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಾಳೆ-ನಾಡದು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಇಹ ಲೋಕ ಯಾತ್ರೆಯು ಮುಗಿಯುವದೆಂದು ಅವಳು ತಿಳಿದಿದ್ದಳು. ಗಾಯಗಳ ವೇದನೆಯಾದರೂ ಅವಳಿಗೆ ಅಸಹ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ವೇದನೆಯನ್ನನುಭವಿಸುವದಕ್ಕಿಂತ ಸಾಯುವದೇ ಮೇಲೆಂದು ಅವಳು ಅನ್ನತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಗಾಯಗಳು ಮರಣಪ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಶೋಭಿಸುವಂಥವುಗಳಿದ್ದರೂ, ಆಯುಷ್ಯತಂತುವು ಇನ್ನೂ ಬಲವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವಳು ಜೀವ ಹಿಡಿದಿದ್ದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ನಂದಾ ದೀಪದಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಹಳ ವೇಳೆ ಇದ್ದು, ಅವಳ ಸೇವಾ-ಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಯಃಕಷ್ಟಿತ ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಳು; ಕೃಷ್ಣರಾಯರೆಂದರೆ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಪರಸ್ಪರರು ಹತ್ತುಗಡೆಯವರು ಸಹ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಹೀಗಿರಲು, ಆ ಸ್ಯೂಲಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಳ

ಮೇಲಿನ ಸಂಕಟಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಂತಃಕರುಣವು ಮೇಣಬತ್ತಿಯಂತೆ ಕರಗತೊಡಗಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ, ಈ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಹಸ್ಯವಿರಬಹುದೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ತರ್ಕಿಸಿದರು.

ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪ್ರಕೃತಿ ಶೋಧನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ರಹಸ್ಯವು ಹೊರಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಅವಳ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಗುವು ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅದರ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳು ಔಷಧ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಳೆಂಬದನ್ನು ಡಾಕ್ಟರರು ಕಂಡು ಹಿಡಿದಿದ್ದರು ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವಳು ಮರಣ ಹೊಂದಿದರೆ, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಮರಣ ಹೊಂದಿದಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬದು ಅವರಿಗೆ ತೋಚದಾಯಿತು. ಗರ್ಭಪಾತದ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮಡಿದಳೆಂದು ತಿಳಿದರೆ, ಗಾಯಗಳೇನೂ ಸಾಧಾರಣ ತರದವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಗಾಯದಿಂದ ಮೃತಹೊಂದಿದಳೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಗರ್ಭನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿದ ಔಷಧವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಡಾಕ್ಟರರು ತೊಂದರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದರು. ಆಗ ಅವರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ರುಗ್ಣಾಲಯದೊಳಗಿನ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದೊಯ್ದು - 'ರಾಧಾದೇವಿಯು ವಿಧವೆಯಿಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಸೌಭಾಗ್ಯ ತಿಲಕವಿದೆ. ಅವಳು ವಾರಾಂಗನೆಯೇನು?' ಎಂದು ಕೇಳಲು,

'ಛೇ! ವಾರವನಿತೆಯಿಲ್ಲ; ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯು. ನೀವು ಅವಳನ್ನು ವಾರವನಿತೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ತರ್ಕಿಸಿದಿರಿ?'

'ಏನೋ ಸಂಶಯ ಬಂದು ಕೇಳಿದೆನು. ಅದಿರಲಿ. ಈ ಸ್ತ್ರೀಯ ಗಂಡನು ಎಲ್ಲಿರುವನು?' ಎಂದು ಡಾಕ್ಟರರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಕೇಳಿದರು.

'ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವನು.'

'ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ?'

'ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿರುವನು.'

'ನಿಮ್ಮ ಕೈಕೆಳಗೆ ಶಿಕ್ಷಕನಿರುವನೆ?'

'ಹೌದು.'

ಡಾಕ್ಟರರು ಸ್ತಿತಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಪರಂಪರೆಗಳಿಂದಲೂ ಹಾಸ್ಯದಿಂದಲೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದರು; ಆದರೆ ಅವರ ಸಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಯ ಯಾರಿಗೂ ಏನೂ ಮಾಡುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯು ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲವಾಗಿದ್ದರೂ, ತಮ್ಮ ಗುಪ್ತವ್ಯವಸಾಯವು ಗುಪ್ತವಾಗಿರುವದೆಂದೇ ಇದುವರೆಗಿನ ಅವರ ತಿಳುವಳಿಕೆ; ಆದರೆ ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹಾಗೂ ರಾಧಾದೇವಿಯ ನಡುವಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂಬಂಧವು

ಗಂಧವಾರ್ತೆಯೂ ಹತ್ತಿರಲಾರದೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿದರು. ಬೆಕ್ಕು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಾಲು ಕುಡಿದಂತೆ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯಿತ್ತು. ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವಿಲಾಸೀ ಆಡಳಿತದ ರೂಪವರ್ಣವು ಅಲ್ಲಿಯ ದನಕಾಯುವ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಸಹ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹಾಗೂ ರಾಧಾದೇವಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿದ ವಾರ್ತೆಯು ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಆ ಡಾಕ್ಟರರು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಗರ್ಭವತಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದನ್ನೂ, ಅವಳು ಬಿಷಧ ಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿ ಗರ್ಭನಾಶ ಮಾಡಲು ವಕ್ರಮಿ ಸಿದ್ಧಕೆಂಬದನ್ನೂ ಶೋಧಿಸಿ ತೆಗೆದು, ಗರ್ಭನಾಶ ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಕರಾರಿಂಬದನ್ನು ಅವರು ಶೋಧಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಅಧಿಕಾರ-ಕಲೆಗಳಿಂದ ವಿಭೂಷಿತರಾದ ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ಸುಳ್ಳಿದ್ದದ್ದನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಜವನ್ನು ಸುಳ್ಳು ಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಯಾವ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಕೊಲೆಗೀಡಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಡಾಕ್ಟರರ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಡಬಹುದು. ಹಾಗೆ ನಿರ್ಣಯ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ, ಡಾಕ್ಟರರ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಪ್ರಸನ್ನತೆಯಿಲ್ಲದೆಯಾವ ಕೆಲಸಗಳೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದುವಾಗ ದನಗಳನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಮುರುವು ಮೊದಲಾದ ತಿನಿಸು ಕೊಡಬೇಕಾಗುವದು; ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ಶೃಂಗಾರ ಜೀವ್ಯಗಳ ತಿನಿಸುಕೊಡಬೇಕಾಗುವದು; ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ಪಾವಿತ್ರ-ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಗಳ ತಿನಿಸು ಅರ್ಪಿಸಬೇಕಾಗುವದು; ವಿಲಾಸಪ್ರಿಯರಾದ ರಾಜ-ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗೀಯ ರೂಪವತಿಯರ ತಿನಿಸು ಕೊಡಬೇಕಾಗುವದು. ಧನಲೋಭಿಗೆ ಧನದ ತಿನಿಸು ಕೊಡಬೇಕಾಗುವದು. ತಿನಿಸು ತಿಂದು ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿದಮೇಲೆ, ತಿನಿಸುಬಾಕರು ಬೇಕಾದಂತಹ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿನ ಅಟಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಸರಕಾರ-ದರಬಾರದಲ್ಲೂ ಪ್ರತ್ಯಹ ಘಟಿಸುವ ನ್ಯಾಯ-ನೀತಿಗಳು ಬಹುತರವಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿನಾಟದಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವದೇನೂ ಅಸಂಭವನೀಯವಲ್ಲ.

ಆ ಡಾಕ್ಟರರಾದರೂ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿನಾಟದವರೇ ಇದ್ದರೆಂದು ಜನವಾರ್ತೆಯಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ಧನಾಧ್ಯಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಹೆಂಗಸಿನೊಡನೆ ದುರ್ವರ್ತನವಿಟ್ಟು ಒಬ್ಬ ಬಡ ತರುಣನಿಗೆ ಗುಂಡು ಹಾಕಿ ಕೊಂದ ಕಾರಣದಿಂದ ಫಿರಿಯಾಯಾಯಿತು. ಕೊಲೆಗೀಡಾದ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರೇತವು ಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಡಾಕ್ಟರರ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಸತ್ತ ಮನುಷ್ಯನು ಮಿದುಳಿನ ವಿಕಾರದವ

ನಿದ್ದುದರಿಂದ, ಜೀವವು ಬೇಸರವಾಗಿ ಗುಂಡು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನೆಂದು ಸಂಶೋಧಕ ಬುದ್ಧಿಯ ಆ ಡಾಕ್ಟರರು ನಿರ್ಣಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು! ಸ್ವಚ್ಛಂದವೃತ್ತಿಯ ನವಪರಿಣತೆಯನ್ನು ಒಬ್ಬ ಜಾರರಾಯನು ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಶೋಧನೆಯ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಿತು. ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಮೇಲೆ ಆ ಕನ್ಯೆಯ ಶೋಧವಾಯಿತು. ಅವಳನ್ನು ಓಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಜಾರರಾಯನ ಮೇಲೆ ಫಿರ್ಯಾದಿಯಾಯಿತು. ಇಬ್ಬರಿಂದಲೂ ನಿಂದ್ಯ ವರ್ತನವು ಘಟಿಸಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬದರ ಬಗ್ಗೆ ಶೋಧವು ನಡೆಯಿತು. ಡಾಕ್ಟರರು ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವರು ಆ ಕನ್ಯೆಯು ಇನ್ನೂ ಅಕ್ಷತ ಯೋನಿ ಇರುವಳೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಫಿರ್ಯಾದಿ ಪಕ್ಷದ ಹಲ್ಲು ಮುರಿದಂತಾಯಿತು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಏಕಾಂತವಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಎಷ್ಟೋ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ತರಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಫಿರ್ಯಾದಿ ಪಕ್ಷದ ವಕೀಲನು ಆ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಅವಳು ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ಅವನತಮುಖಿಯಾದಳು. ಅವಳ ಮೌನದ ಅರ್ಥವು ಮರ್ಯಾದೆಶೀಲತೆಯೆಂದು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಆ ಪುರ್ಕಣದ ಮರ್ಮವು ಸ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದರೂ, ಡಾಕ್ಟರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಮುಂದೆ ಅವರು ಕೈಲಾರಜೀಕಾಯಿತು. ಜಾರರಾಯನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಕನ್ಯೆಯು ಸದ್ವರ್ತನಿಯೂ ಮಡಿವಂತೆಯೂ ಆಗಿ ತವರುಮನೆಯಲ್ಲಿರತೊಡಗಿದಳು!

ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರಿಂದ ಏನಾದರೂ ತಿಳಿಸು ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದು ಡಾಕ್ಟರರ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ, ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರು ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ದರಬಾರದಲ್ಲಿ ವರ್ಚಸ್ಸುಳ್ಳವರೂ ಇದ್ದ ಸಂಗತಿಯು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಲ್ಲಿ ಬಹುತರವಾಗಿ ಇಂತಹ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ದೊಡ್ಡದಿರುವದೆಂದು ಅವರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಹೇಗಾದರೂ ಒಮ್ಮೆ ಶೋಧನೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪೂರೈಸಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರೊಡನೆ ಮಾತಾಡತೊಡಗಿದರು.

‘ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರೆ, ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮದುವೆಯ ಗಂಡನು ಈಗ ಎಲ್ಲಿರುವನು?’

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರ ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ಚುಚ್ಚಿತು. ಅವರು ಸ್ವಲ್ಪ ಗಾಬರಿಗೊಂಡರೂ, ಹೊರಗೆ ಒಳ್ಳೇ ದಿಟ್ಟತನವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ: ‘ನೀವು ನನಗೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಯಾವ ಅರ್ಥದಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಿದಿರಿ?’

‘ಇದರ ಅರ್ಥವೇನೂ ಅಷ್ಟೊಂದು ತೊಡಕಿನದಲ್ಲ; ತೀರ ಸರಳವಿದೆ. ಎಲ್ಲಿಯ ರಾಧಾದೇವಿಯು, ಎಲ್ಲಿಯ ಕೃಷ್ಣದೇವರು! ಕೈ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲಸಗಾರರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನೀವು ಇಷ್ಟು ಅನುಕಂಪೆಯುಳ್ಳವರೂ, ಇಷ್ಟು ಸಹಾನುಭೂತಿಯುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿರುವಿರಿ; ಆದರೆ ಯಾರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೊಟ್ಟಳೋ ಆ ದಾನವನಿಗೆ ಇವಳ ಪರಿವೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಗೆ ವಿಸಂಗತವೆನಿಸತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಕೇಳಿದೆನು.’

‘ನಾನು ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದೆಂದರೆ, ಕೇವಲ ನೆರೆಯ ಧರ್ಮವನ್ನು ನೆನೆದದ್ದೇ ಆಗಿದೆ.’

‘ಒಟ್ಟಿನಮೇಲೆ ಇವಳು ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಳೆಂದಂತಾಯಿತು’

‘ಹೌದು.’

‘ಹೀಗೆ ಏನು?’

‘ನಾನು ನನ್ನ ಕೈ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲಸಗಾರರೊಡನೆ ಸಲಿಗೆಯಿಂದಲೂ ನಿರ್ಗವಿಯಾಗಿಯೂ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವೆನು.—’

‘ನಿಮ್ಮಂತಹ ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಇದು ಭೂಷಣವೇ ಸರಿ!’

‘ಇದರಲ್ಲಿ ಭೂಷಣದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಲ್ಲ. ಮನೆತನದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಂದೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಸದಾಚಾರಿಯೂ, ಸುತೀಲೆಯೂ, ಕರ್ತವ್ಯದಕ್ಷಳೂ, ವಿನಯತೀಲೆಯೂ ಇರುವಳು. ಇವಳ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟುತನ, ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಾದರೂ ವರ್ಣನೀಯವಾಗಿರುವವು. ನಾನು ಗುಣಗ್ರಾಹಿಯಿರುವೆನು. ಅಂತೆಯೇ ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಲುಬ್ಧನಾಗಿ, ಇವಳೊಡನೆ ಭಗಿನಿಯಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವೆನು.’

‘ನೋಡಿದಿರಾ! ಇಂತಹ ಗೃಹಲಕ್ಷ್ಮಿಯೊಡನೆ ನಿರ್ಮಯತೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುವ ಇವಳ ಬಿಣಾಣಪ ಗಂಡನಿಗೆ ಹೇಗೆ ನಾಚಿಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೋ ಏನೋ!’

‘ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯು ವಿಚಿತ್ರವಿದೆ.’ ಡಾಕ್ಟರರ ಸಹೃದಯತೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಮನಬಿಟ್ಟು—‘ಡಾಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರೆ, ಅವ್ಯಂಗವಾದ ಜೋಡುಗಳನ್ನು ಪರಮೇಶ್ವರನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವದು ವಿರಳ. ಎಲ್ಲಿ ಹೆಂಡಿರು ಹೀಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಂತಿರುವರೋ, ಅಲ್ಲಿ ಗಂಡನು ದಾನವನೇ ಇರುತ್ತಾನೆ; ಎಲ್ಲಿ ಗಂಡನು ದಾಶರಥಿ ರಾಮನಂತಿರುವನೋ, ಅಂಥಲ್ಲಿ ಹೆಂಡಿರು ಮಾರಿಮ್ಮನಂತಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಶ್ವರೀ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಾದರೂ ಸಮಭಾವನೆಯ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ?’

‘ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲವೆನ್ನಲಾರೆನು,’ ಎಂದು ಡಾಕ್ಟರರು ನುಡಿದು, ‘ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪತಿಯು ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ದಾನವನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನಿರಬಹುದು?’

‘ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಅವನು ವ್ಯಸನಾಧೀನನಿರಬಹುದೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಂಟು.’

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಡವೀರಾಯನೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು-‘ಇದೇನು? ಅಡವೀರಾಯರೆ, ನೀವು ಸರ್ಪಸಂಗ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ ಯತಿಗಳಂತಿರುವಿರಿ! ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಅನರ್ಥ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ನೀವು ಮನೆಯ ಹೊರಗೇ!’

ಅಡವೀರಾಯನು ಏನೂ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನುಕಂಬದಂತೆ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟನು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮಾತುಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪಾವಧಿ ಆಗದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ವಿಸ್ಮಯವಾಯಿತು.

‘ಡಾಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರೆ, ಇವರೇ ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಯಜಮಾನರು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇವರು ವಿರಕ್ತರಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವರು,’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹೇಳಿದರು.

‘ಅಡವೀರಾಯರೆ, ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಾಗ ನೀವು ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿರೇನು?’ ಡಾಕ್ಟರರು ಕೇಳಿದರು.

‘ಇಲ್ಲ!’ ಎಂದು ಅಡವೀರಾಯನು ಉತ್ತರಿಸಿದನು.

‘ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಏನಾದರೂ ಗೊತ್ತಿದೆಯೇ?’

‘ಇಲ್ಲ.’

‘ನೀವು ಯಾರ ಮೇಲಾದರೂ ಕೊಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯಗೊಂಡಿರುವಿರೋ?’

‘ಇಲ್ಲ.’

‘ಬೆಳಗಾಗುವ ವರೆಗೆ ನೀವು ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲವೇನು?’

‘ಇಲ್ಲ.’

ಅಡವೀರಾಯನಿಂದ ‘ಇಲ್ಲ’ ಎಂಬದರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಮಾತುಗಳೇ ಹೊರಡದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ವಿಸ್ಮಯವಾಯಿತು. ಪತ್ನಿಯ ಮೇಲೊಂದಿಗಿದ ಗಂಡಾಂತರದಿಂದ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವೂ ಆಗದ್ದರಿಂದ ಆ ದಂಪತಿಗಳ ಸಂಬಂಧವು ಬಹಳೇ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ತರ್ಕಿಸಿದರು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪ್ರಕರಣದ ಶೋಧನೆಗೆ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಿಂದೂಕೊತವಾಲನಾದ ಕೇದಾರನಾಥನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಅವನುಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಕೊಲೆಯ ಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಡಾಕ್ಟರರನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅವಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸಾವಧಾನಗೊಂಡಿರುವಳೆಂದು ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಕೊತವಾಲನು ಅವಳ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ-‘ಅಮ್ಮಾ, ನಿಮ್ಮ ಕೊಲೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರು ಬಂದಿದ್ದರೆಂಬುದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೋ?’

“ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.”

‘ಆದೇಕೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ? ಕೊಲೆಗಡಕನ ಮುಖವು ನಿಮಗೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲೇನು?’

‘ಅವನು ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಬುರುಕೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದನು; ಆದರೂ ಗೊತ್ತಾದ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ರಾವಸಾಹೇಬರ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿರುವೆನು; ಹಾಗೂ ಪಂಚನಾಮೆಗೆ ಬಂದ ವೋಲೀಸರಮುಂದೆಯೂ ಹೇಳಿರುವೆನು.

‘ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಸಂಶಯವು ಯಾರ ಮೇಲಿರುವದೋ ಅವರ ಹೆಸರನ್ನು ನಾನು ಕೊತವಾಲ ಒದ್ದುದ್ದೀನಖಾನರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿರುವೆನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರು ಸೆರೆಮನೆಯನ್ನು ಕಂಡಿರಬಹುದು’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕೊತವಾಲನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.

‘ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಬುರುಕೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕೊಲೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದವರ ಗೊತ್ತುವಳಿಯಾಗದಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಇಂತಹ ಮನುಷ್ಯರೇ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿರುವರೆಂದು ನೀವು ಯಾತರ ಮೇಲಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?’

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರು. ಅವರು ಸ್ವಲ್ಪವೇಳೆ ಯೋಚಿಸಿ-‘ಕೊತವಾಲಸಾಹೇಬರೆ, ನೀವು ತರ್ಕದಿಂದ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಶೋಧಿಸುವಿರೋ ಅದೇ ತರ್ಕದಿಂದ ನಾನಾದರೂ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಶೋಧ ಮಾಡಿರುವೆನು. ರಾಧಾದೇವಿಯವರಾದರೂ ನನ್ನಂತೆಯೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವರಾಗಿರುವರು. ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯವರೊಡನೆ ರವಾದೇವಿಯು ವ್ಯಾಜ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಈ ಕೃತ್ಯ ಮಾಡಿರುವನು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ ರಾಧಾದೇವಿಯವರೂ ನನ್ನ ಕೈಕೆಳಗಿನಕೆಲಸಗಾರರಿರುವದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರರಲ್ಲಿ ಸಖ್ಯವಿಲ್ಲೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಇಂದಿನ ಅಪರಾಧವು ದೊಡ್ಡದಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ವಿಚಾರಣೆಯ ಕೆಲಸವು ನಿಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಬಂದಿದೆ; ಆದರೆ ಇಷ್ಟರೊಳಗೆ ನಾನು ಇವರಲ್ಲಿಯ ಎಷ್ಟೋ ಅಪರಾಧಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿರುವೆನು. ಪ್ರತಿ

ಯೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ, ರಮಾದೇವಿಯೂ ಅಪರಾಧಿಗಳಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿದೆ.”

‘ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಸುರೇಂದ್ರ-ರಮಾಬಾಯಿ ಇವರು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಅಸ್ಥಿವೈರಿಗಳಿರುವರೆಂದಂತಾಯಿತು.’

‘ಛೇ! ಹಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ! ಅಡವೀರಾಯನು ಹೇಳಿದನು.

‘ಇವರು ಯಾರು?’ ಕೇದಾರನಾಥನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಕೇಳಿದನು.

‘ಇವರೇ ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಯಜಮಾನರು’ ಎಂದು ಡಾಕ್ಟರರು ಹೇಳಿದರು.

‘ಆದರೆ ಇವರಿಗೆ ಕೊಲೆಯ ವಿಷಯವು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹೇಳಿದರು.

‘ಅದು ಹೇಗೆ? ಹೆಂಡತಿಯ ಕೊಲೆಯ ಸುದ್ದಿಯು ಗಂಡನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದೆ ಉಳಿಯುವದೇ?’ ಎಂದು ಕೇದಾರನಾಥನು ನುಡಿದು, ಅಡವೀರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—‘ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರೇನು?’

‘ಅಡವೀರಾಯ ರತ್ನ ಪುರ.’

ನೀವು ಈ ಅಮ್ಮನವರ ಯಜಮಾನರೇನು?’

‘ಇವಳೊಡನೆ ನನ್ನ ಲಗ್ನವಾದದ್ದು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ.’

ಅಡವೀರಾಯನ ಮಾತಿನ ಮಾರ್ಮಿಕತೆಯು ಕೊತವಾಲನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಡಾಕ್ಟರರಿಗೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೂ ಅದುಚನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಜೀವವು ಮಾತ್ರ ಕೆಳಗೆ ಮೇಲೆ ಆಗಹತ್ತಿತು.

‘ಅಡವೀರಾಯರೇ,’ ಕೊತವಾಲನು ಒಂದು ವಿಧದ ಸಂಶಯದಿಂದ: ‘ನಿಮಗೆ ಈ ಅತ್ಯಾಚಾರದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗೊತ್ತುವಳಿಯಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.’

‘ನನಗೆ ಏನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದದ್ದು ಅನ್ಯಾಯವೆಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲೆನು; ಅವರು ಅದರ್ಶ ದಂಪತಿಗಳಿರುವರು.’

‘ಅಡವೀರಾಯರೇ, ಯಾವ ವಿಷಯವು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೋ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಇಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆದುರಿಗೆ ಏನಾದರೊಂದು ಮತಸ್ಪದರ್ಶನಮಾಡುವುದು ಅನುಚಿತವೂ ಸಂಕಟಪ್ರದವೂ ಆಗಿದೆ; ಯಾಕಂದರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದವು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಬಹುದು.’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಗರ್ಜಿಸಿದರು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಈ ವರ್ತನವು ಕೇದಾರನಾಥನಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತೋರ

ಲಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಾಚಾರವು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಅವಳ ಗಂಡನು ತನಗೆ ತಿಳಿದವಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತಾಡುವನು; ಆದರೆ ನಡುವೆ ಈ ಮೂರನೆಯವನ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯೇಕೆಂದು ಆ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದನು; ಆದರೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂತಹ ವರ್ಚಸ್ವಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮಾನಕ್ಷತಿ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಅವನು ತನ್ನ ಸಿಟ್ಟು ನುಂಗಿಕೊಂಡನು.

‘ರಮಾದೇವಿ ಸುರೇಂದ್ರರ ಅಂಗವು ಈ ಅಪರಾಧದಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುವಿರಿ; ಆದರೆ ಈ ಕೆಲಸ ಯಾರು ಮಾಡಿರಬಹುದೆಂದು ನಿಮಗೆ ಸಂಶಯವುಂಟಾಗುವದು?’ ಎಂದು ಕೊತವಾಲನು ಅಡವೀರಾಯನನ್ನು ಕೇಳಿದನು.

‘ನಾನು ಯಾರ ಮೇಲೆಯೂ ಸಂಶಯಗೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ.’

‘ನೀವು ಮುಚ್ಚುತ್ತಿರುವಿರಿ.’

‘ಇಲ್ಲ.’

‘ಸುಳ್ಳಾಡುವಿರಿ.’

‘ಇಲ್ಲ’ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಅಡವೀರಾಯನು ನುಡಿದನು.

‘ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಶಯವುಂಟಾಗುವದರಿಂದ, ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯುವೆನು!’

‘ಪ್ರಸಂಗವು ತನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಹೊರಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಡವೀರಾಯನ ಎದೆಯೊಡೆಯಿತು. ಅವನುನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ಕುಸಿಬಿದ್ದು, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ-‘ಪರಮೇಶ್ವರನು ಈ ದೇವಿಯ ಗಂಡತನವನ್ನು ನನ್ನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದಕ್ಕೆ ಏನೇನು ಗಂಡಾಂತರವನ್ನು ಭೋಗಿಸಬೇಕಾಗುವದೋ-ಏನೋ!’ ಎಂದು ಮಿಡುಕತೊಡಗಿದನು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಹೊಂದುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಅವಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮೂರ್ಛೆಯುಂಟಾಗುವ ಚಿಹ್ನವು ತೋರ ಹತ್ತಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಎದೆಯೊಡೆಯಿತು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಕಠಿಣವಾಗುವ ದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವರು ಕೇದಾರನಾಥರನ್ನು ಕುರಿತು-‘ನಿನ್ನೊಡನೆ ಮಹತ್ವವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾತಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆ ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿರಿ.’

ಕೇದಾರನಾಥ-ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೋದರು. ಅವರ ಭಾಷಣವೇನಾಯಿತೆಂಬದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ, ಸಂಧಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ

ಪ್ರಸ್ತಾಪ ನಡೆದಿರಬಹುದೆಂದು ತರ್ಕದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ರುಗ್ವಾಲಯದ ನರ್ಸಳಾದ ಗುಲಾಬಿಯು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಆಗ ಅಡವೀರಾಯನು ಅವಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ—‘ಈ ಅವ್ಯಯವರು ಇನ್ನೆಷ್ಟು ವೇಳೆ ಜೀವಿಸುವರು?’

‘ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕು?’ ಎಂದು ಗುಲಾಬಿಯು ನುಡಿದಳು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮರಣ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಈ ವಿಷ್ಣುಪ್ರಾಣಿಯು ಯಾರಿರಬಹುದೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವಳು ಮುಖವೆತ್ತಿದಳು.

‘ಇಷ್ಟೇಕೆ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುವಿರಿ? ಇವರು ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಯಜಮಾನರು,’ ಎಂದು ಡಾಕ್ಟರರು ನರ್ಸಳಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕ ವೇದನೆಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕೇಳಿ ನರ್ಸಳ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ಹೋಯಿತು. ಆಗ ಅವಳು—‘ರಾಧಾದೇವಿ, ನಿಮಗೆ ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ?’

‘ಸಾಯಬೇಕೆಂಬ ಹಾಗಾಗುತ್ತದೆ.’

ಕೂಡಲೆ ಡಾಕ್ಟರರು ಅವಳ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕೊತವಾಲನೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೂ ಹೊರಗೆ ಬಂದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಕೊತವಾಲನು ಡಾಕ್ಟರರನ್ನು ಕುರಿತು ಡಾಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರೆ, ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಮತವೇನಿರುವೆಂಬದನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ. ಹೊರಗೆ ಹೋದ ಕೂಡಲೆ ವರ್ತಮಾನಪತ್ರಗಳ ಸುದ್ದಿಗಾರರು ನನ್ನ ಜೀವ ತಿನ್ನುವರು. ಅವರಿಗೆ ಏನಾದರೊಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು’

‘ನಿಜವು,’ ಎಂದು ಡಾಕ್ಟರರು ನುಡಿದು, ಗುಲಾಬಿಯನ್ನು ಕುರಿತು— ‘ಸಿಸ್ಟರ ಗುಲಾಬಿ, ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ಗಾಯದಿಂದ ಬಹಳೇ ಅಶಕ್ತರಾಗಿರುವರು. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ ರೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸೂತರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವದು ಅನುಚಿತವು. ಶಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಕೂಸನ್ನು ಕೊಯ್ದು ತೆಗೆಯುವದೇ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುವದು. ನಿಮ್ಮ ಮತವು ಹೇಗಿರುವದು?’

‘ನನಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ತೋರುವದು.’ ಎಂದು ನರ್ಸಳು ಉತ್ತರಿಸಿದಳು.

‘ಅಡವೀರಾಯರೇ, ನಮ್ಮ ಯೋಜನೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮತ

ವೇನಿದೆ?' ಎಂದು ಡಾಕ್ಟರರು ಅಡವೀರಾಯನನ್ನು ಕೇಳಿದರು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಯಮಯಾತನೆಯನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತ, ಗರ್ಭದೊಳಗಿನ ಅರ್ಭಕನೊಡನೆ ಮೃತಿ ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಅಡವೀರಾಯರ ಇಚ್ಛೆಯಿತ್ತು. ಇಂತಹ ದುಷ್ಟ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬೈಲಿಗೆಳೆದರೆ, ಅಪರಾಧವು ತನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಹೊರುವದೆಂಬ ಬೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಅವನು ಮನಸ್ಸು ಬಿಗಿಹಿಡಿದು: 'ನನಗೆ ಮತವೇ ಇಲ್ಲ.' ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು.

ಈ ಉತ್ತರವಾದರೂ ಕಡಿಮೆ ನಿಷ್ಕೃತನದ್ದಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ಅವನ ಮಾತಿನ ಮರ್ನುವು ರಾಧಾದೇವಿ-ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅಡವೀರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು:—'ಅಡವೀರಾಯರೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಬರಿ.'

'ಯಾಕೆ ರಾವಸಾಹೇಬರೆ?' ಅಡವೀರಾಯನು ತನ್ನ ಸಾಹೇಬರೆದುರಿಗೆ ನಿಂತು ಕೇಳಿದನು.

'ಸದ್ಯದ ಪ್ರಸಂಗದ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಿಮಗೆಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿರುವದೋ?'

'ನನಗೇನು ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಬೇಕು?'

'ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಸಂಬಂಧವಿರುವದು ಅಸಂಭಾವ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ, ಕೊತವಾಲರು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿರುವರು. ಇದರ ಕಲ್ಪನೆಯಾದರೂ ನಿಮಗಾಗಿರುವದೆ?'

'ಕೊತವಾಲರ ಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ನಾನೇನು ಮಾಡಬೇಕು? ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ.'

'ಉಪಾಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ನೀವು ನಡೆದರೆ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗುವಿರಿ.'

'ನಾನು ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ನಿಮಗೆ ತೋರುವದು?'

'ನಿಮ್ಮ ಗಂಡ-ಹೆಂಡಿರಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ವಿತುಷ್ಟತೆಯಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯದೆ, ಒಬ್ಬ ಅಂತಃಕರಣಿಯಾದಪತಿಯಂತೆ ನೀವು ನಡೆಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಡೆತನಕ ಹಾಗೆ ನಡೆಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಅನ್ನುವದಿಲ್ಲ. ಸದ್ಯದ ಪ್ರಕರಣದ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಹಾಗೆ ನಡೆಕೊಳ್ಳಿರಿ.'

'ಆರೋಪಿಯಾಗಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಹೊಂದುವದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಈ ಶಿಕ್ಷೆಯು ದೊಡ್ಡದೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುವದು.'

'ನೀವು ಹೀಗೆ ಹುಚ್ಚರಂತೆ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳುವೆನೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ನನ್ನ-ನಿಮ್ಮ ಋಣಾನುಬಂಧವನ್ನು

ನೆನೆದು, ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕೆಲಸವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿರುವೆನು. ನೀವು ಅದರ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ದುದೈವವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುವದು.'

ಇಷ್ಟು ವೇಳೆಯವರೆಗೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ ಕೇದಾರನಾಥ ಕೊತವಾಲನು ಅಡವೀರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು- 'ಅಡವೀರಾಯರೇ, ನಿಮ್ಮ ರಾವಸಾಹೇಬರು ನಿಮ್ಮ ಹಿತದ ಮಾತನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿರುವರು. ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ನೀವು ಸಂಕಟಕ್ಕೀಡಾಗುವಿರಿ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಯೋಚನೆಯಿತ್ತು; ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ರಾವಸಾಹೇಬರು ಸತ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ನೀವು ನಿರ್ದೋಷಿಗಳಿರುವಿರೆಂದು ನಂಬಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ನೀವು ಸದ್ಯದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರದ ಪಕ್ಷದಿಂದ ಸಾಕ್ಷಿದಾರರಾಗಬೇಕಾಗುವದು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಅಪರಾಧಿಗಳ ಡಾವಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸುವದೂ-ಬಿಡುವದೂ ಕೊತವಾಲನಾದ ನನ್ನ ಅಧಿಕಾರದ ಕಕ್ಷೆಯೊಳಗಿನದಾಗಿದೆ. ಕಾನೂನಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ತರುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ನೀವು ನಿರಪರಾಧಿಗಳಿರುವಿರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೆ ನಂಬಿಗೆಯಾದ್ದರಿಂದ, ನಿಮ್ಮ ಭಲನೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಇಚ್ಛಿಸುವದಿಲ್ಲ. ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವ ಲಾಭವನ್ನು ವ್ಯರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾರಿರೆಂದು ನಂಬುತ್ತೇನೆ.'

ಜೀವವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯವಾದದ್ದೇ ಸರಿ. ಪಾತಾಳಯಂತ್ರಿಗಳಾದ ಪೋಲೀಸರು ಪೂರೈ- ಪಶ್ಚಿಮಗಳನ್ನೊಂದುಮಾಡುವಂತಹಪಾತಾಳಯಂತ್ರಿಗಳಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ಅಡವೀರಾಯನು ಜನರ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಕೇಳಿ ಅರಿತಿದ್ದನು. ಈಗ ಕೇದಾರನಾಥನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ನಡೆಯದಿದ್ದರೆಯಾವಅನರ್ಥವೊದಗುವದೋ ಎಂದು ಅವನು ಅಂಜಿದನು. ರಾಧಾದೇವಿ-ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನಾಶವಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿತ್ತು. ಈಗ ರಾಧಾದೇವಿ ಮೃತ್ಯುಪಥವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವಳೆಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಪ್ರಾಣವು, ಕಡೆಗೆ ಮಾನವು ನಷ್ಟವಾದರೂ ಅವನು ತನ್ನ ಶಿರಃಕಮಲವನ್ನು ದೇವತಾಚರಣಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈಗ ಎರಡೂ ಕಾರ್ಯಗಳು ಅಪೂರ್ಣವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರಲು ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ತಾನೇ ಗಂಡಾಂತರವನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳುವದು ಅನುಚಿತವೆಂದು ಅವನ ಭಾವನೆಯಾಯಿತು. ಅವನು ಕೊತವಾಲರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನಡೆದು ಜೀವರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಆಗ ಅವನು- 'ಸಾಹೇಬದ್ವಯರ ಆಜ್ಞೆಯು ನನಗೆ ಶಿರಸಾಮಾನ್ಯವಿರುವದು.'

‘ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನೀವು ನಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕು’ ಎಂದು ಕೇದಾರನಾಥನು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು.

ಮಾಘಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗುವದೆಂದರೆ ತಮ್ಮ ಜೀವದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬೇರೆಯವರ ಪ್ರಾಣಭಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವದೆಂಬದು ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೇನು? ಅವನು ಪೋಲೀಸರ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಜಿಬ್ಬಿಯಾಗಿದ್ದನು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ—ಒಳ್ಳೇದು, ನಿಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನಡೆಯುವೆನು.’

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನರ್ಸ ಗುಲಾಬಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು—‘ಅಡವೀರಾಯರೇ, ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದಿರಿ. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಸುಖರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರಸೂತಳಾಗುವ ಚಿಹ್ನೆವಿದೆ.”

ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ಈ ಮಾತುಗಳು ಶಲ್ಯಪ್ರಹಾರದಂತೆ ವೇದನೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದವು. ಸಂತಾನಲಾಭವಾಗುವದೆಂಬ ದುಃಖದ ವಾರ್ತೆಯು ಅವನನ್ನು ಕ್ಲೇಶಶ್ಚೇಡು ಮಾಡಿತು. ಸಿಸ್ಟರ ಗುಲಾಬಿಯು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ಬಂದು, ರಾಧಾದೇವಿಯು ಪುತ್ರರತ್ನವನ್ನು ಪ್ರಸೂತಳಾದಳೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಳು. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಡವೀರಾಯನು ಸತ್ತಂತಾದನು!

ವಿದ್ಯಾಮಂದಿರವಲ್ಲ, ವಿಲಾಸಮಂದಿರ!

ವಿಜಯನಗರದ ಹೆಣ್ಣು ಹುಡುಗಿಯರ ಒಂದನೇನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಳಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯು ರುಗ್ಣಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಆ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕಳ ಪದವಿಯು ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವನಿತೆಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅಭ್ಯುದಯಕಾಲವೊದಗಿತೆಂದು ಅವಳು ಆನಂದಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಲೋಲಾಡಹತ್ತಿದಳು. ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ಆ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಭರತಿಯೇ ಇತ್ತು. ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದ ಆರುಗಂಟಿಗೆ ಆ ಆನಂದಸಾಗರಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಇಳಿತವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು; ಯಾಕಂದರೆ, ಹೆಡ್ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಳ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ಉಷೆಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿರುವೆವೆಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ಆಗಲೆ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ವರಿಷ್ಠರ ಆಜ್ಞೆ. ಅದರಂತೆ ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ ನಿರ್ವಾಹವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಂಡ ಸುಖವು ಕನಸಾಯಿತೆಂದು ವನಿತೆಯು ಮರುಗಿದಳು. ಆಗ ಅವಳು ತನ್ನ ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕಿ

ಯಾದ ಕುಮಾರೀ ಕುಸುಮಾವತಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞಾ ಪತ್ರ ತೋರಿಸಿದಳು. ಕುಸುಮಾವತಿಗೆ ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ಆನಂದವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ, ತನಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿದ ವನಿತೆಯು ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾದದ್ದು ಅವಳಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿತ್ತು.

ರಾಧಾದೇವಿಯ ತರುವಾಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸೈಸ್ಸಿನ ಪದವಿಯು ಕುಸುಮಾವತಿಗೇದೊರೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅವಳು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾದವಳಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವಳಿಗೆ ಆಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಡದೆ, ವನಿತೆಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಅಂದೇ ವನಿತೆಯಂತಹ ರನ್ನು ನಿವಾಳಿಸಿ ಚೆಲ್ಲುವ ಉಷೆಯ ಭಿಟ್ಟಿಯಾದ್ದರಿಂದ, ವನಿತೆಯ ಅಧಿಕಾರವೂ, ಪದವಿಯೂ ನೀರ ಮೇಲಿನ ಗುರುಳಿಯಂತೆ ಕ್ಷಣಭಂಗವಾಯಿತು.

ಕುಸುಮಾವತಿಯ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರವು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇವಳು ಸರಕಾರೀ ರುಗ್ವಾಲಯದಲ್ಲಿ ನರ್ಸಳಾಗಿದ್ದ ಸಿಸ್ಟರ ಗುಲಾಬಿಯ ತಂಗಿಯು. ಈ ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಕುಮಾರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಕುಮಾರಿ ಕುಸುಮಾವತಿಯು ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಜೆಯಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಒಂದು ವರ್ಷದ ಟ್ರೇನಿಂಗ್ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಎರಡನೇ ವರ್ಷವೇ ಅರ್ಧಶಿಕ್ಷಣಹೊಂದಿ ಕಾಲೇಜದಿಂದ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಕಾಲೇಜನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ವರ್ಷವೇ ಅವಳು ಅಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕನ ನೌಕರಿಗೆ ಕೇರು ಹಾಕಿದಳು. ಕುಸುಮಾವತಿಯು ಪುರುಷರನ್ನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವರ ಸ್ವಾಧೀನತೆ ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದವಳಾಗಿದ್ದಳು. ವಿವಾಹಬಂಧನೆಯು ದಾಸ್ಯವೆಂದು ಅವಳ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ, ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕೌಮಾರ್ಯದಲ್ಲೇ ಕಳೆಯಬೇಕೆಂದು ದೃಢಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಕಾಲೇಜದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳೇ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದ್ದಳು. ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಕದ್ದು ಚುಂಬನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನೆಂಬ ಫಿರ್ಯಾದಿ ಮಾಡಿ, ಅವನನ್ನು ಕಾಲೇಜದಿಂದ ತಳ್ಳಿಸಿ ದಂಡ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಳು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಒಬ್ಬ ಮುಸಲ್ಮಾನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಪ್ರೇಮಪಾಶದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದುದು ಕಾಲೇಜದ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ಕುಮಾರೀ ಕುಸುಮಾವತಿಯೂ ಕಾಲೇಜದಿಂದ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟರು. ತರುವಾಯ ಅವಳು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಜನರ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರ ಪಡೆದಳು. ಕಾಲೇಜದ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟಿಗಾಗಿ ಐದು ಬಾರಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ

ಅಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವಳು ಸ್ತ್ರೀಜನ್ಮಸುಲಭ ಪಾಪವಿವೋಚನೆಗಾಗಿ ಪಂಥರಪುರದೊಂದು ವಾರಿಯನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಿರುವಳೆಂದು ಜನವಾರ್ತೆಯಿತ್ತು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಅವಳು ಲೌಕಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇನ್ನೂ ಕುಮಾರಿಕೆಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಳು! ವಿಜಯನಗರ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯು ತನ್ನಂತಹ ಸ್ವಚ್ಛಂದವೃತ್ತಿಯ ತರುಣಿಯ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಿರುವದನ್ನು ಅವಳು ಮನಗಂಡಿದ್ದಳು. ಅವಳ ನಂಬಿಕೆಯಂತೆ ಕೆಲಸವೂ ನೆರವೇರಿತು. ಅವಳು ಸ್ಯೂಲಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಉಪಶಿಕ್ಷಕಿಯಾದಳು.

ಕುಮಾರೀ ಕುಸುಮಾವತಿಯು ಅಷ್ಟೊಂದು ಚಲುವೆಯಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಒನಸಿನ ಒಯ್ಯಾರಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳು ರಾಧಾದೇವಿಯಂತೆ ವೃದ್ಧಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಮನಸಾ ಬಿಗದಪ್ಪಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ರಾಧಾದೇವಿಯು ರುಗ್ಣಾಲಯವನ್ನು ಸೇರಿದ ಕೂಡಲೆ ಹೆಡ್‌ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ ಪದವಿಯು ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವಸಿತೆಗೆ ದೊರೆಯಿತು ವಸಿತೆಯು ಅಧಿಕಾರೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನರಾದ ವೃದ್ಧ ಪುರುಷರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವಷ್ಟು ಬುದ್ಧಿಶೂನ್ಯಳಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಹುಕಾಲದ ಸೌಖ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸೊಟ್ಟಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟರೆ, ತಪ್ಪಲ್ಲೆಂದು ಅವಳು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದಳು. ರೂಪದಿಂದ ಅವಳು ಕುಸುಮೆಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ತರಗತಿಯವಳಾಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಿನ ಪದವಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಳು. ಆ ಪದವಿಯು ಅವಳ ದುರ್ವೈವದಿಂದ ಹನ್ನೆರಡುತಾಸು ಸಹ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಪದವಿಲಾಭದಿಂದ ಆನಂದ ಪಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಅದು ಹೊರಟು ಕೋಗಿ, ಅವಳನ್ನು ಕ್ಲೇಶಕ್ಕೀಡು ಮಾಡಿತು. ತನ್ನ ಸಹವ್ಯವಸಾಯಿಯಾದ ಕುಸುಮಾವತಿಯ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತೋಡಿಕೊಂಡು ದುಃಖಭಾರವನ್ನು ಹಗುರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವಳಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಮುಖ್ಯ ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಳಾಗಿ ಜಂಭ ಬಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾಯಿತೆಂದು ಕುಮಾರಿಯು ಮನದಲ್ಲೆಯೇ ಕುಲು-ಕುಲು ನಗತೊಡಗಿದಳು; ಆದರೆ ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಆ ನಗೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ತುಟಿಯನ್ನು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದಳು.

ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪ್ರಕರಣದ ದೊಡ್ಡ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ವಿಲಾಸೀ ವೃತ್ತಿಗೆ ಭಂಗತಂದುಕೊಳ್ಳದ್ದನ್ನನೋಡಿ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಗೂ ಕುಮಾರಿಗೂ ವಿಸ್ಮಯವಾಯಿತು. ಆಗ ಕುಮಾರಿಯು- ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿವಸಿತಾದೇವಿ, ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಹೇಬರು ಮನ್ಮಥನ ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವೂ ಇಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಪೂರ್ಣಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರಳಾದ

ರಾಧಾದೇವಿಯು ವೃತ್ತ್ಯುಪಧವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರಲು, ಇಂತಹ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಹೊಸ ಹೊಸ ರೂಪವತಿಯರನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಕಡು ಸಾಹಸ ಮಾಡುವ ದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ವಿಸ್ಮಯವಾಗುವದು.'

'ರಾಧಾದೇವಿಯ ಜೀವಿತವು ಅಶಾಶ್ವತವೆಂದು ತೋರಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಾಹೇಬರ ಹೊಸ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿದೆ. ನಾನು ರೂಪದಿಂದ ಕಿರಿಯಳು; ನೀವು ಅವರನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ರಾಧಾದೇವಿಯಂತು ಇಂದೋ-ನಾಳೆಯೋ ಅನ್ನುತ್ತಿರುವಳು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಉಷೆಯೆಂಬ ಒಬ್ಬ ನವಯುವತಿ ಯನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್‌ಳನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿರುವರು. ನೀವೇನಾದರೂ ಆ ಉಷೆಯನ್ನು ಕಂಡಿರುವಿರಾ?' ಎಂದು ವನಿತೆಯು ನುಡಿದಳು.

'ಇಲ್ಲ ನಾನು ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಯಾರೊಂದು ಸಹ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.'

'ಜವುಳಕೇದಗಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದ ದಿದಾಕರರಾಯನ ಮಗಳು ಅವಳು. ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯಳಿರುವಳಂತೆ. ಸಾಹೇಬರ ಸಿಪಾಯಿಯು ನನಗೆ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು.'

'ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ, ಪದವಿ ಹೋಯಿತೆಂದು ಮಿಡುಕಬೇಡಿರಿ. ಯಾರು ಆ ವೃದ್ಧನೊಡನೆ ಲೀಲೆಯಾಡಬೇಕು? ಗಂಡನು ವಯಾತೀತನೂ ಕುರೂಪಿಯೂ ಇರುವನೆಂದು ಅವನನ್ನು ಧೀಕರಿಸಿದ ನೀವು, ಮುದುಕ ಸಾಹೇಬನ ಪ್ರೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಆತುರಗೊಂಡಿರುವಿರಿ?'

'ಸಾಹೇಬರು ನಿತ್ಯ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವ ವಿಧಾತರು ಅಂತೆಯೇ ಇಷ್ಟು ಸಾಹಸ. ಕುಮಾರಿ, ನಿಮ್ಮಂತೆ ಕಠೋರ ಹೃದಯಿಯಾಗುವದು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.'

'ಬೇಕಾದಂತಹ ಧನವಂತ ತರುಣರು ಹಿಡಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಈ ವೃದ್ಧ ಗೃಹ್ಯ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಯಾರು ಕೇಳಬೇಕು? ನಾನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬಯಸುವವಳು. ಯಾರ ಆಧೀನದಲ್ಲಿಯೂ ಇರಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೆ ಕುಮಾರಿಯಾಗುವೆನು. ಸಾಯುವ ವರೆಗೆ ನಾನು ಇದೇ ವಿಧದ ಕೌಮಾರ್ಯವೃತ್ತವನ್ನೇ ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಸತ್ಯ ಸಂಕಲ್ಪವಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಸಾಹೇಬರು ವೇತನ ಕೊಡುವರೆಂದು ಆಲಿಂಗನ-ಚುಂಬನಾದಿಗಳ ಮೇಲುಪಚಾರಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲಾಭವಾಗಲಿಲ್ಲೆಂಬ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್‌ಳನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲಿಲ್ಲ.'

‘ನಾನು ಎಷ್ಟು ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೂ, ಹೇಗೆ ಲಾಭವಾಯಿತು ನೋಡಿರಿ! ಬರಿಯ ಹನ್ನೆರಡು ತಾಸಿನ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸ ಎಂಬ ಪದವಿಯು ದೊರೆತಂತಾಯಿತು.’

‘ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ನೀವು ವ್ಯಸನಾಧೀನರಾಗಬೇಡಿರಿ. ಆ ಮುದಿಹದ್ದಿನ ಉಪದ್ರವವು ದೂರವಾಯಿತು ನಮ್ಮ ಪೀಡೆಯು ಹೊಸ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದ ಉಷೆಗೆ ತಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ನಾನೇಕೆ ಶೋಕಿಸಬೇಕು?’

ಕುಮಾರಿ ಕುಸುಮಾವತಿಯ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವನಿತೆಯ ಮನಸ್ಸು ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಿತೋ-ಇಲ್ಲವೋ ಅವಳಿಗೇ ಗೊತ್ತು. ಅವಳು ಮರುಮಾತಾಡದೆ, ಕುಸುಮಾವತಿಯ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮನೆಗೆ ಹೋದಳು; ಆದರೆ ಅಂದು ಅವಳಿಗೆ ಊಟ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ; ಬೆಳತನಕ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಮಾರನೇ ದಿನ ಎಳುಗಂಟೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸಳಾದ ಉಷೆಯು ಶಾಲೆಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕುಸುಮಾವತಿಯೂ, ಮಿಕ್ಕ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸರೂ ಬಂದರು. ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯು ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೆ ಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರ ತೋರಿಸಿ, ಉಷೆಯು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸಳಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸಿಪಾಯಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಉಷಾದೇವಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞಾಪತ್ರವಿತ್ತು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ‘ಎಂಟು ಗಂಟೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಬರುವೆವು’ ಎಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಉಷೆಯು ಗಾಬರಿಯಾದಳು. ಆಗ ಅವಳು ವನಿತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು-‘ನಾನು ಹೊಸಬಳು. ಇಂದೇ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟವಳಾದ ನನಗೆ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ-ಪರೀಕ್ಷಣೆಗಳ ಸುದ್ದಿ ಸಹ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಯವೆನಿಸತೊಡಗಿದೆ.’

‘ಅದಕ್ಕೇಕೆಷ್ಟು ಭಯಗೊಳ್ಳುವಿರಿ? ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ಸಾಹೇಬರು ದಯಾಳುಗಳು; ಯುವತೀಜನ ಪ್ರೇಮಿಗಳು. ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗೆ ಅವರು ಯಮನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರಬಹುದು ಅದರ ತಪ್ಪು ಸಾಹೇಬರದಲ್ಲ. ಮೈಸೊಕ್ಕಿನ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಜಂಬದಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುತ್ತ, ಅವರ ಅಪ್ರೀತಿ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುವರು. ನಮ್ಮ-ನಿಮ್ಮಂತಹರಿಗೆ ಸಾಹೇಬರು ಸದ್ಗುಣದ ಕಣಿಯೇ ಆಗಿರುವರು’ ಎಂದು ವನಿತೆಯು ನುಡಿದಳು.

‘ದೊಡ್ಡ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ನಾವು ಅಂಜುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಸಾಹೇ

ಬರು. ಮಾತ್ರ ಹುಲಿಯ ಮೋರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೇ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅವರಿಗೆ ಅಂಜಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಕಾನೂನು ಕಟ್ಟಳೆಗಳೇ ವಿಪರೀತವಾದವುಗಳು. ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಸಾಹೇಬರ ಕೃಪಾಭಕ್ತವಿರುವುದರಿಂದ ಸಣ್ಣ ಸಾಹೇಬರ ಆಟವು ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಕೆಲವು ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಶಿಕ್ಷಕರ ಜೀವತನ್ನುತ್ತಾರೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ,' ಎಂದು ಕುಮಾರಿ ಕುಸುಮಾವತಿಯು ಹೇಳಿದಳು.

‘ಅವರು ಶಿಕ್ಷಕ ಜನರಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧದ ತೊಂದರೆಯಾಯುವರು?’ ಎಂದು ಉಷಾದೇವಿಯು ಕುಸುಮಾವತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದಳು.

‘ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಐದು ನಿಮಿಷ ತಡವಾದರೆ ಅವರು ಸಹಿಸುವದಿಲ್ಲ. ವೇಳಾಪತ್ರಿಕೆಯಂತೆ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಿಸಲಿಕ್ಕೆಬೇಕು. ಗಣಿತವಿಷಯವಿದ್ದಾಗ ಭಾಷಾವಿಷಯ ಕಲಿಸಹತ್ತಿದ ಒಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ಅವರು ದಂಡ ಮಾಡಿದರು’ ಎಂದು ಕುಸುಮಾವತಿಯು ನುಡಿದು:-‘ದೊಡ್ಡ ಸಾಹೇಬರೇನು ಎಲ್ಲರ ವಿಷಯವಾಗಿ ದಯೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿಲ್ಲ. ಅವರ ಭಕ್ತ ದೊಳಗಿನ ಜನರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಿರಿಯನ್ನೇರಿರುವರು; ಆದರೆ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಅವರ ಕ್ಷೋಭೆಗೀಡಾದ ಜನರು ಅನೇಕ ವಿಧದ ಸಂಕಟಗಳ ಗೀಡಾಗಿರುವರು. ಸಣ್ಣ ಸಾಹೇಬರಲ್ಲಿ ಸಮದೃಷ್ಟಿಯುಂಟು; ಆದರೆ ದೊಡ್ಡ ಸಾಹೇಬರ ದೃಷ್ಟಿಯು ವೈಷಮ್ಯದ್ದಿರುವದು. ಅವರ ಈ ವೈಷಮ್ಯದೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲಕ ಎಷ್ಟೋ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ವೇತನ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರು; ಎಷ್ಟೋ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ವ್ಯಾಹತಿಯಿಲ್ಲದೆ ದುಡಿದು ದಂಡನೆ ಹೊಂದಿರುವರು. ಅಗ್ನಾರಹೋನ್ನೀಹಳ್ಳಿ, ಜವುಳಕೇದಗೀಹಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಊರುಗಳು ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಂದಮಾನಗಳಾಗಿವೆ ಹೊನ್ನೀಹಳ್ಳಿ, ಕೇದಗಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಐದಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಶಾಲೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ಶಾಲೆಗಳು ಸ್ಥಿರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಹವೆನೀರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆ ಗ್ರಾಮಗಳು ಹೆಸರಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅಂಥಲ್ಲಿ ವರಿಸ್ತರ ಕ್ಷೋಭೆಗೀಡಾದ ಜನರನ್ನು ಕಳಿಸಿ, ಶಾಸನ ವಿಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆ ಗ್ರಾಮಗಳು ತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಉಷಾದೇವಿಯವರ ತಂದೆಯವರಾದ ದಿನಾಕರ ರಾಯರು ಜವುಳಕೇದಗಿಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ ಇದೇ ಕಾರಣವೆಂದು ನಿನ್ನೆ ಒಬ್ಬರು ಹೇಳಿದರು. ಶಿಕ್ಷಕನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನೆಂದರೆ, ಜೀವವುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವದೇ ಕಠಿಣವಾಗುವದು.’

ಕುಸುಮಾವತಿಯು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರ ಮೋಟರ ಬಂಡಿಯು ಶಾಲೆಯ ತಲೆಬಾಗಿಲ ಹತ್ತರ ಬಂದು ನಿಂತುಕೊಂಡಿತು. ಕೂಡಲೆ ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಅವರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಸ್ವಾಗತ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕರೆತಂದರು.

ಸಾಹೇಬರು ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಸ್ತುತಿಪದವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

‘ಧನ್ಯ ಧನ್ಯ ಪ್ರಮದೆ ಮಾನ್ಯ ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರಭುವರಾ |

ಅಜ್ಞ ಬಾಲೆಯರನು ನೀನು ಸುಜ್ಞರನ್ನು ಮಾಳ್ವೆಯೋ |

ಮಂಗಳಾಂಗಿಯರನು ನೋಡಿ ಕೃಪೆಯ ನೀಡಿ ಕಾವೆಯೋ||’

ಶ್ರುತಿಮನೋಹರವಾದ ಕಂಠದವರೆಂದು ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹುಡುಗೆಯ ರಿಂದ ಸ್ವಾಗತಪದವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ, ಸಾಹೇಬರು ತಣ್ಣಗಾದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಉಸೆಯನ್ನು ಕುರಿತು—‘ಉಷಾದೇವಿ, ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ದೊಡ್ಡ ಶಾಲೆಯೂ, ದೊಡ್ಡ ಸ್ಯಾಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಸ್ಥಳಗಳೂ ತುಸ ತಪಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ದೊರೆಯತಕ್ಕವುಗಳಲ್ಲ’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ವಧು ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವರನು ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ನೀರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತರು.

‘ತಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಒಡನೆಗೆ ಭಾಗ್ಯ ದೊರೆಯಿತು’ ಎಂದು ಉಸೆಯು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನುಡಿದಳು.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಕಳಾದ ವನಿತೆಯು ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕುರಿತು— ‘ಶಾಲೆಗೆ ಇಂದು ಸೂಟಿ ಕೊಡಬೇಕೇನು?’ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು,

‘ಓಹೋ! ಅವಶ್ಯ ಕೊಡಿರಿ. ಹುಡುಗೆಯರಿಗೆ ಹೇಳಿರಿ, ‘ನಿಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಇನ್ಸ್ಟ್ರಕ್ಟರ್ ಮುಗಿಯಿತು. ಇಂದು ಸೂಟಿಯಿದೆ’ ಎಂದು ಜನನಾಗಿ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿರಿ.’

ಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಹುಡುಗೆಯರು ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ‘ಸಾಹೇಬರು ಮಹಾ ದಯಾವಂತರು. ದೇವರು ಅವರನ್ನು ದೊಡ್ಡವರನ್ನು ಮಾಡಲಿ. ದಿನಾಲು ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ದೇವರು ಅವರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಕೊಡಲಿ’ ಎಂದು ಹುಡುಗೆಯರು ಮಾತಾಡುತ್ತ ಆನಂದದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಅವರೊಡನೆ ಸಾಹೇಬರ ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹ ಪಡೆಯದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರೂ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರು-ಉಸೆ-ವನಿತೆ-ಕುಸುಮಾವತಿ ಇಷ್ಟೇ ಜನರು ಉಳಿದರು.

‘ಇಂದೇ ವೊದಲನೇ ದಿನವಿದ್ದುದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಹಿಡಿದು ಬಿಟ್ಟಂತಾ ಗುತ್ತಿರಬಹುದು’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ಉಷೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರು.
‘ಹೌದು.’

‘ನಿಮಗೆ ಧೈರ್ಯ ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಕೆಲಸಗಳಿದ್ದರೂ ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆನು. ಇನ್ನೊಂದು ದಿನಬಿಟ್ಟು ಬರಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರಂತೆ ನಾನು ನಿಮ್ಮೆದುರಿಗೂ ಆಡಿದ್ದೆನು; ಆದರೆ ಹೊಸಬರಾದ ನಿಮಗೆ ಧೈರ್ಯ ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ. ಕೆಲಸದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿನಿಂತೆ-ಕುಮಾರೀ ಕುಸುಮಾವತಿ ದೇವಿಯವರಿಗೆ ಸೂಚಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಬಂದೆನು’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ಉಷೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ನುಡಿದು, ಕುಮಾರಿ-ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯರನ್ನು ಕುರಿತು-‘ನೀವು ಇವರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿಕೊಡಿರಿ.’

‘ಅದನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಉಷಾದೇವಿಯವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಬಗೆಯ ಗೊತ್ತುವಳಿಕೊಟ್ಟು, ಇವರನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವೆವು.’

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ವನಿತೆಯು ಒಂದು ಕೋಣೆಯ ಬೀಗ ತೆಗೆದು ಒಳಗೆ ಹೋದಳು. ಹಿಂದೆ ಕುಸುಮಾವತಿಯೂ ಹೋದಳು. ಕೆಲವು ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹೊರಗೆ ಬಂದು—‘ಒಳಗೆ ಹೋಗಬೇಕು’ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಸಾಹೇಬರು ಎದ್ದು ಒಳಗೆ ಹೋದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ವನಿತೆಯು ಉಷೆಯನ್ನು ಕುರಿತು-‘ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಿರಿ.’

‘ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳೆಲ್ಲಿ?’ ಉಷೆಯು ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ಕೇಳಿದಳು.

‘ಒಳಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.’

‘ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳೇಕೆ?’

‘ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಉಳಿದ ಸಮಾರಂಭವಾಗದಿದ್ದರೂ ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳು ಬೇಡವೆ?’

‘ನೀವೇ ಕೊಡಿರಿ.’ ಉಷೆಯು ಒಬ್ಬಳೇ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಂಜಿ ನುಡಿದಳು.

‘ಛೇ! ಸಾಹೇಬರು ಏನಂದಾರು? ಅವರಿಗೆ ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸಳದು. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೀವು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.

‘ನೀವೂ ನಡೆಯಿರಿ.’ ಅವರ ಮಾತು ನಿಜವೆಂದೇ ತಿಳಿದು, ಉಷೆಯು ನುಡಿದಳು.

‘ಸಾಹೇಬರು ಉಪಾಹಾರ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬರಲಿ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಾವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿರುತ್ತೇವೆ,’ ಎಂದು ಕುಸುಮಾವತಿಯು ಹೇಳಿದಳು.

ಉಷೆಯ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಬಂತು. ನಿರುಪಾಯಳಾಗಿ ಕೊಣೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಳು. ಕೂಡಲೇ ಅವಳು ದಂಗು ಬಡೆದು, ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿದವರಂತೆ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟಳು. ಅಲ್ಲಿ ಅವಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಏನು ಬಿತ್ತು? ನೆಲಕ್ಕೆ ರತ್ನಗಂಬಳಿಯು ಹಾಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು; ಮೇಲೆ ಆಸಮಾನಗಿರಿಯು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರ-ವಿಚಿತ್ರವರ್ಣದ ಗುಳಾಪುಗಳು ತೂಗಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಚಪ್ಪರಮಂಚವಿದ್ದು, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆದುಂಡುಚೌಕಿಯೂ ನಾಲ್ಕು ಕುರ್ಚಿಗಳೂ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರ-ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಚಿತ್ರ ಪಟಗಳಿದ್ದವು. ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ರಾಸಕ್ರೀಡೆ, ಗೋಪಿಕಾವಸ್ತ್ರಹರಣ, ರಾಧಾಕೃಷ್ಣವಿಲಾಸ, ರಂಗಪಂಚಮಿಯ ಉತ್ಸವ ಮೊದಲಾದ ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದವು ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಎದೆಪಟ್ಟಿಯನ್ನೂ ಕೌಪೀನವನ್ನೂ ಬಿಗಿದುಕೊಂಡು ಅರ್ಧನಗ್ನವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಡವನೃತ್ಯ ಮಾಡುವ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಚಿತ್ರದೊಳಗಿನ ನಟಗಳ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದವು. ಮತ್ತೊಂದು

ಕಡೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಯುವ-ಯುವತಿಯರು ತೆಕ್ಕೆ-ಮುಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಭಾವಪಟಗಳಿದ್ದವು. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ರಾಧಾದೇವಿ-ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದವು. ಒಂದು ಪಟದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಹಂಸತೂಲಿಕಾತಲ್ಪಶಾಯಿಯಾಗಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕಾಲ ಬಳಿಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಶಯನಮಾಡಿದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಪಾದಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಈ ಎಲ್ಲ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಉಷೆಯು ದಂಗುಬಡಿದಳು. ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಸ್ಪೇಟು, ಚದುರಂಗ, ದಶಾವತಾರ, ಕೇರಮ್ ಮೊದಲಾದ ಆಟದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೂ ಎಣ್ಣೆಯ ಓಲೆ, ಪೇಲೆ, ಸೊಂಡಿಯ ಪಾತ್ರೆಗಳೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ನೋಡುವವರಿಗೆ ಅದೊಂದು ಒಬ್ಬ ವಿಲಾಸಿನಿಯಾದ ವಾರಾಂಗನೆಯ ವಿಲಾಸ ಮಂದಿರವೆಂಬಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಎಲ್ಲ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕುಲಕಾಮಿನಿಯಾದ ಆ ಕುವಾರಿಯು ಎಷ್ಟು ಸೋಜಿಗಗೊಂಡಿರಬಹುದೆ!

‘ನೀವು ಬಹಳೇ ಒಯ್ಯಾರದವರು. ಸಾಹೇಬರು ದಾರೀ ಕಾಯುತ್ತಿರುವರು; ನೀವು ಹೊಸ ಮದುವಣಿಗಿತ್ತಿಯಂತೆ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿರಿ. ಚನ್ನಾಗಿದೆ! ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಹೇಬರು ಏನು ತಿಳಕೊಂಡಾರು?’ ಎಂದು ವಸಂತಿಯು ಮೆಲ್ಲನೆ, ಆದರೂ ಏಕೈಕದಿಂದ ನುಡಿದಳು.

‘ಉಷಾದೇವಿ, ಬನ್ನಿರಿ. ನೀವು ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಜಬಾರದೆಂದು ನಾನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿರುವೆನು. ನನ್ನ ಗುಣ ನಿಮಗೆ ಇನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಬರಬರುತ್ತ ತಿಳಿಯುವವು. ಕೈ ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲಸಗಾರರೊಡನೆ ಎಷ್ಟು ಆತ್ಮೀಯ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನಡೆಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂಬದು ನಿಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಮಾತಿನ ನಂಬಿಗೆಯಾಗುವದು. ಬನ್ನಿರಿ. ಒಳಗೆ ಬನ್ನಿರಿ.’

‘ಅವ್ವಯ್ಯಾ! ಸಾಹೇಬರ ಘನವಂತಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿದಿರಾ!’ ವಸಂತಿಯು ಒನೆಸಿನಿಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ, ಆದರೂ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಕೇಳುವಂತೆ ನುಡಿದಳು. ‘ಅವರು ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಇವರು ಹೇಗಿರುವರು ನೋಡಿರಿ, ತಿರುಕ ಜಂಭದವರು!’ ಎಂದು ಕುಸುಮಾವತಿಯು ಅಂಥದೇ ದನಿಯಿಂದ ನುಡಿದಳು.

ಉಷೆಯು ಮೆಲ್ಲಡಿಯಿಡುತ್ತ ಒಳಗೆ ಹೋದಳು. ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಉಪಾಹಾರ ಕೊಡುವದು ಶಾಲೆಯ ಕಾನೂನುಗಳಲ್ಲೊಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಅವಳ ಗ್ರಹಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅವಳು ಮೇಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ ತುಂಬಿ ಸಾಹೇಬರ ಕೈಯಲ್ಲಿ

ಕೊಟ್ಟು, ಉಪಾಹಾರದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಗಿದ್ದ ಸಣ್ಣ ಚೌಕೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟಳು.

‘ನೀವೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.’ ಸಾಹೇಬರು ನಸು ನಗುತ್ತ ನುಡಿದರು.
‘ಬೇಡ!’

‘ಅದೇಕೆ?’

‘ಹಿಂದಿನಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವೆನು.’

‘ಬಲು ದಾಷ್ಟಿಣ್ಯದವರು.’ ಎಂದು ನ ಡಿದು, ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗುತ್ತ ಸಾಹೇಬರು ಉಷೆಯ ಮೋರೆಯನ್ನು ಹರಿದು ತಿನ್ನುವವರಂತೆಯೋ ಹೇಗೋ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಹತ್ತಿದರು.

ಉಪಾಹಾರದ ತಟ್ಟಿಯೂ, ಕಾಫಿಯ ಪೇಲಿಯೂ ತೆರವಾದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಯೆ ತಬಕದಲ್ಲಿರಿಸಿದ್ದ ತಾಂಬೂಲವನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಬೇಕಾದುದು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಉಷೆಯು ಪಾಲಿನದೇ ಅಗಿತ್ತು. ಅದೂ ನೆರವೇರಿತು.

‘ಒನ್ನಿರಿ, ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಹೀಗೆಕೆ ನಿಂತುಕೊಂಡಿರಿ? ನೀವು ನಿಂತದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಕುಳಿತವನಾದ ನನ್ನ ಕಾಲುಗಳು ನೋಯಹತ್ತಿವೆ.’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ತಾವು ಕುಳಿತ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಉಷೆಗೆ ಸೂಚಿಸಿದರು.

‘ನೋಡಿದಿರಾ ಹೇಗಿದೆ! ಸಾಹೇಬರ ಸೌಹಾರ್ದ್ಯತೆ!’ ಎತ್ತಣಿಂದಲೋ ಧ್ವನಿ ಬ ದು ಉಷೆಯ ಕರ್ಣರಂಧ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು.

‘ಒನ್ನಿರಿ. ದೊಡ್ಡ ಸಾಲೆಯ ದೊಡ್ಡ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸರೆಂದರೆ, ಅವರೇನು ಸಾಲೆಯ ಸಾಹೇಬರಿಗಿಂತ ತೀರ ಕಡಿಮೆಯವರಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು-ಕಡಿಮೆ ಸರಿಸಮಾನಸ್ವಂಧರೇ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕುಳಿತು ಸ್ವಚ್ಛಂದದಿಂದ ಮಾತಾಡೋಣ.’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ಮತ್ತೆ ನುಡಿದರು.

ಉಷೆಗೆ ಸಾವೋ ಮತ್ತೇನೋ ಬಂದಂತಾಯಿತು! ಅವಳ ಎದೆಯೊಡೆಯಿತು. ‘ಇದು ವಿಧ್ಯಾಮಂದಿವರಲ್ಲ; ವಿಲಾಸ ಮಂದಿರವು!’ ಎಂದು ಅವಳು ಮನದಲ್ಲೆಯೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಅಂದುಕೊಂಡಳು. ಮನದಲ್ಲಾದರೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನುಡಿದರೆ, ಕಣ್ಣು ಮಂದವಾಗಿದ್ದರೂ ಸರ್ಪಕರ್ಣಶ್ವರರಾಗಿದ್ದ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಕೇಳಿತೆಂಬ ಭಯವು ಅವಳಿಗಿತ್ತು.

‘ಉಷಾದೇವಿ, ನೀವು ನನ್ನೊಡನೆ ಎರಡು ಮಾತಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ-ಮುಂದೆ ನೋಡುವಿರಿ. ಹೀಗಾದರೆ ಹೇಗೆ? ಸದ್ಯದ ಗೊಂದಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬದಿಗಿರಿಸಿ, ಇತ್ತಕಡೆಗೆ ಏಕೆ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದಿರು

ವೆನೆಂಬದು ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ತೋರುವದು. ನೀವು ಇನ್ನೂ ಅನನು ಭವಿಕರು. ಕೆಲಸದ ಗೊತ್ತವಳಿಯಿಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ರಜೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ನಿಮ್ಮಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಸೌಕರಿಯನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಸುವ ಕೆಲಸವು ನನ್ನನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೀವು ನಲಿದಾಡುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾಚಕತ್ತಿದರೆ, ಮುಂದೆ ಗತಿಯೇನು? ನಾನು ಹೇಳುವದು ನಿಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಡವರಾದ ನಿಮಗೆ ಭಾಗ್ಯೋದಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆ. ಆ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕೊಂದುವದೂ-ಬಿಡುವದೂ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಮಾತು.'

'ಸಾಹೇಬರೆ,' ಉಷೆಯು ಧೈರ್ಯ ತಂದುಕೊಂಡು—'ನಾನು ಇಂದೇ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವೆನು. ನೀವು ಕೆಳಬೀಕೆಂದಿರುವ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಇಂದು ಏನೂ ತೋಚದಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ದಿನ ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವೆನು.'

'ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ನನಗೆ ಬೇಗನೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲ. ನೀವು ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗುವಿರಾ?'

ಸದ್ಯದ ಗಂಡಾಂತರವೊಂದು ತಪ್ಪಿದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಉಷೆಯು ಯೋಚಿಸಿ—'ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬರುವೆನು.'

'ಬಹಳೇ ಒಳಿತಾಯಿತು' ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದು—'ಉಷಾ ದೇವಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಳಿತು ಮಾಪಾಡಿರಿ' ಎಂದು ಮಂಚವನ್ನು ಬಡಿದು ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದರು.

'ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವೆನು' ಎಂದು ಉಷೆಯು ರತ್ನ ಗಂಬಳಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುಹೋದಳು.

'ಛೇ! ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಮರ್ಯಾದೆ ಕಳೆದೀರಿ! ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲಾದರೂ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಯಾಕೂ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಈಗ ನಾಚುತ್ತೀರಿ. ಹೀಗೆ ನಾಚಿದರೆ ಮುಂದೇನು ಗತಿ-ಉಷಾದೇವಿ!' ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದು, ಮಂಚದಿಂದೆದ್ದು ಉಷಾದೆವಿಯ ಕೈ ಹಿಡಿದು, ಅವಳನ್ನು ಸನ್ನಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾದರು. ಅಂದು ಅವರಿಗೆ ವಾಣಿಗ್ರಹಣವಷ್ಟೇ ಸಾಕೆನಿಸಿತು. ಮುಂದೆ ಹೋಸರಿ ಜಿಂಕೆಯು ಬೆದರುವದೆಂಬದು ಚಾಣಾಕ್ಷರಾದ ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು.

ಸಾಹೇಬರು ಕೈ ಹಿಡಿದದ್ದರಿಂದ ಉಷೆಯವೈ ಜವ್ವಂದಿತ. ಎದೆಯು

ದಡ ದಡ ಹಾರಹತ್ತಿತು ಅಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಿತಿ-ರೀತಿಗಳಿಂದಲೂ ಮಾತುಕಥೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಹೇಬರು ಯಾವ ಬಗೆಯ ಮನುಷ್ಯರಿರುವರೆಂಬದರ ಚಿತ್ರವು ಮನಮನಸಾಗಿರಬಹುದೂ ಅವಳ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿತು.

ಉಷೆಯು ಕುರ್ಚಾಸನ ಮಂಡಿತಳಾದ ಮೇಲೆ ಸಾಹೇಬರು ಹೊರಗಿದ್ದ ವನಿತೆ-ಕುಸುಮಾವತಿಯರನ್ನು ಕೂಗಿದರು. ಅವರು. ಒಳಗೆ ಬಂದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞೆಯಾಯಿತು. ಮೂವರೂ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸರು ಉಪಾಹಾರ ವಿಧಿಯನ್ನು ಪೂರೈಗೊಳಿಸಿ ವಿಳಯವನ್ನು ಮೆದ್ದರು.

‘ಉಷಾದೇವಿಯವರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೊರಗಿನ ದೃಷ್ಟಿಯ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ.’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದರು.

‘ಹೊಸಬರು; ಒಮ್ಮೆಲೆಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು?’ ವನಿತೆಯು ನಮ್ರತೆಯಿಂದ ನುಡಿದಳು.

‘ಬರಬರುತ್ತ ತಾವೇ ಗೊತ್ತಾಗುವವು’ ಕುಸುಮಾವತಿಯು ವನಿತೆಯ ಮಾತನ್ನು ತನ್ನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪೂರೈಸಿದಳು.

‘ವನಿತಾದೇವಿ, ಇಂದು ನೀವೇ ಶಾಲೆಗೆ ಬೀಗ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬರಿ. ಉಷಾದೇವಿಯನ್ನು ನನ್ನ ನೋಟರಿನಲ್ಲಿ ಕರೆಕೊಂಡು ಹೋಗುವೆನು. ಅವರ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಹಾಯ್ದೇ ಮುಂದೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವಿದೆ. ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ವಾಹನದ ಅನುಕೂಲವಿದ್ದಾಗ ಅವರನ್ನು ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚು ಬೇಕೇಕೆ?’

ವನಿತೆಯು ಶಾಲೆಗೆ ಬೀಗ ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದಳು. ಬೇಡ ಬೇಡವೆಂದರೂ ಕೇಳದೆ ಸತ್ತಾಧಾರಿಗಳಾದ ಸಾಹೇಬರು ಉಷೆಯನ್ನು ನೋಟರಿನಲ್ಲಿ, ತಾವು ಕುಳಿತ ಆಸನದಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಮಗ್ಗಲಿಗೇ ಮೈಗೆ ಮೈ ಹತ್ತುವಂತೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡರು. ನೋಟರಬಂಡಿಯು ಮಾರುತತುಲ್ಯ ವೇಗದಿಂದ ಸಾಗಿತು. ಆಗ ಉಷೆಯ ಹೃದಯ ವೇಗವು ಎಂತಿರಬಹುದು?

ದುಃಖದಲ್ಲಿಯೆ ಸುಖ.

ಸೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಮೂರ್ಛಿ ಹೊಂದುವದಕ್ಕಿಂತ ರೋದಲು ತನ್ನ ಕೊಲೆ ಮಾಡಬಂದವರಾರೆಂಬದನ್ನು ಪರ್ಯಾಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಳು. ಕೊಲೆಗಡಕನು ಬುರುಕೆ ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ, ಆಗ ಅವನ

ಗುರತು ಹತ್ತದಿದ್ದರೂ, ಮುನ್ನಿನ ದಿನದ ಘಟನೆಯಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯನೇ ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರುವನೆಂದು ಅವಳು ತನ್ನ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆದುರಿಗೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದಳು. ರಮಾದೇವಿಯೊಡನೆ ಒಂದು ವಿಷಯದ ಸಲುವಾಗಿ ವಾದ-ವಿವಾದ ಮಾಡಿ ಹೊರಬಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ದಂಪತಿಗಳ ಮಾತುಗಳೇನು ನಡೆಯುವವೋ ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ಕಿಡಿಕಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತನು. ಇಂದೇ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸಿನ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂದು ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯನು ಪತ್ನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಅವನು ನನ್ನ ಕೊಲೆ ಮಾಡಬರುವನೆಂದು ಆಗ ನನ್ನ ಭಾವನೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಮುಟ್ಟು ಜಗಳಕ್ಕೆ ಬರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೆನು. ಮನೆತನಕ ಬಂದು ಅಲ್ಲದ-ಸಲ್ಲದ ಮಾತಾಡಿದರೆ, ಮಾನಹಾನಿಯ ಫಿರ್ಯಾದಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಮನೆಗೆ ಬಂದೆನು. ಮಂದಿ ಮಲಗುವವರೆಗೂ ಬಾರದ್ದರಿಂದ, ಮಾತಿನ ಬಂಟನೆಂದು ನಾನು ಅವನಿಗೆ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಅಡ್ಡಾದೆನು. ನಮ್ಮ ಅಡವಿಯು ಹೊರಗೆ ಹೋದದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಅಗಳಿ ಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿತೋ-ಇಲ್ಲವೋ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಆಪತ್ತು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು.' ಮೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅವಳು ಕೈಗಂಟು ಕಾಲು ಗಂಟು ಹಾಕಿ, ಪೋಲೀಸರೆದುರಿಗೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದಳು ಅವಳ ಈ ಮಾತಿನ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಪೋಲೀಸರು ಸುರೇಂದ್ರ-ರಮೆಯರನ್ನೂ, ಅದೇ ಓಫ ದಲ್ಲಿ ಚಂಪಾವತಿಯನ್ನೂ ಸೆರೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಆದ ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರೂ, ಅವರ ಹಸ್ತಕರಾದ ಕಂಕಣ ಬಹಾದ್ದೂರ ಅನಂದರಾಯ, ಗರುಡವಾಹನ ಗೋವಿಂದರಾಯ ಮೊದಲಾದ ಶಿಕ್ಷಕರೂ ಕೊಲೆಯವಳ ಮತಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸುವದರಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನರಾಗಿದ್ದರು.

ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯನನ್ನೂ, ರಮಾ-ಚಂಪಾವತಿ ಯರನ್ನೂ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿದರು. ಪೋಲೀಸ ಕಚೇರಿಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತ ಜನ ಸಮುದಾಯವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ತರ್ಕ-ಕುತರ್ಕ ಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿತು. ರಮಾ-ಚಂಪಾವತಿಯರು ಕೃಷ್ಣ ರಾಯನ ಗೋಕುಲ ದೊಳಗಿನ ಗೋಪಿಕೆಯರೆಂದೂ, ಮುಖ್ಯ ಗೋಪಿಕೆಯಾದ ರಾಧೆಯ ಕೊಲೆ ಯಾದಂತೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ಕೊಲೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಒಳಿತಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೆ, ರಮೆಯು ಕೃಷ್ಣ ಲೀಲೆಗಂಜಿ ನೌಕರಿಗೆ ಶರಣುಹೊಡೆದ ಸಾಧ್ವಿಯಿರುವದರಿಂದ ಇವಳಿಗೆ ದೇವರು ಕಲ್ಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಕೆಲವರು

ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವರು ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಮನಸೋಕ್ತವಾಗಿ ನಿಂದಿಸತೊಡಗಿದ್ದರು.

ಕಚೇರಿಯ ಹೊರಗೆ ಜನರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ತರ್ಕಿ ಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಳಗೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಕಾರವು ನಡೆದಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪೊಲೀಸರು ದಿವ್ಯ ಲಾವಣ್ಯವತಿಯರಾದ ಚಂಪಾವತಿ-ರಮೆಯರ ಸೌಂದರ್ಯರಸಪಾನ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಫಿರ್ಯಾದಿಯರಲ್ಲಿ,-ಆರೋಪಿಯರಲ್ಲಿ, ಸಭ್ಯರಲ್ಲಿ,- ಅಸಭ್ಯರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮುಖವನ್ನು ನೆಗ್ಗುದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮನಸೋಕ್ತವಾಗಿ ನೋಡುವ ಅಧಿಕಾರವು ಪೊಲೀಸ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಕೆಲವರು ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ತನ್ನ ಲಗ್ನದ ಇಲ್ಲವೆ ಅಲಗ್ನದ ಸ್ತ್ರೀಯೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವ ಇಲ್ಲವೆ ಅವಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಸಿಪಾಯಿಯ ವರ್ತನವು ಯಾವ ಸಿಪಾಯಿ ದಾದ ನಿಗೆ ಸಹನವಾಗುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹನೇ ತನ್ನ ಕಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಇಲ್ಲವೆ ಕಕ್ಷೆಯ ಬಾಹ್ಯದ ಕುಲಕಾಮಿನಿಯನ್ನು ಮನಸ್ವಿಯಾಗಿ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ನಾಚುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕರಿಯ ಕೆಚ್ಚಿನ ಋಡಿಕೆಯ ಕೂಡಿಕೆಯ ಸ್ತ್ರೀಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಾದರೂ ಹಾಯ್ದು ಹೋದರೆ ಯಾವ ಸಿಪಾಯಿ ದಾದಾನ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪುಗಾ ಸುತ್ತಿರುವವೋ, ಅವನೇ ಸುಂದರ ಸತಿಯಳ ಸವೀಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಯಾವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲಾದರೂ ಅವಳ ಮೈಯು ತನ್ನ ಮೈಗೆ ಬಡಿಯುವಂತೆ ವರ್ತಿಸುವದಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಮಾ-ಚಂಪಾವತಿಯರನ್ನು ಸೆರೆಯಿರಿಸಿದ ಕಚೇರಿಯೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಜನ ಪೊಲೀಸರೂ ಹಾಗೂ ಪೊಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಇದೇ ಮಾಲಿಕೆಯೊಳಗಿನ ಮಣಿಗಳಾಗಿದ್ದರು; ಆದರೂ ಅವರಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುವ ಎದೆ ಯಾವನದು? ಕರೀ ಡಗಲೆ-ಟೊಪ್ಪಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ ಆ ರಾಜಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಕಾಮುಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ನೋಡುವರೆಂದು ಯಾಕೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು? ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನದವರಲ್ಲಿ, ಸಣ್ಣ ಮನೆತನದವರಲ್ಲಿ, ರಾಜನ ರಾಣಿಯಾಗಿರಲಿ, ಸ್ತ್ರೀಯಿರಲಿ, ಪುರುಷನಿರಲಿ, ಬಡವರಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲಿ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಪೊಲೀಸರು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವರೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗುವದೆ? ಸರಕಾರದ ಗಾದಿಯ ಎದುರಿಗೆ ದೊಡ್ಡವರು-ಸಣ್ಣವರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು-ಪುರುಷರು ಎಂಬ ಭೇದವೆಲ್ಲಿ? ಈ ವಿವರಣೆಯು ಕೇವಲ ಸತ್ತೆಯದಾಯಿತು. ಸತ್ಯವಿಚಾರವು ಒಂದು ವೇಳೆ ಬೇರೆ ತರಹದ್ದಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಜಗತ್ತು ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಎಲ್ಲಿ ಅವಲಂಬಿಸುವದು? ಕಾನೂನಿನ ಸತ್ಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಿಯೇ

ಸರಕಾರದ ವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆಯುವದು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯ-ರಮೆ-ಚಂಪಾ
ವತಿ ಇವರು ನಿರಪರಾಧಿಗಳೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಕಾನೂನಿನ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮಹ
ತ್ವವೇನು? ರಾಧಾರ್ಷೀವಿಯ ಜಬಾನಿಯ ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ಮಿ
ತವಾದ ಕೆಲವು ಕೃತ್ರಿಮ ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿ
ದ್ದು. ನಿರಪರಾಧಿತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವವರೆಗೆ ಅವರು ಅಪರಾಧಿಗಳೇ.
ಅವರ ಅಪರಾಧವು ತೋಡಿದು ಹೋಗುವವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅವರನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರ
ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವವರೇ ಅಪರಾಧಿಯೆಂದು ಪ್ರೋಲೀಸರ ವಶವಾದ
ಮನುಷ್ಯನ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅವನ ಬೆಲೆಯೇನು?

ಇದೇ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ರಮಾ-ಚಂಪಾವತಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಅವಸ್ಥೆ
ಯಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಮೇಲೆ ಎಂತಹ ಅಪವಾದ ಹೊರಿಸಿದರೂ ಮಾನಹಾನಿ
ಕರವಾದ ಎಂತಹ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದರೂ ಯಾರೂ ಬೇಡವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.
ಅವರ ಯಾತನೆಗಾಗಿ ಮರುಗುವವರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಪಮಾನ-ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇ
ಕಾರ ಮಾಡುವವರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೆಷ್ಟರ ಸಾಹೇಬರು ಅಪರಾಧಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ
ಮಾಡಿ ಹೊರಡಲುದ್ಯುಕ್ತರಾದರು. ಆಗ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು-‘ಸಾಹೇಬರೆ,
ನನ್ನನ್ನೂ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ,’ ಎಂದು
ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಸಾಹೇಬರು ಅವನ ಮಾತನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಾರದೆ
ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಸಾಹೇಬರು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಕಾವಲಿನ ಶಿಪಾಯಿಯು
ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—‘ಏನೋ ಕೊಲೆಗಡಕಾ! ಸಾಹೇಬರೆದು
ರಿಗೆ ಏನೋ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲ!’ ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

‘ಮತ್ತೇನೂ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನನ್ನೂ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ-ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಒಂದೇ
ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಡಲಿಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸಿದೆನು.’

‘ಶಾಬಾಸ್! ಇದೇನು ನಿನ್ನ ರಂಗಮಹಾಲೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆಯಾ?’
ಎಂದು ಶಿಪಾಯಿಯು ನುಡಿದು—‘ಮಂಜ-ಗಾದಿ-ದಿಂಬುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ
ನೀನು ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಹೇಳಿದೆಯೋ-ಇಲ್ಲವೋ?’ ಎಂದು ನಿಂದಾವ್ಯಂಜಕ ಸ್ವರ
ದಿಂದ ನುಡಿದನು.

‘ಇವನು ಯಾವ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿರುವನು!’ ಅಲ್ಲಿಯೆನಿತ ಮತ್ತೊಬ್ಬ
ಶಿಪಾಯಿಯು ಕಾವಲಿನ ಶಿಪಾಯಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು.

‘ಇವನು ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಸಾಹೇಬರ ಕೋಲೆ ಮಾಡ ಹೋಗಿದ್ದನು.

‘ಶಿಪಾಯಿಸಾಹೇಬರೆ!’ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ದೀನವಾಣಿಯಿಂದ:—

‘ಸರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಹೇಳುವೆನು. ನಾನು ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಸಾಹೇಬರ

ಕೊಲೆಮಾಡ ಹೋಗಿಲ್ಲ.'

'ಈಗ ಹೇಗೆ ಒಪ್ಪುವೆ? ಬದಮಾಪ! ನಿನ್ನ ಮೈಯು ಒಮ್ಮೆ ನುಗ್ಗಾ ಯಿತೆಂದರೆ ನಿಜವಾದ ಮಾತು ಹೇಳುವೆ. ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಪೋಲೀಸರ ಪ್ರಭಾವವು ಬಿದ್ದಿತೆಂದರೆ, ನಿನ್ನ ಎಲ್ಲವುಗಳೂ-ನಿನ್ನ ಮೂರು ಚಿಮಟೆಗೆಯಷ್ಟು ಬೂದಿಯೂ ಸಹ ಕೊಲೆಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು.'

ಶಿವಾಯಿಯಾಡಿದ ಕರ್ಣಕಟುವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯನ ಕೋಣೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದರವಾದೇವಿಯು ಕೇಳಿದಳು. ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ತಪ್ಪರಸವನ್ನು ಎರಚಿದಂತಾಯಿತು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ದೇಹದ ಜೀವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ಜೀವನಸರ್ವಸ್ವವೂ ಅಡಕವಾಗಿತ್ತು. ಅಂತಹನ ದೇಹದ ಮೂರು ಚಿಮಟೆಗೆ ಬೂದಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸೀ ಹೃದಯದ ಶಿವಾಯು ಸಾಹೇಬನಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಅಡ್ಡಿಯೂ ತೋರದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಳು ಕ್ಲೇಶಗೊಂಡಳು. ಪೋಲೀಸ ಖಾತೆಯೆಂದರೆ, ಇಂತಹದೇ ಒಂದು ದಾನವೀ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಅವಳ ಭಾವನೆಯಾಯಿತು. ಅದು ಅನೇಕ ಸತ್ಯಾ ಸತ್ಯಸಾಕ್ಷಿ-ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ, ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಉರುಲಿನ ಶಿಕ್ಷೆಗೆಲ್ಲಿ ಗುರಿಮಾಡುವದೋ? ಎಂದು ಶೋಕಾಕುಲಳಾದಳು.

ರಮಾದೇವಿಯ ಮಗುವಾದ ವಸಂತನು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬದೆ ಒಂದೇ ಸವನೆ ಚಡಪಡಿಸತೊಡಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಮೊಲೆ ಕುಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಚಂಪಾವತಿಯು ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಹೇಳಹತ್ತಿದಳು. ಹಾಲಿದ್ದರೆತಾನೆ ಅವನ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಬೇಕಷ್ಟೇ? ಅವನು ಅಳುತ್ತ ಕರೆಯುತ್ತ ತಾಯಿಯೊಡನೆ ಜಗಳ ನಡೆಯಿಸಿದ್ದನು. ಹುಡುಗನು ಬಹಳ ಅಳುತ್ತಾನೆಂದು ರಮಾದೇವಿಯು ಅವನಿಗೆ ಮೊಲೆ ಕುಡಿಸಹತ್ತಿದಳು. ಸಾಹಸಿಯಾದ ವಸಂತನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಒಂದು ಗುಟ್ಟುಕುಹಾಲು ಸಹ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ ಆಗ ಅವನು ಸೆರಿಗಿನಿಂದ ಮುಖವನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು ದೀನಮುದ್ರೆಯಿಂದ ತಾಯಿಯ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಹತ್ತಿದನು. ಮಗುವಿನ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಆ ಕೋಮಲ ಹೃದಯದ ಮಾತೆಯ ಕಣ್ಣೊಳಗಿಂದ ಎರಡು ದುಃಖಾಶ್ರುಗಳುದುರಿತಟ್ಟನೆ ಮಗುವಿನ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದವು. ಆ ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಕ್ಷುಧಾ-ತೃಷ್ಣೆಗಳನ್ನು ಶಾಂತಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಹೊರತು ವಸಂತನಿಗೆ ಅನ್ಯ ಮಾರ್ಗವೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. 'ಧರ್ಮವಂತಳಾದ ಸ್ಯಾಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಳೇ! ಇದು ನಿನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯದ ಪ್ರಭಾವವು!!' ಎಂದು ಅವಳ ಮುಖದಿಂದ ಉದ್ಗಾರ ಹೊರಟಿತು

ಸೆರೆಯಾಳುಗಳು ತಮ್ಮ ದುರ್ದೈವವನ್ನು ಹಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕುಳಿತಾಗ, ಗೋವರ್ಧನರಾಯ ವಕೀಲನು ಅವರಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದನು. ಅಂಥ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಅನ್ನದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿತ್ತು. ಹೊಟ್ಟೆ ಕೆಟ್ಟದ್ದು. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕಿಚ್ಚು ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದು. ಎಂತಹ ದುಃಖವನ್ನಾದರೂ ಸಹಿಸಬಹುದು; ಆದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಬಳಲಿಕೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾಗದು. ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ತಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ಸೆರೆಯಾಳುಗಳು ಊಟಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಹರಸಿದರು. ವಕೀಲನ ಸಂಗಡ ಆನಂದರಾಯ-ಗೋವಿಂದರಾಯರೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಈ ಮೂವರೂ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳತೊಡಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಗೋವಿಂದರಾಯನಿಗೆ ಕೈಜೋಡಿಸಿ 'ನಾನು ಕೊಲೆಗಡಕನೆಂದು ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಕರ್ಮವನ್ನು ನಾನು ಭೋಗಿಸುವೆನು. ನನ್ನ ಈ ಕೋಮಲ ಪತ್ನಿಯಾದ ರಮೆಯನ್ನೂ, ಎಳೆ ಬಾಲಕನಾದ ವಸಂತನನ್ನೂ, ನಿರಪರಾಧಿ ಚಂಪಾವತಿದೇವಿಯವರನ್ನೂ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸಿ'

'ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ, ನೀವು ಹೇಳುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ನಾನು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮಗೆ ಹೊಣೆಯು ಹುಟ್ಟುವಂತಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರುಪಾಯನಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ; ಯಾಕಂದರೆ, ಕೊಲೆಗಡಕರನ್ನು ಹೊಣೆಯ ವೇಲೆ ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಾಯಿದೆಯ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ.'

'ವಕೀಲರೆ, ನಾನು ಕೊಲೆಗಡಕನೇ?' ದೀನವಾಣಿಯಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ನುಡಿದನು.

'ಸತ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ದೇವರು ಬಲ್ಲ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನೀವು ಕೊಲೆಗಡಕರೆಂಬ ಸಂಶಯದಿಂದ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಿಂದ ಸರಕಾರದೊಡನೆ ಹೋರಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ.'

'ಹೇಗಾದರೂ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಹೊಯ್ದುಕೊಂಡು ಈ ದೀನರನ್ನು ಪಾರುಮಾಡಿರಿ. ನೋದಲು ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ, ಮಗುವನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿರಿ. ಅವರ ಯಾತನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಮರಣಪ್ರಾಯವಾದ ವ್ಯಸನವಾಗುತ್ತದೆ.'

'ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ನೂರರಂತೆ ಹೊಣೆಯು ಬೇಕು.'

'ನೀವು ಯೋಚಿಸದೆ ಹೊಣೆಯಾಗಿರಿ. ಇವರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ನಿಮ್ಮ ಘಾತಮಾಡುವಂಥವರಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಹೇಳಿ—'ಮಾಧವರಾಯರು ಇಲ್ಲವೆ?'

“ಯಾವ ಮಾಧವನಾಯ? ದಿವಾಣ-ಮಾಧವರಾಯನೇನು?”

“ಹೌದು.”

“ಅವನು ವಿಷಮ ಜ್ವರದಿಂದ ಮೈ ಮೇಲೆ ಪರವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವನು.”

‘ನನ್ನ ದುರ್ಬಲವ!’ ಎಂದು ಗದ್ಗದ ಕಂಠದಿಂದ ನುಡಿದು, ಸುರೇಂದ್ರ ಠಾಯನು ಉಸಿರ್ಗರೆದನು.

‘ನೀವು ಅವನ ಮೇಲೆಯೇ ಇಷ್ಟೇಕೆ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವಿರಿ? ನಾನು ಅವನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾರನೆ?’

‘ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯವಾಗಿ ನನಗೆ ಅವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ. ಸಂಕಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಇಬ್ಬರನೇವುದೊರೆತರೆ ನೆಟ್ಟಗಲ್ಲವೆ? ಸರ್ಕಾರವುಕೆಟ್ಟದ್ದು. ಅದು ಯಾವ ವೇಳೆಗೆ ಹೇಗೆ ತಂತ್ರ ಮಾಡುವದೆಂಬದನ್ನು ಹೇಳಲಾಗುವದಿಲ್ಲ.’

‘ನೀವು ಯೋಚಿಸಬೇಡಿರಿ’ ಎಂದು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ನುಡಿದು: ‘ಹಸಿದಿದ್ದೀರಿ. ಬೇಗನೆ ಊಟ ತೀರಿಸಿರಿ.’

ಹೇಗಾದರೂ ಒಮ್ಮೆ ಊಟದಶಾಸ್ತ್ರವಾಯಿತು. ಅವರು ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ, ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಡನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆ ಮಾತಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಒಳಗೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಅವನು: ‘ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯರೆ, ರಮಾದೇವಿ-ಚಂಪಾವತಿಯರನ್ನು ಹೊಣೆಯಮೇಲೆ ಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರವು ಸಿದ್ಧವಿದೆ. ನಾನು ರಮಾದೇವಿಗೆ ಹೊಣೆಯಾಗುವೆನು; ಆನಂದ ಗೋವಿಂದರಾಯರು ಚಂಪಾವತಿದೇವಿಗೆ ಹೊಣೆಯಾಗುವರು.’

ಹೀಗೆ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರ ಮರ್ಮವು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಹಪತಿತನಂತಾಗಿದ್ದ ಅವನಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಷ್ಟು ಚಿತ್ತಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವೆಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು? ಬೆಳ್ಳಗಿದ್ದದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಲೆಂಥು ನಂಬುವಷ್ಟು ಬುದ್ಧಿಯು ಮಾತ್ರ ಈಗ ಅವನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಗೋವರ್ಧನರಾಯನಿಂದ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಹೊರಲಾರದಷ್ಟು ಉಪಕಾರವಾಯಿತೆಂದು ಅವನಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ನೋಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದನು.

‘ಗೋವರ್ಧನರಾಯರೇ, ಹಡೆದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರೂ ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರ ತೀರದು.’

‘ಛೇ! ಇದರಲ್ಲೇನು? ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ನೆರವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಬೆ ಕು.’

ರಮಾದೇವಿಯೂ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನಿಗೆ ಕೈಜೋಡಿಸಿ, ದೀನ-
ದಂಪತಿಗಳ ಗಂಡಾಂತರ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು.

‘ರಮಾದೇವಿ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಕೂದಲಿಗೆ ಸಹ ಧಕ್ಕೆ ಹತ್ತದಂತೆ
ಯತ್ನಿಸುವೆನು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಮೇಲಿನ ಅನಿಷ್ಟವು ದೂರವಾಗುವ
ದೆಂದು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಲಾರೆನು; ಯಾಕಂದರೆ, ಶಾಧಾದೇವಿಯವರ
ಸಂಶಯಯುಕ್ತ ಜಬಾನಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಅವರು ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರು.’

‘ಶಾಧಾದೇವಿಯವರು ಏನನ್ನುವರು?’ ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು
ಅತುರತೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದನು.

‘ನೀವೇ ಅವರ ಕೊಲೆ ಮಾಡುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಿರಂತೆ!’

‘ನಮ್ಮ ಕರ್ಮವೇ ಅವರ ಮುಖದಿಂದ ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡಿಸುತ್ತದೆ.
‘ಎರಡನೆಯದೇನು!’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ತಲೆಗೆ ಕೈ
ಗೊಟ್ಟು ಕುಳಿತನು.

‘ನೀವು ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯಾದರೂ ನಾನು ಯತ್ನ
ಸುವೆನು. ನಾನೂ ಆನಂದರಾಯ-ಗೋವಿಂದರಾಯರೂ ಈಗಲೆ ರಮಾ
ದೇವಿ-ಚಂಪಾವತಿದೇವಿಯರ ಮುಕ್ತತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಣೆಯ ಪತ್ರಬರೆದು
ಕೊಟ್ಟು ಬರುವೆವು.’

ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಹೀಗೆ ನುಡಿದು, ಆನಂದರಾಯ-ಗೋವಿಂದ
ರಾಯರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋದನು. ಅವನು ಹೋಗಿ ಒಂದೆ
ರಡು ತಾಸಿನಲ್ಲಿ ಅರುಗಿ ಬಂದನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು;
‘ಯಾಕೆ? ವಕೀಲ ಸಾಹೇಬರೆ, ಹೋದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಯಶವು ದೊರೆಯಿತೆ?’

‘ಓಹೋ! ದೊರೆಯದೇನು? ಈ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಹಿಡಿದ
ಕಾರ್ಯಗಳು ಇದು ವರೆಗೆ ಯಾವವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ.’

ಗೋವರ್ಧನರಾಯನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ
ಇದ್ದದ್ದರಲ್ಲಿಯೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಆರೋಪಿತರನ್ನು ಹೊಣೆಯ ಮೇಲೆ
ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವು ಬರಿಯ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನೊಬ್ಬನಿಂದಲೆ
ನೆರವೇರಿದ್ದಿಲ್ಲ! ಕಂಕಣಬಹಾದ್ದರ ಆನಂದರಾಯನೂ, ಗರುಡವಾಹನ
ಗೋವಿಂದರಾಯನೂ ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯವನ್ನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬೇರೆಯವರ ಪುಣ್ಯ
ವನ್ನು ನೆಚ್ಚಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅವರು ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಬದ್ರುದ್ದೀನ
ಖಾನನಿಗೆ ಚಂಪಾವತಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಶೀಲಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿದ್ದರು. ಅವಳಾ
ದರೂ ರಮಾದೇವಿಯ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಗಂಡಾಂತರವು ದೂರವಾಗುವ

ದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಸವಿಸವಿ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಮನವೊಲಿಸಿದ್ದಳು. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಾದ ಮೇಲೆ ಅವಳ ಪಾವಿತ್ರೈವು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡಾಂತರದಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಆ ಶೀಲದಾನದ ಆಶ್ವಾಸನೆಯಿತ್ತು. ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಮರುಳು ಗೊಳಿಸಿದ್ದೇನೂ ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪಾತಕವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಹೆಣ್ಣು ತನದ ವಶೀಲಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಲಿಕ್ಕೆ ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರಾಯರಿಂದ ನೆರವು ದೊರೆತಿತ್ತು. ಚಂಪಾವತಿಯು ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರೆ, ಅವಳು ತಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞಳಾಗುವಳೆಂದು ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರದೃಢವಿಶ್ವಾಸವಿತ್ತು.

ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಬದ್ರುದ್ದೀನ ಖಾನನು ಚಂಪಾವತಿ-ರಮಾದೇವಿಯವರನ್ನು ಬಂಧನುಕ್ತಗೊಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು-‘ವಕೀಲ ಸಾಹೇಬರೆ, ನಿಮ್ಮ ಘನವಂತಿಕೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವಾಯಿತು. ನೀವು ರಮೆಯನ್ನು ಮಾಧವರಾಯನ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿರಿ.’

‘ಛೇ! ನೀವು ಹೀಗೆ ಕೆ ಪರಕೀಯತನ ಭಾವಿಸುವಿರಿ? ರಮಾದೇವಿಯು ರೊಬ್ಬರ ಹೊಟ್ಟೆಯು ನನಗೆ ಭಾರವೆನಿಸುವದೇ? ನೀವು ಬಂಧನುಕ್ತರಾಗಿ ಬರುವವರೆಗೆ ಅವರು ಮನೆಯವರಂತೆ ನನ್ನೆಲ್ಲೆ ಇದ್ದು ಬಿಡಲಿ. ಈಗ ಮಾಧವರಾಯನು ರುಗ್ಣಶಯ್ಯಾಶಾಯಿಯಾಗಿರುವನು. ಇಂಥದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಕೆ ತೊಂದರೆಯನ್ನೀಯಬೇಕು? ರಮಾದೇವಿಯವರೆಂದರೆ ಅವರೇನೂ ಪರಕೀಯರಲ್ಲ; ಅವರನ್ನು ನಾನು ಸ್ವಕೀಯರೆಂದೇ ತಿಳಿದಿರುವೆನು.’

ಗೋವರ್ಧನರಾಯನ ಮಾತುಗಳು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾದವುಗಳೆಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ತಿಳಿದನು. ಆಗ ಅವನು-‘ವಕೀಲ ಸಾಹೇಬರೆ, ಏಳು ಜನ್ಮಹೊತ್ತು ತೀರಿಸಿದರೂ ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರದ ಹೊರೆಯು ಇಳಿಯಲಾರದು’

‘ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆ! ದೀನರನ್ನು ಕಂಡರೆ ನನ್ನ ಹೃದಯವು ಬೆಣ್ಣೆಯಂತೆ ಕರಗುತ್ತದೆ ನೋಡಿರಿ!’

‘ಘನವಂತರ ಹೃದಯದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ.’

ರಮಾದೇವಿಯು ಹೊರಡುವಾಗಿ ಪತಿಯನ್ನು ಕರುಣಾಪೂರ್ಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಳು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಾದರೂ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಡೀ ಪ್ರಕಾರ ನೋಡಿದನು. ಅದರ್ಶದಂಪತಿಗಳ ನೇತ್ರಗಳು ಅಶ್ರುಪೂರ್ಣವಾದವು. ‘ಕುಮಾರ ವಸಂತನ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿರಲಿ.’ ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಪತ್ನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

‘ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಅಣ್ಣಂದಿರಂತೆ ಗೋವರ್ಧನರಾಯರು ಭಿಟ್ಟಿಯಾದ್ದ ರಿಂದ ನಮ್ಮ ಬಾಳು ಒಳಿತಾಯಿತು. ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ನೀವೂ ಬಿಡು ಗಡೆ ಹೊಂದುವಿರಿ.’ ಎಂದು ಮುಗ್ಧಭಾವದ ರಮಾದೇವಿಯು ನುಡಿದಳು.

‘ರಮಾದೇವಿಯವರಂತು ಗೋವರ್ಧನರಾಯರ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು. ನೀವು ನಾಲ್ಕುದಿನನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ನಡೆಯಿರಿ. ಗಂಡಾಂತರದಿಂದ ಗಾಸಿಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸು ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಮೇಲೆ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವಿರಂತೆ’ ಗರುಡವಾಹನ ಗೋವಿಂದರಾಯನು ಚಂಪಾವತಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

‘ನಿಮ್ಮ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಈ ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡಿರಿ. ಆನಂದರಾಯರೆ-ಗೋವಿಂದರಾಯರೆ!’ ಎಂದು ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಅವರಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದನು.

ರಮಾದೇವಿಯು ಪತಿಯ ನಿರೂಪ ಹೊಂದಿ, ಗೋವರ್ಧನರಾಯ ನೊಡನೆ ಅವನ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದಳು.

ಗೋವಿಂದರಾಯನು ಚಂಪಾವತಿಯನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದನು; ಆದರೆ ಆನಂದರಾಯನ ಪಾಲಿಗೆ ಯಾರೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ ಆಗ ಅವನು ಸೊಂಡೆ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೋದನು.

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಶೀಲಿ.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಕ್ಲೇಶವೆಂದರೆ ಎಂತಹ ಪದಾರ್ಥವಿರುವದೆಂಬದು ಎಷ್ಟೂ ಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಆಪ್ತರು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವರು ಜನರ ಅಪ್ರೀತಿಯ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಆ ಅಸಂತೋಷಗ್ನಿಯ ಜಳವು ಅವರನ್ನು ಇದುವರೆಗೆ ಎಷ್ಟೂ ಸೊಂಕಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಏನಾದರೂ ಮುಖ-ಸಂತಾಪ-ನೈರಾಶ್ಯಗಳು ಅಲ್ಪ-ಸ್ವಲ್ಪ ಘಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಇಲ್ಲವೆ ಸುಶೀಲತೆಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೆರೆಯುವ ರಮಾದೇವಿಯಂತಹರ ತಿರಸ್ಕಾರ ದಿಂದಲೇ. ಒಬ್ಬರಮೆಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಹತ್ವ ಕೊಡುವ ಸ್ವಭಾವವೂ ಅವರ ದಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರ ಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ರಮೆಯಂತಹ ಶತಕಾನು ಶತಕ ರಮಣಿಯರು ‘ಜೀ ಹುಜೂರ’ ಎಂದು ಕೈ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಿಲ್ಲುವಂತಹರಿದ್ದರು. ಸಾಹೇಬರ ಪ್ರೇಮವೇ ದೇವಾನುಗ್ರಹವೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವ ಎಷ್ಟೋ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿರುವಾಗ, ಅವರು ಒಬ್ಬ ರಮೆಗಾಗಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸೊರಗಿ ಸಣ್ಣಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಸಾಹೇಬರು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಕುರ್ಚಾಸನದ ಮೇಲೆ ಮಂಡಿಸಿದ್ದರು ಅವರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಿಧದ ಯೋಚನೆಗಳು ಇಂದೇ ತುಂಬಿದ್ದವು. ಶಾಂತಿ ರಕ್ಷಕನಾದ ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನು ಚಂಪಾವತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಾಗು ರಾಧಾದೇವಿಯ ದುಶ್ಚರಿತ್ರದ ಪ್ರದರ್ಶನದಂತಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದರು. ಆ ವಸ್ತುಗಳು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪ್ರಕರ್ಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ಸರಕಾರದ ಸ್ವಾಧೀನವಾದರೆ, ತನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯೇ ಹೋಗುವದೆಂದು ಅವರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ರಹಸ್ಯವಾಗಿರಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕರ ಅನುಕೂಲವು ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಮನೆತನಕ ಹೋಗಿಯಾದರೂ ವಶೀಲಿ ಹಚ್ಚಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಂಜಿಯವನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕೆಲವು ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಹೋದನು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳನ್ನು ಒಡೆದು ಶಿರೋಲೇಖಗಳನ್ನು ಓದತೊಡಗಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಗೊಂದಲಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು. ಆ ಲೇಖನವು ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವಪತ್ರದ್ದು.

ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸರು ಸಾಯಲಿಲ್ಲ; ಸಂತಾನಲಾಭಹೊಂದಿದರು!

ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿ ರತ್ನವುರ, ಇವರು ಪ್ರಾಣಘಾತಕ ಗಾಯ ಹೊಂದಿ ಸರಕಾರೀ ರುಗ್ಡಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವರು. ಅವರ ಗಾಯಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದಲೂ, ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ಚನ್ನಾಗಿ ಆಗತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅವರು ಗುಣಹೊಂದತೊಡಗಿರುವರು. ಅವರು ಗರ್ಭಿಣಿಯಿದ್ದು, ಈ ಅಪಘಾತಕ್ಕೀಡಾದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪುತ್ರರತ್ನವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಕೂಸು ಬಾಣಂತಿ ಕ್ಷೇಮದಿಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾ. ರಾಧಾದೇವಿ ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸರು ಅತ್ಯಂತ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿನಿಯರಾದುದರಿಂದ, ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ರಾವಸಾಹೇಬಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವರ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸುಧಾರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ತನುವಿನ ತಾಳೇಕೋಟಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು.

ವೃತ್ತಪತ್ರದೊಳಗಿನ ಕೊನೆಯ ವಾಕ್ಯವು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಶಲ್ಯಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಕ್ಷಣಹೊತ್ತು ದಿಬ್ಬೂಡರಾಗಿ ಕುಳಿತು ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮುಂದಿನ ಸಂಗತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯಹಾಕಿದರು.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯ ಕೊಲೆಗಡಕಂ ಶೋಧವಿನ್ನೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಸಂಶಯದಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯಮಾಸ್ತರ, ಅವರ ಪತ್ನಿ ರಮಾದೇವಿ, ಚಂಪಾ

ವತದೇವಿಯೆಂಬ ಶಿಕ್ಷಕಿ ಇವರು ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಹೊಣೆಯ ಮೇಲಿಂದ ಎರಡನೇ-ಮೂರನೇ ಆರೋಪಿಗಳು ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿರುವರು. ಕೊಲೆಯ ಸಂಶಯದಿಂದ ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಇಬ್ಬರು ಆಳುಗಳೂ, ಒಬ್ಬ ಒಕ್ಕಲಗತ್ತಿಯೂ ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವ ಕಠಾರಿಯಿಂದ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ಆ ಕಠಾರಿಯೂ, ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯನು ರಾಧಾದೇವಿಯವರಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪತ್ರಗಳೂ ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ವಿಲಾಸಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವವು.

ಚಂಪಾವತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ದೊರೆತಿರುವವು. ಅವು ಕಾನೂನಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವದವಿದ್ದು ಮನೋರಂಜಕವಾಗಿರುವವು. ಜನ ವಾರ್ತೆಯಿದ್ದಂತೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹಾಗೂ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಗಳ ಸ್ನೇಹಸಂಬಂಧವು ಇರುವದೇ ಹೇಗೆ? ಚಂಪಾವತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಭ್ಯಸಮಾಜದಲ್ಲಾಗುವ ದುರ್ಲೌಕಿಕದ ಮೂಲವು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸುವದೇ ಮೊದಲಾದ ಸಂಗತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಈ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶ ಬೀಳುವಂತಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕರ್ಣದ ತೀರ್ಪು ಆಗುವವರೆಗೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮತಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ಪುತಿಬಂಧವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವದು. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಸದ್ಯದ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ನೋಡಲಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕರ್ಣದಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜನ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರಿಗೆ ಖಲಗ್ರಹಗಳ ಗ್ರಹಣ ಹಿಡಿದು, ಅವರಿಗೆ ಕಠೋರವಾದ ಶಾಸನವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗುವದೆಂದೂ, ನಿಜವಾದ ಅಪರಾಧಿಯು ಬಾಧೆಗೊಳ್ಳದೆ ಉಳಿಯುವನೆಂದೂ ಊಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವಿದೆ.'

ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವದೊಳಗಿನ ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ನೋಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಜೀವನ ಕೆಳಗೆ ಮೇಲಾಗತೊಡಗಿತು. ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳ ಇಂತಹಕೂಗಾಟಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ಮಾಡದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವರು ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲೆಯೂ ಸಂತಾಪಗೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಹೆಸರಿನಿಂದಾದ ಬೊಬ್ಬಾಟವು ಹೇಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾದೀತೆಂದು ಅವರು ವಿಚಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕ ಒದ್ದುದ್ದೀನಖಾನನು ಚಂಪಾವತಿಯ ಮನೆಯಿಂದ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಿ ಒಬ್ಬ ವಸ್ತುಗಳು ಒಳ್ಳೇ ಮಹತ್ವದವಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವುಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳದಂತೆ ಯತ್ನಿಸುವದು ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ವಾಗಿತ್ತು. ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮೇಲೆ ಕ್ಷೋಭೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು.

ಅಂತಹನ ಪುನಃನು ಯಾವ ವಿಧದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಬಹು ಪರಿಯಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿದರು. ಅವರು ಏನನ್ನೋ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಜಾಮತ ವೃತ್ತ ಪತ್ರವನ್ನೊಡೆದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸತೊಡಗಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಅಗ್ರಲೇಖವು ಆ ಕೊಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಅವರು ಅದನ್ನು ಓದಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

‘ನಿಜವಾದ ಕೊಲೆಗಾರನು ಯಾವನು?’

ಶ್ರೀಮತಿ ಸೌ. ರಾಧಾದೇವಿ ರತ್ನಪುರ ಇವರ ಮೇಲಿನ ಅತ್ಯಾಚಾರದ ವಿಷಯವು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಡತೊಡಗಿದೆ. ಕೊಲೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಕೆಲವು ಜನರು ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರು. ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಅವರು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಲೇಖನದ್ವಾರಾ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುವೆವು.

ಸೌ. ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಪ್ರೇಮಪಾತ್ರರಿರುವರೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ನಿಜವೇ ಹೇಗೆ?

ರಾಧಾದೇವಿಯವರಿ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಆನೇಕ ದೂರುಗಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಅವುಗಳ ಉಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಿರುವದೆಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯವೆ?

ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಪತಿಯು ಶಿಕ್ಷಕನಿರುವನು. ಅವನ ಶಿಕ್ಷಣವು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆಗಿದೆ? ಶಿಕ್ಷಕ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಣವಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ದೊರೆತಿರುವದೇ ಹೇಗೆ? ಅವನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕನನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಆ ಶಾಲೆಯೊಳಗಿನ ಶಿಕ್ಷಕರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಓದು-ಬರಹದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂಬ ಮಾತು ನಿಜವೇ ಹೇಗೆ?

ಕೊಲೆ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ಸಂಶಯದಿಂದ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಮಾದೇವಿ ಇವರ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ರಾಧಾದೇವಿ-ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವ್ಯಕ್ತಿದ್ವೇಷವಿರುವದೆಂಬ ವಿಷಯವು ತಿಳಿದಿದೆ. ಈ ಸಂಗತಿಯು ನಿಜವೆ?

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಉತ್ತರವನ್ನು ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕೊಡಬೇಕು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುವೆವು. ನಮಗೆ ಸಬಲ ಕಾರಣಗಳು ದೊರೆತಿರುವದರಿಂದಲೇ ಅವರನ್ನು ಈ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿರುವೆವು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಹೇವಲವ್ಯಭಿಚಾರದ ಶಾಲೆಯಾಗಿರುವದು. ಪರಮಪವಿತ್ರವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು

ಅಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ನಂದನವನವನ್ನು ನರಕಲೋಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಬಗ್ಗೆ-ಯಾರಾದರೂ ದೋಷಿಗಳಿದ್ದರೆ ಆ ದೋಷಿಗಳು ಕೃಷ್ಣರಾಯ-ರಾಧಾ ದೇವಿಯವರೇ ಎಂದು ನಿರ್ಬಾಧವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ರಾಧಾ ದೇವಿಯವರ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಬಗ್ಗೆ ನಾವು ಅತ್ಯಾಚಾರಿಯ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವೆವು; ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಚಾರಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯಾಚಾರದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೇ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವಿರುವದು. ಅಸೀತಿಯ ಶೃಂಗಾರ ಲಾಲಸೆಯಿಂದ ಅಥವಾ ಸಂಪತ್ತಿನ ಆಶೆಯಿಂದ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯಭಾಗವಾಗ ಬಹುದು. ತಮ್ಮ ಹೆಂಡಿರ ಮೇಲೆಯೂ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆಯೂ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದು, ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರು ರಾಧಾದೇವಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಾಗಿದ್ದರೆ, ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಆ ಅತ್ಯಾಚಾರದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶಾಸನವಾದರೆ ಕಾರ್ಯಭಾಗವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕರಣದ ಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಸರಕಾರವು ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ನ್ಯಾಯ ಕಮಿಟಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದರೆ ಸಂಸ್ಥಾನದ ನಿಜವಾದ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗುವದು.

ಈ ಲೇಖನವನ್ನೊದಿದ ಬಳಿಕಂತು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ದಿಜ್ಮಾಧರಾದರು ಎಷ್ಟು ಗುಪ್ತ ವ್ಯವಹಾರವಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಅದು ಜನರ ಕಾಕದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳದೆ ಇರ ಲಿಲ್ಲನೆಂಬದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ಅವರು ಮುಂಗಾಣದಾಗಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಮೈ ತುಂಬ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂಬದನ್ನು ಜನರು ಕಲಿಸಿದಂತಾಯಿ ತೆಂದು ಅವರು ಸವಾಧಾನ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರು; ಆದರೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಆಗ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಶಾಂತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದಕ್ಕೆ ಬೇರೊಂದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾರಣವಿತ್ತು. ಆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಪುತ್ರಸಂತಾನವಾದದ್ದೇ ಕಾರಣವು. ಅವ ಳಿಗೆ ಸಂತಾನವಾಗಬಾರದೆಂದೂ, ಒಂದು ವೇಳೆ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದರೆ ಗರ್ಭನಾಶ ವಾಗಬೇಕೆಂದೂ, ಗರ್ಭನಾಶವಾಗದಿದ್ದರೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ ಶಿಶುವು ಮರಣ ಹೊಂದಬೇಕೆಂದೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮಾನಸವಿತ್ತು. ಕಡೆಗೆ ಯಾವ ಔಷ ಫಕ್ಕೂ ಅಣೆಯದೆ ಶಿಶುವು ಅವತರಿಸಿಯೇ ಬಿಟ್ಟಿತು! ಆ ಶಿಶುವು ಕೃಷ್ಣರಾಯ ರನ್ನು ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ, ಅವರ ಕೆಲವು ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಅದು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಆರು ಬೆರಳುಗಳಿದ್ದವು. ಎಡಪಾದದ ಮೇಲೆ ಮತ್ಸ್ಯಾಕೃತಿಯ ಕಲೆಯಿತ್ತು. ಅದರಂತೆ ರಾಧಾದೇವಿ ಯ ಕುಮಾರನ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಆರು ಬೆರಳುಗಳಿದ್ದು, ಎಡಪಾದದ ಮೇಲೆ ಮತ್ಸ್ಯವಿತ್ತು. ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಈ ಶಿಶುವು ಕೃಷ್ಣರಾಯರದೇ ಎಂದು

ಸ್ಯೂಲ

ಇದೇ ಕಾಣುವಂತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಗೋತ್ರದ ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಕುಮಾರನು ಜನಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಅಷ್ಟೇಕೆ ದುಃಖವಾಗಬೇಕು? ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಎಷ್ಟೋ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಸಂತಾನ ಲಾಭ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ಅವರಿಗೆ ಹರ್ಷ-ವಿಷಾದಗಳೆನಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕುಮಾರನೇನೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಔರಸ ಸಂತತಿಯವನೆಂದು ಬಾಧ್ಯತೆ ಸಾಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವನೆಂಬಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಚಿಕ್ಕಗಂಟು ಅಹುಡುಗನಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಮೂಡಿದ್ದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಸರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ದೇವಕೀ ನಂದನನು ಕಂಸನನ್ನು ಕೊಂದಂತೆ. ರುಗ್ಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ರಾಧಾನಂದನನು ಕೃಷ್ಣವಧಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀಭೂತನಾದಾನೆಂಬ ಭಯವು ಅವರಿಗಿರದಿದ್ದರೂ, ಕುಜೋದ್ಯ ಜನರು ಕುಜೋಷ್ಟಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಯಿತೆಂದೇ ಅವರು ಅಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಿದ್ದರು.

ರಾಧಾದೇವಿಯ ವಗನ ಕಾಲಗುಣವು ಎಂತಹದಿತ್ತೋ ತಿಳಿಯದು! ಅವನು ಜನ್ಮಿಸುವಾಗ ತಾಯಿಯನ್ನು ವಿಪತ್ತಿಗೀಡು ಮಾಡಿಯೇ ಜನಿಸಿದ್ದನು. ಎಷ್ಟೋ ಜನರನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದನು. ತಂದೆಯಾದ ಅಡವೀರಾಯನಂತು ಒಂದೇಸವನೆ ತಳಮಳಿಸತೊಡಗಿದ್ದನು. ಪರಕೀಯ ರೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂತಹ ಜನರ ಹೃದಯಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಅಲುಕಿಸಹತ್ತಿದ್ದನು. ಮಗುವು ಜೀವಂತವಾಗಿ ಜನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಪುತ್ರದುಃಖಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಲವಾದ ದುಃಖವಾಗಿತ್ತು. ಸತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಕೆಟ್ಟದ್ದೇನಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದ. ಅವಳ ಚಡಪಡಿಸತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಜೀವದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ತನ್ನ ಮಗನು ಸುಖರೂಪವಾಗುಳಿದನೆಂದು ಅವಳು ದೇವರನ್ನು ಅನನ್ಯಭಾವದಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ತನಗೊದಗಿದ ಮಾತೃಪದದಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಮರಣಸದೃಶವಾದ ವ್ಯಥೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಂಗತಿಯು ಮಾತೃಹೃದಯಕ್ಕೆ ಶೋಭಿಸುವಂತಹದಲ್ಲವೇನೋ ನಿಜವು; ಆದರೆ ಅಂತಸ್ಕ ಕಾರಣವು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು? ಅವನು ಅವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು! ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕರಿಗಾಲ ಮಗನ ತಂದೆಯುನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಅಡವೀರಾಯನಿಗಂತೂ ಪುತ್ರಜನನದಿಂದ ಅಡವಿಯನ್ನು ಸೇರಲೋ, ಹೊಳೆ-ಕೆರೆಗಳ ಪಾಲಾಗಲೋ ಎಂಬಂತಾಗಿತ್ತು!

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಜನಾಸವಾದದ ಕಡೆಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡುವಂತಹರಿರದಿದ್ದರೂ, ಸರಕಾರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರು ಕೆಡಬಾರದೆಂದು ಜಾಗೃತೆ

ಮಿಸೈಸಾ

ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂಪಾವತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದೋರತ ಒಡವೆಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲೆ ರಾಡಿಕನಿಗಳು ಸಿಡಿಯುವವೆಂದು ಅವರು ಅಂಜಿದ್ದರು. ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನ ಹಾಗೂ ಅವನ ಮುಖಾಂತರ ಪೋಲೀಸ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹವಣಿಸುವದೇ ಅವರಿಗೆ ಅದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವೆನಿಸಿತ್ತು. ಅವರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಚಲ್ಲಿ, ಮೊಟರಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರು.

ಶಾಲೆಯ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ವ್ಯವಸಾಯದವನ ಮನೆಗೆ ಶಾಲೆಯ ಸಾಹೇಬರ ಆಗಮನದ ಉದ್ದೇಶವು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನಿಗೆ ಬಹಳ ವೇಳೆ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು—'ರಾನಸಾಹೇಬರೆ, ಇವೇನು? ಬಡವರ ಮನೆಗೆ ಭಾಗ್ಯದೇವತೆಯ ಆಗಮನವಾದಂತಾಯಿತು!' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

'ಕೊತವಾಲ ಸಾಹೇಬರೆ!' ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನಿಸ್ಪೃಹತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ—'ನಾವೂ ನೀವೂ ಒಂದೇ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ನೌಕರರಿರುವೆವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾರ ಭಾಗ್ಯದ ಹೆಚ್ಚಳವೇನು; ಯಾರ ಭಾಗ್ಯದ ಕನಿಷ್ಠತೆಯೇನು? ನಾವೂ ನೀವೂ ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ವಂಧರು. ಕೆಲಸವೊದಗಿದಾಗ ಒಬ್ಬರ ಮನೆಗೆ ಒಬ್ಬರು ಬರಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು'

'ಛೇ! ನಾವೂ ನೀವೂ ಸಮಾನಸ್ವಂಧರು ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ಪರಮ ಪವಿತ್ರವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ನಿಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ನಮಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂದಿತ್ತು! ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚುವಂತಹುದಾಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಪುಣ್ಯಮಯವಾದದ್ದು; ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಪಾಪಪೂರಿತವಾದದ್ದು' ಎಂದು ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನು ಬೇಕೆಂದೇ ಚಿಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದನು.

'ಆ ಮಾತಿರಲಿ. ಕೊತವಾಲ ಸಾಹೇಬರೆ, ನಾನು ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಿರುವೆನು.'

'ದೇನು?' ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ಕೊತವಾಲನು ಕೇಳಿದನು.

'ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಉದ್ಯುಕ್ತ ನೌಕರರ ಶಾಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ತ್ರೀ ಪರೀಕ್ಷಕರಲ್ಲದರಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಭಗಿನಿಯವರಾದ ಸೋಫಿಯಾ ಬೇಗಮನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿರುವೆನು. ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನೀವು ಸಿದ್ಧರಾದರೆ, ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವರು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಹೇಳಿರಿ. ನಾನು

ಅವರ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇಂದೇ ಆಜ್ಞಾ ಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸುವೆನು.

ಸಾಹೇಬರ ವರದ ವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಬದ್ರುದ್ದೀನ ಸಾಹೇಬನಿಗೆ ಅತ್ಯಾನಂದವಾಯಿತು. ಒಂದೇ ಒಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವನ ಹಿಂದಿನ ಸಿಟ್ಟು ಮರೆತು ಹೋಯಿತು. ಸಾಹೇಬರ ಮೂರ್ತಿಯು ಎಷ್ಟು ಕಲಂಕಿತವಾಗಿ ಈ ಮೊದಲು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತೋ, ಅದು ಈಗ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಮುತ್ತಿನಂತೆ ಕಾಣಹತ್ತಿತು. ಆಗ ಅವನು ಹರ್ಷಾವೇಶದಿಂದ-‘ಸಾಹೇಬರೇ, ನಿಮ್ಮ ಘನವಂತಿಕೆಗೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲ; ಎಣೆಯಿಲ್ಲ. ನೀವು ಬಹು ಅಭಿಮಾನಿಗಳು. ಹಿಂದೆ ನಿಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನೌಕರಿ ಮಾಡಿದವಳೆಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ನೀವು ನಮ್ಮ ಸೋಫಿಯಳನ್ನೇ ಪರೀಕ್ಷಕಳನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುವ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿರುವಿರಿ. ಸ್ತುತ್ಯವು, ನಿಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವು ಪರಮ ಸ್ತುತ್ಯವು. ಕ್ಷುದ್ರ ಜನರು ನಿರರ್ಥಕವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹರಲೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಸಹಜ ಸಿದ್ಧವಾಗ ಸ್ತ್ರೀದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವನ್ನೂ, ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನೆಗಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಅವರೇನು ಬಲ್ಲರು? ಇನ್ನೊಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಿಮಗೆ ಹೇಳುವದೇನಂದರೆ, ನಮ್ಮ ಸೋಫಿಯಳು ಕುಲಯುವತಿಯಿರುವಳು. ಕುಲಕಾಮಿನಿಯರ ಶೀಲಕ್ಕೆ ಭಂಗವುಂಟಾಗದಂತೆ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದರೆ, ನಾನು ಅವಳನ್ನು ನೌಕರಿಗೆ ಹಚ್ಚುವೆನು. ಉಳಿದ ದೇವಿಗಳ ಉಸಾಬರಿಯು ನನಗೆ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸೋಫಿಯಳ ಶೀಲಕ್ಕೂ ಗೌರವಕ್ಕೂ ಬಾಧೆ ಬರದಿದ್ದರಾಯಿತು.’

‘ನೀವು ಚಿಂತೆ ಬಿಡಿರಿ. ನಾನಿದ್ದೇನೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತಹ ಎದೆಯೂ ಅಧಿಕಾರವೂ ಯಾವನಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನೀವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಬಾರದು ಎಂಥ ಎಂಥವರೋ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಜಾರುವದುಂಟು. ಒಮ್ಮೆ ಘಟಿಸಿದ ದುಷ್ಟತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎಂಥವನಿಂದಲೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅಂಥ ಕೃತ್ಯಗಳು ಘಟಿಸಲಾರವು.’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕೊತವಾಲನ ಸಾಶಂಕಿತ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದರು.

ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಕುರಿತು-
‘ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಸಂಬಂಧವಿರುವಂತೆ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳು ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗಿವೆ.’

‘ಕೊತವಾಲ ಸಾಹೇಬರೆ, ಆ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ನಾನೇ ಕೊಲೆಗಡಕನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?’

‘ಛೇ! ಹಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ನಿರ್ಮಲ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಕಲಂಕ ಹತ್ತುವದಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ.’

‘ಜನವೋ-ದನವೋ! ಒಬ್ಬರು ಬೊಗಳುತ್ತಾರೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಬೊಗಳುತ್ತಾರೆ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತರು ಬೊಗಳುವ ನಾಯಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನಾನು ಅವರ ಕೂಗಿಗೆ ಬೆದರುವದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದಿರುವುದು ನೆಟ್ಟಗೆ. ನೀವು ಜಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಣಗಿದ ಹುಲ್ಲಿನೊಡನೆ ಹಸಿ ಹುಲ್ಲಿಗೂ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುವಂತಹ ಕೃತ್ಯ ಮಾಡಿರುವಿರಿ. ನಾವೂ ನೀವೂ ಸರಕಾರೀ ನೌಕರರು. ಒಬ್ಬರ ಅಭಿಮಾನವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಇರದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ? ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಏನೂ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗದಿದ್ದರೂ, ಕೊಲೆಯಂತಹ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹೆಸರು ಮುಂದೆ ಬರುವುದು ಒಳತಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನ ಗ್ರಹಿಕೆ. ಜನಾಪವಾದಕ್ಕೆ ನಾನು ಬಹಳೇ ಅಂಜುವೆನು. ನನ್ನ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಜನರು ವಿಜಯನಗರ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪಾಗಿರುವದಿಲ್ಲ.’

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವಶೀಲಿಗಾಗಿಯೇ ಬಂದಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ಬದ್ರುದ್ದೀನ ಖಾನನು ಮೊದಲೇ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿದ್ದನು. ಅವರಿಗೆ ಕೈಯಿಂದಾದಷ್ಟು ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ತನ್ನ ತಂಗಿಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಸ್ಥಿರವಾಗುವದೆಂದು ಅವನು ಬಗೆದನು. ಆಗ ಅವನು—“ರಾವಸಾಹೇಬರೇ, ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಮರ್ಯಾದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ, ನನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ನೀವು ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ, ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರು ಬೈಲಿಗೆ ಬೀಳುವದಿಲ್ಲ.”

“ಏನು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವಿರಿ?”

‘ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನನ್ನೊಬ್ಬನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸ ನೀಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕರಣವು ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರ ಕೈಸೇರಿರುವದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ನಾನೂ ಆದಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವೆನು. ನೀವು ಒಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಂತಾಗುವರು. ಆ ಕೆಲಸವು ನಿಮಗೇನೂ ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ. ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಸಾಹೇಬರು ಸ್ತ್ರೀಣರಿರುವದರಿಂದ, ಬಳಿಗಳ ಸಪ್ತಳಕ್ಕೆ ಮನಸೋಲುವರು. ನಿಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಎಷ್ಟೋ ರೂಪವತಿಯರನ್ನು ತುಂಬಿರುವಿರಿ. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಲಲನಾಮಣಿಯನ್ನು ಸಾಹೇಬರ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ತೀರಿತು. ನಿಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಆಗಿಯೇ ತೀರುವದು!’

‘ಇದೇನೂ ದೊಡ್ಡ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ನನ್ನ ಬಲಗೈಯಂತಿದ್ದ ರಾಧಾ ದೇವಿಯು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗುಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಒಬ್ಬಳನ್ನೇ ಏಕೆ, ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸರವನ್ನೇ ಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮ ಸಾಹೇಬರ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದೆನು; ಆದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರ ಸಲುವಾಗಿ ನನಗೆ ಯೋಚನೆಯಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗ ಬೀಳಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ದೇಹವಿಕ್ರಯದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಎಷ್ಟೋ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ನಾನು ಎಂದೋ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್‌ರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಟ್ಟಿರುವನು. ಕುಲಕಾಮಿನಿಯರೆಂದು ಮೊದಮೊದಲು ಜಂಭ ಬಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಯುವತಿಯರಾದರೂ ಈಗ ನನ್ನ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಾಗಿರುವರು. ವಿಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನಾನು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವೆನು. ನೀವು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನದಿಂದ ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿರಿ.’

‘ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರಿ. ಎಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವದೋ, ಅಷ್ಟು ಮಾಡಿಯೇ ತೀರುವೆನು,’ ಎಂದು ಬದ್ಧ ದ್ವೀನಖಾನನು ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನುಡಿದನು.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕೊತವಾಲನ ಆಪ್ತನಿ ಹೊಂದಿ ತಮ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಮಲಗಿದರು.

ಬಡತನದ ಬಾಳು.

66

‘ಓಪ್ಪಾ!’

‘ಯಾಕೆ ಮಗೂ?’

‘ನನ್ನನ್ನು ಇಂತಹ ಕೆಟ್ಟ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಯಾಕೆ ತೂಡಗಿಸಿದಿರಿ?’

‘ಕೆಟ್ಟಉದ್ಯೋಗವಲ್ಲ ಮಗೂ! ಒಳ್ಳೇ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿರುವೆನು.’

‘ಒಳ್ಳೇ ಉದ್ಯೋಗವೆಂದು ಯಾರು ಅನ್ನುವರು?’

‘ಜಗತ್ತೇ ಅನ್ನುವದು.’

‘ನಾನು ಯಾರ ಬಾಯಿಂದಲೂ ಕೇಳಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಕೆಟ್ಟ ಉದ್ಯೋಗವೆಂದೇ ಅನ್ನುತ್ತಿರುವರು. ಒಳ್ಳೇ ಉದ್ಯೋಗವೆಂದು ನೀವೊಬ್ಬರು ಮಾತ್ರ ಅಂದಿರಿ.’

‘ಪರಮ ಪವಿತ್ರವಾದ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಕೆಟ್ಟ ಉದ್ಯೋಗವೆಂದು ಅನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರ ನಾಲಿಗೆ ಎದ್ದೀತಮ್ಮಾ?’

‘ಒಳ್ಳೇ ಉದ್ಯೋಗವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಾಗಲಿಲ್ಲದೇಕೆ?’

‘ನನ್ನ ದುರ್ಬೀವಾ! ಮತ್ತೀನು?’

ದಿವಾಕರರಾಯನು ಕ್ಷೀಣ ಕಂಠದಿಂದ ನುಡಿದನು. ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಅಶ್ರುಪೂರ್ಣವಾದವು. ತಂದೆಯ ಕ್ಷೀಣ ಕಾಯವು ಕ್ಲೇಶಪೂರ್ಣವಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಉಷೆಯು ವ್ಯಾಕುಲಗೊಂಡಳು. ಆಗ ಅವಳು ತಂದೆಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ:—‘ಅಪ್ಪಾ, ವ್ಯಥೆಗೊಳ್ಳಬೇಡಿರಿ. ನೀವನ್ನು ತಿಳುವಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವು ಪವಿತ್ರವಾದದ್ದಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ನಾನು ಅರಿಯದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಆ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಹೆಸರಿಡುವೆನೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಡಿರಿ; ಹಾಗೂ ಆ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲಿಚ್ಛಿಸಿರುವೆನೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಡಿರಿ. ಸದ್ಯದ ನಮ್ಮ ಹೀನ-ದೀನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗೆ ಬಂದ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರೆ, ನಾವು ಬಾಳುವದು ಕಠಿಣವಿದೆ; ಬೇನೆಯವರಾದ ನೀವು ಔಷಧ-ಪಥ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣದೆ ಒಳಲಿ ಸಾಯುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗುವದು. ಇವೆಲ್ಲ ಭಾವೀ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ನಾನು ನೌಕರಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆನು. ನೀವು ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರಿ. ನಾನು ವ್ಯವಸಾಯತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಆತ್ಮಘಾತ-ಪಿತೃಘಾತ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಎಂದೂ ಹೆವಣಿಸಲಾರೆನು.’

‘ಓ! ನನ್ನ ಮಗೂ!’ ಎಂದು ದಿವಾಕರರಾಯನು ಬೇನೆಯ ವ್ಯಥೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಆನಂದಬಟ್ಟು ನುಡಿದನು.

ಸದ್ಗುಣಿಯೂ, ಸುಶಿಕ್ಷಿತಳೂ, ಸುವಿಚಾರಿಯೂ ಆದ ಮಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವು ಕಟ್ಟಡ್ಡೆಂದು ಮಾತು ಹೊರಡಲಿಕ್ಕೆ ಏನಾದರೊಂದು ಕಾರಣವು ಘಟಿಸಿರಬಹುದೇನೆಂದು ದಿವಾಕರರಾಯನು ಸಾಶಂಕ ಮನಸ್ಸುನಾದನು. ಅವನು ಹಾಗೆ ಶಂಕಿತ ಮನಸ್ಸುನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೂ ಇದ್ದವು; ಯಾಕಂದರೆ, ಅವನು ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಯಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯ ಛಾಯಾಚಿತ್ರವು ಅವನ ಕಣ್ಣು ದುರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಅವನು ಮಗಳ ಮಾತಿನ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಅವನು ಮಗಳನ್ನು ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆದು, ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೈಯಾಡಿಸುತ್ತ:—‘ಉಷೆ, ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸಾಯವು ಕಟ್ಟಡ್ಡೆಂದು ನೀನು ಯಾಕೆ ಅಂದೆ?’

ಉಷೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆ ಯೋಚಿಸಿದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವೃತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಂದೆಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂಥು ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿತು; ಆದರೆ ಆ ಕುತ್ತಿತ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಅವಳ ನಾಲಿಗೆಯೇ ಏಳದಾಯಿತು. ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳು ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಹಾಗೂ ಅವರ

ಹಸ್ತಕರಾಗಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ವರ್ತನದ ಒಗ್ಗ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ— 'ಅಪ್ಪಾ, ಸಾಹೇಬರು ಉತ್ತರ ವಯಸ್ಕರಿದ್ದ ಕುತ್ತಿತ ಅಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಖೇದಾಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವದು ನಿಜವಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ, ಅವರು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಪೂರಾ ಅಪಾತ್ರರಿರುವರು. ಅವರ ಶಿಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಿದ ವನಿತೆ-ಕುಸುಮಾವತಿಯರಂತೂ 'ನಾ-ನಾ' ಅನ್ನುವ ವಾರಾಂಗನೆಯರನ್ನು ತಲೆಬಾಗಿರುವಂತಹವರಿರುವರು. ವನಿತೆಯಂತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾರವನಿತೆಯೇ ಆಗಿರುವಳು. ಕುಸುಮಾವತಿಯ ಒನಪು-ಒಯ್ಯಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಅವಳೊಬ್ಬ ಕಲಾವತಿಯಂತೆ ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವಳು. ಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ವಿಲಾಸವೃತ್ತಿಗನುರೋಧವಾಗಿ ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿರುವರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯತ್ವ ವಹಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದರೆ, ಎಂತಹ ಕುಲವಧುಗಳ ಪಾವಿತ್ರ-ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಗಳಾದರೂ ವಿಧ್ವಂಸವಾಗುವವೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರತ್ಯವಾಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯೆವರೆ, ಸಂತತಿಯನ್ನು ಭಾವಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ, ಉತ್ತಮ ನಾಗರಿಕರನ್ನಾಗಿಯೂ, ಆದರ್ಶ ಗೃಹಿಣಿಯರನ್ನಾಗಿಯೂ, ಅದ್ವಿತೀಯ ಮಾತೃಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯಾಲಯವು. ಇಂತಹ ಪವಿತ್ರವೂ ಮಹತ್ವವೂ ಆದ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಥೆಂಥಜನರು ವ್ರವೇಶ ಮಾಡಿರುವರು ನೋಡಿರಿ! ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಪರಾಕ್ರಮದ ಪ್ರಭಾವವಿದು! ಅವರು ಅನೀತಿಯಬೀಡಾಗಿರುವದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುಲಟಾ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು-ವ್ಯಭಿಚಾರ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವರೆಂದು ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿಗಂತೂ ಭಾಸವಾಗುವದು. ಅಂತೆಯೇ ನಾನು ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಬಗ್ಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುತ್ತಿರುವೆನು.'

'ಮಗೂ, ನೀನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವಿಯಾ? ನಿನಗೆಷ್ಟು ತಿಳಿದಿರುವದೋ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರೂ, ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳೂ ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಅವರಿಂದ ನನಗೆ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲ; ಯಾಕಂದರೆ, ನೀನು ಸದ್ಗುಣಮಂಡಿತಳಿರುವೆ; ಕುಲವಧುವಿರುವೆ; ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಮೊಮ್ಮಗಳಂತೆ ಶೋಭಿಸುವೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ನೀನು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಹೊಂದುವ ಕಾರಣವೇನು? ಜನರ ದುಷ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿಯೂ ನೋಡದಂತಿದ್ದರೆ ಅದರ ದುಃಖವು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಾಧಿಸಲಾರದು.'

'ಅಪ್ಪಾ, ತಿಳಕೊಂಡಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಲ್ಲ. ಸಾಹೇಬರು ದುರ್ಗುಣ

ಗಳ ಕಡೆಯಾಗುವರೆಂದು ನನಗೆ ಇಂದೇ ತಿಳಿಯಿತು.”

‘ಹಾ! ಸಾಹೇಬರು ಶಾಲೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೇನು?’

‘ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರು ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಶಾಲೆಗೆ ಬಂದು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸದೆ, ನನ್ನ ಮುಖ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮನಸ್ವೀಯಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಾಗಲೊಲ್ಲದು ಅವರ ನಿಚ್ಚಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿಸಂತಾಪವು ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ದುಡಿಯಲೇ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ದುಡಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ಇಂತಹ ಅತ್ಯಾಚಾರ-ಅಪಮಾನಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಸಾಹೇಬರು ವಿದ್ಯಾಮಂದಿರವನ್ನು ವಿಲಾಸಮಂದಿರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವರು. ವಸಿತಾ-ಕುಸುಮಾವತಿಯರೇ ಮಂದಿರದ ವಿಲಾಸದೇವತೆಗಳು. ಸಾಹೇಬರು ನನಗೆ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಕೆಲಸ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರ ಹಾಗೂ ನಿಮಗೆ ಪೂರ್ಣ ವೇತನದ ರಜೆಯನ್ನು ಕೊಡುವೆವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರ ರಹಸ್ಯವೆಂದರೆ, ಅವರು ನನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯಬ್ಬರಾದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ನಾನು ಅವರ ಮಗಳಾಗಿಯೂ ಮೊಮ್ಮಗಗಳಾಗಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತಿರಬಹುದು. ಈ ವಿಚಾರವು ಪಾಪಪೂರಿತ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರಬೇಕು?’

ಉಷೆಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ದಿನಾಕರರಾಯನ ಮನಸ್ಸು ಶೋಕಾಕುಲವಾಯಿತು. ನೀಚವೃತ್ತಿಯ ಸಾಹೇಬರು ತನ್ನ ಮಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಪಾಪದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟಿರುವರೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿದನು. ಆಗ ಅವನು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟು—‘ಉಷೆ, ನೀನು ನಾಳಿನಿಂದ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಬೇಡ.’

‘ಆಪ್ತಾ, ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗದಿರುವದು ಒಳಿತೆಂಬದೇನೋ ನಿಜವು. ಹೋಗದೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಮುಂದೆ ಗತಿಯೇನು? ನಾನು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಿಮಗೆ ಪೂರ್ಣ ವೇತನದ ರಜೆಯಾಗಲಿ ಬೇನೆಯ ರಜೆಯಾಗಲಿ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ; ಹಾಗಾದರೆ ನಮ್ಮ ಪರಿಣಾಮವೇನಾಗುವದು ನೋಡಿರಿ! ಅವರ ಪಾಪವು ಅವರ ಸುತ್ತು. ಸಾಹೇಬರು ನನ್ನನ್ನು ಪಾಪದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಪಾಪ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಇರಿಸಿದರೆ, ನನ್ನ ಶಿಲಕೈ ಭಂಗಬರುವಂತೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಪ್ರಸಂಗವೇ ಘಟಿಸುವದೆಂಬಂತೆ ತೋರಿದರೆ, ಆಗಿಂದಾಗ ವಿದ್ಯಾಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಶರಣು ಹೊಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವಹಾಗಲ್ಲ.’

‘ಉಷೆ, ಸದ್ಯದ ಕಠಿಣಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಏನೂ ತೋಚದಾಗಿದೆ. ನಿನಗೆ ನಾನು ಒಂದು ಗುಟ್ಟಿನ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವೆನು. ಎಂತಹ ಪ್ರಸಂಗ

ಒದಗದರೂ ಶೀಲಭ್ರಷ್ಟಳಾಗಬೇಡ. ನನ್ನ ನೌಕರಿಯು ಹೋಗಲಿ, ನಿನ್ನ ನೌಕರಿಯೂ ಹೋಗಲಿ, ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಬಳಲಿ ಸಾಯಬೇಕಾದಂತಹ ಅನಸ್ಥೆಯೊಡಗಿದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ದಿವಾಕರರಾಯನ ಮಗಳು ಶೀಲಭ್ರಷ್ಟಳೆಂದು ಯಾರೂ ಅನ್ನದಂತೆ ವರ್ತಿಸು. ಜಗತ್ತು ಮುಳ್ಳುಹಾಸಿಗೆಯಂತಿರುವದು. ಸದ್ಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪಾವಿತ್ರೈವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವದಂತೂ ಅಘೋರ ತಪಾಚರಣೆಯಂತಿರುವದು. ನೌಕರಿಯು ಹೋದರೆ ಕೂಲಿ ಮಾಡಿ ಅಥವಾ ಅಡಿಗೆ-ನೀರುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆಯಬಹುದು. ನಾನು ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಹೊಂದಿದಮೇಲೆ ನಿನ್ನನ್ನು ದುಡಿಯ ಹಚ್ಚುವದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಸದ್ಯದ ವಿಪನ್ನ ಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಗೂ, ನಿನ್ನ ಕೈಯಿಂದಲೇ ನಾನು ಉಣ್ಣಬೇಕಾಗಿದೆ; ನಿನ್ನ ಕಾಲಿನಿಂದಲೇ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ; ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದಲೇ ನೋಡಬೇಕಾಗಿದೆ! ದೇವರು ದೀನ-ದರಿದ್ರರಾದ ನಮ್ಮಂಥವರ ಮೇಲೆಯೇ ವಿಪತ್ತಿನ ಪರ್ಪತವನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಿರುವನು. ಹೆಂಡತಿಯು ಹೋದಳು; ಇಬ್ಬರು ಗಂಡ:ಮಕ್ಕಳು ಹೋದರು. ಅದೇಪಿಡುಗಿನಲ್ಲಿ ನಾನೂ ನೀನೂ ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಇಂದಿನ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನುಭವಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವಿದ್ದಿಲ್ಲ!

ದಿವಾಕರರಾಯನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಜಲಧಾರೆಗಳು ಹರಿಯತೊಡಗಿದವು. ಉಷೆಯಂತು ಸಣ್ಣಕುಡುಗರುತೆ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳತೊಡಗಿದಳು. ನಿರಾಧಾರಗಳಾದ ಆ ವೃಥಿತಾಂತಃಕರಣಿಗಳನ್ನು ಯಾರು ಸಾಂತ್ವನಪಡಿಸಬೇಕು? ದುಃಖಾವೇಗವು ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ಕಡಿವೆಯಾಗುವದು ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವು. ಅದರಂತೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆಯ ಮೇಲೆ ಇಬ್ಬರ ಹೃದಯಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಾಂತವಾದವು. ಆ ಮೇಲೆ ಉಷೆಯು ತಂದೆಯನ್ನು ಕುರಿತು: - 'ಆಪ್ತಾ, ಆಗಿಹೋದ ಸಂಗತಿಗಳಿಗಾಗಿ ದುಃಖಿಸಿದರೆ ಆಗುವದೇನು? ಹಿಂದಿನದಿಲ್ಲವೂ ಮುಳ್ಳು: ಈಗಿನದೇ ನಿಜ'

'ಉಷೆ, ಈಗಾದರೂ ನಮಗೆ ಯಾವ ಸೌಖ್ಯವಿರುವದೆಂದು ಅನಂದ ಪಡಬೇಕು? ನಾನಂತು ಪ್ರಬಲವಾದ ಬೇನೆಯಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದೆನು. ಇದರಿಂದ ಉಳಿಯುವೆನೋ, ಉರುಳುವೆನೋ ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಈಗಲೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತರಲಾರೆನು. ನನಗೆ ಕಾನೂನಿನಂತೆ ನಿಯಮಿತ ಅವಧಿಯ ವೇತನದ ರಜೆಯಾಗಲಿ, ಬೇನೆಯ ರಜೆಯಾಗಲಿ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ ಸಾಹೇಬರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಅವರ ರಾಕ್ಷಸೀ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಪಾವಿತ್ರೈದ ಅಹುತಿಯೇ ಬೇಕಾಗಿರುವದೆಂದು ನನಗೆ ಈಗ ಮನಸ್ಸುಸಕಾಗಿ ಕಾಣಹತ್ತಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅವರು ಮಹಾನುಭಾವತೆ

ಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ನಿನ್ನನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿರುವರು ಮುಂದೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬದೇ ನನಗೆ ಹೊಳೆಯದಾಗಿದೆ. ತಕ್ಕ ಡಿಯ ಒಂದು ಪರಡಿಯಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಪಾವಿತ್ರೈವಿರುವನು; ಮತ್ತೊಂದು ಪರಡಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಎರಡೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿರ.ನವು. ಪಾವಿತ್ರೈವು ಉಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು; ಪಾವಿತ್ರೈವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಉಳಿಯುವವು. ಹಾಯ! ಹಾಯ! ಬಡತನದ ಬಾಳು ಯಾತಕ್ಕೂ ಬೇಡ. ಉಪೇ, ಶಿಕ್ಷಕ ವೃತ್ತಿಯವರ ಬಾಳು ಸುಡಬೇಕು. ಎಷ್ಟು ಒಡತನದ ಬಾಳೈ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೋದರೂ ಆಪತ್ತಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಣಾಲ್ಕು ಕಾಸು ಸಹ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಬಡತನದ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೆ, ಪ್ರೌಢಳಾಗಿದ್ದರೂ ನಿನ್ನ ವಿವಾಹ ಮಾಡ ವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿವಾಹದ ಮಾತು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ, ಬೇನೆ ಬಿದ್ದುಗ ನಾಲ್ಕುಡಿನ ಔಷಧ-ಪಥ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಹ ಅಭಾವವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಸುಖ-ಸಾಮಗ್ರಿಗು ಶಿಕ್ಷಕರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನನಗೆ ದ ಃಖವಿಲ್ಲ ಗಂಡ-ಹೆಂಡಿರ ಹಾಗು ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳ ಉಪಜೀವನವಾದರೂ ನಡೆಯಬಾರದೆ! ನಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳಂತು ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ದುಡ್ಡು ಉಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗ ಬೇಕೆನ್ನುವವರು ಕಡಿಮೆ ಸಂಬಳವಾದರೂ ಆಗಲಿ, ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಾದರೂ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ದೊರೆಯುವವೆನ್ನಬೇಕೆ? ಅದೂ ಇಲ್ಲ. ವರಿಸ್ತರ ಬಾಲ ಬಡಿಯುವದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತರಿದ್ದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಎಷ್ಟಾದರೂ ಸುಖವಾಗುವದು. ನಮ್ಮಂತಹ ನಿರ್ಭಾಗ್ಯರಿಗೆ ಜವುಳಕೇದಗಹಳ್ಳಿಯ ಕೊಳಚಿ ನೀರೇ ಆಧಾರ; ಇಲ್ಲವೆ ಅಗ್ಗಂದ ಹೊನ್ನೀಹಳ್ಳಿಯ ಹಾಳು ಮಣ್ಣಿನದೇ ಆಸರೆ! ಅಂಥದರಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಗಾದರೂ ಕಾಲಕಳೆಯಬೇಕೆಂದರೆ, ಸಾಹೇಬರ ರಾಕ್ಷಸೀ ವಿಷಯಲಾಲೆಯು ಆ ಎಂದು ಬಾಯಿ ತೆರೆದು ಕುಳಿತಿರುವದು. ಅತ್ತ ಬಿದ್ದರೆ ಬಾವಿ, ಇತ್ತ ಬಿದ್ದರೆ ಕೆರೆ, ನಡುವೆ ನಿಂತರೆ ಉರಿ!

ದಃಖಾಂಶೀಕದಿಂದ ದಿನಾಕರರಾಯನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿದಂತಾಯಿತು. ಅವನು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದನು. ಬೇನೆಯಿಂದ ಕ್ಷೀಣಕಾಯನಾಗಿದ್ದ ಅವನಿಗೆ ಆ ದಃಖಾವೇಗವು ಸಹನವಾಗದೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ವೇಳೆ ಬವಳಿಯೂ ಬಂತು. ಆಗ ಉಪೇಯು, 'ಅಪ್ಪಾ!' ಎಂದು ಕೂಗಿದಳು. ಉತ್ತರ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಎದೆ ಹಿಡಿದು ನೋಡಿದಳು; ಹಾರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಅವಳ ಹಾರುತ್ತಿರುವ ಎದೆಯು ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಅವಳು ಕೆಲವು ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ

‘ಅಪ್ಪಾ!’ ಎಂದು ಕೂಗಿದಳು. ದಿನಾಕರರಾಯನು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು—‘ಯಾಕೆ ನುಗೂ!’ ಎಂದನು. ಉಷೆಯು ಆನಂದಬಟ್ಟೆಳು. ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಆಧಾರವೆಂದರೆ, ತಂದೆಯೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದನು. ಆ ಆಧಾರವು ತಪ್ಪಿ ಹೋದರೆ, ತಾನು ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಸಹ ಬಾಳಲಾರೆನೆಂದು ಅವಳ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿತ್ತು. ದುಡಿಯಲಿ, ದುಡಿಯದಿರಲಿ, ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಿರಲಿ, ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ನವೆಯುತ್ತಿರಲಿ ಅವಳಿಗೆ ತಂದೆಯೆಂದರೆ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಅಸರ. ತನ್ನ ಆಧಾರತಂತುವು ಹರಿಯಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಅವಳು ಮುಳ್ಳು ಹಾಸಿಗೆಯಂತಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನೌಕರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಳು. ತಂದೆಯ ಬೇನೆಯ ವಾಸಿಯಾಗುವವರೆಗೆ ಅವಳಿಗೆ ನೌಕರಿ ಮಾಡದಿರುವದು ಅಪರಿಹಾರ್ಯವಿತ್ತು.

ತಂದೆಯು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದ ಕೂಡಲೆ ಉಷೆಯು ಆನಂದದಿಂದ-ಅಪ್ಪಾ, ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕ್ಲೇಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿರಿ. ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಿತಿ ರೀತಿಗಳು ಇರತಕ್ಕಂತಿದ್ದರೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲಿಯುಗವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಲಿಕಾಲ ಮಹಿಮೆಯು ಆಗಾಧವಾದದ್ದು. ಸುಳ್ಳಿದ್ದದ್ದು ನಿಜ; ನಿಜವಿದ್ದದ್ದು ಸುಳ್ಳು. ಕೀಳುತನದ್ದು ಉಚ್ಚ, ಉಚ್ಚತನದ್ದು ಕೀಳು ಹೀಗಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಭಾವಿಪ್ರಜೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪವಿತ್ರವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯು. ಇಂತಹ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿರಬೇಕು, ಎಂತಹ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳಿರಬೇಕು, ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟಿಸಹ ನಡೆಯದಂತಹ ವೇತನ ಕೊಟ್ಟ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣಕಾರ್ಯವು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ನಡೆಯುವದೇ ಹೇಗೆ? ಮೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಚಾಲಕರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಓದು-ಬರೆಹ ಕಲಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನೆಂದೇ ಅವರಿಗೆ ತೋರುವನು. ಅಂತಹ ಜನರು ಹೇರಳವಾಗಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ವೇತನಕ್ಕೆ ದೊರೆಯತೊಡಗಿರುವದರಿಂದ ನಿಜವಾದ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಬೆಲೆಯೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ. ಸರಕಾರದ ಈ ಧೋರಣದಿಂದ ಎಂಥ ಎಂಥ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಸಖೇದಾಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವದು. ವಿಜಯನಗರದ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಮೈಗೆ ಮುಳ್ಳೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಪೇಟೆಯೊಳಗಿನ ಒಬ್ಬ ವಾರವನಿತೆಗಾದರೂ ಬೆಲೆಯುಂಟು; ಈ ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಅವಳಷ್ಟು ಸಹ ಬೆಲೆ

ಯಿಲ್ಲ. ಇಂತಹಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಥಾನದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನ ಸಮ್ಮಾನ, ಹೆಚ್ಚಿನ ವೇತನ! ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರಂತೂ ರಾಧಾದೇವಿಯೆಂದರೆ ಬಿದ್ದು ಜೀವಾ ಕಳೆಕೊಳ್ಳುವರು. ಆನಂದರಾಯ-ಗೋವಿಂದರಾಯರೆಂದರೆ, ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿ ಬಸವೀ-ಬಾಜಾರ್ ದಲ್ಲಿ ಅಂಡಲಿಯುವ ಜಾರರಾಯರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯವರು. ಇಂತಹ ಜನರಿಗೇ ಸುಖ ಸೌಕರ್ಯ. ಸದಾಚರಣಿಗಳಾದ ಶಿಕ್ಷಕರ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಕೇಳುವವರು ಈ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲೇ ಇಲ್ಲ: ಸುಖ-ದುಃಖಗಳನ್ನು ಕೇಳದಿದ್ದರಿಲ್ಲ; ಅವರ ಸದಾಚರಣೆಗೆ ಭಂಗಬರದಂತಿದ್ದರೆ ಅದೊಂದು ಸುಖ ವೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈಗ ಸುರೆಂದ್ರರಾಯ-ರದಾದೇವಿಯವರಂತಹ ಸದ್ಗುಣಿಗಳಾದ ದಂಪತಿಗಳು ಅನುಭವಿಸುವ ಕಷ್ಟವನ್ನೂ, ಯಾತನೆಗಳನ್ನೂ ಒಂದು ಪಶುವೂ ಕೂಚ ಸಹಿಸದು. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟಾಗಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಹಿತಾ ಹಿತದ ಕಡೆಗೂ, ಅವರ ಕಾರ್ಯಾಕಾರ್ಯಗಳ ಕಡೆಗೂ ಒಕ್ಕೂಟಗೊಡುವಂ ತಹ ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರೀಮಿಯಾದ ಘನವಂತ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಯಿದ್ದರೆ, ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಕ್ಷಕಸಂಸ್ಥೆಯು ಕೃಷ್ಣನ ಗೋಕುಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಧೆ, ಚಂಪಾವತಿ, ಕುಸುಮಾವತಿ, ವನಿತೆ, ಆನಂದ ಗೋವಿಂದ ಮೊದಲಾದವರ ಹಾವಳಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ವಿದ್ಯಾವುಂದಿರಗಳು ವಿಲಾಸವುಂದಿರಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಪ್ಪಾ, ಏನು ಮಾಡುವದಿದೆ! ನಮ್ಮಂತಹ ಮಾತಿಗೆ ಬಾರದ ಜನರು ಎಷ್ಟು ಹಲು ಬಿದರೇನಾಗಬೇಕು? ನೆಲುವಿಗೆ ಹಾರದ ಬೆಕ್ಕು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಾರತೆಂಬಂತೆ ನಮ್ಮ ಅವಸ್ಥೆಯುಂಟು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಾಮದೇವನ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನಡೆಯಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿರುವರು. ಅದ ರಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಕೊನೆಗೆ ನೌಕರಿಗೆ ನೀರು ಬಿಡಬೇಕಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಬಹುದೆಂಬ ಭಯವೂ ಇರುವದು. ಬಂದದ್ದೆಲ್ಲ ಬರಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ದಯವೊಂದಿರಲಿ!’

‘ಮಗೂ ಉಷೆ!’ ಉಷೆಯ ಮಾತುಗಳಿಂದ ದಿವಾಕರರಾಯನು ಆನಂದಭರಿತನಾಗಿ—‘ನೀನು ಚಿಕ್ಕವಳಾದರೂ ಬುದ್ಧಿವಂತೆಯೂ ಸುಶೀಲೆಯೂ ಇರುವೆಯಮ್ಮಾ! ನಿನ್ನ ವಿಚಾರಗಳು ಇಷ್ಟು ಉದಾತ್ತವಾದವುಗಳಿ ರುವವೆಂಬದನ್ನು ನಾನು ಇಂದೇ ಮೊದಲನೇ ಸಾರೆ ಕಂಡೆನು. ನಿನ್ನ ವಿಚಾರ ಗಳಲ್ಲಿಯೆ ಕೆಲವಂಶವಾದರೂ ನಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯು ಇಂದಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾರೋ

ಹೊಟ್ಟೆಯುರುಕರು ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗನಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮನಃ ಸ್ಥಿತಿಯು ಸಮಾಧಾನಕರವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಾಯಕವನ್ನು ಬಿಡಲೊಲ್ಲರು. ಈಗ ಅನರ ಪಾತಕೀ ದೃಷ್ಟಿಯು ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಂಜಿದರೆ ನಿನ್ನ ನೌಕರಿಯೂ ಹೋಗುವದು, ನನ್ನ ವೇತನವೂ ಕಟ್ಟಾಗುವದು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ನನ್ನ ನೌಕರಿಯೂ ಹೋಗುವದು! ನೌಕರಿಯೂ ಉಳಿಯಬೇಕು; ಶಿಲವೂ ಉಳಿಯಬೇಕು- ಹೀಗೇನಾದರೂ ಹಂಚಿಕೆಯಿದ್ದರೆ ನೀನೇ ಹುಡುಕು.'

‘ಅಪ್ಪಾ, ನಾನು ಸವಿವಾತಿನಿಂದ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ನೌಕರಿಯನ್ನೂ ಪಾವಿತ್ರೈವನ್ನೂ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವೆನು. ನೀವು ಯೋಚಿಸಬೇಡಿರಿ.’

‘ಬಡತನದ ಬಾಳು ಕೆಟ್ಟದು! ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ!’ ಎಂದು ದಿನಾಕರರಾಯನು ನುಡಿದು ಸೆಟ್ಟುಸಿರ್ಗರೆದನು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ:—‘ಅಕ್ಕಾ ಅವರೆ!’ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಸಾಹೇಬರ ಶಿಪಾಯಿಯು ಬಂದನು.

‘ಯಾಕೆ?’ ಎಂದು ಉಷೆಯು ಅವನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದಳು. ‘ನಾಳೆ ಮಂಜಾನೆ ಏಳು ಗಂಟೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನೀವು ಬಂಗಲೆಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞೆಯಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನೊಡನೆ ಕೆಲವು ಸರಿಕಾರೀ ಕೆಲಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತಾಡುವದಿರುವದಂತೆ.’

ಉಷೆಯು ವಿಚಾರಕ್ಕೊಳಗಾದಳು! ಅವಳು ಕೆಲವೇಳೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಏನನ್ನೋ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡು:—‘ಬರುವೆನೆಂದು ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಹೇಳು,’ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಳು.

‘ಬಡತನದ ಬಾಳು! ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ!’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ದಿನಾಕರರಾಯನು—‘ತಂಗೇ, ಉಷೆ, ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯು ನಿನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥೀನವಿದೆ. ಮನೆತನದ ಗೌರವವನ್ನು ಕಾಯುವೆಯೋ ಕಳೆಯುವೆಯೋ ನೋಡೋಣ. ಸತ್ತು ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಕಾಲವಂತು ಬಂದಿದೆ.’

‘ಅಪ್ಪಾ, ಉಳಿದು ಸತ್ತಿರಬಾರದು; ಸತ್ತು ಉಳಿಯಬೇಕು. ಎಂತಹ ಬಡತನವಿದ್ದರೇನಾಯಿತು? ಸ್ವತ್ತಿಗಾಗಿ ಸತ್ತುಗೇಡಾಗುವವಳು ನಿಮ್ಮಕುಮಾರಿಯಲ್ಲವೆಂಬದನ್ನು ನಿಮ್ಮ ನಿರ್ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ತಂದು ಕೊಡುವೆನು.’

ಉಷೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ದಿನಾಕರರಾಯನಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಅವನ ಒಳಸೇರಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳು ತುಂಬಿದವು.

ಕರಿಗಾಲಿನ ಗಿರಿಮಾಜಿ.

ರುಗ್ಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ರುಗ್ಣಶಯ್ಯಾಶಾಯಿಯಾಗಿದ್ದ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಪುಕ್ಕು ತಿಯು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳ ಗಾಯ ಗಳೆಲ್ಲ ಪೂರಾ ಮಾಯುವವೆಂದು ಡಾಕ್ಟರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತು. ಅವಳ ಜೀವದ ಮೇಲಿನ ಗಂಡಾಂತರವು ದೂರವಾದದ್ದರಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಊರೊಳಗಿನ ದೇವರಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸಿ ಕಾಯಿ-ಕರ್ಪೂರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾರೆ ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ ವ್ರತ ಮಾಡಿದ್ದರು. ರುಗ್ಣಾಲಯದಿಂದ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಹೆತ್ತ ನಿಬ್ಬಣವು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ ವ್ರತವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನೆರೆವೇರಿಸುವವರಿದ್ದರು. ಅನಂದದ ವಿಷಯ. ಸಂಕಟ ನಿವಾರಣೆಯಾದ ಮೇಲೆ ದೇವರ ಹರಕೆಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ?

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಬಹುತರವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಡಾಕ್ಟರ, ನರ್ಸ್, ಕೊತವಾಲ, ಮುಖ್ಯ ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕ ಮೊದಲಾದವರಂತೂ ಅವರ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರೆಂದರೆ ದೊಡ್ಡ ಅಫೀಸರರು, ಶ್ರೀಮಂತರು, ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಆಪ್ತರು. ಮೇಲಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ತಿನಿಸು ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಮಾನವನ್ನು ಇಡ್ಡಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯರು. ಅಂದ ಮೇಲೆ ತಿನಿಸುಬಕ್ಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವರ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಗಳಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವೇನು? ರಾಧಾದೇವಿಯು ರುಗ್ಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಾಗಿನಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕಾಲು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನವಾದರೂ ಬೀಳದಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚೆ ಗಂತು ಅವರ, ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ, ಬೇಕಾದಷ್ಟು ವೇಳೆ ರಾಧಾದೇವಿಯೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ರುಗ್ಣಾಲಯದೊಳಗಿನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ವ ಗುವನ್ನೆತ್ತಿ ಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಮಗುವಿನ ಮುಖವನ್ನೂ, ಬಲಗೈಯನ್ನೂ ಎಡಭುಜವನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಿಟ್ಟುಸಿಗರೆದಳು. ಪುತ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಹೊಂದುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಯಾಕೆ ಬಿಸಿಯುಸಿಗರೆದಳೆಂಬದು ಅವಳಿಗೇ ಗೊತ್ತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ- ರಾಧೇ' ಎಂಬ ಕೂಗು ಕೇಳಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಮತ್ತಾರಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ವಿಸ್ಮಯವೆನಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು ನನ್ನಳೂ, ಡಾಕ್ಟರರೂ ಹೊರಗೆ ಅಫೀಸಿನಲ್ಲಿದ್ದರು. ರಾಧಾದೇವಿಗೆ

ಆ ಕೂಗು ನಿತ್ಯಪರಿಚಯದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಕೃಷ್ಣರಾಯ ರಾವಸಾಹೇಬರಿ ಕೂಗಿಂಬದನ್ನು ಅವಳು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೆ ಗುರತಿಸಿದಳು. ಅವಳು ರಾವ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯವರಾಗಿದ್ದರೂ, ಅಂತರಂಗದಲ್ಲ ರಾಧೆಯೇ ಆಗಿದ್ದಳು. ಅಷ್ಟು ಸ್ನೇಹ, ಅಂತಹ ಬಾಂಧವ್ಯ! ಅವಳ ಮದು ವೆಯ ಗಂಡನಾದ ಅಡವೀರಾಯನು ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ನೀನು- ತಾನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಮಾತ್ರ ಪತಿಯನ್ನು ಅಡವಿಯೆಂದೇ ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು! ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಮುಖದಿಂದ ಏಕವಚನದ ಸಂಬೋಧ ನವು ಹೊರಡಲಿಕ್ಕೆ ಪತಿಯ ಮೇಲಿನ ಮಿತಿಮೀರಿದ ವಾತ್ಸಲ್ಯವೆಂಬ ಕಾರ ಣವು ರಾಧಾದೇವಿಯಿಂದ ಮುಂದೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅಡವೀರಾಯನಿ ಗಾದರೂ ಈ ಸಂಬೋಧನೆಯು ಮೈಯುಂಡಿತ್ತು. ರಾಧೆಯು ತನ್ನ ರಾಧೆ ಯಾಗಿರದೆ, ಕೃಷ್ಣನ ರಾಧೆಯೆಂದು ಅವನು ಎಂದೋ ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ರಾಧಾ ದೇವಿಯು ಅಡವೀರಾಯನನ್ನು ತನ್ನ ಕುಂಕುಮ-ವಾಂಗಲ್ಯದ ಆಧಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯುವದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪತಿಪ್ರೇಮ ವೆಂಬ ವಸ್ತುವು ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಅದು ಬೇರೆ ಯವರ ಸಲುವಾಗಿ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅರ್ಪಣೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು 'ರಾಧೆ!' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಅದು ಯಾರ ಧ್ವನಿಯೆಂಬದನ್ನು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಗುರತಿಸಿ-'ಬನ್ನಿರಿ, ರಾಯರೆ!' ಎಂದು ಕರೆದಳು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ರಾವಸಾಹೇಬರಾಗಿದ್ದ ರೂ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ರಾಯರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಯಶಬ್ದದ ಹಿಂದಿನ ಪತಿ, ಕಾಂತ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವೋ ಏನೋ!

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ, ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕುಳಿತ ಮಂಚದ ಮೇಲೆಯೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು—'ರಾಧೆ, ಪೋಲೀಸರ ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಂತು ಯುಕ್ತಿ-ಪ್ರಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆನು. ನಿನ್ನ ಪುಸ್ತಕ-ಪತ್ರಗಳು, ಇಲ್ಲದ ಸಂಶಯ ವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಕರವಸ್ತುವು ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿರುವವು. ಕರವಸ್ತುವೊಂದೇ ನನ್ನ-ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹದ ದೃಢಸಂಬಂಧ ವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ರಾಧಾ ದೇವಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಈ ಹೆಸರುಗಳು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು- ಫೀನು ಇಂತಹ ವಸ್ತುವನ್ನು ಚಂಪಾವತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಕೊಡಬಹುದೆ?'

‘ಅವಳೂ ನಾನೂ ಮೊದಲು ಏಕಜೀವವಾಗಿದ್ದೆವು. ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ಆ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದೆನು. ತಾನೂ ಅಂತಹ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೆಣೆಯುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಆಕೆ ಅದನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕಿಂದು ನನ್ನಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಳು. ಮುಂದೆ ಇಂತಹ ಪುಸಂಗವೊದಗುವದೆಂದು ಆಗ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು?’

‘ದೇವರು ಎಲ್ಲ ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡಿದನು; ಆದರೆ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಬೊಬ್ಬಾಟವು ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿದೆ ಜನರಲ್ಲಿಯೂ ಅಸಂತೋಷವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಲಿತವಾಗಿ, ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯ ಮತ್ತೆಲ್ಲ ಬೈಲಿಗೆ ಬರುವದೋ? ಎಂಬ ಅಂಜಕೆ.’

‘ಜನರ ಕೂಗು ನಮ್ಮನ್ನೇನು ಮಾಡುವದು?’

‘ಅದಕ್ಕೇನೂ ನಾನು ಅಷ್ಟು ಅಂಜುವದಿಲ್ಲ.’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ನುಡಿದು, ‘ನೀನು ಮಾತ್ರ ಮೊದಲು ಜಬಾನಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದನ್ನು ನೆನಪಿಲ್ಲಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಅದರಂತೆಯೇ ನ್ಯಾಯಾರ್ಥಿಶನ ಮುಂದೆ ಹೇಳಬೇಕು.’

‘ನೀವು ಚಿಂತೆ ಬಿಡಿರಿ.’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ನುಡಿದು, ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚಿಸಿ—‘ನನಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹಂಚಿಕೆ ತೋಚುತ್ತದೆ.’

‘ಅದೇನು?’

‘ರಮೆಯ ಈಗ ಅತ್ಯಂತ ವಿಪನ್ನವಸ್ಥೆಗೀಡಾಗಿರುವಳು. ಅವಳು ಗೋವರ್ಧನರಾಯ ವಕೀಲನಲ್ಲಿರುವೆಂದೂ, ಅವಳಮೇಲೆ ವಕೀಲನ ಪಾಪ ದೃಷ್ಟಿಯು ಬಿದ್ದಿರುವದೆಂದೂ ನೀವೇ ಹೇಳಿರುವಿರಿ. ಅವಳು ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣ ವನ್ನೇ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸುವೆನೆಂದು ಅಭಯ ಕೊಟ್ಟರೆ, ಅವಳು ಕೈ ವಶಳಾಗುವಳು. ಚಂಪಾವತಿಯ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರ ವೇರಿಸಿರಿ. ಪಾತಿನೃತ್ಯದ ಅಡಂಬರವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಹೆಸ ರಿಡುವ ಆ ರಮೆಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ವಿಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಈಗ ಒಳ್ಳೇ ಸಮಯವಿದೆ. ಅವಳೇ ಬಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗದಿದ್ದರೂ, ನೀವಾದರೂ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳ ಪತಿಯ ಮಂತ್ರತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಯ ಕೊಡಿರಿ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿ ದರೆ ಅವಳು ನಿಶ್ಚಯಸುಖಿಯೂ ನಿಮಗೆ ವಶಳಾಗುವಳು ನೀವು ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರಿ. ರಮೆಯು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತಳಾಗಿರುವ ಕೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಸುರೇಂದ್ರನ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸೆರೆ ಮನೆಯ ಕಾವಲುಗಾರರಿಗೆ ಹೇಳಿರಿ.’

ರಾಧಾದೇವಿಯ ಯುಕ್ತವಾದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಬೆರಗಾ ದನು. ಆಗ ಅವನು—‘ರಾಧೇ! ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ಕುಶಲತೆಗೆ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲ, ಬೆಲೆ

ಯಿಲ್ಲ! ಅಂತೆಯೇ ನೀನು ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾಗಿರುವೆ ನೀನು ರುಗ್ಣಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಬೇಟೆಯು ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥಿನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕುಸುಮಾವತಿಯೂ, ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯೂ ನಿನ್ನಂತೆ ಅಂತಃಕರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಷ್ಟು ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಯೂ ಇಲ್ಲ.'

'ರಾಯರೇ, ನೀವು ನನ್ನ ರಾಯರಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ವರಿಷ್ಟ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿರು ವಿರಿ. ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯವಿಧಾತರು ನೀವೇ ಅಂದಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಸಲುವಾಗಿ ಕೈಲಾ ದಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡದಿರುವುದು ನನ್ನ ಶೀಲವೇ? ನಿಮ್ಮ ಬಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊಸ ಬೇಟೆ ಯಾವದು?'

'ಜವುಗಳೇದಗಿಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಶಿಕ್ಷಕನಾದ ದಿವಾಕರರಾಯನ ಕುವರಿ ಉಷೆಯು. ಆ ಉಷೆಯು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಉಷೆಯಂತಿರುವಳು. ಅವಳನ್ನು ನಿನ್ನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿರುವೆನು. ರಮೆಯಂತೆ ಅವಳೂ ಚಂಡಿಸ್ವಭಾವ ದವಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾಳೆ.'

'ದಿವಾಕರರಾಯನ ಸ್ಥಿತಿಯು ತೀರ ಕೀಳುತರದ್ದಿರುವದೆಂದು ಕೇಳಿ ದ್ದೇನೆ. ಅವನು ಈಗ ಬೇನೆ ಬಿದ್ದಿರ-ವನೆಂಬದನ್ನೂ ಕೇಳಿರುವೆನು. ಇಂ ತಹ ದೈನಾ-ವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅವನು ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದ ತನ್ನ ಕುಮಾರಿಯನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಕೊಠಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಬಹುದು. ನೌಕರಿಯ ಆಶೆಯಿಂದ ಉಷೆಯಾವರೂ ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಕೈಗೆ ಬರಬಹುದು. ನಾನು ರುಗ್ಣಾಲಯದಿಂದ ಬೇಗನೆ ಹೊರಬೀಳಬಹುದು. ಆ ಮೇಲೆ ಉಷೆಯನ್ನೂ, ರಮೆಯನ್ನೂ ನಿಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನಡೆಯಹಚ್ಚುವೆನು.'

'ರಾಘ! ನೀನು ಚತುರಳಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಚಾತುರ್ಯವು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧಿಸದು ನಿನ್ನ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ರೂಪನತಿಯರು ನನ್ನ ದಾಸಿ ಯರಾದರು; ಕುಲಕಾಮಿನಿಯರೆಂದು ಜಂಭ ಬಡಿಯುವವರು ಸಹ ನನ್ನ ಸೇವೆಗೆ ಸಿದ್ಧರಾದರು. ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಘನವಾದದ್ದೆಂದು ಗೊತ್ತಾದುದ ರಿಂದಲೆ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ದೊಡ್ಡ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಕಾಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸಳಾದೆ. ನೀನು ರುಗ್ಣಾಲಯದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದೊಡನೆಯೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಹುಡುಗಿಯರ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉಪಪರಿ-ಕ್ಷಕಳನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿ ಸಿರುವೆನು. ಬದ್ಧದೀನಖಾನರು ಸದ್ಯದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಹಳೇ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ತಂಗಿಯಾದ ಸೋಫಿಯಾ ಬೇಗ ಮಳನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಹುಡುಗಿಯರ ಉದ್ಯೋಗ ಶಾಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉಪಪರಿಕ್ಷಕ

ಳನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿರುವೆನು.

‘ವರಿಷ್ಠರ ಮನಸ್ಸು ಸಂತುಷ್ಟವಾಗುವಂತೆ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಯಾವುದು ತಾನೇ ಅಸಾಧ್ಯವು! ಅರಸುಮೆಚ್ಚಿದರೆ ಅರ್ಧರಾಜ್ಯವೆಂಬದು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ.’ ರಾಧಾ ದೇವಿಯು ತಾನು ಉಪಪರೀಕ್ಷಕಳಾಗುವನೆಂಬ ಅನಂದದಿಂದ ನುಡಿದಳು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ‘ರಾಧಾದೇವಿ!’ ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತ ನರ್ಸ ಗುಲಾಬಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಕೂಡಲೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಮಂಚಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು—‘ಬನ್ನಿರಿ, ಗುಲಾಬಿ ದೇವಿ!’ ಎಂದು ನುಡಿದನು.

ಗುಲಾಬಿಯು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ವತ್ತೊಂದು ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು—‘ನೀವು ಯಾವಾಗ ಬಂದಿರಿ ರಾಮಸಾಹೇಬರೆ? ನಿಮ್ಮ ಬರು-ಹೋಗುವಿಕೆಯು ಸದ್ವಿಲ್ಲದೆ ನೆರವೇರತೊಡಗಿರುವದು. ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಒಂದು ವಿಷಯವಾಗಿ ಎರಡು ಮಾತಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.’

‘ಗುಲಾಬಿದೇವಿ, ಯಾವ ವಿಷಯವದು?’

‘ನಮ್ಮ ಕುಸುಮಾವತಿಯ ವಿಷಯ.’

‘ಕುಸುಮಾವತಿದೇವಿಯವರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ನಿನಗೇ ಏನು ಹೇಳುವುದಿದೆ?’

‘ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ರಜೆಯಲ್ಲಿ ನೀವು ನಿನ್ನೆ-ಮೊನ್ನೆನವಳೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದದವಳೂ ಆದ ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿ ವನಿತೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದಿರಿ. ಈಗ ಅವಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಉಪ ಶಿಕ್ಷಕಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಉಷೆಯೆಂಬ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷದ ತರುಣಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿರುವಿರೆಂದು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮ ಕುಸುಮಾವತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಸ್ಥಳಗಳು ಅನರ್ಹಳೇ ಹೇಗೆ? ನಾವು ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರವು ನಿಮ್ಮ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲದಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ನೀವು ಉಪಕಾರಗೇಡಿಗಳಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಸದ್ಯದ ಪುಕರಣವನ್ನು ಕಡಿಸುವದು ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ.’

‘ಗುಲಾಬಿದೇವಿ!’ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಗಾಬರಿಗೊಂಡು—‘ನೀವು ಹೀಗೆಗೆ ಅಜ್ಜರಂತೆ ಮಾತಾಡುವಿರಿ? ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ರಜೆಯ ಅವಧಿಯೇನು ಪರಮಾವಧಿಯಾಗಿರುವದು? ಅಲ್ಪದಿನದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಪದವಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಲಾಭವಿದೆ? ಬೇಗನೆ ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ಉಪಪರೀಕ್ಷಕಿಯ ರಾಗುವವರಿರುವರು. ಆಗ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕುವಾರಿ ಕುಸುಮಾವತಿದೇವಿಯವರಿಗೇ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಈಗಾಗಲೆ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಸ್ಥಿರವಾದ ಲಾಭ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವದು- ನೀವು ನನಗೆ ಎಂಥ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿರುವಿರೆಂಬದನ್ನು ನಾನು ಜನ್ಮ-

ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ನೀವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪ ಭಾವನೆಗೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಡಬೇಡಿರಿ. ಈಗ ಉಪಯೋಗ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಶ್ರೈಸ್ಸುಗಳನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಹಸ್ಯವುಂಟು. ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೀವು ಅಡ್ಡಾಗಬೇಡಿರಿ. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನವು ದೊರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥೂಲ ಮಿಶ್ರೈಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವೆನು. ಗುಲಾಬಿದೇವಿ, ಈಗಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಿತೆ?’

‘ನೋಡಿರಿ, ನೀವು ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನೀವು ನಂಬಿಗೆಗೇಡಿತನ ಮಾಡಿರಬೇಕೆಂದು ಮುಂದಾದರೂ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಾವನೆಯು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟದಿರಲಾರದೆಂದು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು.’

‘ಗುಲಾಬಿದೇವಿ!’ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವಿನಯ-ಭಯಗಳಿಂದ—‘ನೀವು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಹೀಗೆಕೆ ಮಾಡುವಿರಿ? ನಂಬಿದವರ ಕತ್ತು ಕೊಯ್ಯುವಂಥ ಕಟುಕನು ನಾನಲ್ಲ. ಕುಮಾರಿ ಕುಸುಮಾವತಿಯವರ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ನೀವು ಬಿಡಿರಿ.’

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅಶ್ವಾಸನೆಯಿಂದ ಗುಲಾಬಿಯು ಮನಸ್ಸು ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತೋ-ಇಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ರಾಧಾದೇವಿಯು—‘ಗುಲಾಬಿದೇವಿ, ನನ್ನನ್ನಾದರೂ ನಂಬುವಿರೋ-ಇಲ್ಲವೋ? ನಾನು ಇವರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಭಗಿನಿಯವರ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸುವೆನು. ನೀವು ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ರಾವಸಾಹೇಬರು ಒಂದು ವೇಳೆ ಮರೆತರೂ ನಾನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.’

‘ಆಗಲಿ ನೋಡೋಣ!’ ಎಂದು ಗುಲಾಬಿಯು ನುಡಿದು—‘ರಾಧಾದೇವಿ, ಕೃಷ್ಣರಾಯ ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ನಿಮ್ಮ ವಿಚಾರ-ವಿನಿಯಮವು ಸಾಗಲಿ. ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನನ್ನಿಂದ ಅಡ್ಡಿ ಬೇಡ.’

‘ಛೇ! ಅಡ್ಡಿ ಏತರದು! ನೀವಿದ್ದರೆ ನಾಲ್ಕು ಆಪ್ತಾಲೋಚನೆಯ ಮಾತಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯೇನಾಗುವದು? ನೀವೇನು ಪರಕೀಯರೆ?’ ಎಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಉಪಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆಡಿದರು.

‘ಎದ್ದಿರೇಕೆ? ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ ಗುಲಾಬಿದೇವಿ!’ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಆಗ್ರಹದಿಂದ ಹೇಳವಳು.

‘ಈಗ ಬರುವೆನು’ ಎಂದು ನುಡಿದು ಗುಲಾಬಿಯು ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದು ಅಭೀಸಿಗೆ ತೆರಳಿದಳು.

‘ನೋಡುವೆಯಾ ರಾಧೆ? ಈ ನರ್ಸಳಂತಹಳು ಸಹ ನನಗೆ ಬೆದ್ದರಸಹತ್ತಿರುವಳು. ನಾನವು ಮಾರಾಟವಾಗಬಾರದೆಂದು ಎಷ್ಟು ಜನರ ಮುರವತ್ತು

ಕಾಯಬೇಕಾಗುವದೋ ಕಾಣೆ. ನಿನ್ನ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಕರಣವು ನನಗೇನೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಕುದಿಯತೊಡಗಿದೆ.

‘ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ನನಗೆ ಒಂದು ವಿಧದ ಸಂಶಯವು ಬಂದಿದೆ. ಅದೇನಂದರೆ, ನಮ್ಮ ಮಗುವಾದ ಈ ಗಿರಿಮಾಜಿಯ ಕಾಲಗುಣವೇ ಕೆಟ್ಟದ್ದೆಂದು ನನಗೆ ತೋರತೊಡಗಿದೆ. ಪುತ್ರಲಾಭವಾದ ಬಗ್ಗೆ

ನಿಮಗೂ ನನಗೂ ಆನಂದವು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಹುಡುಗನು ಕರಿಗಾಲವನೆಂದು ಸಂಶಯವುಂಟಾಗಿದೆ. ಎಷ್ಟು ಔಷಧ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಇವನು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೊರಗೆ ಬಂದ ಮೇಲಾದರೂ ನಾಶವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಔಷಧ ತೆಗೆದುಕೊಂಡೆನು. ಔಷಧ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ದಿನವೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಗಂಡಾಂತರವು ಒದಗಿತು. ಅಂತಹ ಗಂಡಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸಹ ಇವನು ಪಾರಾಗಿ ಜೀವಂತನಾಗಿಯೇ ಜನಿಸಿದನು. ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿಶುವಿನ ಕತ್ತು ಮುರಿದೊಗೆಯುವದಾಗದೆ ಇಟ್ಟಿರುವೆನು. ಕತ್ತು ಮುರಿದರೆ ಸರಕಾರದ ಭಯವೊಂದು! ನೋಡಿದಿರಾ, ಇವನ ಎಡಗಾಲ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಎಡಗಾಲ ಮೇಲೆ ನಂತೆಯೇ ಮತ್ಸ್ಯಾಕೃತಿಯಕಪ್ಪು ಚಿಹ್ನೆವಿದೆ. ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ನಿಮಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಆರು ಬೆರಳುಗಳಿಂಟು. ಮುಖವಂತೂ ನಿಮ್ಮ ಮುಖವನ್ನೇ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈಗ ರುಗ್ಣಾಲಯದಲ್ಲಿರುವೆವೆಂದು ಒಳಿತಾಗಿದೆ. ನಾಳೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಈ ಶಿಶುವನ್ನು ನೋಡಿ ಜನರು ಏನೆನ್ನಬಹುದು?

ಇವನು ನಿಮ್ಮ ಮಗನೆಂದೇ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ಬೇಕು?

‘ನಿನ್ನ ಮಾತು ನಿಜವು; ಆದರೆ ಈಗ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವೆ? ನೀನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಈ ಶಿಶುವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಜನರು ಕುರ್ಜೋದ್ಯ ಮಾಡುವರು. ಈಗಲೆ ಅವರು ಇಲ್ಲದ ಗಲಭೆಯನ್ನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿರುವರು. ನಮ್ಮ ಗಿರಿನಾಜಿಯು ಅವರ ಗಲಭೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುವನೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.’

‘ರಾಯರೇ! ರಾಧಾದೇವಿಯು ನುಲ್ಲನೆ—‘ನನಗೊಂದು ಹಂಚಿಕೆಯು ಸೋರುವದು.’

‘ಅದೇನು?’

‘ನಾನು ಈಗ ಹೇಗಾದರೂ ರುಗ್ಣಾಲಯ ದಲ್ಲಿರುವೆನು. ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ಕೇಳಿ ಈ ಹುಡುಗನ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆರಕೊಂದನ್ನು ಕೊಯ್ಪಿರಿ; ಹಾಗೂ ಎಡಗಾಡದ ಮೇಲಿನ ಚರ್ಮವನ್ನು ಸುಲಿಸಿ ಬಿಡಿರಿ. ಹೇಗಾದರೆ ಇದ್ದದ್ದರಲ್ಲಿಯೇ ಲಿಖಿತವಾಗುವದು.’

‘ನಿನ್ನ ಯುಕ್ತಿಯು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ತೋರುವದು; ಆದರೆ ಡಾಕ್ಟರು ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಕೊಯ್ಯುವಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವರು ಬಹಳಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧರಾಗುವದಿಲ್ಲ.’

‘ಈ ಡಾಕ್ಟರರು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಬಿಡಲಿ. ನನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಗುಣವಾದುದೇಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸರ್ಜನರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗೋಣ ಹೇಗಾದರೂ ಕರಿಗಾಲರಿಮಾಜಿಯೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ನನ್ನ ಮಗುವಿಗೆ ತಪಿರರೆ ಸಾಕು.’

‘ಆದರಲ್ಲೇನು? ನನಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಕರಿಗಾಲ ಕೃಷ್ಣಂದೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಈಗ ಹಾಗೆ ಅನ್ನುವ ಎದೆ ಯಾವನದು?’

‘ನೀವು ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿರುವಿರಿ. ಹಾಗೆಯೇ ನಿಮ್ಮ ಮಗನೂ ಗುವನೆಂದು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮಗೆ ಜ್ಯೋತಿಷವು ಅವಗತವಿಲ್ಲ.’

‘ನಾನು ಜೀವದಿಂದಿರಬೇಕು; ಅಂದರೆ ಗಿರಿನಾಜಿಯು ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವನೋ-ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬದನ್ನು ನಿರರ್ಶನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡುವನು.’

‘ಜೀವದಿಂದಿರಲಿಕ್ಕೆನಾಗಿದೆ? ನೀವು ಐವತ್ತು ವರ್ಷದವರಾಗಿದ್ದರೂ ದಿನಾರು ವರ್ಷದ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವರಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹದಿನಾರು ಸಾವಿರ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಆಳುವಂತಹ ಮರ್ಯಾದೆ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿದೆ. ಇಂತಹರು ನಮ್ಮ ಗಿರಿನಾಜಿಯು ಪ್ರೌಢವಾಗುವವರೆಗೆ ಜೀವಿಸಿರುವದಿಲ್ಲವೆ?’

‘ರಾಧೇ, ನೀನು ನಿನ್ನ ಕುಮಾರನಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ವಾತ್ಸಲ್ಯವುಳ್ಳವಳಾಗಿರುವೆ; ಆದರೆ ಅವನ ಜನನದಿಂದ ದುಃಖಿತಳಾಗಿರುವೆ, ಇದರ ಇಂಗಿತವೇನು?’

‘ಗೀನಾಜಿಯು ಬೇರೆ ರೂಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಖೇದವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನೋಡಿರಿ ಇವನುಮರಿ ಕೃಷ್ಣನೇ ಆಗಿರುವನು. ಕಾಲು-ಕೈ-ಮುಖ-ತಲೆ-ಬೆರಳು ಎಲ್ಲವೂ ನಿಮ್ಮಂತೆಯೇ ಇರುವವು. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ನಿಚ್ಚಳ ಕಾಣುವದೆಂದರೆ, ಎಡಗಾಲಮೇಲಿನ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣದ ಕಲೆಯು! ಗಿರಿಮಾಜಿಯು ಕರಿಗಾಲಿನನಾದುದರಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಮಾಧಾನವು ತೊಡೆದು ಹೋಗಿದೆ.’

‘ರಾಧೇ, ನೀನು ಹೀಗೆ ಭಾವನಾಪ್ರಧಾನಳಾಗಬೇಡ. ಕಲೆಯೂ ಬೆರಳೂ ನಾಶವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿದ್ದರೆ ಮಾಡಿಸುವೆನು. ಕುಚೋದ್ರರಾದ ಜನರಿಗೆ ನಿನ್ನಂತೆ ನಾನೂ ಹೆದರುತ್ತಿರುವೆನು.’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವಳ ಅನುವತಿ ಪಡೆದು, ಡಾಕ್ಟರರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು.

ಮದ್ಯವದ ಕೆಲವು ಆಟಗಳು.

**

ಠಾಧಾವಿಯ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಂಬಂಧದ ಪ್ರಕರಣವಿನ್ನೂ ನ್ಯಾಯ ಸಭೆಯನ್ನು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕರಣದ ಸಾಕ್ಷಿ-ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಫಿರ್ಯಾದಿ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅವಧಿಯು ದೊರೆತಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಪೋಲೀಸರು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಜೀವವು ಸಹ ಬೇಸರಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸದ ವಿನಃ ಒಂದು ದಿನವಾದರೂ ಹುಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮರಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ಭವಿಸುವದಕ್ಕಿಂತ, ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮೈಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮರಣ ಹೊಂದುವದು ಲೇಸೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತೋರತೊಡಗಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅವನು ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮೈಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮರಣದಂಡನೆಹೊಂದಿರಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕಾರಣವಿತ್ತು. ಅದೇನೆಂದರೆ, ಅವನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಹಾಗೂ ಮಗನಲ್ಲಿರಿಸಿದ ಮಮತೆಯು. ತನ್ನ ಮರಣಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿ (ಮಣಿಯಾದ ರಮೆಗೂ, ಬಾಲಕನಾದ ವಸಂತನಿಗೂ

ಆಧಾರವಿಲ್ಲದಂತಾಗುವದೆಂದು, ಅವನು ಎಷ್ಟಾದರೂ ಆತ್ಮಚಾರಗಳನ್ನು ಭವಿಸತೊಡಗಿದ್ದನು. ದೇವರು ಅಂಥನಿಲ್ಲ. ದೇವರು ನಿರಪರಾಧಿಯಾದ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ದಯದೋರದಿರಲಾರನೆಂದು ಅವನ ದೃಢತರವಾದ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ತನ್ನ ಮೇಲಿನ ಅಪರಾಧವು ತೊಡೆದು ಹೋಗುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನು ದಿನಾಲು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನ ಪಾದಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ತಾನು ಸತ್ತರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ನಿರಪರಾಧಿಯಾಗಿ ಸಾಯುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ. ಇಂಥವಳು ಇಂಥ ಕೊಲೆಗಡಕನ ಹೆಂಡತಿಯು, ಇಂಥವನು ಇಂಥ ಕೊಲೆಗಡಕನ ಮಗನು ಎಂದು ಜನರಿಂದ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಸಂಗವು ತಪ್ಪಿದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಅವನು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನ ಮುಂದೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ಅಂದಿದ್ದನು. ಗೋವರ್ಧನರಾಯನಾದರೂ ಅವನ ವನಸ್ಸು ಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವದಕ್ಕೇನೂ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ರಮಾ-ವಸಂತರ ಮೇಲೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಪ್ರೇಮವು ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬ ದನ್ನು ಹೇಳಲಸಾಧ್ಯವು ಕುಮಾರನಾದ ವಸಂತನಿಗೆ ದಿನಾಲು ಎರಡು ತುತ್ತು ಉಣಿಸದೆ ಅವನು ಎಂದೂ ಉಣ್ಣುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಮಾದೇವಿಯು ಕೈ ಮುಟ್ಟಿ ಬಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಅವನ ಹೊಟ್ಟೆಯೇ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಅವಳಾದರೂ ಪತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಖೋಡಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಸಾವಿತ್ರಿ-ಸತ್ಯವಾನರೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ಅನ್ನುವಂತಿತ್ತು! ಪತಿಗೆ ಪ್ರಿಯಕರನಾದ ಕೆಲವು ಊಟದ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ರಮಾದೇವಿಯು ಒಂದು ಎಲೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬಡತನದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿತದಿಂದ ನಡೆಯುವದು ಅವಳ ಸ್ವಭಾವವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಹೆಂಡತಿಯ ಈ ಹಿಡಿತದ ವ್ಯವಹಾರವು ಅವಳ ಬಾಯಿಗೆ ಗಡ್ಡೆಕೊಡುವಂಥದೆಂದು ತಿಳಿದು, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಅಂತಹ ಒಡವೆಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧವನ್ನು ಸೇವಿಸಿ, ಉಳಿದ ಅರ್ಧವನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯು ಸಲುವಾಗಿ ಕಾಯ್ದುಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಪತಿಯುಂಡ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ರಮಾದೇವಿಯು ಹೊಟ್ಟೆಯೇ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ರಮಾ-ಸುರೇಂದ್ರರ ಅವಸ್ಥೆಯು ಅಚಿಂತ್ಯನೀಯವಾದ ಗಂಡಾಂತರದಿಂದ ಎಂತಹದಾಗಿತ್ತೆಂಬದನ್ನು ಯೋಚಿಸದಿರುವದೇ ಮೇಲೆ!

ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ತಾಸು ರಾತ್ರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಸೆರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಅದೇ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತುತ್ತಿತ್ತೋ-ಇಲ್ಲವೋ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ—'ರಮೆ! ವಸಂತ, ವಸಂತ!' ಎಂದು ಕೂಗಿ ಎದ್ದು ಕುಳಿತನು.

ಅಲ್ಲಿ ರಮೆಯಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕು? ವಸಂತನೆಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು? ಅದು ಅವನ ಮನೆಯಿದ್ದಿಲ್ಲ, ಸೆರೆಮನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಒಳಕ ಅವನು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟು, ಕಣ್ಣೀರುದುರಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಸೆರೆಮನೆಯ ಹೊರಗೆ ಕಾವಲುಗಾರರ ನಾಯಕನೂ ಒಬ್ಬ ಸಿಪಾಯಿಯೂ ಏನೇನೋ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಮಾತುಗಳು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದವು.

‘ನಮ್ಮ ಸೆರೆಯಾಳು ಸುರೇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ ರಾಮವ್ವಾ ಗೋವರ್ಧನರಾಯ ವಕೀಲನ ಕೈ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋದಳಂತೆ. ಸಾಲೀ ಸಾಬ್ರ ನೌಕರಿ ಕೊಡ್ತೀವಿ ಬಾ ಅಂದ್ರಂತೆ, ಗಂಡ ಸತ್ತವ್ಯಾಗ ನೌಕ್ರೀಗೆ ಬರ್ತಿನಿ, ಅಂತಾ ಅಂದಳಂತೆ. ನಾ ಇರಾತಂಕಾ ನಿಂಗ ನೌಕ್ರಿಯಾಕ್ರೈಕೆ’ ಹೆಂಡ್ತೀಕಿಂತಾ ಬೇಶಿ ನೋಡಿಕೊಂಡೋಗ್ತೀನಿ ಅಂತಾ ವಕೀಲರು ಅವಳಿಗೆ ಅಂತಾರಂತೆ. ಏನ್ಯಾ ಡ್ರಾಳಾ ನೋಡ್ಬೇಕು ಆ ಹೋಯ್ತಾಲಿ. ವಕೀಲರ ಪಾಲಾಗ್ತಾಕೋ, ಸಾಲೀ ಸಾಬ್ರ ಪಾಲಾಗ್ತಾಕೋ?’ ಎಂದು ಸಿಪಾಯಿಯು ನಾಯಕನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

‘ನಿನಗ್ಯಾರು ಹೇಳಿದ್ದೋ?’ ಎಂದು ನಾಯಕನು ಕೇಳಿದನು.

‘ನಮ್ಮ ಕೊತವಾಲ ಸಾಬ್ರತಂಗಿ ಸೋಪಿಯಾ ಬೇಗಮ್ಮನವರು ದೊಡ್ಡ ಹಾಫೀಸರರಾಗಿಲ್ಲವೆ? ಅವರು ನನ್ನ ಹೆಂಡ್ತೀಮುಂದ ಹೇಳಿದ್ರಂತೆ. ಚಂಪಮ್ಮನೆಂಬಾಕೆ ನಮ್ಮ ಸೆರೆಮನೆಯಾಗ ಒಂದು ದಿವ್ವ ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ? ಅವನು ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಸಾಬ್ರ ಕೂಡಾ ಒಳನೆಂಟಿಸ್ತನಾ ಮಾಡ್ತಾಳಂತೆ’

‘ಅಲ್ಲಿ ರಾಮವ್ವಾ ಬೇಕಾದಾಂಗ ಚಕ್ಕಂದಾ ಹೊಡೂತಾಳ, ಇಂವಾ ರಾಮಪ್ಪ ‘ರವಾ ವಸಂತಾ’ ಅಂತಾ ಬಡಬಡಸ್ತಾನ’

‘ಹ್ಯಾಂಗರ ಮಾಡಿ ಗಂಡನ್ನ ಕೊಲ್ಲಿ ಅಂತಾ ರಾಮವ್ವಾ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ ಸಾಬ್ರ ಮುಂದೆ ಹೇಳ್ತಾಳಂತೆ.”

‘ಭಲೆ! ಎಂತಾ ರಕ್ಕಸ ಹೆಣ್ಣುದು! ಗಂಡನ್ನ ಕೊಂದು ರಂಡೆಯಾಗ ಬೇಕಂತಾಳಲ್ಲ ಆ ಭಂಡ ಮುಂಡೆ!’

‘ಇಂತಾ ಗಂಡು ಆಕೆಗೆ ಏಸ ಮಂದ್ಯೋ ಏನೋ!’

‘ಆಗ್ಲಿ ಬಿಡು. ಮಾಡಿದಾವ ಉಣತಾನ ಮಣಿ ಅಂತಾ ಕಡಬು. ರಾದಮ್ಮನ ಮೇಲೆ ಕೈ ಮಾಡಾಕ ಹೋದಾವನ ಹೆಂಡ್ತಿ ವ್ಯಾಗ ಮಂದಿ ಕೈ ಮಾಡ್ಡ ಯಾಕೆ ಬಿಟ್ಟಾಯಿ? ರಾದಮ್ಮ ಚಲೋ ಹೆಂಗ್ಲು. ಹ್ಯಾಂಗರ ಸತ್ತ ಕೆಟ್ಟು ಪಾರಾದ್ಲು. ಇವನ ಹೆಂಡ್ತಿ ಊರ ಹೋಯ್ತಾಲಿ. ತಾನಾಗಿ ವಕೀಲ್ರು, ಸಾಹೇಬ್ರು ಇಂತಾ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಜನರ ಕೈ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅಡ್ಡಾಡ್ಲಾಕ ಹತ್ತೀದಾಳ.’

‘ರಾದಮ್ಮನಂತಾ ಗರ್ತಗಂಗವ್ವನ ಮ್ಯಾಗ ಕೈ ಮಾಡಿದ ಪಾಪ ಎಲ್ಲಿ ಗೋದ್ರ ಬಿಟ್ಟೇತು? ಅದ್ಯ ಈ ಸುರೇಂದ್ರನ ಹೆಂಡ್ತಿಕಂಡ ಕಂಡವ್ರ ಕೈ ಹಿಡಿ ಲಾಕ ಹತ್ತಿದಾಳ.’

ಶಿಪಾಯಿಯ ಹಾಗು ನಾಯಕರ ಭಾಷಣಗಳು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಕಿವಿಯಲ್ಲ ಕಾದೆಣ್ಣೆ ಸುರವಿದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವೇದನೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದವು. ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಕೊತವಾಲನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಶಿಪಾಯಿ-ನಾಯಕರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಮಾತಾಡತೊಡಗಿಸಿರುವನೆಂಬದು ಪಾಪ! ಅವನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಬೇಕು? ಕೊತವಾಲನು ಒಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪು ಕಾರ ಹಚ್ಚಿ, ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು-ಮಗದೊಂದು ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮಾತಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಿಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂಬಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಒಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಯನು ಕೊತವಾಲನಿಗೆ ಎರಡು ಹೇಳಿದ್ದನು. ಕೊತವಾಲನು ಎರಡು ಆಡಿದ್ದರೆ, ಶಿಪಾಯಿ-ನಾಯಕರು ನಾಲ್ಕುಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಎಂಥ ವನ್ನಿದ್ದರೂ ಸೆರೆಯಾಳಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ನೊಂದಾನು-ಬೆಂದಾನೆಂಬ ಪರಿವೆಯು ಪ್ರೋಲೀಸರಿಗೆಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು?

‘ಪೋಲೀಸದಾದಾನವರೆ, ನೀವು ಆಡಿದ ಸಂಗತಿಗಳೆಲ್ಲ ನಿಜವೇನು?’

‘ಎಲಾ ಇವನ!’ ಶಿಪಾಯಿಯು ಬೆದರಿದವನಂತೆ ನಟಿಸಿ-‘ನಿದ್ದಿಹತ್ತೇ ತಂತ ಮಾತಾಡಿದ್ದಿ. ಇನ್ನೂ ಎಚ್ಚಾ ಅದಾನಲ್ಲವಾ! ಎಲ್ಲಾ ಕೇಳ್ದೇನೋ ಮಾರಾಯಾ!’

‘ಎಲ್ಲಾ ಕೇಳಿರುವೆನು. ನೀವು ಹುಡುಗಾಟಿಕೆ ಮಾಡುವಿರೋ? ನಿಜವಾದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೇ ಆಡುವಿರೋ?’

‘ಹೊತ್ತ ಹೋಗ್ಲಾರದ ಮಾತಾಡ್ತೀವೇಳವಾ! ನಿನ್ನ ಹೇಣ್ಣೆ ಗರ್ತಗಂಗವ್ವ. ಆಕಿ ಒಮ್ಮಾಕ ಈಸ್ಮಂದೀ ಕೈ ಯಾಕ ಹಿಡ್ತಾಳು?’

‘ಕರೆ ಸಂಗ್ರೀ ಅನ್ನಾಕ ಇಷ್ಟ ಬೆದರತೀ ಯಾಕೋ? ನಮಗೇನ ಇವಾ ಸಂಬಳಾ ಕೊಡ್ತಾನ?’ ಎಂದು ನಾಯಕನು ನುಡಿದನು.

‘ಹೇಳಬ್ಯಾಡವಾ! ನಾಳೆ ಬಾಳೇವ ಕೆಟ್ಟೇತು!’

‘ಇವಾ ಜೀವದಿಂದ ಉಳದ್ರ ಬಾಳೇವ ಕೆಡೋದಲ್ಲ? ಇವನ ಬಾಳೇವ ಕೇಟ್ಟೊಗೈತಿ. ಆಕಿ ಬಾಳೇವ ಚಂದಾಗಾಕ ಹತ್ತೇತಿ. ಮಂದೀ ಬಾಳೇವ ಕೆಡ್ನಾಕ ಹೋದ್ರ ಹೀಗ ಸೈ ಆಗೋದು! ರಾದಮ್ಮನಂತಾ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ಬೂಮಿಮ್ಯಾಗ ದೀಪಾಹಚ್ಚಿ ಹುಡುಕಿದ್ರೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಾಕೇ ಮ್ಯಾಗ

ಕೈ ಮಾಡಿದ್ರೆ ಆ ಪಾಪ ಎಲ್ಲಿಗೋದ್ರೆ ಬಿಟ್ಟೀತು!

‘ನಾನು ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಮೇಲೆ ಕೈ ಮಾಡಿಲ್ಲ ನಾಯಕರೆ!’ ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರನು ಗದ್ದದ ಕಂಠದಿಂದ ನುಡಿದನು.

‘ಹಾ! ಹ್ಯಾಗ ಮಾಡತಾನ ನೋಡ! ಮೈಯಾಗಿನ ಎಲಬು ಪುಡಿ ಆದ್ರೆ ಇನ್ನೂ ತಪ್ಪು ಒಪ್ಪಾಣಿಲ್ಲ. ಬಿಳೇ ಕುಲದಾಗ ಇಂತಾ ಕಟಗನ್ನ ಎಂದೂ ಕಂಡಿದ್ದಿಲ್ಲ ಮಾರಾಯಾ! ನಮ್ಮ ದೈವ ಚಲೋದಂತಾ ನೀನೊ ಬ್ಬಾವ ಕಂಡಿ. ಇಷ್ಟರಾಗ ನೀ ಏಸ ಹೆಣ್ಣು ಕೊಂದು ಏಸ ಹೆಣ್ಣು ಬಾಳೇಗೇಡ ಮಾಡೀದೆವಾ ಬಂಟಾ! ನೀನೇ ಗಂಡ್ನು. ಬೂಮ್ಯಾಗ ಮತ್ಯಾರೂ ಮಿಸೀ ಹೊತ್ತಗೊಂಡ ಗಂಡಸು ಇಲ್ಲೇ ಇಲ್ಲ ನೋಡು! ನಿನ್ನ ಸರಿ ಹೆಣ್ಣೇ ಕೂಡ್ಯಾಳ! ಷಂಡ ಸಾವುತಾನ ಉಳ್ಳಾಣಿಲ್ಲ ಅಂತಾ ತಿಳಿದ ಕೂಡ್ಲೆ, ಊರಾಗ ಅಂಗ್ಡೀನ ಹಾಕಿ ಬಿಟ್ಟ ಬಾದ್ಲೂರಿ!’ ಎಂದು ನಾಯಕನು ಗಂಭೀರತೆಯಿಂದಾಡಿದನು.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಕಿವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಅವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಜ್ವಾಲೆಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಯಿತು. ಸಂತಾ ಪಾತಿಶಯದಿಂದಲೂ ದುಃಖಾವೇಗದಿಂದಲೂ ಅವನ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಭ್ರಮಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ತನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸೀತಾ-ಸಾವಿತ್ರಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ರಮೆಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವಾಸಘಾತ ಮಾಡಿ, ಹೇಗೆ ಅಡ್ಡದಾರಿ ಬಿದ್ದಳೆಂದು ಅವನು ಬಹು ಪರಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದನು. ಅತ್ತತ್ತು ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಗಾದವು. ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಸಾಧ್ವಿಯಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತ ಹೆಂಡತಿಯು ತನ್ನ ಕೊರಳು ಕೊಯ್ದಳೆಂದು ಅವನು ತಿಳಿದನು. ಅದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಭರ್ತ್ಸಹರಿಯು ಛಿನಾಲ ರಾಣಿಯ ನೆನಪಾಯಿತು. ಹಗಲು ಕಾಗೆಗಳ ಕೂಗಿಗಂಜಿ ಯಾವ ರಾಣಿಯು ಪತಿಯನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳೋ, ಅದೇ ಕುಲಟಿಯು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇತದ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನರ್ಮದೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಜಾರನೊಡನೆ ಜಾರಕರ್ಮ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗತಿಯು ಅವನ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದೊಡನೆಯೆ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯೂ ಛಿನಾಲ ರಾಣಿಯ ಮಾಲಿಕೆಯೊಳಗಿನ ಮಣಿಯೇ ಆಗಿರುವಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿದನು. ದ್ವಿರಂಗೀ ಜಗದ ತಂತ್ರಗಳು ಆ ಸುಶೀಲನಾದ ಸಾಧು ಸುರೇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು?

ವ್ಯಭಿಚಾರಣೆಯಾದ ಭಾರ್ಯೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಬಡುತ್ತಿದ್ದೆ ನಲ್ಲ! ನೌಕರಿ ಮಾಡುವದೂ, ವರಿಷ್ಠರ ಬಿರಿನುಡಿಗಳನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವದೂ ರಮೆಗಾಗಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ? ರಾಧಾದೇವಿಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಜೀವವನ್ನು ಛಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಚಡಪಡಿಸುವದಾದರೂ ಅವಳ

ಗಾಗಿಯೇ! ಆದರೆ ರಮೆಯು ಈಗ ಗೋವರ್ಧನನ ರಮೆಯು! ಕೃಷ್ಣನ ರಮೆಯು! ವೊದಲಾದ ವಿಚಾರಗಳು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅವನು ಹತಾಶ ನಾದನು. ಬೆಳಗಾಗುವ ವರೆಗೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇವೇ ವಿಚಾರಗಳು ನಡೆದಿದ್ದವು. ಒಮ್ಮೆ ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟಿ ಸಾಹೇಬರು ಅಪರಾಧಿಯ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಸ್ವಂತ ಬರುವವರಿರುವರೆಂದು ಪೋಲೀಸರು ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಅವನು ಕೇಳಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೋ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಪೋಲೀಸ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರು ಸತ್ಯನಿಷ್ಠರು, ದಯಾವಂತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಅವರು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಸದ್ಯದ ಪ್ರಕರಣವು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಿರುವುದೆಂದೂ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮುರವತ್ತಿಗೊಳಗಾಗಿರುವದರಿಂದ ಅಪರಾಧಿಗಳು ಒತ್ತಟ್ಟುಗಳದು, ನಿರಪರಾಧಿಗಳು ಸಾಯತೊಡಗಿರುವರೆಂದೂ, ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸ ಸುಪರಿಂಟೆಂಟಿ ಸಾಹೇಬರು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಸುಳ್ಳು ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ನ್ಯಾಯದೇವತೆಯ ಕೊಲೆಯಾಗುವದೆಂದೂ, ಊರೊಳಗಿನ ಪ್ರಮುಖ ಜನರು ಸಾಹೇಬರ ಕಡೆಗೆ ವಿನಂತಿ ಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರು. ಸಾಹೇಬರು ಆ ವಿನಂತಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಬೈಲಿಗಳೆಯದೆ, ಪ್ರಕರಣದ ಸೂಕ್ಷ್ಮನೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಬಂದರು.

ಸೆರೆಯಾಳುವಾದ ಸುರೇಂದ್ರನು ಪೋಲೀಸ ಸಾಹೇಬರ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. ಆಗ ಅವರು ಶಾಂತಸ್ವರದಿಂದ—‘ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನು?’

‘ಸುರೇಂದ್ರ!’

‘ಉದ್ಯೋಗವೇನು?’

‘ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕನಿರುವೆನು’

‘ಶಿಕ್ಷಣ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿರುವವನಾದ ನೀನು ಕೊಲೆಯಂತಹ ಅಘೋರ ಕೃತ್ಯಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ರಾಧಾದೇವಿಯಿಂದ ಅಂತಹ ಅಪರಾಧವೇನು ಘಟಿಸಿತ್ತು?’

‘ಈ ಸಂಗತಿಯು ಕೊಲೆಗಡಕನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಬ—’ ಸುರೇಂದ್ರನು ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು—‘ಸಾಹೇಬರೆ, ಅವಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಲೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು.’

‘ನೀನು ಅವಳನ್ನು ಯಾವ ವಿಧದ ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ಗಾಯ ಪಡಿಸಿದೆ?’

‘ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹದನವಾದ ಚಾಕು ಇತ್ತು.’

‘ಆದು ಈಗ ಎಲ್ಲಿ ಅದೆ?’
 ‘ತುಂಗಭದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸುಟಿದೆನು.
 ‘ನೀನು ಅವಳ ಮೈ ಮೇಲೆ ಒಂದು ವಿಧದ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸುರುವಿದೆ.
 ಆದು ಯಾವ ಎಣ್ಣೆಯು?’
 ‘ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆಯು! ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಅವಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕೀಹಣ್ಣು
 ಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದ್ದೆನು.’
 ‘ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಏತರದಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದೆ?’
 ‘ಒಂದು ಕಾಜಿನ ಸೀಸೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದೆನು.’
 ‘ಆದು ಎಲ್ಲಿ ಇರುವದು?’
 ‘ಅದನ್ನು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಚಲ್ಲಿದೆನು.’
 ‘ಆದು ಎಷ್ಟು ಸೇರಿನದಿತ್ತು?’
 ‘ಮೂರು ಸೇರಿನದು.’
 ‘ಕೊನೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪೂರೈಸದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಹೊರಟು ಹೋದ
 ಯೇಕೆ?’
 ‘ಅವಳು ಸತ್ತಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಓಡಿದೆನು.’
 ‘ನೀನು ಹೊಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಗದ್ದಲವನ್ನು
 ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆ?’
 ‘ಇಲ್ಲ.’
 ‘ಹೊಡೆದ ಮೇಲೆ?’
 ‘ಇಲ್ಲ.’
 ‘ಹೋಗು ನಿನ್ನ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ.’
 ಸುರೇಂದ್ರನು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಸಾಹೇ
 ಬರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದರು. ಆಗ ಕೊತನಾಲನು—‘ಕೊಲೆಗಡಕನಾದ ಇವನು
 ದಿಜ್ಞಾಢನಾಗಿರುವನು. ಅಂತೆಯೇ ಕೊಲೆಯ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ವಿಸಂಗತವಾಗಿ
 ಹೇಳಿದನು. ಏನೇ ಹೇಳಲಿ, ಇಷ್ಟು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಾಹಸ ಮಾಡಿ
 ದರೂ, ಅವನು ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ
 ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವರ್ಚಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಇವನ ಅಪರಾಧವು ಹೇಗೆ
 ಮುಚ್ಚುವದು? ಇವನು ಕಠಾರಿಯಿಂದ ಕೊಲೆ ಮಾಡಬಂದಿದ್ದನು. ಅದು
 ಜಪ್ತಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇವನು ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ ತಂದದ್ದು ಸುಳ್ಳು; ದ್ರಾವಕವನ್ನು
 ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಮೇಲೆ ಸುರುವಿ ಅವರನ್ನು ವಿದ್ಯಾಪಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದಿ

ಧ್ವನು. ದ್ರಾವಕದ ತೆರವಾದ ಸೀಸೆಯೂ ಜಪ್ತಮಾಡ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅದು ಒಂದು ಸೇರು ಎಣ್ಣೆ ಹಿಡಿಯುವದು.'

‘ನೀನು ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ತಾನೆ ತಿಳಿಯುವದು.’ ಎಂದು ಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದು—“ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮೊಸಗಾರಿಕೆಯು ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವಂತೆ ತೋರುವದು. ಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಸಂಗವು ಮೈ ಮೇಲೆ ಬಂದೀತು!”

ಕೊತವಾಲನು ಬೆದರಿದನು. ಅವನು ಮರುಮಾತನಾಡದೆ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಮೊಹೂರಿನ ವರೆಗೆ ಕಳಿಸಿ, ತನ್ನ ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಲೆ ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ಕುಳಿತನು.

ಇತ್ತ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಪಾಯಿಗಳೊಳಗೆ ಬಹಳೇ ವಿನೋದವು ನಡೆದಿತ್ತು. ದೊಡ್ಡ ಸಾಹೇಬರು ಒಂದ ಕೂಡಲೆ ಕೊಲೆಗಡಕನು ಅಪರಾಧವನ್ನು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಒಪ್ಪಿದನೆಂದೂ ಮೊದಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟು ಮೈ ನುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರು ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟಿ ಸಾಹೇಬರು ದಯಾಳುಗಳೂ, ಸತ್ಯನಿಷ್ಠರೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಕೈಕೆಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಕೆಲಸಗಾರರೂ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳ ಕಡೆಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದುದರಿಂದ ಇವರ ನಿಜವಾದ ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಭಾವವು ಜನರಿಗಿನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ಅಪರಾಧಿಗಳಿದ್ದರೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಕಲ್ಲಗಿಂತಲೂ ಕಲ್ಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಿರಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ನಂಬಿಗಿಯಾದ ಮೇಲೆ, ಅವನ ಮೇಲಿನ ಸುಳ್ಳು ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೆ, ತಮ್ಮ ಮತಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಿಂದ ನೆರವೇರಿಸದಿದ್ದರೆ ಸರಕಾರವು ಒಂದು ವೇಳೆ ದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸದಿದ್ದರೂ, ದೇವರು ತಪ್ಪದೆ ಶಿಕ್ಷಿಸುವನೆಂದು ಅವರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಇವರ ಅಡಳಿತವು ಜನತೆಗೆ ಸೌಖ್ಯಪ್ರದವಾಗುವದೆಂದು ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ಕೈಕೆಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ, ಶಿಪಾಯಿಗಳಿಗೂ ಅವರ ವ್ಯತ್ಯಯ ದುಃಖಕಾರಕವಾಗಿತ್ತು. ಯಾಕಂದರೆ, ಅವರ ಧೋರಣವು ಕೆಳಗಿನವರ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾಲು ಕೊಡುವಂಥದಾಗಿತ್ತು. ಲಂಚ-ಬಕ್ಷೀಸು ಮೊದಲಾದ ಲಾಭಗಳಿಗೆ ಅವರು ಎರವಾಗಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗವಿತ್ತು. ಕೊತವಾಲ ಸಾಹೇಬರ ವೇತನ ತಿಂಗಳೊಂದಕ್ಕೆ ಬರಿಯ ನೂರು-ನೂರಾಇಪ್ಪತ್ತ ರಷ್ಟು! ನಾಯಕಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಬರಿಯ ಮೂವತ್ತು. ಶಿಪಾಯಿದಾದಾರಿಗೆ

ಇಷ್ಟತ್ತು-ಇಷ್ಟತ್ತೈದು! ಇಷ್ಟರಿಂದ ಅವರ ಸಂಸಾರವು ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬೇಕು? ಕೆಲವು ಕೊತವಾಲರು ಒನಪು-ಒಯ್ಯಾರದ ವಾರಂಗನೆಯರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕಾಗುವದು. ಕೆಲವು ನಾಯಕ ಸಾಹೇಬರಿಗೂ, ಶಿಪಾಯಿದಾದಾ ಗಳಿಗೂ ತಿಂಗಳೊಂದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ರೂಪಾಯಿಯ ಸಾರಾಯಿ ಬೇಕಾಗುವದು. ಅವರನ್ನಾದರೂ ವಾರಕಾಮಿನಿ ಲೋಭವು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲ. ಜನತೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಾನೂನಿನ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹಣತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಹಿಸುವರೆಂದೇ ಅವರ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಅಟ್ಟಿಹಾಸಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ವೇಳೆಯ ನಿರ್ಬಂಧನೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿದರೆ ವಾರಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡು ಸಾರೆಯಾವರೂ ಅವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸಾರಾಯಿ ದೊರೆಯಬೇಕು? ಮೊಟರು ಬಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆರೆಯುವ ಜಾತ್ರೆಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧ ಮಾಡಿದರೆ ಒಂದು ದುಡ್ಡು ಸಹ ವೆಚ್ಚವಿಲ್ಲದೆ ಕಾಶಿ-ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗಿನ ಅವರ ಪ್ರವಾಸವು ಹೇಗೆ ನೆರವೇರಬೇಕು? ಇಂದು ಗೋಕರ್ಣಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ, ನಾಳೆ ಗೆರಸವೈಗೆ; ನಾಡಿದ್ದು ತಿರುಪತಿಗೆ. ಹೀಗೆ ಕುಟುಂಬಯಾತ್ರೆಯು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹೇಗೆ ನೆರವೇರಬೇಕು? ಕಳವು ಮಾಡದವನು ದುಡ್ಡು ಕೈಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದರೆ ಅವನನ್ನು ಕಳ್ಳನೆಂದು ಕರೆಯುವ ಎದೆ ಯಾರದು? ಕೊಲೆಗಡಕನು ಚೀಲ ಚೀಲ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸುರುವತೊಡಗಿದರೆ, ಅವನು ನಿರಸರಾಧಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುವದಕ್ಕೆ ತಡವೇನು? ಇಂತಹ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ವಲಂಬಿಸಿದ್ದ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಹಾಗೂ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದ ಪೋಲೀಸ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿತ್ತು. ಇವರು ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದವರಿದ್ದರಿಂದ, ಇವರ ಸ್ವಭಾವಪರಿಚಯವು ಯಾರಿಗೂ ಇನ್ನೂ ಚನ್ನಾಗಿ ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಜನರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಅವರ ಸ್ವಭಾವಪರಿಚಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅರಿತದ್ದರಿಂದ, ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರವಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವರಿಗೆ ವಿನಂತಿ ಪತ್ರಿಕೆ ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳಲ್ಲಾದರೂ ಇದೇ ವಿಧದ ಧ್ವನಿಯು ಕೇಳಹತ್ತಿತ್ತು.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಪೋಲೀಸ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರೆದುರಿಗೆ ಆಪರಾಧವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ ಸುದ್ದಿಯು ಹಾ-ಹಾ ಅನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ತುಂಬ ಪಸರಿಸಿತು ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೆ ರಮೆಯು ಹೌಹಾರಿದಳು! ಅವಳು ರೋದಿಸುತ್ತ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಕೈಜೋಡಿಸಿ, ತನಗೆ ಸೌಭಾಗ್ಯ ದಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಅವಳ ದೀನನಾಣಿ

ಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಾದ ಪ್ರಕಾರವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗದಿದ್ದರೂ, ಆತನ ಬಾಹ್ಯಪ್ರಕಾರವು ಮಾತ್ರ ಆಗಿನಮಟ್ಟಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಯೇ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ನೊಂದವನಂತಹ ಧ್ವನಿಯಿಂದ—‘ರಮಾದೇವಿ, ನಿಮ್ಮ ಪತಿಯವರ ವರ್ತನವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನನಗೆ ಅಳು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಪರಾಧವನ್ನೂ ಪುದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಅವರನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಪಾರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಆಯ್ಯೋ! ಏನು ಮಾಡುವದು! ತಾನು ಹೋಗುವದು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗರಲಿ, ನಿಮಗೆ ಬಡಿಗಲ್ಲು ತಂದನು!’ ಎಂದು ನುಡಿದು ಅವನು ದೋತರ ಸೆರಗಿನಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ರೆಸಿಕೊಂಡನು.

‘ಗೋವರ್ಧನರಾಯರೆ, ನೀವು ಹೆಸರುಗೊಂಡ ವಕೀಲರು. ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮಿಂದಾದ ಉಪಕಾರವನ್ನು ತೀರಿಸದೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ.’

‘ಛೀ! ನಿಮ್ಮಿಂದ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಹೊಂದುವ ಯೋಚನೆಯಿಂದ ನಾನು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಹಸ ಮಾಡತೊಡಗಿರುವೆನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿರಾ? ದೀನರೂ ಅನಾಥರೂ ಆದ ಜನರು ಜನಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಸತ್ತು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ದೇವರ ಸಂಕಲ್ಪವಿರುವದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಈ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದು ಮುಟ್ಟಿಸಿದ್ದೆನು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ತಪ್ಪು ಒಪ್ಪಿ ಹಾಳು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು! ಇನ್ನೇನು ಮಾಡಲಿ? ತಮ್ಮ ಮೈಸೊಕ್ಕಿನ ಫಲವನ್ನು ಉಣ್ಣುತ್ತಾರೆ. ರಮಾದೇವಿ, ಅವಿವೇಕಿಗಳಾದ ಗಂಡರು ಗಂಟುಬಿದ್ದರೆ ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ. ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಲೊಲ್ಲರೇಕೆ ಬಿಡಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಕೂದಲಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ಹತ್ತದಂತೆ ಕಾಪಾಡುವೆನು. ತುಂಬಿದ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುವವರಾರು?’

ಗೋವರ್ಧನರಾಯನ ಈ ಅಭದ್ರವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ರಮಾದೇವಿಯು ಹತಾಶಕಾದಳು. ಆಗ ಅವಳು—‘ನಿಮ್ಮಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಧಾಗುವದೋ-ಇಲ್ಲವೋ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರಿ. ನಾನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನ ಕೈಕಾಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಾದರೂ ನನ್ನ ಪತಿರಾಯರ ರಕ್ಷಣೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವೆನು.’

‘ರಮಾದೇವಿ, ಹೀಗೇಕೆ ಹುಚ್ಚರಂತೆ ಮಾತಾಡುವಿರಿ? ನಾನು ನಿವಗಿ ಪರಕೀಯನೇ ಹೇಗೆ? ದುಡ್ಡಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುವ ವಕೀಲನು ನಾನಲ್ಲ; ಪುಣ್ಯಾನುಬಂಧದ ಕಡೆಗೆ ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯವುಂಟು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ವಕೀಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವೆನು.’

‘ಹಾಗಾದರೆ ಈಗಲೇ ಹೋಗಿ ಅವರಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬರಿ. ಅವರು ಸಿರೆಮನೆಯ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನೂ ಯಾತನೆಗಳನ್ನೂ ಸಹಿಸಲಾರದೆ, ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮೈ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವರು. ಅವರಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿ ಬರಿ. ನಿಮ್ಮಿಂದ ಅವರ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕೆಲಸವು ನೆರವೇರದಂತಿದ್ದರೆ ಹಾಗೆ ತಿಳಿಸಿಬಿಡಿರಿ. ಅಂದರೆ ಮುಂದಿನ ಹಾದಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ನೆಟ್ಟುಗಾವುದು.’

ರಮಾದೇವಿಯ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಭೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೋದನು. ಮುಂದೆ ಒಂದೆರಡು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿ ಬಂದು, ಅವನು ರಮಾದೇವಿಯ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗದೆ, ಅವಳಿಗೆ ಕೇಳುವಂತೆ ‘ಉಶ್’ ಎಂದು ಉಸಿರ್ಗರೆದು ತನ್ನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತನು. ಕೂಡಲೆ ರಮಾದೇವಿಯು ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ—‘ಗೋವರ್ಧನರಾಯರೆ, ಅತ್ತಣ ಸಮಾಚಾರವೇನು?’

‘ಅತ್ತಣ ಸಮಾಚಾರವನ್ನೇನು ಸುಡುವಿರಿ?’ ಸಂತಾಪದಿಂದ ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ನುಡಿದು—‘ಕೆಟ್ಟ ಗಂಡನ ಕೈ ಹಿಡಿದು ನೀವೂ ಕಟ್ಟಿರಿ!’

‘ಗೋವರ್ಧನರಾಯರೇ, ನೀವು ಹೀಗೇಕೆ ಮಾತಾಡುವಿರಿ? ಹೋದ ಕೆಲಸವೇನಾಯಿತು?’

‘ಮುಖಭಂಗವಾಯಿತು!’

‘ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು?’

‘ನೀವು ಸೊಟ್ಟು ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡತೊಡಗಿರುವರೆಂದು ಯಾರೋ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೇಸರಗೊಂಡು ಅವನು ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮೈ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವನಂತೆ.’

‘ನೀವು ಅವರ ಸಂಶಯ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೇನು?’

‘ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಅವರ ಬಲವಾದ ಸಂಶಯ. ನೀವು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಣಯವುಳ್ಳವರಾಗಿರುವರೆಂತೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನೌಕರಿಯ ಆಶೆ ಹಚ್ಚಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವವರಿರುವರೆಂತೆ. ಗಂಡನಿಗೆ ಮರಣ ದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಲ್ಪಡಬೇಕೆಂದು ನೀವು ದೇವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತಿರುವರೆಂತೆ. ಇಂತಹ ಮೂರ್ಖ ಗಂಡನನ್ನು ನಚ್ಚಿದ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಮೂರ್ಖಳೇ. ನಿಮಗೆ ಸುಖವೆಂಬದು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಾದರೂ ಗೊತ್ತಿದೆಯೇ? ನೀವು ಜಾರಿಣಿಯರೆಂತೆ, ಕುಲಟಿಯರೆಂತೆ! ಏನು ಮಾಡುವುದಿದೆ? ಕೊಲೆಗಡಕನಿಂದ ಅಲ್ಲದ-ಸಲ್ಲದ ಮಾತಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿಯೇ ನಿಮಗೆ ಭೂಷಣವೆನಿಸುವದೋ ಹೇಗೋ ಕಾಣೆನು. ನೀವು ಹುಚ್ಚುತನದವರಿರುವಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲ

ಮತ್ತೊಬ್ಬಳಿದ್ದರೆ, ನಿಂತ ಕಾಲಮೇಲೆ ಪತಿಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೆರೆಯುವ ಮಾಂಗಲ್ಯ-ತಿಲಕಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅನ್ನಬೇಕು, ರಾಧಾ ದೇವಿಗೆ ವಸ್ತಾದಿಯೆಂದು ! ನಿಮಗೆಲ್ಲಿದೆ ಅಷ್ಟು ಸ್ವಾಭಿಮಾನ! ನಾನಿರುವ ವರೆಗೆ ಚಿಂತಿಸಬೇಡಿರೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ, ನನ್ನನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡಿರಲಿಕ್ಕೆ ನಿಮಗೆ ದೈರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೇಳುವವರು ಎಷ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ? ನಿಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯು ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ. ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳಿದರೆ ಸುಖಬಡುವಿರಿ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒರಲಿ-ಒರಲಿ ಸಾಯುವ ಪ್ರಸಂಗವು ನಿಮಗೆ ಬರವದು. ಸದ್ಯದಪುಕರಣದಲ್ಲಿ ನೀವೂ ಒಬ್ಬ ಅಪರಾಧಿನಿಯಿರುವಿರಿಂಬದನ್ನು ಮರೆತರೆ ಸಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ನಾನು ಹೇಳುವದೇನಂದರೆ, ಜೀವನವು ಸುಖಮಯವಾಗಬೇಕೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ, ನೀವು ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಲೇ ಬೇಕು.' ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕೊಟ್ಟು, ರಮಾದೇವಿಯ ಮುಖದಿಂದ ಏನು ಉತ್ತರ ಹೊರಡುವದೋ ಎಂಬದನ್ನು ಆತು ದಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಹತ್ತಿದನು. ಆನನ ಎರಡೂ ಕಣ್ಣುಗಳು ರಮೆಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಟ್ಟಿದ್ದವು.

ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ರಮೆಯ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯುತ್ಪಾತವಾದ ತಾಯಿತು. ಅವಳು ನಿಂತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಸಿಬಿದ್ದು ಭೋರಾಡಿ ರೋದಿಸತೊಡಗಿದಳು. ತನ್ನ ಪತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಯಾವನೋ ದುಷ್ಟನು ಬಿತ್ತಿರುವನೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಆಗ ಅವಳು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು—'ವಕೀಲಸಾಹೇಬರೆ, ನೀವು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ವಿಕಲ್ಪ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಏಕೆ ಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ? ಪುರುಷರ ಸ್ವಭಾವವು ತೀವ್ರ ಸಂತಾಪಗೊಳ್ಳುವಂತಹ ದಿರುವದು. ಇಂತಹ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರು ಕ್ರುದ್ದರೂ, ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಿರಸ್ಕಾರವುಳ್ಳವರೂ ಆಗಿರುವದೇನೂ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಯಾರಾದರೂ ಇಂತಹ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಆಗ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವದು? ಪತಿಯು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದ ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ಹೆಂಡತಿಗೆ ದುರುಪದೇಶಮಾಡುವ ವೃತ್ತಿಯು ತಿರಸ್ಕರಣೆಯವಲ್ಲವೆ?'

ರಮಾದೇವಿಯ ಮಾತಿನ ಗುರಿಯು ತನ್ನ ಮೇಲಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ತಿಳಿದನು. ಅಂಥ ನಿರಾಧಾರಿಯಾದ ಅಬಲೆಗೆ ಸೊಪ್ಪುಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ ಅವನು ಆಳ್ವೆದೆಯವನಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು ನಿಷ್ಕು ರತನ

ದಿಂದ-ನೀವು ಆ ನೀಚ ಸುರೇಂದ್ರನನ್ನು ನಂಬಿದರೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಕಡು
 ವಿ. ಸೆರೆಮನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ನನ್ನದೇನೂ
 ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ. ಅವನು ನಿಮಗೆ ಜಾರಿಣಿ, ಕುಲಟಿ, ಸ್ಪೈರಿಣಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಹೆಸ
 ರಿಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ನೀವು ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಆಡಂಬರ ಮೆರೆಯಿಸುವಿರಿ ನನಗೆ ಈ
 ರೀತಿ ಸೇರುವದಿಲ್ಲ. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಸದ್ಯದ ವರ್ತನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರ ಮಾಡು
 ವಂತಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿರಿ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಹೃದಿಯನ್ನು ನೀವು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಿರಿ
 'ದುರ್ಧೈವದ ಆಟಗಳಿವು!' ಎಂದು ದುಃಖೋದ್ಧಾರ ತೆಗೆದು, ರಮೆ
 ಯು ಕಲ್ಲು ಕರಗುವಂತೆ ರೋದಿಸತೊಡಗಿದಳು.

ನೀನೇ ಡಿಸ್‌ಮಿಸ್!

ವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ದಿನಾಣುಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು
 ಉಷೆಯ ಮಾರ್ಗಪ್ರತೀಕ್ಷೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಇಂದು ತಮ್ಮ
 ನಿತ್ಯದ ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ನವತರಣಿ
 ಯರು ತಮ್ಮನ್ನು ವಯಾತೀತರೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ತಿರಸ್ಕಾಂಗೊಳ್ಳಬಾರ
 ದೆಂದು ಅವರು ಬಿದ್ದುಳಿದ ಕೆಲವು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಚೆಲ್ಲಿಸಿ,
 ಅವುಗಳ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ದಾಳಿಂಬರ ಬೀಜದಂತಹ ಕೃತ್ರಿಮಹಲ್ಲು
 ಗಳನ್ನು ಒಹಳ ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಉಷೆಯ ಪರಿ
 ಚಯವಾದಂದಿನಿಂದ ಅವರು ತಮ್ಮ ನೆರಗೂದಲುಗಳಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಹಚ್ಚತೊಡ
 ಗಿದ್ದರು. ಬಿಳಿಯ ಕಪ್ಪಿನ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದಾದ ನರೇ ಬಣ್ಣದ ಕೂದಲುಗಳಿಂದ
 ಅವರ ಮುಖವು ರಾವಿಟ್ಟು ಬಡಿಯತೊಡಗಿದ್ದರೂ, ತಾವು ಎರಿಕೆಯ ವಯ
 ಸ್ಸಿನ ಸುಂದರ ತರಣರಂತೆ ಕಾಣುವೆವೆಂದೇ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗ
 ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಇಂದು ಜರತಾರೀ ರುಮಾಲ ಸುತ್ತಿ, ಜರದ ಸೆಲ್ಲಿ
 ಹೊದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರು ಇಂದು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ರತ್ನಬಚಿತ ಕಂಠಿಯನ್ನು
 ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಂದು ಯಾರಾದರೂ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರೆ, ಮದು
 ವೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾದ ಮದುವಣಿಗನೆಂದು ಅನ್ನಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು
 ಅಂದು ಪಂಚಪಂಚ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದು, ಉಷೆಯ ಸ್ವಾಗತದ ಸಿದ್ಧತೆ
 ಯನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸುಂಗಾರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಉಷೆಯನ್ನು
 ವಿನಾಹವಾಗಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸಿರದಿದ್ದರೂ ರಾಧಾದೇವಿ, ವಸಂತೆ ಮೊದಲಾ
 ದವರ ನೂಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹವಣಿಸಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕಾ
 ಗಿಯೆ ಇಷ್ಟು ಅವರ ಅಟ್ಟಹಾಸವು.

ಅವರ ಕೈ ಕೆಳಗಿನ ನೌಕರರಾದರೂ ಬಹಳೇ ಚಾಣಾಕ್ಷರು. ಅವರು ಚಾಣಾಕ್ಷರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಯಾವ ಕೊಬ್ಬು ಸುಂದರ ತರುಣ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಆಗಮನವಾಯಿತೆಂದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಆಗಮನವಿರ.ವದೆಂಬ ಸುದ್ದಿಗೊತ್ತಾಯಿತೆಂದರೆ ಅವರು ಉಸಾಹಾರ-ಮೇಜವಾನಿಗಳ ಸಿದ್ಧತೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕಡೆಗೆ ನೌಕರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಬೇರೆ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಬರುವ ತರಣಿಯರು ಸ್ವಶೀಲ ದಾನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾದವರೇ ಇರುವರೆಂದು ಅವರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಯಾಕಂದರೆ ಒಂದಲ್ಲ-ಎರಡಲ್ಲವೆಂದರೆ, ಇಂತಹ ನೂರಾರು ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದುದರಿಂದ, ತರುಣ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಬಂದರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಬರುವವರಿರುವರೆಂಬ ವಾರ್ತೆ ತಿಳಿದರೆ, ಉಸಾಹಾರ-ಮೇಜವಾನಿಗಳ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಅವರು ಮಾಡಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವದೊಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದ ತರುಣಿಯು ಕುರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವಳ ಅದರಾತಿಥ್ಯವೇನೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಬಹುತರವಾಗಿ ಅವಳ ಕಾರ್ಯವೂ ಈಡೇರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಚಲುವೆಯರಲ್ಲದಂತಹ ತರುಣಿಯರ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲಿಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಜನ್ಮವತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣಾನತಾರದ ಉದ್ದೇಶವು ಬೇರೊಂದು ಗುಹ್ಯತಮವಾದ ವಿಷಯದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಹೊರಗೆ ಕಂಕಣನಿನಾದವಾದ ಕೂಡಲೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸುರೂಪಿಗಳಾದ ತರುಣಿಯರು ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಕೂಡಲೆ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸ್ವೈರಮನೋವೃತ್ತಿಯು ಧೈರ್ಯ ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕೂಡಲೆ ಅವರು ಕುಡುಕರಂತೆ ಆಚರಿಸತೊಡಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಹೇಬರ ಈ ವಿಧದ ವರ್ತನವನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ, ನೌಕರರು ಅವರ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯ ವೇರಗೆ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದು ಸಾಹೇಬರು ನಭೂತ ಪೂರ್ವವಾಗಿ ಸಿಂಗಾರಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಯಾವಳೋ ಒಬ್ಬ ದೇವ ರಮಣಿಯ ಆಗಮನವಾಗುವದೆಂದು ಅವರ ನೌಕರರು ತಿಳಿದರು. ಅಂತೆಯೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಟ್ಟಹಾಸದ ಉಸಾಹಾರ-ಮೇಜವಾನಿಗಳ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ತೊಡಗಿದರು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ಉಷೆಯ ಮಾರ್ಗಪ್ರತೀಕ್ಷೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನೌಕರನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು: 'ರಾವಸಾಬ ಬಂದರು-ಬಂದರು!' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

'ಯಾರು? ಯಾರು?' ಆತುರದಿಂದ ಸಾಹೇಬರು ಕೇಳಿದರು.

'ಅವರೇ ಅವರು!'

‘ಅವರೆಂದರಾರು?’

‘ನೀವು ಯಾರ ದಾರಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವಿರೋ ಅವರು! ಅಂದು ತಂದೆ ಯೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದರಲ್ಲ, ಅವರೇ!’

‘ನಾಕರರಾಯ ನಾಸ್ತರರ ಕುಮಾರ ಉಷಾದೇವಿಯವರೇನು?’

‘ಹೌದು ಸರಕಾರ, ಹೆಸರು ಮರೆತಿತ್ತು. ಆದೇ ಉಷೆಯೇ ಬಂದಿರುವಳು.’

‘ಮೂರ್ಖಾ! ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಂತಹ ಪವಿತ್ರವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗೆ ಏಕ ವಚನದಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸುವೆಯಾ? ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಬೇಕಾದಂತಹ ದುಶ್ಯಬ್ದಗಳನ್ನಾಡಿದರೂ ಸಹಿಸೇನು; ಆದರೆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಉಷಾದೇವಿಯವರಂತಹ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗೆ ಕೆಟ್ಟ ಮಾತಾಡಿದರೆ ನನಗೆ ಸಹನವಾಗುವದಿಲ್ಲ.’

‘ಖಾವಿಂದ, ನನ್ನಿಂದ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ’ ಎಂದು ಆ ನೌಕರನು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು.

‘ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಇಂತಹ ವರ್ತನವು ನಿನ್ನಿಂದ ಘಟಿಸಿದರೆ ನೌಕರಿಗೆ ಎರವಾದೀ! ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರು!’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಗರ್ಜಿಸಿ—‘ಅವರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒಳಗೆ ಕಳುಹಿಸು.’

ನೌಕರನು ‘ವಹಾದಾಜ್ಜಿಯೆ’ಂದು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಷಾದೇವಿಯು ಒಳಗೆ ಬಂದು ಸಾಹೇಬರಗೆ ವಂದಿಸಿದಳು. ಸಾಹೇಬರು ಅವಳ ವಂದನೆಯನ್ನು ಪ್ರೇಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಬಯಲಿದ್ದ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಹೇಳಿದರು.

ಉಷೆಯು ಹಿಂದಿನಂತೆ ನಾಚಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಸಾಹೇಬರ ಆಜ್ಞೆಯಾದೊಡನೆ ಅವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ಇಂದು ಉಷೆಯು ವೈ ಬಿಟ್ಟು ವರ್ತಿಸತೊಡಗಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಾಹೇಬರ ಮನಸ್ಸು ಸಂಭ್ರಮಗೊಂಡಿತು ಅವಳು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಹಟಮಾರಿಯಾಗಿರದೆ, ಇಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಅನುಕೂಲಿಯಾಗಿರುವಳೆಂದು ಸಾಹೇಬರ ಗ್ರಹಿಕೆಯಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವರು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಕುರ್ಚಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ್ತೊಂಕು ಕುರ್ಚಿಯನ್ನು ಉಷೆಯ ಕುರ್ಚಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೆ ಎಳೆದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಉಷೆಯನ್ನು ಕುರಿತು—‘ನನ್ನ ವಿನಂತಿಗೆ ಮನ್ನಣೆಯಿತ್ತು ಬಂದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅನಂದವಾಯಿತು.’

‘ವಿಷ್ಣುರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.’

‘ಉಷಾದೇವಿ, ಆಚ್ಛೆಯಲ್ಲ. ಬಿನ್ನಹ ಸ್ವಂತದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಆಚ್ಛೆ ಮಾಡುವ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬೀಳುವದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನುಡಿದು ‘ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ವೇತನದ ರಜೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿರುವೆನು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿರುವೆನು. ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಬೇಕೆಂದೇ ನಾನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ ಇದೇ ವರ್ಷ ಟ್ರೇನಿಂಗಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವೆನು. ಉಷಾದೇವಿ, ದೀನರ ದೈನ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ನನ್ನ ಹೃದಯವು ಚಿಣ್ಣೆಯಂತಿ ಕರಗುತ್ತದೆ.’

‘ಘನವಂತರ ಹೃದಯವು ಘನವಾದದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ’

‘ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಜನರು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಅಪಕೀರ್ತಿ ಹೊರಿಸುತ್ತಾರೆ; ಮನಬಂದಂತೆ ನಿಂದೆಮಾಡುತ್ತಾರೆ.’

‘ಇದೊಂದು ಖೇದದ ಸಂಗತಿಯು. ನಿಷ್ಕಲಂಕಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ತಮ್ಮನ್ನು ಜನರು ನಿಂದಿಸುವದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ವಿಸ್ಮಯವಾಗುವದು.’

‘ಜನವೋ, -ದನವೋ! ಗಂಡಸಿನ ಜನ್ಮ ಜಾರಿದ್ದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ ನಾನೇನು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ತಾವಾಗಿ ನನ್ನ ವಶವಾಗಿರುವರು. ಕೆಲವು ಹಟಮಾರಿ ಜನರು ನನ್ನಿಂದ ಹೇರಳವಾಗಿ ಲಾಭಹೊಂದಿ ವಶರಾಗುವರು. ಈಗ ನೋಡಿ, ನಾನು ನಿಮಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವ ಉಪಕಾರವೇನು ಸಣ್ಣದೇ? ನಿಮ್ಮ ಆಯುಷ್ಯದ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಾಡುವದು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಉಪಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ನಾನೇನು ನಿಮ್ಮಂತಹ ಎಳೆಯರನ್ನು ನನ್ನ ಗೃಹಿಣಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ಇದು ನನ್ನ ದೊಡ್ಡಸ್ತನವಲ್ಲವೆ? ಪ್ರಾಣಿಯ ವ್ಯವಹಾರವು ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಉಳಿಯುವ ಬಗ್ಗೆ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಜಾಗೃತೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವೆಂಬದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನೀವು ಬೆರಗಾಗಬಹುದು.’

‘ಇದೊಂದು ನಿಮ್ಮ ಘನವಂತಿಕೆಯ ಚಿಹ್ನವೇ ಸರಿ!’ ಎಂದು ಉಷೆಯು ನುಡಿದು, ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗುವದೋ, ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಳು.

ಆಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ತರಲ್ಪಟ್ಟವು. ನೌಕರನು ಸಾಹೇಬರಿಗೂ ಉಷೆಗೂ ಉಪಾಹಾರದ ಸಾವಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಬಡಿಸಿ, ಎದುರಿಗಿದ್ದ ಚೌಕಿಯ ಮೇಲೆ ಕಾಫಿಯ ಪೇಲಿಗಳನ್ನಿರಿಸಿದನು. ಉಷೆಗೆ ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳು ಬೇಕಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಎರಿಷ್ಟರ ಆಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆದು

ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಉಪಾಹಾರವಾದ ಬಳಿಕ ನೌಕರನು ತೆರವಾದ ಪಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುರೊಂಡು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಹೋಗುವಾಗ ಅವನು ದಿವಾಣಖಾನೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೊರಟು ಹೋದನು ಉಷೆಯು ಗಾಬರಿಗೊಂಡಳು. ತಾನು ಹುಲಿಯ ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದನೆಂದು ಅವಳು ತಿಳಿದಳು. ಶೀಲರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೇಗೆ ಉಪಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವಳು ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದಳು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಎದುರಿಗಿದ್ದ ತಬಕದೊಳಗಿನ ವೀಳ್ಯವನ್ನು ಉಷೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಹೋದರು. 'ನಾನು ತಾಂಬೂಲ ತಿನ್ನುವ ರೂಢಿಯನ್ನಿಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ಉಷೆಯು ಹೇಳಿದರೂ, ಅವರು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಉಷೆಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಹೋದರು. ಪ್ರಸಂಗವು ಮೈ ಮೇಲೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಉಷೆಯು ಮುಖವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿ, ಆ ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಳು.

'ನೀವು ಒಳ್ಳೇ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯದವರಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೀರಿ.'

'ನೀವು ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವೆಂದು ಏತಕ್ಕೆ ಅನ್ನುವಿರೋ-ಏನೋ!'

'ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಲ್ಲವೇ ಇದು? ಕಾಫಿ-ಉಪಾಹಾರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೂ ತಾಂಬೂಲ ಸೇವನೆಗೂ ಎಷ್ಟು ಸಂಕೋಚಪಡುವಿರಿ! ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಹೀಗೆಯೇ ಸರಿ. ವನಿತೆ, ರಾಧಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದವರಾದರೂ ಮೊದಲು ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.' ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನಗುತ್ತ ನುಡಿದು-'ಈಗ ದಿವಾಕರರಾಯರ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೇಗಿದೆ?'

'ಅವರು ಒದುಕಿ ಉಳಿದರೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಹೊಂದಿದಂತಾಗುವದು. ನನ್ನನ್ನು ಪರದೇಶಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಹೋಗುವರೋ, ಎಂದು ಮನಸ್ಸು ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿರುವದು.'

'ಉಷಾದೇವಿ, ಈಶ ಸಂಕಲ್ಪದಂತೆ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳು ನೆರವೇರುವವು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವರ ಆಯುಷ್ಯದ ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆಯಾರ ಯತ್ನವೇನಿದೆ? ಅವರಿಗೆ ಒಳಿತಾದರಂತು ವಿಹಿತನಾಯಿತು; ಒಂದು ವೇಳೆ ಕೆಡಕಾದರೂ ಮಿಡುಕುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸುವೆನು. ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಿಮನ್ನು ನಾನು ಪರಕೀಯರೆಂದು ಭಾವಿಸುವದೇ ಇಲ್ಲ.'

'ಸಾಹೇಬರೆ, ನೀವು ನನ್ನ ತಂದೆಯ ತರುವಾಯ ಅವರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕರಿಸಿದರೆ, ನಾನು ಧನ್ಯಳಾಗುವೆನು.'

ಉಷೆಯ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ; ಯಾಕೆಂದರೆ, ಬಹಳಮಾಡಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಷೆಯ ತಂದೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವರು—‘ಉಷಾದೇವಿ, ಯಾರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಿಮ್ಮ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸುವೆನೆಂದು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು. ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರಿ’ ಎಂದು ನುಡಿದು—‘ಉಷಾದೇವಿ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿರುವೆನೆಂಬದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿರಿಸಿರುವಿರಾ?’

‘ಹಿಹೋ! ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿರಿಸದಿರಲಿಕ್ಕೇನಾಗಿದೆ?’

‘ನಾನು ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನೀವು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಿರುವಿರಲ್ಲವೆ?’

‘ದೀನದ್ರವ್ಯಳಾದ ನಾನು ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರವನ್ನೇನು ಮಾಡಲಿ? ನನ್ನಿಂದ ಉಪಕಾರ ಹೊಂದುವಂತೆ ನಿಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯಾದರೂ ಎಲ್ಲಿದೆ?’

‘ನೀವು ದೀನರಾಗಿದ್ದರೂ, ನಾನು ಧನಿಕನಾಗಿದ್ದರೂ ಉಪಕಾರಮಾಡಿಲಿಕ್ಕೂ ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೂ ಆಸ್ಪದವಿದೆ. ನನ್ನದೊಂದು ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನೀವು ಒಪ್ಪಲಿಕ್ಕೇಬೇಕು.’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನುಡಿದು, ಕುರ್ಚಿಯಿಂದೆದ್ದು ಉಷೆಯ ಕೈ ಹಿಡಿದರು.

ಉಷೆಯು ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ಕುರ್ಚಿಯಿಂದೆದ್ದು ಕೈ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದೆ ಸರಿದು—‘ನೀವು ಹೀಗೇಕೆ ಭ್ರಮಿಷ್ಠರಂತೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ಮೊಮ್ಮಗಳಂತೆ ಇರುವ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪಾಪದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಡುವಿರಾ?’

‘ಉಷೆ, ನೀನು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬೀಳಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಜನ್ಮದ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಾಡುವವನಾದ ನನ್ನ ಆತ್ಮಲ್ಪವಾದ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಈಡೇಡಿಸಲಾರೆಯಾ?’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನುಡಿದು, ಮತ್ತೆ ಉಷೆಯ ಕೈ ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರು.

ಉಷೆಯು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತ—‘ಸಾಹೇಬರೆ, ಈ ನಿಮ್ಮ ವರ್ತನವು ಉಚಿತವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣವಿರುವವರಿಗೆ ನಾನು ನನ್ನ ಪಾವಿತ್ರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವಳೇ. ನೀವು ಕೊಡುವ ರೊಕ್ಕ-ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ನಾನು ಆದನ್ನು ಮಾರಲಿಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಿಸುವದಿಲ್ಲ. ನೀವು ಕೈ ಮುಟ್ಟಿ ಮೈಮುಟ್ಟಿ ಬಂದರೆ. ತಲೆಯನ್ನು ನೆಲಕ್ಕುಸುಳಿಸಿ ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುವನು!’

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಚಕಿತರಾದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂತಾಪವೂ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಅವರು ಕರ್ಕಶವಾಡಿಯಿಂದ—‘ಹೊಯ್ಯಾಲಿ ನೌಕರಿಗಳು ದಾದಿಯ

ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆಯಾ? ನಿನ್ನ ಹಾಗೂ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಜನ್ಮದ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಾಡುವವನಾದ ನನ್ನ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸದಿದ್ದರೆ ಮುಂದೆ ಕಠಿಣವಾದೀತು. ನೀವಿಬ್ಬರೂ ತಂದೆ-ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಇಂದಿಗೆ ನೌಕರಿಯಿಂದ ತಳ್ಳಿ ಬಿಡುವೆನು. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದ ನಾನು ನಿಗ್ರಹಾನುಗ್ರಹ ಸಂಪನ್ನನಿರುವೆನು. ನನ್ನ ಕ್ಷೋಭೆಗೆ ಈಡಾದ ರಮಾ-ಸುರೇಂದ್ರ ಅವಸ್ಥೆಯು ಏನಾಗಿರುವದೆಂಬದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸು. ವನಿತೆ, ಕುಸುಮಾವತಿ, ಚಂಪಾವತಿ, ರಾಧಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರೂ, ಅಪಂದರಾಯ-ಗೋವಿಂದರಾಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಶಿಕ್ಷಕರೂ ಹೇಗೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದದಿಂದ ಕಾಲಕಳೆಯತೊಡಗಿರುವರೆಂಬದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವಿಚಾರ ಮಾಡು ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರವನ್ನು ಬಯಸದೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನೀನೇನು ನಮ್ಮಪ್ಪನ ಮಗಳಲ್ಲ, ನನ್ನ ಮಗಳೂ ಅಲ್ಲ. ಹೇಳು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳು. ನೀನು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲೊಪ್ಪುವೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ? ನನ್ನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ವರ್ತಿಸದಿದ್ದರೆ, ಇಂದೇ ನೀವು ತಂದೆ-ಮಕ್ಕಳಿವರ್ತೂ ನೌಕರಿಗೆ ಹೊತ್ತಾಗುವಿರೆಂಬದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನನ್ನ ಮಾತಿನ ಉತ್ತರ ಕೊಡು!

‘ಸಾಹೇಬರೆ, ಬಡವರನ್ನು ಹೀಗೆ ಗೋಳಾಡಿಸಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯಲಾಲಸೆಯನ್ನು ತಣಿಸುವ ಜನರನ್ನೇನು ನೀವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಕುಲಯುವತಿಯರ ಶೀಲವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ರಾಕ್ಷಸೀ ವಿಷಯಲಾಲಸೆಗೆ ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿರುವಿರಿ? ನಾನು ಅನನ್ಯಗತಿಕಳಾಗಿರುವೆನೆಂಬದೇನೋ ನಿಜ; ಆದರೆ ನನಗೆ ಶೀಲವು ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದದ್ದಿರುವದರಿಂದ, ನಿಮ್ಮ ಆಶೆಯು ನಿಷ್ಫಲವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳ್ಳಬೇಡಿರಿ. ನೀವು ನನಗೆ ನೌಕರಿ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಆದ ಕ್ಷಾಮಿ ನನ್ನ ಆಗ್ರಹವಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಬೇನೆಯ ರಜೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಹಾಡಿ ಹರಸುವೆನು ನಿಯಮದಂತೆ ಅವರು ಬೇನೆಯ ರಜೆಯನ್ನು ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಿರುವರು. ನೀವು ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಇಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಶೆಯಿಲ್ಲ.’

ಉಷೆಯು ಕಣ್ಣುಂಟು ನೀರು ತಂದು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ಅರ್ಥಹೀನನಾದ ದೀನವಾಣಿಯಿಂದ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಕರಗುವಂತಹದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಲಗಿಂತ ಕಲ್ಲಾದ ಸಾಹೇಬರ ಹೃದಯವನ್ನು ಒಸರಿಸುವ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಬೇರೆ ವಿಧವಿದ್ದವು. ಆ ವಿಧವಾಗಿ ನಡೆ

ಯದೆ, ಬರಿಯ ಬಾಯಿಮಾತಾಗಳಿಂದ ಎಷ್ಟು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೇನಾಗುವುದು? ಸಾಹೇಬರು ಉಷೆಯ ವರ್ತನದಿಂದ ಖತಿಗೊಂಡರು. ಆಗ ಅವರು: 'ಉನ್ನತೃಳಾದ ಉಷೆ, ನೀನು ವರಿಷ್ಠರ ಆಜ್ಞಾಭಂಗ ಮಾಡಿ ಗಂಡಾಂತರ ಕೈಡಾದೆ. ಇನ್ನೂ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಹೇಳು. ನೀನು ಇನ್ನು ಮೇಲಾದರೂ ಅನುಕೂಲವಾದ ಉತ್ತರವಿತ್ತರೆ, ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವುಂಟು. ನೀನು ನನ್ನ ಮಾತು ಮೀರಿದರೆ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಸಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಹೊಂದಬಹುದು. ನಡೆದು ಬರತೊಡಗಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ದೂಡಬೇಡ. ನನ್ನನ್ನು ವರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾನು ನಿನಗೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಮನೋಲಹರಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಕೆಲ ಕಾಲದ ಸಹವಾಸ-ಸ್ನೇಹಗಳನ್ನು ನಾನು ಬಯಸಿರುವೆನು. ಅದೂ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನೆರವೇರದಿದ್ದರೆ ಒಂದೆರಡು ಸವಿ ಸವಿ ಚುಂಬನ; ಆಲಿಂಗನ ಇಷ್ಟೇ! ಮತ್ತೇನೂ ಬೇಡ. ಹೇಳು; ಉಷೇ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳು.'

'ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಮನೋಲಹರಿಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವುದು ಏತಕ್ಕಾಗಿ?'

'ಏತಕ್ಕಾಗಿಯೆಂದರೆ, ನೌಕರಿಗಾಗಿ! ನೌಕರಿಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಧನಕ್ಕಾಗಿ! ಧನದಿಂದ ಉಳಿಯುವ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಾಗಿ! ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಪ್ರಾಣದಾನ ಮಾಡುವ ಈ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಗುಪ್ತಪ್ರಣಯದಾನ ಮಾಡಲಾರೆಯಾ ಉಷೆ?'

'ವಿಷಯಾಂಧ ರಕ್ಕಸಾ! ನೀನು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲ; ಶುದ್ಧ ಪಶುವು! ನನ್ನ ಹಾಗೂ ನನ್ನ ತಂದೆಯ, ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ಸ್ವಕೀಯರ ಪ್ರಾಣಗಳಿಗಿಂತ ನನ್ನ ಶೀಲದ ಬೆಲೆಯು ಹೆಚ್ಚಿರುವುದು. ನಿನ್ನ ತುಚ್ಛವಾದ ನೌಕರಿಗಾಗಿ-ನೌಕರಿಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಧನಕ್ಕಾಗಿ-ಧನದಿಂದ ಉಳಿಯುವ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ನನ್ನ ಅವೌಲ್ಯವಾದ ಶೀಲವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾ? ಕಾಲತ್ರಯದ ಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕಾರ್ಯವಾಗದು. ನಿನ್ನ ನೌಕರಿಯೂ ನೀನೂ ನನ್ನ ಪಾದ ತ್ರಾಣದ ಬೆಲೆಯಷ್ಟಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನಂತಹ ದುಶ್ಶೀಲನ ಕೈ ಕೆಳಗೆ ನೌಕರಿ ಮಾಡುವದಕ್ಕಿಂತ ತಿರುಣ್ಣುವುದು ಮೇಲು; ತಿರಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿದಿದ್ದರೆ ಒರಲಿ ಸಾಯುವುದು ಮೇಲು! ಕಾಮಾಂಧಾ! ಕುಲಸ್ತ್ರೀಯೆಂದರೆ, ಬೀದಿಯ ಬಸವಿಯ ರೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆಯಾ? ನೀನು ಸರ್ವತಂತ್ರ-ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಅಬಲೆಯರನ್ನು ಜಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ, ಅವರ ಸತ್ತವನ್ನು ಹರಣ ಮಾಡಿದೆ. ಆ ಸಾಧ್ವಿಯರ ಬಿಸಿಯುಸಿರೂ, ಶಾಪವಾಣಿಯೂ ನಿನ್ನನ್ನು ದಹಿಸದೆ ಬಿಡುವವೆ? ನಿನ್ನಂತಹ ಕಾಮುಕನಿಗೆ, ಕುಲಕಾಮಿನಿಯರ ಶೀಲವನ್ನು

ಹಾಳು ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ದುರ್ಮರಣವೇ ಒದಗ ವದಲ್ಲದೆ, ಸುಖದ ಸಾವು ಎಂದಿಗೂ ದೊರೆಯಲಾರದು.’

‘ಹಾ! ಹಾ! ಶಾಪವಾಣಿ! ಇವಳೇನೋ ಪಂಚಕನ್ಯೆಯಂತೆಯೇ ಆಡಂಬರವಿಟ್ಟಳು!’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವಿಕಟ ಹಾಸ್ಯಗೈದು ನುಡಿದು- ‘ರಮಣಿ! ನೀನು ನನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗದಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವೆ. ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಚನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನೋಡು.’

‘ಈ ಬಗೆಯ ಹೆದರಿಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಡ. ಪಿಶಾಚಿ! ನೀನು ನನ್ನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ದಾರಿಗೆ ಒರದಿದ್ದರೆ, ಇಬ್ಬರಲ್ಲೊಬ್ಬರ ಆಯುಷ್ಯವು ಇದೇ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿದಿರುವದೆನ್ನ ಬೇಕಾಗುವದು.’

‘ಇದೊಂದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಚರಿತ್ರಗಳೊಳಗಿನ ಪಾಠಮಾಡಿದ ವಾಕ್ಯ!’ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಮತ್ತೆ ನಗತೊಡಗಿದರು.

‘ಈಗ ಬಾಗಿಲ ತೆರೆಯಿರಿ’ ಉಷೆಯು ಸಂತಾಸದಿಂದ ಗರ್ಜಿಸಿದಳು.

‘ಹೊರಗೆ ಚಿಲಕ ಹಾಕಿದೆ.’ ‘ನಿಮ್ಮ ನೌಕರರಿಂದ ತೆಗೆಯಿಸಿರಿ’

‘ನೌಕರರಲ್ಲ’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವಳ ಬಳಿಗೆ ರಭಸದಿಂದ ಹೋಗಿ—‘ಲಲನಾಮಣಿ! ನನ್ನ ಎಲ್ಲ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ನಿವಾಳಿಸುವೆನು. ಬಾ, ಬಾ, ರನ್ನೆ!’ ಎಂದು ಅವಳ ಎಡಗೈ ಹಿಡಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಉಪೇಷು ತನ್ನ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದ ಕೈಗತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದು—‘ಪಿಶಾಚಿ! ನಿನಗೆ ಜೀವವು ಬೇಡವಾಗಿದ್ದರೆ ಹೇಳು. ಹೂಂ! ಬೇಗನೆ ಕೈ ಬಿಡುವಿಯೋ, ಇದನ್ನು ನಿನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚಲೋ?’

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಬೆದರಿ ನಾಲ್ಕುಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂದೆ ಸರಿದರು. ಒಳಗಿನ ಗದ್ದಲವನ್ನು ಕೇಳಿ ನೌಕರರು ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದರು. ಉಷೆಯು ಹೊರಹೊರಟಳು.

‘ರಮಣಿ, ನಿನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಮೇಜವಾನಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಊಟ ಮಾಡಿ ಹೋಗು!’ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕೈಜೋಡಿಸಿ ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

‘ನನ್ನ ಮನೆಯ ನಾಯಿಯು ಸಹ ನಿನ್ನ ಮೇಜವಾನಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸಲಾರದು!’ ಎಂದು ಉಷೆಯು ಗರ್ಜಿಸಿ, ಧೃತವದದಿಂದ ಹೊರಹೊರಟಳು.

ಅವಳನ್ನು ತಡೆಯುವ ಧೈರ್ಯವು ಕೃಷ್ಣರಾಯರಲ್ಲಾಗಲಿ, ಅವರ ನೌಕರರಲ್ಲಾಗಲಿ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ.

‘ನಿನ್ನನ್ನು ಡಿಸ್‌ಮಿಸ್ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ!’

‘ನೀನೇ ಡಿಸ್‌ಮಿಸ್!’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಉಷೆಯು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಬಂಗಲೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ತನ್ನ ಮನೆ ಸೇರಿದಳು.

ರಾವಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆ!

“ರಮಾದೇವಿ! ಏನು ಮಾಡಲಿ? ಸದ್ಗುಣದಂಪತಿಗಳಾದ ನೀವು ನಿರಪರಾಧಿಗಳಿರುವರೆಂಬುದು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ದುಃಖದ ಸರ್ವತವೇ ಬಿದ್ದುಂಥ ಉತ್ತಮ ನನ್ನಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ನೆರವು ದೊರೆಯುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಖೇದವಾಗುವುದು. ಗೋವರ್ಧನರಾಯನ ನೀಚ ಹೃದಯವು ನನಗೆ ಅಪರಿಚಿತನಾದದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಕಟಗ್ರಸ್ತರಾದ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕರುಣೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿ, ನಾನು ತಟಸ್ಥನಿದ್ದೆನು. ಇನ್ನು ನೀವು ಯಾರ ಆಶ್ರಯವನ್ನೂ ಬಯಸದೆ ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯವಿಡಿರಿ. ಈ ಮನೆಯು ಪರಕೀಯರದೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಡಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಒಡಹುಟ್ಟಿದವಳಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುವೆನು. ನನ್ನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಕ್ತಿಯು ಬಂದಿತೆಂದರೆ, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವೆನು.”

ದಿನಾಣ ಮಾಧವರಾಯನು ಕ್ರಮಾಹಸತಿಗಳಾದ ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಕ್ಷೇಣಕಂಠದಿಂದ ಸಾಂತ್ವನಪಡಿಸತೊಡಗಿದ್ದನು. ರಮಾದೇವಿಯು ಕಣ್ಣೀರುದುರಿಸುತ್ತ ಅತನ ಹಾಸುಗೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಮಾಧವರಾಯನ ಸತ್ವಿಯಾದ ಶಕುಂತಲಿಯೂ ರಮಾದೇವಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಕೊಡತೊಡಗಿದ್ದಳು.

‘ಮಾಧವರಾಯರೆ!’ ರಮಾದೇವಿಯು ಗದ್ದದ ಕಂಠದಿಂದ—‘ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಸ್ಥರು ಕೊತವಾಲ-ಶಾಂತಿರಕ್ಷಕ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವರ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿತರು. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಗಂಡಾಂತರದಿಂದ ಪಾರಾಗುವೆವೆಂದು ಹೇಗೆ ಧೈರ್ಯ ತಾಳಬೇಕು?’

‘ಅಕ್ಕಾ, ರಮಾದೇವಿ, ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಜಯವು ದೊರೆಯುವುದು. ನೀವು ನಿರಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ಇಡೀ ವಿಜಯನಗರವು ಅನ್ನುತ್ತಿರುವುದು. ಜನರ ಮಾತು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ; ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಾದರೂ ಸತ್ಯಸ್ಥಿತಿಯು ಅರಿಯದಿಲ್ಲ. ಅವನು ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎಂದೂ ಕೊಲ್ಲಲಾರನು’ ಎಂದು ಶಕುಂತಲಿಯು ಹೇಳಿದಳು.

‘ರಮಾದೇವಿ, ಇವಳ ಮಾತು ನಿಜವಿರುವುದು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಮಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲಕಾಲವಿರುವುದು. ಗ್ರಹದೇವಿಯು ಎಂಥವರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಸಂಕಟ

ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯದಿಂದಿರಬೇಕು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಹಾಗೂ ನಿಮ್ಮ ಪೋಲಿನ ಅಪರಾಧವು ತೊಡೆದು ಹೋಗುವಂತೆ ಯತ್ನಿಸುವ ಒಬ್ಬ ನಿಸ್ಪೃಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಕೀಲರ ಅಪಶ್ಯಕತೆಯುಂಟು. ನಾನು ನನ್ನ ಪರಿಚಯದ ಒಬ್ಬ ವಕೀಲನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ, ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವೆನು'

‘ಮಾಧವರಾಯರೆ!’ ರಮಾದೇವಿಯು ದೀನವಾಣಿಯಿಂದ—‘ವಕೀಲರಿಗೆ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹಣವೆಲ್ಲಿದೆ? ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಅಭಾವವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ವಸೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವೆನು. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಕೀಲರಿಗೆ ಹಣವೆಂದತರಲಿ? ಮಾಂಗಲ್ಯದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಅಭರಣಗಳೂ ಮೈಮೇಲಿಲ್ಲ.’

‘ನೀವು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದಿರಿ. ನಾನು ಎಷ್ಟು ಹಣವನ್ನಾದರೂ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಿರುವೆನು,’

ಮಾಧವರಾಯನ ಅಶ್ವಾಸನೆಯಿಂದ ರಮಾದೇವಿಗೆ ಅಂತಹ ದುಃಖದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಅವಳು ಆನಂದದ ಭರದಿಂದ—‘ಅಣ್ಣಾ ಮಾಧವರಾಯಾ! ಇಂದಿಗೆ ನೀನೇ ನನ್ನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಅಣ್ಣನು!’ ಎಂದು ಆನಂದೋದ್ಗರ ತೆಗೆದಳು.

‘ನಿಮ್ಮಂತಹ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಗೆ ಯಥಾಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ನೆರವಾಗದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ? ನಿರಾಶ್ರಿತರೂ, ಅನಾಥರೂ ಹೀಗೆಯೇ ತೊಳಲಿ-ಬಲಿ ಸಾಯ ಬೇಕೇನು?’ ಎಂದು ಶಕುಂತಲೆಯು ನುಡಿದಳು.

‘ಚಂಪಾವತಿಯು ನನಗೊಂದು ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರತ್ತಾಳೆ. ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮನವೊಲಿಸಿದರೆ, ಅವರೂ ಹಾಗೂ ನಾನೂ ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವಾಗುವದೆಂದು ಅವಳು ಹೇಳಿದಳು. ಮೊದಲು ಅವಳೂ ಅಪರಾಧಿಗಳ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವಳಾಗಿದ್ದಳು; ಆದರೆ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೈಕಾಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು, ಮೈಮೇಲೆ ಬಂದ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಪಾರಾಗುವಳು. ನೀಚ ಸ್ತ್ರೀಯಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮುಖಾವಲೋಕನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಹ ಹೇಸಿಕೆಯೆನಿಸುವದು; ಆದರೆ ಏನು ಮಾಡಲಿ? ಯಾರ ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕಾ ದರೂ ಪ್ರಾಪ್ತಗಂಡಾಂತರದಿಂದ ಪಾರಾಗಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಾಗಿರುವದು.’

‘ಏನೂ ಆಡಿಯಿಲ್ಲ. ರಾಧಾದೇವಿಯು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರೆದುರಿಗೆ ನಿಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಜಬಾಬಿ ಕೊಟ್ಟರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಅಪರಾಧವು ತೊಡೆದು ಹೋಗುವದೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ನೋಡಿರಿ. ಸರಮಾತ್ಮನು ನಿಮ್ಮ ಯತ್ನಕ್ಕೆ ಯಶವನ್ನೀಯಬಹುದು’ ಎಂದು ಮಾಧವರಾಯನು ನುಡಿದು,—‘ಆ ನೀಚ ಸ್ತ್ರೀಯು ನಿಮ್ಮ ಶೀಲಕ್ಕೆ ದಕ್ಕೆ ಹತ್ತುವ

ಯಾವದೊಂದು ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರ ದಿಂದಿರಬೇಕು.'

'ನನಗೀಗ ಮೈತುಂಬ ಕಣ್ಣುಗಳು ಬಂದಿವೆ. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಎಂತಹ ಮನುಷ್ಯಳಿರುವಳೆಂಬುದು ನನಗೆ ಪೂರಾ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಅಂತಹ ಕುಲಾಂಗಾರಳ ಕಾಲು ಹಿಡಿಯುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗಿದೆ; ಅದರೆ ಶೀಲವನ್ನು ಸೂರೆ ಮಾಡಿ ಜೀವದಾನ ಕೊಡುವ ನೀಚವೃತ್ತಿಯವಳು ನಾನಲ್ಲ. ಪಾವಿತ್ರೈವು ಪತಿಪ್ರಾಣ-ಸ್ವಪ್ರಾಣಗಳ ಬೆಲೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದಿರುವದು.'

'ರಮಾದೇವಿ, ನಿಮ್ಮ ವರ್ತನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ನನಗೆ ನೀವು ಭರವಸೆ ಕೊಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಎಂದಿನಿಂದಲೋ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವೆನು. ನೀವು ಬೇಗನೆ ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಿ, ಅವಳಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಿ.'

ತನ್ನ ಹಾಗೂ ಪತಿಯ ಮೇಲಿನ ಗಂಡಾಂತರ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ರಾಧಾದೇವಿಯಂತಹ ನೀಚಳಲ್ಲ ದಯಾಯಾಚನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ, ರಮಾದೇವಿಯು ಬಹುಪರಿಯಾಗಿ ನೊಂದುಕೊಂಡಳು. ಆಗ ಅವಳು ನಿರ್ವಾಹ ವಿಲ್ಲದೆ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದಳು. ಆಗ ರಾಧಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಗಾಯಗಳೆಲ್ಲ ಪೂರ್ಣವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಚನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಅವಳು ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ರುಗ್ಣಾಲಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಳು. ರಮಾದೇವಿಯು ಬಂದಾಗ ಅವಳು ತನ್ನವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಮಗುವಾದ ಕರಿಗಾಲಿನ ಗರಿವಾಜಿಯನ್ನು ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಮಲಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕೊಡತೊಡಗಿದ್ದಳು. ರಮಾದೇವಿಯು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ಅವಳು ಮಗುವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿ—'ಯಾರು?' ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದಳು.

'ನಾನು ರಮೆ' ಎಂದು ಅಂಜುತ್ತಂಜುತ್ತ ನುಡಿದು, ರಮಾದೇವಿಯು ನಿಂತಳು.

'ಓಹೋ! ರಮಾದೇವಿಯವರೇನು? ಇದೇನು, ಬಡವರ ಮನೆಗೆ ಭಾಗೀರಥಿ ಬಂದ ಹಾಗಾಯಿತು! ಬನ್ನಿರಿ, ಅಷ್ಟೇಕೆ ಬೆದರಿ ನಿಂತಿರಿ? ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಮಾನಿತಳಾಗಿರುವೆನೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಲಾರೆನು. ನಿಮ್ಮಂತೆ ನಾನು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ ಶೂನ್ಯಳಲ್ಲ. ನಾಚಬೇಡಿರಿ; ಬೆದರಬೇಡಿರಿ; ಒಳಗೆ ಬನ್ನಿರಿ.'

ರಮಾದೇವಿಯು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವಳ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು—‘ರಾಧಾದೇವಿಯವರೆ, ನನ್ನಿಂದ ಅನುಚಿತ ಘಟಿಸಿರುವದೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮಾಯಾಚನೆ ಮಾಡುವೆನು. ನಿಮ್ಮ ಮಾನಕ್ಕೆ ಭಂಗವುಂಟಾಗುವಂತೆ ನನ್ನಿಂದ ಭಾಷಣವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ. ನನ್ನ ಜೀವದ ಜೀವಗಳಾಗಿರುವ ಮಾಂಗಲ್ಯ-ಕುಂಕುಮವನ್ನು ದಯ ಮಾಡಿ ರಕ್ಷಿಸಿರಿ.’

ರಮಾದೇವಿಯು ರೋದಿಸುತ್ತ ನುಡಿದು, ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದಳು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದೆತ್ತಿ—‘ಏಳಿರಿ, ಇತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ನೀವು ಅಂಜುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಾಯುವದು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಾನು ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡುವದಿಲ್ಲ. ರಮಾದೇವಿ, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಕೃತಿಯು ಮಾತ್ರ ಬಹಳೇ ನೀಚತನದ್ದಿರುವದು. ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅಸುರೀ ವೃತ್ತಿಯು ಇರಬಾರದು.’

‘ರಾಧಾದೇವಿ, ಅವರ ಕೈಯಿಂದ ಆತ್ಮಾಚಾರ ಘಟಿಸಿಲ್ಲ. ವಿಷಪೂರಿತ ವಾದ ಹಾವು-ಚೀಳುಗಳನ್ನು ಸಹ ಅವರು ಹೊಡೆಯುವದಿಲ್ಲ. ತಗಣೆ ನೋಡಲಾದ ಕ್ಷುದ್ರ ಕೀಟಿಕಗಳನ್ನು ಅವರು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿರುವದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ದಯಾಳುಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ವಧೆಯಂತಹ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕೃತ್ಯವು ಘಟಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಸಂದೇಹಗೊಳ್ಳುವದು ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುವದೇ ಹೇಗೆ?’

‘ರಮಾದೇವಿ, ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಅಪರಾಧದ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡುವದು ಒಳಿತಲ್ಲ. ತಪ್ಪಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದರೆ ದಯೆಯು ಹುಟ್ಟುವದು. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಮಾತನ್ನೇ ನಿಜವೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರುವಿರಿ.’

‘ರಾಧಾದೇವಿ, ನಾನು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನೇ ನಿಜವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಂದ ಅಪರಾಧವು ಘಟಿಸಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ, ಸೌಭಾಗ್ಯದಾನಮಾಡಬೇಕು. ನನ್ನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರಿ. ನಮ್ಮ ವರ ಜೀವವು ನಿಮ್ಮ ಹಿಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.’

‘ರಮಾದೇವಿ, ನಿಮ್ಮ ದೀನವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಕರಗುತ್ತದೆ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಪತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವೆನು. ನೀವು ರಾವಸಾಹೇಬರಿಗೆ ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರೆಂದೆರೆ, ನಿಜವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವು. ಯಾಕಂದರೆ, ಅವರ ವರ್ಚಸ್ಸು ಚನ್ನಾಗಿದೆ.’

‘ನಾನು ರಾವಸಾಹೇಬರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆ?’

‘ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಹೋಗಿರಿ. ಅವರು ವಯಾಘನರು. ನಿಮ್ಮಂತಹ ದೀನರನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಅವರ ಹೃದಯವು ಮೇಣಬತ್ತಿಯಂತೆ ಕರಗುವದು. ನೀವು ಅವರ ನಿಜವಾದ ಹೃದಯವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಒರೆಹಚ್ಚಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿರುವಿರಿ. ನೀವು ಅಂಜದೆ ಅವರ ಕಾಲು ಹಿಡಿಯಿರಿ; ಅಂದರೆ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವಾಗುವದು.’

‘ರಾವಸಾಹೇಬರು ಈಗ ಎಲ್ಲಿರುವರೋ?’

‘ನೀವು ಬರುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಈಗ ಬಹಳ ಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ವಿಲಾಸಮಂದಿರದಲ್ಲಿರಬಹುದು.’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ನುಡಿದು—‘ಅಡವಿ!’ ಎಂದು ಪತಿಯನ್ನು ಕೂಗಿದಳು

‘ಜೀ, ಹುಜೂರೆ!’ ಎಂದು ಅಡವೀರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು.

‘ಈ ರವಾದೇವಿಯವರನ್ನು ರಾವಸಾಹೇಬಗೆ ಭೆಟ್ಟಿ ಮಾಡಿಸು. ರಾವಸಾಹೇಬರ ಸವಾರಿಯು ಎಲ್ಲಿರುವದೆಂಬುದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವದೇನು?’

‘ಇಲ್ಲ, ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟೆಸ್ ಸಾಹೇಬರೆ! ಅವರು ಎಲ್ಲಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ; ಅಂದರೆ ಇವರನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ಹೋಗುವೆನು.’

‘ವಿಲಾಸಮಂದಿರದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಒಂದುವೇಳೆ ಅಲ್ಲಿರದಿದ್ದರೆ, ಅವರನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಇಾ.’

‘ಮಹದಾಚ್ಛೆ’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಅಡವೀರಾಯನು ಕೂರಡುತ್ತ ಹೋದನು. ಆಗ ರಾಧಾದೇವಿಯು—‘ಅಡವಿ’ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕೂಗಿದಳು.

‘ಯಾಕೆ ದೇವಿಯವರೆ?’

‘ನೀನು ಯಾರ ಸಂಗಡಲೋ ಮಾತಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತಲ್ಲ?’

‘ಕೇದಗೀಹಳ್ಳಿಯ ಶಿಕ್ಷಕರಾದ ದಿವಾಕರರಾಯರ ಮಗಳು ಉಷಾ ದೇವಿ ಬಂದಿದ್ದಳು.’

‘ಏತಕ್ಕೆ?’

‘ರಾವಸಾಹೇಬರು ಅವಳ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ನೌಕರಿಯಿಂದ ತಳ್ಳಿರುವಂತೆ. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ನೌಕರಿ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಳು.’

‘ನಿನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡರೇನಾಗುವದು? ನನಗಾಗಲಿ, ರಾವಸಾಹೇಬರಿಗಾಗಲಿ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಸು.’

‘ಅವಳು ಮನೆಗೆ ಹೋದಳು.’

ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದಾಗ ಮರೆಯದೆ ಈ ಮಾತು ಹೇಳು.’

‘ಒಕ್ಕೇದು’ ಎಂದು ಅಡವೀರಾಯನು ಪತ್ನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ವಿಲಾಸಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರಾಧಾದೇವಿಯ ವಿಲಾಸಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ವಿಲಾಸೀ ರನುಣಿ, ಎಂಬ ಕಥೆಯನ್ನು ಓದುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ರಮಾದೇವಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು ವಿಸ್ಮಯಗೊಂಡು—‘ರಮಾದೇವಿ, ಬನ್ನಿರಿ’ ಎಂದು ನುಡಿದು-‘ಇದೇನು ಅಕಲ್ಪಿತ ಆಗಮನವಾಯಿತು?’

ರಮಾದೇವಿಯು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ—‘ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಭಿಟ್ಟಿಗಾಗಿಯೆ ಬಂದೆನು. ನೀವು ಈ ನಿರಾಶ್ರಿತ ಅಬಲೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು.’

‘ನಿಮ್ಮಂತಹವರಿಗೆ ನನ್ನಂತಹ ಯುಕ್ತಶಿಕ್ಷಿತನ ಭಿಟ್ಟಿಯ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು?’

‘ಅವರು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿರುವರು. ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ಅವರ ಬಂಧವಿಮೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಅವರ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಳಿಸುವುದೂ, ಬಿಡುವುದೂ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ.’

‘ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಮುಕ್ತಶಿಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಹಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ನಾನೇನೂ ಹಿಂಜರಿಯುವದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಪ್ರಕರಣವು ದೊಡ್ಡದಿರುವದರಿಂದ, ನನ್ನ ವಶೀಲಿಯು ಸಾಕಷ್ಟು ನಡೆಯಲಾರದು. ಪೋಲೀಸರ ಕಾರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅಳತೆಯಿಲ್ಲದಾಗಿದೆ. ಅವರು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಹೀರಬೇಕೆಂದೇ ದೃಢನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುವದು. ನನ್ನ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ವೆಚ್ಚಮಾಡಿ ಚಂಪಾವತಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಸಾಕು-ಸಾಕಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮುಕ್ತಶಿಕ್ಷೆಗಾಗಿಯೂ ಶಕ್ತಿವಿೂರಿ ಹೆಣಗಬೇಕೆಂದೇ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.’

‘ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ನಾವು ನಿಮಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಋಣಿಯಾಗುವೆವು. ಅವರಂತು ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸಾಯವ ವರೆಗೂ ಸ್ಮರಿಸುವರು. ಅವರ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಯಕೊಡಿರಿ.’

‘ರಮಾದೇವಿ, ನಾನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅಭಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕೊಡಲಿ? ನನ್ನ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಪೋಲೀಸರು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ತಪ್ಪು ಸಿದ್ಧಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಈಗಲೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವರು. ಅಂದಮೇಲೆ ಅಭಯ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಕೇಗೆ ಧೈರ್ಯ ಸಾಲಬೇಕು?’

‘ಹೀಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಆಯುಷ್ಯವು ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದಿರುವ

ಬೆಂದೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು.' ರಮಾದೇವಿಯು ಆಕ್ರಂದನ ಮಾಡುತ್ತ ನುಡಿದಳು.

'ಇನ್ನೂ ಅಷ್ಟೊಂದು ನೀರಾಶಿ ಹೊಂದುವಂತಿಲ್ಲ. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಬಹಳೇ ಸಾಹಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುವದು. ಅಂತಹ ಸಾಹಸಗಳು ನಿಮಗೆ ಯಾರು ದೊರೆಯಬೇಕು? ವಕೀಲ ಗೋವರ್ಧನರಾಯರ ಬೆನ್ನ ಬಿದ್ದಿದ್ದೀರಿ. ಅವರು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲವೇನು?'

'ಅವರ ಹೆಸರಿತ್ತಬೇಡಿರಿ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಬೆನ್ನ ಬಿದ್ದಿದ್ದೇನೆ. ದಯಮಾಡಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರಿ. ನೀವು ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರವು ಎಂದೂ ವ್ಯರ್ಥ ಹೋಗಲಾರದು. ದೀನರ ಮೇಲೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ದಯಮಾಡುವನು.'

'ಪರಮಾತ್ಮನ ದಯೆ-ಅನುಗ್ರಹಗಳಿಂದ ಅಗತಕ್ಕದ್ದೇನು? ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಪತಿಯನ್ನು ಪಾರ ಮಾಡುವೆನು. ನೀವು ನನ್ನ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಯಾವ ವಿಧದಿಂದ ತೀರಿಸಿವಿ?'

'ರಾವಸಾಹೇಬರೆ!' ರಮಾದೇವಿಯು ಕೃತಜ್ಞತಾವಾಣಿಯಿಂದ—
ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹೊರುವೆನು, ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವೆನು; ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ತಿಕ್ಕುವೆನು ನಿಮ್ಮ ದಾಸಾನುದಾಸಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಕೆಲಸ ದೊರೆಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವೆನು. ಮತ್ತೇನು?'

'ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಡೆಯುವಿರಾ?' ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರಮಾದೇವಿಯ ಮುಖಕವಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಎರಡೂ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು—'ಚನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಹೇಳಿರಿ. ಅಡಿಯಂತೆ ನಡೆಯುವದು ಕಠಿಣವಾದೀತು.'

'ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ಆಶುವದೇ ಕಠಿಣ; ನಡೆಯುವ ಬಲು ಸುಲಭ.'

'ನೀವು ಅಂತಹ ಸ್ವಭಾವದವರಾಗಿದ್ದೂ, ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಿಯಂತೆ ನಡೆಯದಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿರಬಹುದೆಂದು ನನಗೆ ಸಂದೇಹ; ಆದರೆ ಸದ್ಯದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನೆನೆದು, ನೀವು ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳುವಿರೆಂದೂ ನ ಬಿಗಿಯಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ರಮಾದೇವಿ, ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಹಾಗೂ ನಿಮ್ಮ ಪತಿಯ ಮೇಲೆ ಎಂತಹ ಗಂಡಾಂತರವೊದಗಿರುವದೆಂಬದು ನಿಮಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ ಒಗೆ ಅವನಿಗೆ ಮರಣದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಸಂಭವವುಂಟು ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವನನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿದ ಒಗೆ ನಿಮಗಾದರೂ ಸರಿಮನೆಯ ವಾಸವು

ಪ್ರಿಯವರೇ. ಇಂತಹ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪಾರು ಮಾಡುವ ದೇನು ಸಣ್ಣ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲ.

‘ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ.

‘ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಪತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುವಿರಲ್ಲವೆ?’

‘ನಿಜವು.’

‘ಆವನ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನೀವು ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಡೆಯಲೇಬೇಕು.’

‘ನಿಜವು.’

‘ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವನಾದ ಪತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಸ್ತುವಿನ ಬಲಿ ಕೊಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಹ ನೀವು ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡಲಾರರಿ.’

‘ನಿಜವು!’ ರಮಾದೇವಿಯು ಮಾತಿನ ಓಳದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸದೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತಳು. ಸಂಕಟಗ್ರಸ್ತಳಾದ ಅವಳಿಗೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಗುರಿಯು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ.

‘ನಿಮಗೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಸ್ತುವಾವುದು?’

‘ಪತಿವ್ರತೆಯರಿಗೆ ಸಾವಿತ್ರೈವೂ ಪತಿಯೂ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲು.’

‘ಪತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಾವಿತ್ರೈವನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡುವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಕಿದರೆ ನೀವು ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿಯಲಾರಿರಿ.’

‘ರಾಜಸಾಹೇಬರೆ!’ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಹೆಗ್ಗುರಿಯು ರಮಾದೇವಿಯು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದು—‘ಪತಿವ್ರತೆಯವು ಪತಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲು ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣವು ಇದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವಾದರೂ, ನಾನು ನನ್ನ ಪತಿವ್ರತೆಯನ್ನು ನಷ್ಟಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೊಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ!’

‘ಭಲಾ! ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಸಾಶ ಮಾಡುವಂತಹ ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮಭಾವನೆಯು ಶ್ಲಾಘನೀಯವಿರುವದು!’ ಎಂದು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನುಡಿದರು.

‘ಪತಿವ್ರತೆಯ ಧರ್ಮವು ಜಗತ್ತಿನೊಳಗಿನ ಮಾವ ಒಡನೆಗಳೂ ವಿನಿಮಯವಾಗತಕ್ಕಂಥದಲ್ಲ. ಇಡಿ ಜಗತ್ತಿನ ಬೆಲೆಯು ಈ ಮಹಾಧರ್ಮದ ಪಾಸಂಗಕ್ಕೆ ಸಹ ಹತ್ತಲಾರದು.’

‘ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮಹಾಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಪತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.’

‘ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ನೀವು ಪತಿದಾನ ಕೊಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಾತಿ ವ್ರತ್ಯ ದಾನಬೇಡುವದು ಶೀಲವಲ್ಲ. ದೀನಳಾದ ಈ ಅಜ್ಜಿಯ ಮೊರೆ ಕೇಳಿ ಧರ್ಮ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಿರಿ.’

‘ಶುಷ್ಕಧರ್ಮದ ಆಡಂಬರವು ನಿಮ್ಮಂತಹರಿಗೆ ತೋಚುವದು. ಪಾತಿ ವ್ರತ್ಯದ ಜಂಭ ಬಡಿಯುವವರಾದ ನಿಮಗೆ ಪತಿಗಾಗಿ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಮಾಡು- ಡು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಮೇಲೆ, ನಿಮ್ಮ ಶೀಲದ ಬೆಲೆಯು ಅಷ್ಟರಲ್ಲೆಯೇ ಇದೆ. ಪತಿಯನ್ನು ಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಪತಿವ್ರತೆಯರ ಶೀಲವಲ್ಲವೆ? ಪತಿಹೀನೆಯಾದ ಸತಿಯು ಇದ್ದರೂ ಸತ್ತಂತೆಯೇ ಸರಿ. ಹೀಗಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣ ಕ್ಯಾಗಿ ಬೇಕಾದಂತಹ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯೇನು? ನನ್ನ ಮತದ ಮೇರೆಗೆ ಇದೂ ಒಂದು ವಿಧದ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವೇ ಎಂದು ಹೇಳ ಬಹುದು.’

‘ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಅಪಹರಣವೆಂದರೆ, ಪತಿಯ ತಾತ್ಪರಿಕಮರಣವಲ್ಲವೆ?’

‘ನೀವು ಅಪ್ರಭುದ್ಧರು, ವ್ಯವಹಾರ ಶೂನ್ಯರು. ನಿಮ್ಮ ಈ ವೇದಾಂ ತವು ಅನುಪಯಕ್ತವು. ನೀವು ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ ರಕ್ಷಣೆಯ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದರೆ ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣವು ಉಳಿಯಲಾರದು. ನೀವು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ದರೆ ಮಾತ್ರ ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಯಾಗುವದು.’

‘ರಾವಸಾಹೇಬರೇ, ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಮಗಳಾದ ಚಂದ್ರಲೇಖಿಗೆ ಸಮಾನಳಾಗಿರ ವೆನು. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪಾಪದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೆಡಹಬೇಡಿರಿ. ಪತಿವ್ರತೆಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ವಿಟಂಬನೆ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಕಾಲಿಗೆ ಬಿಳುವೆನ ’ ಎಂದು ರಮಾದೇವಿಯು ಅಳುತ್ತ ನುಡಿದು, ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಪಾದಗಳ ಮೇಲೆ ಮುತ್ತಕವಿರಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದಳು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿದೆತ್ತಿ, ಅವಳ ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು—‘ರವೆ, ನನ್ನ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಧರ್ಮವು ಅಖಂಡವಾಗಿರಲಿಲ್ಲದೇಕೆ. ನನ್ನ ಒಂದೇ ಒಂದು ಸಾಧಾರಣವಾದ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡು. ಒಮ್ಮೆ ಆಲಿಂಗನ! ಎರಡೇ ಚುಂಬನ! ಮತ್ತೇನೂ ಬೇಡ!’

‘ರಾವಸಾಹೇಬರೆ, ಇಳಿಕೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ವಿಧದ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಹ ಟ್ಟಿತು? ಕೈ ಬಿಡಿರಿ!’

‘ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಆಲಿಂಗಿಸದೆ, ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಚುಂಬಿಸದೆ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕವಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೆ ಬಿಡುವ ಒಗೆ ಹೇಗೆ?’ ಎಂದು ನುಡಿದು, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಕೈ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿದರು. ಕೂಡಲೆ

ಅವಳು ರಾವಸಾಹೇಬರನ್ನು ಹಿಂದೆ ದೂಡಿ, ಅವರ ಸೊಂಡೆಯ ಮೇಲೊಮ್ಮೆ ಬಲವಾಗಿ ಗುದ್ದಿದಳು. ಒಡನೆಯೇ ಸೊಂಡೆಯೊಡೆದು, ಅವರು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದರು. ರವಾದೆ ವಿಯು ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದಳು. ಕೂಡಲೆ ಅಡವಿರಾಯನು ರಭಸದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ದೀಪವನ್ನು ನೋಂದಿಸಿ, ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದನು. 'ಅಯ್ಯೋ! ಸತ್ತೆನು, ಸತ್ತೆನು!' ಎಂ. ಅರ್ಕಧ್ವನಿಯು ರಾವಸಾಹೇಬರ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಟಿತು. ಈ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಅಲ್ಲಿ ದೀಪವಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೂಡಲೆ ಅವಳು ದೀಪವನ್ನು ತಂದಳು. ರಾವಸಾಹೇಬರ ಮೃತ್ಯುಪಥ್ಯವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವ ಚಿಕ್ಕವು ತೋರಿದ್ದರಿಂದ, ಅವಳು ಎದೆ ಎದೆ ಬಡಿದುಕೊಂಡು ಅಳತೊಡಗಿದಳು. 'ಪ್ರಾಣನಾಯಕಾ! ಪ್ರಾಣನಾಥಾ! ಕುಂಕುಮದೊಡೆಯಾ! ಹೊರಟು ಹೋದೆಯಾ! ಅಡವಿ ಸುಳ್ಳು, ನೀನೇ ಒಡೆಯನೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೆ. ನಂಬಿ ನಚ್ಚಿದ ಅಬಲೆಯನ್ನು ನಡುನೀರಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದೆಯಾ! ಮುಂದೇನು ಗತಿ!' ಎಂದು ಅವಳು ಹಾಡಿ ಹಾಡಿಕೊಂಡು ಭೋರಾಡಿ ರೋದಿಸತೊಡಗಿದಳು. ಈ ರೋದನದಿಂದ ಅಡವಿರಾಯನ ತಲೆಯು ತಿರುಗಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಅದೇ ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು; ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಅವನ ಧೈರ್ಯ ಸಾಲದಾಯಿತು ಎಂದು ರಿಗಿ ರಕ್ತಮಯವಾದ ರಾವಸಾಹೇಬರನ್ನು ನೋಡಿ, ಎನ ಕೈಕಾಲೇ ಹೋಗಿದ್ದವು. ಅವನು ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು- 'ಹಾ! ಏನು? ರಾವಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವರಾರು? ಕೊಲೆ ಗಡಕರೆಲ್ಲಿ?' ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತ ರಾವಸಾಹೇಬರ ಶವವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸ ತೊಡಗಿದನು

'ಅಡವಿ. ಆ ನೀಚ ರವೆಯು ರಾವಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿ ಹೊರಗೆ ಹೇಗೆ ಕುಳಿತಿರುವಳು ನೋಡು! ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಅವಳನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸು. ಆ ಮುಂಡೆಯು ತನ್ನ ಚಂಡು ತುಂಡುಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ರಾವಸಾಹೇಬರ ಮುಂಡವನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದಳು!"

'ರಾವಸಾಹೇಬರೆ!' ಎಂದು ಅಡವಿಯು ಕೂಗಿದನು.

'ಅಯ್ಯೋ!' ಎಂದು ರಾವಸಾಹೇಬರು ಚೀರಿದರು.

'ಹಾ! ಇನ್ನೂ ಹೋಗಿಲ್ಲ,' ಎಂದು ಅಡವಿಯು ನುಡಿದು— 'ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದವರಾರು?'

'ರ....ಮೆ....' ಎಂದು ರಾವಸಾಹೇಬರು ನುಡಿದು ಸ್ತಬ್ಧರಾದರು.

‘ಅಡವಿ ನಾನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತೆ? ಹೋಗು, ಪೋಲೀಸರನ್ನು ತಂದು ಆ ಗೈಯಾಳಿಯನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸು’ ಎಂದು ಅಳುತ್ತಾಳುತ್ತ ರಾಧಾ ದೇವಿಯು ನುಡಿದು—‘ರಾವಸಾಹೇಬರಿ!’ ಎಂದಳು.

ಉತ್ತರ ಬರಲಿಲ್ಲ.

‘ಅಯ್ಯೋ! ಹೊರಟೇ ಹೋದರು!’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಎದೆ ಎದೆ ಬಡಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದಳು.

ಅವ್ಯರಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆ ನಿಂತಿದ್ದ ಉಷೆಯು ಬಂದು—‘ರಾಧಾದೇವಿ, ಸತ್ತವರಿಗಾಗಿ ಅತ್ತು ಫಲವೇನು? ನಿಮ್ಮಂತಹರಿಗೆ ಶಾಮಧೇನುಗಳಾಗಿದ್ದ ರಾವಸಾಹೇಬರ ಅಂತವು ನಿಮ್ಮಿಲ್ಲರಿಗೆ ದುಃಖದಾಯಕವೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಮನಸ್ಸು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿಯಿರಿ; ದುಃಖವನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಳ್ಳಿರಿ.’

ಅಡವಿರಾಯನು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಕರೆತಂದನು. ಕೊತವಾಲನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ-‘ರಾವಸಾಹೇಬ’ ಎಂದು ಕೂಗಿದನು.

‘ರವೆ! ರಮೆಯು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆದಳು!’ ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕಷ್ಟದಿಂದ ನುಡಿದರು.

‘ಬಹಳ ವೇದನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವದೇನು?’ ಕೊತವಾಲನು ಕೇಳಿದನು.

ಉತ್ತರ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ.

‘ರಾವಸಾಹೇಬ!’

ಮತ್ತೆಯೂ ಉತ್ತರ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ರಾವಸಾಹೇಬರು ಹೊಡೆತು ಹೋದರೆಂದು ಕೊತವಾಲನು ನುಡಿದನು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೋರಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಳು. ಅವಳು ಅಳುವದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕಲ್ಲು ಎಸೆದ ಕರುಗುಪಂತಿತ್ತು. ಪಾಪಿ ಏನು ಮಾಡಿಯಾಳು!

ಪಂಚನಾಮೆಯ ವಿಧಿಯಾಯಿತು. ರಾವಸಾಹೇಬರ ದೇಹವು ಶುಕ್ಲಾಯುಕ್ತವಾಗಿ, ರವಸಾಹೇಬಿಯ ದೇಹವು ಕಾರಾಗೃಹಕ್ಕೂ ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು.

ರಾಧಾದೇವಿಯಾದರೂ ಶುಕ್ಲಾಯುಕ್ತ ದಾರಿ ಹಿಡಿಯತಕ್ಕವಳೇ; ಆದರೆ ಅವಳು ಉಷೆಯ ಶೈಶ್ಯೋಪಚಾರದಿಂದ ಬೇಗನೆ ಮೂರ್ಛಿತಳಾದಳು.

ಅಡವಿರಾಯನು ಮಾತ್ರ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದವನಂತೆ ತನ್ನ ಕೊಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಶ್ಚಿಂತಿಯಿಂದ ಪವಡಿಸಿದನು!

ಅದವೇರಾಯಕ್ಕತ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣವಿಲಾಸ!

ಲ್ಲಿಂಛಂಛ ಜನರಿಗೆ ಇದೇ ವಿಧದ ಸಾವೆಂಬದನ್ನು ವಿಧಾತನು ನಿಯಮಿಸಿರುವನೆಂದೋ ಅಥವಾ ಅವರವರ ಕರ್ಮವು ನಿಯಮಿಸಿರುವದೆಂದೋ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಜೀವದಿಂದುಳಿದಂತೆ, ರಾವಸಾಹೇಬರ ಸವಾರಿಯಾದರೂ ಅಂದಿನ ಅಪಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಗೆದ್ದಿತು. ಅವರು ಸರಕಾರೀ ರುಗ್ನಾಲಯವನ್ನು ಸೇರುವಾಗಲೇ ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು, ಅವರಿಗೆ ಗಾಯಗಳು ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಬಲವಾವವುಗಳಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮರ್ಮಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸ್ಥೈರ್ಯ ತೋರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನುಂದೆ ಅವರು ಬದುಕುವೆಂಬದರಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಸಂದೇಹವೂ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲು ಹಾಕಿದರೂ ಸಾಯುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಿಲ್ಲೆಂದು ದರಬಾರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿತ್ತರು.

ರಮಾದೇವಿಯು ಮತ್ತೆ ಸೆರೆಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದಳು; ಆದರೆ ಈಗ ಮಾತ್ರ ಅವಳು ಮೊದಲಿನಂತೆ ದುಃಖ-ಕಷ್ಟಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಶಾಂತ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಈಗ ತನ್ನ ಮಗುವಾದ ವಸಂತನ ಪರಿವೆ ಸಹ ಇದ್ದಿಲ್ಲ- ಆ ಮಗುವನ್ನು ಮಾಧವರಾಯನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಶಕುಂತಲೆಯೇ ಪೋಷಿಸತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೊಲೆಯ ಖಗ್ಗಿ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. 'ಹೌದು, ನಾನೇ ಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದೆನು. ಅವರನ್ನು ನನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಗೇಡು ಮಾಡಬಂದಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಂದೆನು. ಅವರು ಸತ್ತರೆ ನನಗೇನು ಕೇಡ? ಮಾನರಕ್ತಣಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕೊಲೆಯು ಅಪರಾಧವೆ?' ಎಂದು ಅವಳು ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆದುರಿಗೆ ಜಬಾನ್ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇದೇ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೇ ಅವಳು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆದುರಿಗೆ ಆಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅತ್ತ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ ಕೊಲೆಯ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮೈ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದನು; ಇತ್ತ ರಮಾದೇವಿಯೂ ಅವನ ಅನುಕರಣವನ್ನೇ ಮಾಡಿದಳು. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ದಂಪತಿಗಳ ಪಾಡು ಒಳತಾಗಲಿಲ್ಲೆಂದು ದಿವಾನ್ ಮಾಧವರಾಯನು ಮರಮರನೆ ಮರುಗತೊಡಗಿದನು; ಈಗ ಅವನ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಗುಣಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ನಿರಾಧಾರಿಗಳಾದ ಆ ದಿನದ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಕೈಯಿಂದಾದಷ್ಟು

ನೆರವಾಗಬೇಕೆಂದ. ಅವನು ಯೋಚಿಸಿ, ತನ್ನ ಗುರತಿನ ಒಬ್ಬ ವಕೀಲನನ್ನು ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸಿದನು; ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಣದೊಳಗಿನ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವರ್ತಕರಿಗೂ, ಶ್ರೀಮಂತ ನಾಗರಿಕರಿಗೂ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅವರ ಸರಪರಾಧಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನದ ಬಗ್ಗೆ ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಲೇಖನಗಳು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನದ ಲೇಖನಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. 'ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿರುವವರು ನಿಜವಾದ ಕೊಲೆಗಾರರಲ್ಲ; ನಿಜವಾದ ಕೊಲೆಗಾರರು ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇರುವರು' ಎಂಬ ಆಶಯದ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಸರಕಾರವು ಕೊಲೆಯ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ನ್ಯಾಯದೇವತೆಯ ಕೊಲೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂದೆ ಎಲ್ಲ ಪತ್ರಗಳೂ ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಾಗ ದಿವಾಕರರಾಯನ ಮಗಳಾದ ಉಷೆಯು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಳು. ರಮಾದೇವಿಯಿಂದ ಕೊಲೆಗಲಸವಾಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಅವಳಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ ನಂಬಿಗೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅಡವೀರಾಯನೇ ಮಾಡಿರುವನೆಂದು ಅವಳು ಚಿನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಳು. ಯಾಕಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಾಹೇಬರ ಅನನ್ಯತೆ-ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನು ಇಷ್ಟು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಸಹಿಸಿದ್ದೇ ಅಡವಿರಾಯನ ವಿಶಿಷ್ಟತರದ ಕೆಚ್ಚಿದೆಯ ಗುರುತಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಪತ್ನಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಉಷೆ-ರಮೆಯಂತಹ ಕುಲೀನಯುವತಿಯಿಗೆ ಕಂಟಕಪ್ರಾಯವಾದ ಸಾಹೇಬರನ್ನೇ ನಷ್ಟಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವನು ದೀರ್ಘಸಾಹಸ ಮಾಡಿದನು; ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ಶಸ್ತ್ರಸಂಸ್ಥಾಪನವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಕೆಲವು ತಲೆಗಳ ಗತಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದವು. ಕಾಯಿ-ಪಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಅಂಥ ಕಲಾಕೋವಿದರಲ್ಲಿ ಕಲಿತುಕೊಂಡು ಬರುವಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿತ್ತು. ಬಾಲಕರಿಗೆ ಲೆಖನಿ ಕತ್ತಿಕೊಡುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಅಡವಿಯ ಕಣ್ಣು ಕತ್ತಲೆಗೊಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ರತ್ನಪುರದಲ್ಲಿ ರಂಗಪಂಚಮಿಯಿದ್ದಿಲ್ಲ. ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದ ವರ್ಷ ರಂಗಪಂಚಮಿಯ ದಿನ ಜೀಕಳಿಯಿಂದ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವನ್ನೆರೆಚಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ, ಇವನು ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜನರ ಕತ್ತು ಕೊಯ್ದು ಬಂದವನೆಂಬ ಭಾವನೆಯಾಗಿ ಅಡವಿ ಮೂರ್ಛಿ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಕಾಲಿಗೆ ಮುಳ್ಳು ನೆಟ್ಟು, ಕೈಗೆ ಚಾಕು-ಚೂರಿಗಳು ಹತ್ತಿ ನೆತ್ತಿರಬಂದಾಗ ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕ ವೇದನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೆನಪು ಹಿಂದಿನವರು ಕತ್ತು ಕಿತ್ತುವ ವರೆಗೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು

ಕಘೋಲಕಲ್ಪಿತವೆಂದೂ ಮನುಷ್ಯರು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಕಡಿಯುವದು ಅಸಂಭವವೆಂದೂ ಆತನು ಅನ್ನುತ್ತಿದ್ದನು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾದರೆ ಕೈಗೆ ಕೈಹತ್ತಿ ಕುಸ್ತಿ ಆಡಿರಬಹುದೆಂದು ಅವನ ಸಿದ್ಧಾಂತವಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಯ ಕೈಯಿಂದ ಕೊಲೆಗೆಲಸವು ಪೂರೈಸುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ಎಲ್ಲಿ ಚಿವುರದಂತೆ ನಾಲ್ವಾರು ಗಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೃತಕೃತ್ಯನಾಗಿದ್ದನೋ ಏನೋ! ಸಾಹೇಬ ರಾದರೂ ಕ್ಷಾರಿಕನ ಕತ್ತಿಯ ಗಾಯಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕುದಿನ ನೆಲ ಹಿಡಿಯುವಂಶಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಕೃತಿಯವರಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಗಾಯಗಳ ಆರೈಕೆಗಾಗಿ ರುಗ್ಣಾಲಯವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದರು.

ಸಾಹೇಬರು ತನ್ನ ಶಸ್ತ್ರಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಸಾಯದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ; ರುಗ್ಣಾಲಯವನ್ನಾದರೂ ಸೇರಿದರೆಂದು ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಆನಂದವಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನಂತಹ ಶಸ್ತ್ರಪಟುವು ಶಸ್ತ್ರಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೈದೋರಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಈಗ ಆ ಶಸ್ತ್ರಯುದ್ಧವು ಇರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಸರೂ ಅಜರಾಮರವಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತ ಅವನು ತನ್ನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಏನೋ ನೆನಪಾದಂತಾಗಿ ಕಪಾಟಿನ ಬೀಗ ತೆಗೆದ, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತೆರೆದನು. ಅದು ಕೈಬರೆಹದ್ದಿದ್ದು, ಅದರ ಮೇಲೆ 'ಅಡವೀರಾಯಕೃತ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣವಿಲಾಸ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಪುಸ್ತಕವು ನೂರಾರು ಪುಟದ್ದಿದ್ದು, ತುಂಬಾ ಕೈಯಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಆ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸತ್ತಿಯಾದ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವಿಶಾಲವಾದ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದದ್ದಲ್ಲದೆ, ಅವರ ಪ್ರೇಮವಿಲಾಸಗಳನ್ನು ಒಳ್ಳೇ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದನು. ಆದರಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೊಲೆಯ ವಿಷಯವೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆಯ ವಿಷಯದ ವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಐತಿಹ್ಯವು ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಅದೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಬರೆದು ಆ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಡವೀರಾಯನ ಯೋಚನೆಯಿತ್ತು. ವೇಳೆಯೂ ಸ್ಥಳವೂ ನಿವಾಂತವಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯದ ಉಳಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಬೈಲಿಗೆ ತೆಗೆದನು. ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಅಡವೀರಾಯಕೃತ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರೇಮವಿಲಾಸ ಕಾವ್ಯವೆಂದರೆ, ಅದೇನೂ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಓದಿ ಕಲಿಯಬೇಕಾದುದಂಥದಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಸರಣಿ ವ್ಯಾಕರಣರಸ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವನು ತನ್ನ ಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ಮೂಡಿದ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತೆಗೆಯತೊಡಗಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು

ಹಲಕೆಲವರಿಗೂದರೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗುವಂಥಾದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಓದು-ಬರೆಹ ಕಲಿತ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರನಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಅವನ ಅಂತಃಕರಣದ ಬರೆಗಳು ಘನತರವಾದವುಗಳಿದ್ದುದೇ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಕಾವ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾದ ಕೂಡಲೆ ಅದು ನ್ಯಾಯಾಸನದ ಮುಂದೆ ಇಡಲ್ಪಡುವದಿತ್ತು ಕೂಡಲೆ ಅಡವೀರಾಯನ ಇಹಲೋಕದ ಯಾತ್ರೆಯೂ ಮುಗಿಯುವದಿತ್ತು. ಯಾರ ಕೈಯಿಂದಲಾದರೂ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ನಾಯಾಧೀಶರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿ, ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೇ ಅಡವೀರಾಯನ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪ!

ಅಡವೀರಾಯನು ತನ್ನ ಸೊಟ್ಟೆ-ಡೊಂಕ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ಬರೆಯತೊಡಗಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ—‘ಅಡವೀರಾಯನು ಮಾಸ್ತರರೆ!’ ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯು ಕೇಳಿಸಿತು. ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ಅವನ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತು ಆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಳು. ಅಡವೀರಾಯನು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಹಾಸುಗೆಯ ಬುಡಕ್ಕೆ ಸರಿಸಿ—‘ಬನ್ನಿರಿ, ಉಪಾದೇವಿ!’

‘ಯಾವ ಪುಸ್ತಕವದು?’ ಎಂದು ಉಷೆಯು ಅಡವೀರಾಯನನ್ನು ಕೇಳಿದಳು.

‘ಅದು ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯವಲ್ಲ; ನಮ್ಮ ವಿಷಯ. ಹೆಂಗಸರು ಪುಸ್ತಕ-ಹಲಿಗೆಗಳ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಬರಬಾರದು.’

‘ಹೀಗೇಕೆ ಆಡುವಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯವರು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸ್ಮೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸರಿರುವಾಗ, ನಿಮ್ಮ ಬಾಯಿಂದ ಇಂತಹ ಮಾತುಗಳೇಕೆ?’

‘ದೇವಿಯವರು ನಾನಾಂಕಿತ ಸ್ಮೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸರಾದುದರಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಇಂತಹ ಮಾತುಗಳು ಹೊರಟವು!’

‘ಇರಲಿ. ಅಡವೀರಾಯರೆ, ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಯುಕ್ತಿ ತೆಗೆದಿರುವೆವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಿರಿ. ಅದು ಯಾವ ಯುಕ್ತಿ?’

‘ಈಗಲೆ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ.’

‘ಯಾವಾಗ ಹೇಳುವಿರಿ? ಜೀವ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಹೇಳುವಿರೇನು?’

‘ಹೌದು. ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಜೀವ ಹೋದ ಮೇಲೆಯೇ ಹೇಳುವೆನು.’

‘ಜೀವಹೋದಮೇಲೆ ಯುಕ್ತಿ-ಪ್ರಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೇಜನವೇನು?’

‘ಇದ್ದವರಿಗೆ ಸುಖ; ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರಿಗೆ ಸುಖ. ನನ್ನ ಜೀವ ಹೋದ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಯುಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗುವದು.’

‘ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿನ ರಹಸ್ಯವೇ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ’ ಎಂದು ಉಷೆಯು

ನುಡಿಯುವವರಲ್ಲಿ—‘ಅಡವಿ!’ ಎಂಬ ಕೂಗು ಕೇಳಿಸಿತು. ಪರಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು—‘ಅಡವಿ, ಏನು ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚುತ್ತಿರುವೆ? ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗೆ ರಾಜರ ಸಮಾಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ರುಗ್ಡಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲವೆ? ಈಗ ನಾಲ್ಕು ಬಡಿದು ಹದಿನೈದು ನಿಮಿಷ ಸುಳಾದವು. ಚಹ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕೆಲಸಗೇಡಿಯ ಸಂಗಡ ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚುತ್ತಿರುವೆ.’

‘ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗಡಿಯಾರವಿದೆ; ವೇಳೆ ತಿಳಿಯುವದು. ನನಗೆ ವೇಳೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಮೂರು ಗಂಟೆಗಳಾಗಿರಲಿಕ್ಕೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೆನು. ನಿಮ್ಮ ಗಡಿಯಾರ ಮುಂದೆ ಓಡುವದು ಬಿಡಿರಿ!’

‘ಹುಚ್ಚಾ! ಇದು ಗೋವರ್ಧನರಾಯರು ಕೊಟ್ಟ ಗಡಿಯಾರವಲ್ಲ, ರಾವಸಾಹೇಬರು ಪುತ್ರೋತ್ಸವದ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನನಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಬೆಲೆ ಐದುನೂರು ರೂಪಾಯಿ’

‘ಅಬ್ಬಬ್ಬಾ!’ ಎಂದು ಅಡವೀರಾಯನು ಬಾಯಿ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ನುಡಿದು—‘ರಾವಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಮಗ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ಬಿಡಿರಿ. ನಿಮಗೆ ಗಡಿಯಾರವಾದರೆ, ನನಗೆ ಅವರ ಮಗನ ಸಕ್ಕರಿಯಾದರೂ ಬರಬಾರದೆ?’

‘ಅವರಿಗೆ ಮಗ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲೋ! ನಾನು ಗಿರಿಮಾಜಿಯನ್ನು ಹಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆ?’

‘ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಗಿರಿಮಾಜಿಯನ್ನು ಸಾಹೇಬರು ಹಡೆದಿರುವರೆಂದು ನಾನೆಲ್ಲಿ ಅಂದೆನು? ಸಾಹೇಬರ ಮಗನ ಸಕ್ಕರೀ ಸದ್ದಿ ಕೇಳಿದೆ.’

‘ಒಡವನ ಸಂಗತಿ ಕಠಿಣ!’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ನಗುತ್ತ ನುಡಿದು—‘ನನಗೆ ಪುತ್ರಸಂತಾನವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಅವರು ಆನಂದವುಳ್ಳವರಾಗಿ ನನಗೆ ಗಡಿಯಾರವನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರ.’

‘ನೋಡಿದಿರಾ! ನಿಮ್ಮಂತಹ ಕೈಕೆಳಗಿನವರ ಮೇಲೆ ಸಾಹೇಬರು ಎಷ್ಟು ಬಿಡು ಬಿಡು ಸಾಯುತ್ತಾರೆ! ಬಲು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವರು ಪಾಪ! ತಪ್ಪಲ್ಲ!’

‘ಅವರ ಗುಣಗಳನ್ನರಿಯದೆ ಜನರು ಅವರಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುತ್ತಾರೆ.’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಯು ನುಡಿದು—‘ಎಳೊ ಅಡವಿ! ಸಂಜೆತನಕ ಹುಟ್ಟಿಹೋದದರೂ ನಿನಗೆ ಬೇಸರವಿಲ್ಲ. ಉಪೆಯು ಇಲ್ಲೇ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಳು ನೀನು ಬೇಗ ಚಹವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಹರಟೆಗೆ ಕುಳಿತುಕೋ. ನಾನು ಈಗಲೆ

ಚಹ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರುಗ್ಣಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ.’

‘ಮತ್ತೇಕೆ ರುಗ್ಣಾಲಯ ದೇವಿಯವರೆಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಮುರಿಯುತ್ತಿದೆಯೇ?’

‘ಛೋ! ಮೂರ್ಖಾ, ಒಳಿತೆನ್ನು. ಇಷ್ಟು ದಿನ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದು ಸಾಲದೆ? ಸಾಹೇಬರ ಸಮಾಚಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿರುವದೆಂದು ನಾನು ಆಗಲೆ ಹೇಳಿಲ್ಲವೆ?’

‘ಹೌದು. ಮರೆತಿದ್ದೆ. ಗಂಡಸರ ಬುದ್ಧಿ ಬಲು ಮದಡು. ಹೆಂಗಸರು ಬಲು ಚುರುಕು. ಅಂತೆಯೇ: ಸಾಹೇಬರು ಅವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ತಲಬಿನ ಕೆಲಸ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.’

‘ಇನ್ನೂ ಈಗೇನು ಕಂಡೀ ಅಡವಿ! ಹೆಂಗಸರು ಮಾಮಲೆದಾರ-ಮುನಸೀಫರಾಗುವರು. ಕಚೆ ಕಟ್ಟಿ-ಕಟ್ಟಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೆಂಗಸರ ಸ್ವಾಧೀನ.’

‘ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಗಂಡಸರಿಗೆ? ತೆಗ್ಗಿನಕಟ್ಟಿ, ಬಚ್ಚಲ ಕಟ್ಟಿ, ಭಾರ್ವಿಕಟ್ಟಿಗಳೇನು ದೇವಿಯವರೆ?’

‘ಮತ್ತೇನು? ಓಲೆಗಳು ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಹಾಗೆಯೇ!’

‘ಓಲೆಗಳು ಹೆಂಗಸರ ಪಾಲು. ಒಲೆಗಳು ಗಂಡಸರ ಪಾಲು. ಈ ಅಡವಿಯು ಹೆಂಚಿಯಲೆ, ಗುಂಡೊಲೆ, ಕಲ್ಲೊಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಣಾತನ; ಆದರೆ ಕೂಡೊಲೆ, ಒಂಟಿಯೊಲೆ, ಎಣ್ಣೆಯೊಲೆ, ಇದ್ದಲಿಯೊಲೆಗಳ ಗುರುತು ಮಾತ್ರ ಇರುವದಿಲ್ಲ.’

‘ನನಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಬಲ್ಲವರಿಂದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ಮಾಡಿಸುವೆನು. ಏಳು ಚಹ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸು. ಹೂ! ಏಳು, ಅಡವಿ ಹೊತ್ತಾಯಿತು!’

ಅಡವಿಯು ಎದ್ದನು. ರಾಧಾದೇವಿಯೂ ಹೊರಟಳು. ಕೋಣೆಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುವಾಗ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರೇಮವಿಲಾಸ ಪುಸ್ತಕವು ಅಡವಿಯ ವಿಸ್ಮೃತಿಯಿಂದ ಹಾಸುಗೆಯ ಬುಡದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಕೋಣೆಯು ಜನ ಶೂನ್ಯವಾದ ಮೇಲೆ ಉಷೆಯು ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಂದೊಂದೇ ಓಲೆಗಳನ್ನು ಓದತೊಡಗಿದಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಇಂದಿನ ವರೆಗಿನ ಇತಿಹಾಸವೂ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಚರಿತ್ರಚಿತ್ರವೂ ರೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಿಗಿಂತ ‘ಸ್ಯೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸಿನ ಭಯಂಕರ ಕೊಲೆ!’ ಎಂಬ ಪ್ರಕರಣವು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವವೂ ರಹಸ್ಯಪೂರ್ಣವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಆಗ ಉಷೆಯ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧದ ಯೋಚನೆಗಳು ತುಂಬಿದವು. ಅವಳು ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಎದ್ದಳು. ‘ಈ ಅಡವೀರಾಯಕೃತ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರೇಮವಿಲಾಸ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ನಿರಪರಾಧಿಗಳ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವದು’ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು

ಅವಳ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು. ಕೂಡಲೆ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಪುಸ್ತಕವು ಜಾರಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿತ್ತು. ಇದೇನೋ ದುಷ್ಟಿ ಹ್ಯವುತೋರಿತೆಂದು ಅವಳು ಯೋಚಿಸುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ—‘ಉಷಾದೇವಿ ಮಹಾಮಾಯೆಯು ಹೋದಳು. ಇನ್ನು ನಮ್ಮದೆ ರಾಜ್ಯ’ ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತ ಅಡವಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಉಷೆಯು ಚಪಲತೆಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಉಡಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿದಳು. ಅಡವಿರಾಯನಿಗೆ ಈ ಸಂಗತಿಯು ಗೊತ್ತಾಗದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಪುಸ್ತಕವು ಉಷೆಯ ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನು ಗಾಬರಿಗೊಂಡನು. ಸವಿ ಮಾತಿನಿಂದ ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಎತ್ತಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಅವನು—‘ಉಷಾದೇವಿ, ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನೇಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರಿ? ಅದನ್ನು ಇತ್ತ ಕೊಡಿರಿ.’

‘ಅಡವಿರಾಯರೆ, ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಹ್ಯವಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದರೆ, ನಿರಪರಾಧಿಗಳೂ ಸಜ್ಜನರೂ ಅದರಮಾ

ದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುದು. ನೀವು ಇದುವರೆಗೆ ಅದೀನದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಕಷ್ಟಕ್ಕೇಡುಮಾಡಿ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿರಿ; ಮತ್ತೆ ಅವರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪೋಲೀಸರ ಪಕ್ಷಹಿಡಿದು ಸಾಕ್ಷಿ ನುಡಿಯಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವಿರಿ.’

‘ಉಷಾದೇವಿ, ನೀವು ಆ ಪುಸ್ತಕದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಓದಿರುವಿರೇನು?’

‘ಹೌದು. ಓದಿದ್ದರಿಂದಲೇ ರಮಾ-ಸುರೇಂದ್ರರ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವಂತಹ ವಿಷಯವು ಇದರಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು.’

‘ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿಗೆ ಕೊಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನೀ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದಿರುವೆನು.

ಸ್ಯಾಲ

ನೀವು ಇಂದೇ ಇದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತಲುಪಿಸು. ನಾನು ಮಾತ್ರ ಸೆರೆಮನೆಯ ಅಪಮಾನವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರೆನು. ಇಂದೇ ವಿಷಪ್ರಾಶನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.'

'ನಿಮಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯಿತೇನು? ಇದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕೆಲಸವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರೆದುರಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಜಬಾನಿಯಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ನಿಮ್ಮ ಕೃತ್ಯಗಳೂ ಅಪರಾಧಗಳೂ ಒಂದು ವೇಳೆ ಕ್ಷಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಸೆರೆಮನೆಯ ಅಪಮಾನ ಹೊಂದುವ ಪ್ರಸಂಗವು ನಿಮಗೆ ಒದಗಲಾರದು. ನೀವು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು. ನನ್ನ ವಿವಾಹ ಮಾಡದೆ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಿರಾ? ನನ್ನ ತಂದೆಯವರಾದ ದಿವಾಕರರಾಯರು ಮೃತ್ಯುಹೊಂದುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ನೀವು ಏನು ಅಭಿವಚನ ಕೊಟ್ಟಿರುವಿರಿ? ನೀವು ಹೊರಟು ಹೋದ ಮೇಲೆ ನನಗಾರು ಆಧಾರ? ನೀವು ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವಿರಿ. ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯಭಾರವು ನಿಮ್ಮ ಮೇಲಿರುವದು. ನಿಮ್ಮ ಸಹಾಯದಿಂದಲೇ ನಾನು ಜೀವಿಸಿರುವೆನು. ನೀವು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಚಾವಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಈ ವುಸ್ತುಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಿಮ್ಮ ಜಬಾನಿಯನ್ನು ಕೊಡಿರಿ. ಕೃತಾಪರಾಧದ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿರಿ; ಅಂದರೆ ನೀವೂ ಉಳಿಯುವಿರಿ, ರಮಾ-ಸುರೇಂದ್ರರೂ ಪಾರಾಗುವರು. ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ನೀವು ಮೊದಲು ವಚನ ಕೊಡಿರಿ.'

ಅಡನೀರಾಯನು ಉಷೆಯ ಸಲಹೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನು—'ಉಷಾದೇವಿ, ನಾನು ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ. ರಮಾ-ಸುರೇಂದ್ರರ ಸಲುವಾಗಿ ಸೆರೆಮನೆಯ ಸಂಗಡಿನಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಬಂದರೂ ಬರಲಿ. ನಾನು ಬರೆದ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ವಿಲಾಸ ವುಸ್ತುಕವನ್ನು ಕೊಡಿರಿ'

'ಇಲ್ಲ, ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ. ವುಸ್ತುಕವನ್ನು ನ್ಯಾಯಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಕೊಡುವೆನು. ನೀವು ಕುದಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಸಾರೆ ಹಳಸುವವರು. ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವವೈಚಿತ್ರ್ಯದ ಫಲವನ್ನು ಣ್ಣುವ ಪ್ರಸಂಗವು ಪಾಪ! ಆ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಬರಬಾರದು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ವುಸ್ತುಕವನ್ನು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವೆನು. ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಒಂದು ವೇಳೆ ಇದು ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವ ಸಂಭವವುಂಟು ಹಾಗಾದರೆ ಕೆಲಸವು ಕೆಟ್ಟು ಹೋದೀತು' ಎಂಬ ಉಷೆಯು ಹೇಳಿದಳು.

ಪೊಲೀಸರ ಭೀತಿಯಿಂದ ಅಡನೀರಾಯನು ಅವರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಜಬಾನಿ ಕೊಟ್ಟರೆ, ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರೇಮವಿಲಾಸ ವುಸ್ತುಕದಿಂದ ಒಳ್ಳೇ ಉಪ

ಯೋಗವಾಗುವದೆಂದು ಉಪೆಯು ತಿಳಿದಳು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳು ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ಕೊಡಲೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಜತನದಿಂದಿರಿಸಿರಿ. ಅದು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣದಂತಿದೆ. ನಿರಕ್ಷರಕುಕ್ಷಿಯು ಮಹಾ ಕಾವ್ಯವಿದು. ಅನೇಕರು ಓದಿ ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಯುವ ಕಾವ್ಯವು.' ಎಂದು ಅಡವಿಯು ಹೇಳಲು,

'ನೀವು ಚಿಂತೆ ಬಿಡಿರಿ' ಎಂದು ಉಪೆಯು ನುಡಿದು, ಅಡವೀರಾಯನ ನಿರೂಪ ಹೊಂದಿ, ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ವಿಲಾಸ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮಾಧವರಾಯನಿಗೆ ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹೊರಟಳು.

ಶಾಲೆಯ ಸಾಹೇಬರ ತಾಂಡವ.

ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರುಗ್ಣಾಲಯದಿಂದ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಿದ್ದರು. ಅವರು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಆರೋಗ್ಯತೆ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಉರ್ದೂ ಶಾಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸೋಫಿಯಾಬೇಗಮಗಳನ್ನು ಉಪಪರೀಕ್ಷೆಯೆಂದು ನಿಯಮಿಸಿದಂತೆ, ಅವರು ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು ಉಪಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದರು. ಹುರುಗೆಯರ ಒಂದನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆ ಕುಮಾರಿ ಕುಸುಮಾವತಿಯು ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಳು. ಸಾಭಾಗ್ಯವತಿ ವನಿತೆಯು ಎರಡನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾದಳು. ಇನ್ನೇ ಒಂದನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯಾಗತಕ್ಕವಳು; ಆದರೆ ಕುಮಾರಿ ಕುಸುಮಾವತಿಯು ಅಕ್ಕನಾದ ಸಿಸ್ಟರ ಗುಲಾಬಿಯ ಉಪಕಾರವು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮೇಲೆ ಒಹಳವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳು ಕುಸುಮಾವತಿಯನ್ನು ಒಂದನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು.

ಇನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಕರಣದ ವಿಚಾರಣೆಯು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯ ತಕ್ಕದ್ದಿತ್ತು. ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದ ಪ್ರೋಲೀಸ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟ್ ಸಾಹೇಬರು ಎರಡೂ ಕೊಲೆಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿ, ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರು ನಿರಪರಾಧಿಗಳಿರುವರೆಂದು ವಿನವರಿಕೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಪ್ರೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು, ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಅಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ಸಿಕ್ಕ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವ ಯಾವ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವ

ವೆಂಬುದು ವೋಲೀಸ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅವರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿ, ತಮ್ಮ ಸತ್ಯವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ವೋಲೀಸ ಸಾಹೇಬರ ಈ ರಿಪೋರ್ಟಿನ ಸಂಗತಿಯು ಹೇಗೋ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೂ ತಿಳಿಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವರು ಎದೆಯೊಡೆದರು. ನಿಸ್ಸೃಹವೃತ್ತಿಯ ವೋಲೀಸ ಸಾಹೇಬರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಶೀಲೆಯ ನಡೆಯುವ ದಿಲ್ಲೆಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದೆ ಅವರು ಹುಚ್ಚರಂತಾದರು!

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನಿರಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಲಂಚದ ಯೋಗದಿಂದ, ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ವಿಜಯನಗರದ ತುಂಬ ಕೋಲಾಹಲವೆದ್ದಿತು. ಮೊದಲೇ ಶಾಲೆಯ ಸಾಹೇಬರ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ವಿಮನಸ್ಕರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಘಟನೆಯಿಂದಂತೂ ಅವರು ಸಂತಪ್ತರಾದರು. ಎಷ್ಟೋ ಹೊಟ್ಟಿಯುರುಕ ಜನರು ಅವರನ್ನು ಎದುರಿಗೆ ನಿಂದಿಸತೊಡಗಿದರು. ಬೆಂದ ಹೃದಯದವರೂ, ನೊಂದ ಮನದವರೂ ಆದ ಜನರು ಪ್ರಜಾಪ್ರಮುಖರ ಬೆನ್ನುಬಿದ್ದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಪಾರುಪತ್ಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ವರ್ತಮಾನಪತ್ರಗಳಂತು ಬಹಳೇ ಕೋಲಾಹಲವೆಬ್ಬಿಸಿದವು. ದಿವಾಣ ಮಾಧವರಾಯನ ಕೈಯಲ್ಲಿ 'ಅಡವೀರಾಯಕೃತ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರೇಮವಿಲಾಸವು' ದೊರೆತ ಮೇಲಂತೂ ಈ ಕೋಲಾಹಲಕ್ಕೆ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಭೀಷಣಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಜಾಧ್ವನಿಯು ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಪ್ರಳಯಕಲ್ಲೋಲದಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಎಷ್ಟು ಸಣ್ಣಕೆಲಸವು ಪರ್ವತಪ್ರಾಯವಾಯಿತಲ್ಲ! ಎಂದು ಅವರು ಒಂದೇಸವನೆ ಕುದಿಯತೊಡಗಿದರು.

ಸಾಹೇಬರು ಮುಂಜಾನೆಯ ಚಹಾ-ಉಪಹಾರಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ರಾಧಾದೇವಿಯು ಅಡವೀರಾಯನಿಂದ ಉಪಹಾರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ತನ್ನ ಕೈಮುಟ್ಟಿ ಅವರಿಗೆ ಬಡಿಸಿದಳು. ಈಗಂತು ರಾಧಾದೇವಿಯು ಪರೀಕ್ಷಕಳಾಗಿದ್ದಳು. ಮೊದಲು ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಮನೆಗೆಲಸಗಳು ಈಗ ಅಡವೀರಾಯನ ಕೂರಳಿಗೇ ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಅಡಿಗೆ, ನೀರು, ಕಸಕಡ್ಡಿ, ಮುಸುರೆ, ಸಾರಣೆ, ಉಪಕರಣೆ, ಹಾಸುವದು, ದೀಪ ಹಚ್ಚುವದು, ಒಗೆಯುವದು (ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಅನೇಗಳನ್ನು ಸಹ) ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಭಾರವು ಅಡವೀರಾಯನ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಹೆಂಡತಿಯು ಉಣ್ಣುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಅವನು ಎಂದೂ

ಉಣ್ಣುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಊರಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಹೇಬರ ಮನೆಗೆ ಕೋದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿ-ರೊಟ್ಟಿಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಅವನು ಅಂದಿನ ಊಟವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೆಂಡತಿಗೆ ಎದುರುತ್ತರ ಕೊಡುವದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ಸೌಖ್ಯತನದಿಂದ ನಡೆಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವಳು ಏನು ಆಡಿದರೂ, ಹೇಗೆ ಬೈದರೂ ನಗೆಮೊಗದಿಂದ ಸಹನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಡವಿಯ ಹಿಗ್ಗೆ ಪತ್ನಿನಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳವನಾಗದಿದ್ದರೆ ನಡೆಯುವಂತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ವಿಲಾಸಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರೂ ಅವರ ರಾಣೀ ಸಾಹೇಬರೂ ಒಂದೇ ಮೇಜಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಉಪಹಾರ ನಡೆಯಿಸಿದ್ದರು. ನಗುವಡುಕೆಲೆಯವದು ನಡೆದಿತ್ತು. ಅದರ ಗೊಡವೆ ಅಡವಿರಾಯನಿಗೆನು? ಅವನು ಸಾಹೇಬರ ಹಾಗೂ ರಾಣೀಸಾಹೇಬರ ನೌಕರನು!

ಉಪಹಾರ ತೀರಿತು. ತಾಂಬೂಲ ಭಕ್ಷಣ ಧಾಮಪಾನವಾಯಿತು. ಆಸ್ವರಲ್ಲ— 'ಕರ್ನಾಟಕವೈಭವ-ಶಾಲೇಸಾಹೇಬರ ತಾಂತವ! ಜನವಾಣಿ-ತಪ್ಪುಗಾರರಾದ ಶಾಲೇ ಸಾಹೇಬರು!-ಬೆಲೆ ಅರ್ಧ ಆಣೆ' ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ವರ್ತಮಾನಪತ್ರ ಮಾರುವವನು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದನು. ವೃತ್ತಪತ್ರ ಮಾರುವವರ ಈ ಕೂಗು ಸಾಹೇಬರ ಎದೆಯನ್ನು ಆದರಿಸಿತು. ಅವರು 'ರಾಧಾ, ಏನಿದು ಕೋಲಾಹಲ! ಕರ್ನಾಟಕ ವೈಭವ-ಜನವಾಣಿ ಎರಡೂ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಾ. ಯಾವ ಸಂಗತಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವದೋ ನೋಡೋಣ.'

'ಅಡವಿ!' ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೂಗಿದಳು.

ಅಡವಿರಾಯನು 'ಜೀ, ಸರಕಾರ!' ಎಂದು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತನು.

'ಇದೊಂದು ಆಣೆ ಕೊಟ್ಟು ಕರ್ನಾಟಕವೈಭವ-ಜನವಾಣಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ.'

'ಆಜ್ಞಾ ಮಹಾರಾಜ್!' ಅಂದು ಅಡವಿರಾಯನು ಆಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳನ್ನು ತಂದು ಮೇಜಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಮನೆಗೆ ಲಸುಕ್ಕೆ ತಿರಳಿದನು.

ಸಾಹೇಬರು ಮೊದಲು ಕರ್ನಾಟಕವೈಭವಪತ್ರವನ್ನೊದತೊಡಗಿದರು.

'ಶಾಲೆಯ ಸಾಹೇಬರ ತಾಂಡವ!

ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ರಾಮಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿಧಾತರೆಂಬದು ಸರ್ವಶ್ರುತವು. ಇವರು ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು

ಗೋಕುಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟದ್ದು ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತು. ಇವರು ಸೌ. ವನಿತೆಯರನ್ನೂ ಕುಮಾರಿ ಕುಸುಮಾವತಿಯರನ್ನೂ ಮುಖ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಸ್ಮೃತಿ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ಪರೀಕ್ಷಕ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಸೋಫಿಯಾಬೇಗಮು ಎಂಬವರು ಉದ್ಯೋಗ ಹೆಣ್ಣು ಹುಡುಗೆಯರ ಶಾಲೆಯ ಪರೀಕ್ಷಕಿಯರಾಗಿರುವರು. ಇವರು ಕೂತವಾಲ ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನರ ಭಗಿನಿಯರು. ಮೊದಲು ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ರಾಗಿದ್ದು, ಸಾಹೇಬರ ಪ್ರೇಮಕಟಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೇಸಿ ನೌಕರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಕರಣವೆದ್ದ ಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಒಯ್ದದ್ದು ನೋಡಿದರೆ ವಿಸ್ಮಯವಾಗುವದು.

ರಾಧಾದೇವಿಯವರಂತು ಸಾಹೇಬರ ಪೂರ್ಣ ಕೃಪೆಯೊಳಗಿನವರು. ಪತಿಯು ಕಳಪದಾರ್ಥವೆಂದು ಬಾವಿಸಿ, ಸಾಹೇಬರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಸವಿಸುವಂಥವರು. ಕುಮಾರಿ ಕುಸುಮಾವತಿಯವರ ಅಕ್ಕಂದಿರಾದ ಸಿಸ್ಟರ ಗುಲಾಬಿಯವರು ರುಗ್ಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಅನಂತ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದವರು. ಸೌ. ವನಿತೆಯವರು ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಪ್ರೇಮಪಾತ್ರರು ಶ್ರೀಮತಿ ಚಂಪಾವತಿಯವರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾಯಾ-ವಾಚಾ-ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿದವರು. ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನರು ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾಡಿದವರಾದ್ದರಿಂದ, ಸೋಫಿಯಾ ಬೇಗಮರು ಕೃಷ್ಣರಾವ ರಾವಸಾಹೇಬರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದುದರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವಿಲ್ಲ. ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರು ಬಲು ದಕ್ಷರು.

ಶಾಲೆ ಸಾಹೇಬರ ಈ ತಂಡವದ ಕಡೆಗೆ ಸರಕಾರವು ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಂತೋಷವು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವದು. ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ-ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು ಒಬ್ಬರಾದರೂ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅನೀತಿಯ ಹಾಗೂ ವಾರಾಂಗನೆಯರನ್ನು ಹೋಲುವ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರೂ, ವಿಟರಾಜರಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕರೂ ಇದ್ದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ-ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ನೈತಿಕ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹ್ರಾಸವುಂಟಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುವದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಲೆ ಸಾಹೇಬರ ತಂಡವದ ವಿಚಾರಣೆಯು ಆಗಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು. ಸರಕಾರವು ಇತ್ತ ಕಡೆಗೆ ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಸಂಗವು ಕಠಿಣವಾಗುವದು. ಒಬ್ಬ ನಗರವಾಸಿ.'

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರು ಜನವಾಣಿ ಪತ್ರವನ್ನೋದತೊಡಗಿದರು.

ತಪ್ಪುಗಾರರಾದ ಶಾಲೇ ಸಾಹೇಬರು!

ರಾಧಾದೇವಿ ರತ್ನಪುರ, ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ವಿಜಯನಗರ ಇವರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧದಿಂದ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೆಂಬ ಶಿಕ್ಷಕರು ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಪತ್ನಿಯವರಾದ ರಮಾದೇವಿಯವರು ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವರು. ಎರಡೂ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೆರಡು ದಿನಕ್ಕೆ ನಡೆಯುವದೆಂಬ ವಾರ್ತೆ.

ರಾಧಾದೇವಿ-ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯು ನಿಜ; ಆದರೆ ಆ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ನಿರಪರಾಧಿಗಳು. ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರ ಸಂಬಂಧವು ಯಾವ ವಿಧದಿಂದಲೂ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಅಗಾಧವಾದ ಬುದ್ಧಿ-ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿ ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ಅಪರಾಧಿಗಳೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಕಲ್ಪಿತ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದರು. ರಮಾದೇವಿಯವರು ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಅವರು ಶಾಲೇ ಸಾಹೇಬರ ಕಾಮದೇವನ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ, ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನೌಕರಿಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿಹೊಂದಿದರು. ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೆ ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೇ ಕಾರಣರು. ರಾಧಾದೇವಿಯವರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶಿಲವನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಅನೇಕ ಕುಲ ವಧುಗಳ ಪಾವಿತ್ರವನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿರುವರು. ರಾವಸಾಹೇಬರು ಅತ್ಯಾಚಾರಿಗಳಾದುದರಿಂದಲೇ ಅವರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಡೆಯಿತು. ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಲಿಕ್ಕೂ ಸಾಹೇಬರೇ ಕಾರಣರು.

ರಾಧಾದೇವಿ-ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸರು ತಮ್ಮ ಪಾವಿತ್ರವನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅಡಿದಾವರೆಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯರ್ಪಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅವರ ಕುಮಾರನಾದ ಗಿರಿಮಾಜಿಯು ಸಾಕ್ಷಿಭೂತನಾಗಿರುವನು. ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅನನ್ಯತೆ ಕೃತ್ಯಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿರುವವು. ಕೊಲೆಗಡಕರು ಅವರ ಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂತೃಪ್ತರಾಗಿ ಕೊಲೆಗೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರವೃತ್ತರಾದರು. ಅಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟವರು ನಿರಪರಾಧಿಗಳೆಂಬದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಷ್ಟು ಆಧಾರಗಳು ನಮ್ಮ ಬಳಿಯಿಲ್ಲವೆ. ಶಾಲೇ ಸಾಹೇಬರೇ ನಿಜವಾದ ತಪ್ಪುಗಾರರೆಂಬದನ್ನು

ಸ್ಥಿರಪಡಿಸುವದಕ್ಕೂ ನಾವು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದೇವೆ. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯದ ಕೂಲಿಯಾಗಬಾರದೆಂದು ಈ ಲೇಖದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿರುವೆವು.

ವಿಜಯನಗರದ ಕೆಲವು ಜನ ನಾಗರಿಕರು.

ಎರಡೂ ಲೇಖಗಳನ್ನು ಓದಿದ ಕೂಡಲೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಎದೆಯೊಡೆಯಿತು. ಆಗ ಅವರು—‘ರಾಧೆ, ವೃತ್ತತ್ರಿಕೆಗಳು ನನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಉಳಿಸುವ ಚಿಹ್ನವು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಗರಿಕರಲ್ಲಿಯೂ ಭಯಂಕರವಾದ ಕೋಲಾಹಲವಿದ್ದಿದೆ. ಪೋಲೀಸ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟಿ ಸಾಹೇಬರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಆಭಿಪ್ರಾಯದ ರಿಪೋರ್ಟನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿರುವರಂತೆ. ಅವರು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಹೊರಿಸಿರುವರಂತೆ. ವಶೀಲಿಯ ಕೆಲಸವು ನಿಂತಿತು. ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನ, ಕೇದಾರನಾಥ, ಡಾಕ್ಟರ್ ಮೊದಲಾದವರು ಸಹ ಎದೆಯೊಡೆದಿರುವರು. ಪ್ರಸಂಗವು ಕಠಿಣವೆಂಬಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿದೆ.’

‘ರಾಯರೆ!’ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಭಯಕಾತರಳಾಗಿ—‘ಇಷ್ಟು ದಿನಗಳ ನಂತರ ನಮ್ಮ ಕೃತ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಬೈಲಿಗೆ ಬೀಳುವ ಲಕ್ಷಣವು ತೋರಹತ್ತಿರುವದು. ಈ ಗಂಡಾಂತರದಿಂದ ಪಾರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲವೇನು?’

‘ನಾನು ದಿಬ್ಬಾಧನಾಗಿರುವೆನು. ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನ, ಕೇದಾರನಾಥ ಮೊದಲಾದ ಪೋಲೀಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪ್ರಸಂಗವೊದಗುವದೋ, ಎಂದು ಎದೆಯೊಡೆದಿರುವರು.’

‘ನನಗೆ ಒಂದು ಹಂಚಿಕೆ ತೋಚುವದು.’

‘ಆದೇನು?’ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದರು.

‘ನಮ್ಮ ರಾಜರು ನಿಮ್ಮ ಆಪ್ತಕೋಟಿಯೊಳಗಿನವರು. ಅವರನ್ನು ಕಂಡು, ಈ ಪ್ರಕರಣದ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಬಿಡಿರಿ. ಸುರೇಂದ್ರ-ರಮೆಯರು ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಹೋಗಲೊಲ್ಲರೇಕೆ’

‘ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ರಾಜರು ನಮ್ಮ ಆಪ್ತಕೋಟಿಯೊಳಗಿನವರು ನಿಜ; ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕೈ ಹಾಕುವ ಲಕ್ಷಣ ತೋರಲೊಲ್ಲದು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನಿಗೆ ವಶೀಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಒಳತಾಗುವದು. ಆ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿರುವೆನು. ಏನಾಗುವದೋ ನೋಡಬೇಕು.’

‘ನೀವು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರನ್ನು ಕಂಡು, ನಿಮ್ಮ ಹಾಗೂ ನನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ಕಲಂಕ ಹತ್ತುವಂತಹ ಪ್ರಸಂಗವು ಬೈಲಿಗೆ ಬಾರದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರಿ. ಅದು ನಿಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತರಿರುವದರಿಂದ, ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಅವರು

ನಿಮ್ಮ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನಡೆಯಬಹುದು.'

'ಒಳ್ಳೇದು. ಅವರಿಗೆ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಪರ್ಯಾಯದಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವೆನು' ಎಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನುಡಿದು, ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟರು.

ನ್ಯಾಯಮಂದಿರದಲ್ಲಿ.

ಇಂದು ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಅಪರಾಧದ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತ್ತು. ಗೋವರ್ಧನರಾಯ, ಮಾಧವರಾಯ, ಚಂಪಾವತಿ, ಅದವೀರಾಯ ಮೊದಲಾದವರು ಅಪರಾಧದ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಸಭೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಉಚ್ಚಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಎದುರಿಗೆ ಅಪರಾಧಿಗಳಾದ ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಅವರನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸಚ್ಚೇಲದಂಪತಿಗಳೆಂದು ಅವರ ಮುಖಚರ್ಯೆಯಿಂದಲೇ ಅರಿತರು. ಅಗ ಅವರು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಕುರಿತು- 'ರಾಧಾದೇವಿ ರತ್ನವುರ, ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ಇವರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಅಪರಾಧವು ಹೊರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ನೀವು ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಕೊಲೆ ಮಾಡ ಹೋದದ್ದು ನಿಜವೇ?'

'ಖಾವಿಂದ, ನಿಜವು. ನಾನು ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಕೊಲೆ ಮಾಡ ಹೋಗಿದ್ದೆನು; ಆದರೆ ಅವರ ದೈವವು ಒಳಿತಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಪಾರಾದರು. ನನ್ನ ಈ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಖಾವಿಂದರವರು ನನಗೆ ಮರಣದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕು; ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಕರಿನೀರಿನ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕು. ಇಷ್ಟೇ ನನ್ನ ವಿನಂತಿ!'

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮೈಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಬೆರಗಾದರು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರೂ ವಿಸ್ಮಯಚಕಿತರಾದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಮಾದೇವಿಯು ತಾನಾಗಿ- 'ಓಹೋ! ನಾನು ಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದೆನು. ಅವರು ನನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕಳೆಯತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಅವರನ್ನು ಕೊಂದೆನು. ಸಾಹೇಬರು ಸತ್ತರೆ ನನಗೇನು?'

ರಮಾದೇವಿಯು ಮಾತುಪಳನ್ನು ಕೇಳಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರೇ ಮೊದಲೊಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಬೆರಗಾದರು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ರಮಾದೇವಿಯನ್ನು

ಕುರಿತು—‘ಅವನು, ಸಾಹೇಬರು ನಿಮ್ಮ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕಳೆಯಲುದ್ಯುಕ್ತರಾಗಿದ್ದರೇನು?’

‘ಓಹೋ! ನಾನು ಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದೆನು. ಅವರು ನನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕಳೆಯತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಅವರನ್ನು ಕೊಂದೆನು. ಸಾಹೇಬರು ಸತ್ತರೆ ನನಗೇನು?’

ಮತ್ತೆ ಅದೇ ವಿಧವ ಉತ್ತರವು ಹೊರಟಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ವಿಸ್ಮಯಕ್ಕೆ ಪಾರಾವಾರವಿಲ್ಲದಾಯಿತು. ಆಗ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಪಕ್ಷವ ವಕೀಲನು—‘ಖಾವಿಂದ, ದುಃಖಾತಿರೇಕದಿಂದ ರಮಾದೇವಿಯವರ ತಲೆ ಕೆಟ್ಟಿದೆ. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ಒಂದು ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವದ ಮೇಲೆ ಉದಾಸೀನರಾಗಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮೈ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡಿರುವರು.’

‘ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ಜೀವದ ಮೇಲೆ ಉದಾಸೀನರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?’ ಎಂದು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ವಕೀಲನನ್ನು ಕೇಳಿದರು.

‘ರಮಾದೇವಿಯವರು ದುರ್ವರ್ತನಿಗಳಾಗಿರುವರೆಂದು ಯಾರೋ ನೀಚರು ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಖೊಟ್ಟಿಯಾಗವೆ.’

‘ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ಖೊಟ್ಟಿಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಅನ್ನುತ್ತೀರಿ? ಸಿದ್ಧಮಾಡುವದು ಕಠಿಣವಾದೀತು’ ಎಂದು ಕೊತವಾಲ ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನು ವಕೀಲನನ್ನು ಕುರಿತು ಗರ್ಜಿಸಿದನು.

ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತ ಅಡವೀರಾಯನು ಮುಂದೆ ಬಂದು ‘ಎಲ್ಲವೂ ಖೊಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವವು. ನಿಜವಾದ ಅಪರಾಧಿಯು ನಾನು! ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೊಲೆ ಮಾಡಲು ಸಕ್ರಮಿಸಿದವನೂ ನಾನೇ; ಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆ ಮಾಡ ಹೋದವನೂ ನಾನೇ!’

‘ಇವನು ಯಾರು?’ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಬದ್ರುದ್ದೀನಖಾನನನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ‘ಈತನು ರಾಧಾದೇವಿಯ ಯಜಮಾನನು.’

‘ಸರಕಾರ, ನಾನು ನಿಜವಾದ ಅಪರಾಧಿಯೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವೆನು.’ ಎಂದು ಅಡವೀರಾಯನು ನುಡಿದು—‘ಮಾಧವರಾಯನೇ!’ ಎಂದು ಕೂಗಿದನು. ಮಾಧವರಾಯನು ಮುಂದೆ ಬಂದನು.

‘ನಾನು ಬರೆದ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರೇಮವಿಲಾಸ ಮಹಾಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಿದಿರಿ.’

ಮಾಧವರಾಯನು ಆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅಡವೀರಾಯನು ಅವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಕಡೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು—‘ಖಾವಿಂದ, ಇದನ್ನು ಪೂರಾ ಓದಿ ನೋಡಿರಿ.’

ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಿ ನೋಡಿ ಬೆರಗಾದರು! ಆಗ ಅವರು—‘ನೀನು ಬರೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವೆಯಾ? ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಪ್ರಣಯದೇವನೆಂದು ಇದರಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವೆ. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನೀನು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಮಾಡುವೆ.’

‘ರಾಧಾದೇವಿಯ ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಾನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ನಿಜವಾಗಿ ತೋರುವದು. ಗರಿಮಾಜಿಯ ಎಡಗಾಲ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಚಿಹ್ನೆವಿದೆ. ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಆರು ಬೆರಳುಗಳುಂಟು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗುರುತುಗಳಿವೆ. ಹುಡುಗನ ಮುಖವು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮುಖವನ್ನು ಅಚ್ಚುಳಿಯದೆ ಹೋಲುತ್ತಿರುವದು. ಹುಡುಗೆಯರ ಒಂದನೇ ನಂಬರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಣೆಯು ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣರ ವಿಲಾಸಮಂದಿರವು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಾನು ಹೇಳುವ ಸಂಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಿಗೆಯಾಗುವದು. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾವಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ರಾಧಾದೇವಿ-ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ತೆಗೆಯಿಸಿದ ಭಾವಚಿತ್ರವೊಂದಿರುವದು. ಒಂದು ಚಿತ್ರವಂತು ಬಹು ವಿಚಿತ್ರವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಮಲಗಿರುವಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವಳ ಕಾಲ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು, ಅವಳ ಮೈಮೇಲೆ ಕೈ ಹಾಕಿರುವರು.’

ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನೂ, ಗರಿಮಾಜಿಯನ್ನೂ ಕರೆತರುವ ದಕ್ಕೆ ಕೇದಾರನಾಥನಿಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರು. ಹುಡುಗೆಯರ ಶಾಲೆಯ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತರಬೇಕೆಂದು ಬದ್ರುದ್ದೀನ ಖಾನನಿಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಯಾಯಿತು.

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅಡವೀರಾಯನು—‘ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣ ಪ್ರೇಮವಿಲಾಸ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವೆನು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿದೆ. ನಾನು ಹೇಳುವ ಎಲ್ಲ ಸಂದತಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ, ರಮಾದೇವಿಯೂ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ ನಿರಪರಾಧಿಗಳೆಂಬದು ಗೊತ್ತಾಗುವದು.’

‘ಒಳ್ಳೆದು. ನೀರು ಏನು ಹೇಳುವಿಯೋ ಹೇಳು.’ ಎಂದು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರು.

ಅಡವೀರಾಯನು ಮಾತಾಡತೊಡಗಿದನು:—‘ಖಾವಿಂದ, ರತ್ನಪುರವು

ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಊರು. ಅವಳು ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ದುರಾಚಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಯಾರೂ ವರಿಸಲಿಲ್ಲ. ನಾನೂ ಲಗ್ನ ಕಾಣದೆ ಕುಳಿತಿದ್ದೆನು. ರಾಧಾದೇವಿಯ ತಂದೆಯು ನನ್ನನ್ನು ರತ್ನ ಪುರಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿ, ಅನಳೋಡನೆ ಲಗ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಲಗ್ನವಾದ ಮೇಲಾದರೂ ಅವಳು ಸದಾ ಚಾರಿಯಾಗಬಹುದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೆನು; ಆದರೆ ಅವಳು ತನ್ನ ಕಾಯಕವನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ರತ್ನ ಪುರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮನೆಯ ಆಡಿಗೆ-ನೀರು ಮಾಡತೊಡಗಿದೆನು. ನನ್ನಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಭಾವಚಿತ್ರವಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದು ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತಾಗ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಬಂದು, ಆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ, ಯಾರ ಚಿತ್ರವೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೆಂದು ನಾನು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟೆನು. ಆ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಾಹೇಬರಲ್ಲಿ ಏಕಪವನೆಯು ಜಾಗ್ರತವಾಯಿತು. ಅವರು ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ದುಂಬಾಲ ಬಿದ್ದರು. ನಾನು ಅವಳನ್ನು ಕರೆತಂದೆನು. ಅವಳ ರೂಪ-ಲಾವಣ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಸಾಹೇಬರು ಅವಳಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಟ್ಟರು. ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರೀನಿಂಗ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಿಸಿ, ಮುಖ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್‌ನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಅವಳ ಪುಣ್ಯದಿಂದ ನಿರಕ್ಷರ ಕುಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದ ನಾನೂ ಶಿಕ್ಷಕನಾದೆನು. ನನಗೆ ಓದು-ಬರಹದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಲೆಕ್ಕಣವು ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಶಿಕ್ಷಕನಾದ ಮೇಲೆಯೇ ನಾನು ಓದು-ಬರಹ ಕಲಿತೆನು! ರಾಧಾದೇವಿಯು ಮದುವೆಯ ಹೆಂಡತಿಯಂತಾಗದಿದ್ದರೂ, ಕೂಡಿಕೆಯವಳಂತಾದರೂ ನನ್ನೊಡನೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ನಾನು ಧನ್ಯನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಂಧು-ಬಗಿನಿಯರಂತೆ ನಮ್ಮ ಸಂಬಂಧವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಅವರು ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರೊಬ್ಬರಲ್ಲದೆ, ರಾಧಾದೇವಿಯು ಗೋವರ್ಧನರಾಯ, ಅನಂದರಾಯ, ಗೋವಿಂದರಾಯ ಮೊದಲಾದವರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವರಿಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿದ್ದರಿಂದ ಮಿಕ್ಕವರ ಈ ಸಂಬಂಧವು ಬಹಳ ಗುಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಲಾಸಮಂದಿರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ರಾಧೆಯೊಡನೆ ನನ್ನ ಸಮಾಜ ಸರಸ-ಸಲ್ಲಾಹಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಎಷ್ಟೋ ಸಾರೆ ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದಿರುವರು. ರಾಧೆಯ ಹಾಗೂ ನನ್ನ ಸಂಬಂಧವು ಬಂಧು-ಬಗಿನಿಯರಂತಿದ್ದರೂ, ಅವಳು ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದಳು. ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಮಗುವು ನನ್ನ ಮಗುವೆಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ನನಗೆ ಸಂತಾಪವಾಯಿತು.

ರಾಧೆಯು ತಾನು ಕೆಟ್ಟದ್ದಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟೋ ಕುಲಯುವತಿಯರನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟಳು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರ ಪತ್ನಿಯವರಾದ ರಮಾದೇವಿಯರ ಪಾವಿತ್ರೈಯನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ರಾಧೆಯು ಬದ್ಧಕಂಕಣಳಾದಳು. ರಮಾದೇವಿಯವರು ಪಾವಿತ್ರೈಯ ಮೂರ್ತಿಯು! ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ಸುಜನರು. ಈ ದಂಪತಿಗಳ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಹಸಗೆಡಿಸಿಬಿಡಲಿಕ್ಕೆ ರಾಧೆಯು ಸಿದ್ಧಳಾದದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ಅತಿರೇಕವಾದ ಸಂತಾಪವಾಯಿತು. ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿನ ಕೂಸು ಸಹಿತವಾಗಿ ಅವಳು ನಾಶವಾಗಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿತ್ತು. ನಾನು ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಅವಳ ಕೋಣೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವಳ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಸುರವಿದೆನು; ಆದರೆ ಅದು ಅವಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಕಠಾರಿಯಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಗಾಯಪಡಿಸಿದೆನು ಅವಳು ಒದರಿ-ಚೀರಿ ಗದ್ದಲ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಜನರು ಬಂದರು. ಕೊಲೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೆರವೇರಿದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಜನರು ಬರುವದರೊಳಗೆ ನಾನು ಓಡಿ ಹೋದೆನು. ಹೆಂಡತಿಯು ಈ ವಿಧದ ದುರಾಚಾರಿಣಿಯಾದದ್ದನ್ನು ಯಾವ ಗಂಡನು ಸಹಿಸುವನು?

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಅವರು ರಮಾದೇವಿಯವರ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದರು; ಯಾಕೆಂದರೆ, ಅವರು ಸಾಹೇಬರ ಪ್ರಣಯನಿಯಂತ್ರಣಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಲಿಲ್ಲ ಇದೇ ಸಿಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಅವರು ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಕೊತವಾಲರಂತಹ ಜನರ ವಶೀಲಿ ಹಚ್ಚಿದರು. ಡಾಕ್ಟರರಿಗೂ ನರ್ಸ್‌ಗಳಿಗೂ ಲಂಚ ಕೊಟ್ಟರು. ಕೊತವಾಲರ ತಂಗಿಯಾದ ಸೋಫಿಯಾ ಬೇಗವಳು ಪರಿಕ್ಷೆಯಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಳು; ಅಂದಮೇಲೆ ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ಕೊಲೆಗಡಕರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಲಿಕ್ಕೆ ತಡವಾಗುವದೆ? ಖೊಟ್ಟಿ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾದವು.

ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಆಳಿಕೆಯು ವಿಚಿತ್ರವಾದದ್ದು. ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯೊಳಗಿನ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ತೊಂಭತ್ತು ಜನರಾದರೂ ಅವರ ಮನೋರಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಿದವರಿರುವರು. ಯಾರು ಚಲುವೆಯಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹರಿಗೆ ನೌಕರಿಯೇ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನೌಕರಿ ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ, ಸಾಹೇಬರ ಮನೋರಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಮೊದಲು ಸಚ್ಚಿಲರಾಗಿದ್ದರು ರಾಧಾದೇವಿಯಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ಹಾಗೂ ಅನಂದ-ಗೋವಿಂದರಾಯರಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕರ ಕರ್ತವ್ಯ ಕ್ರಥಾವದಿಂದ ತಮ್ಮ ಶಿಲವನ್ನು ಮಾರಿಕೊಂಡರು. ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಒಮ್ಮೆ ಅಲಿಂಗನ ಇಲ್ಲವೆ ಒಮ್ಮೆ ಚುಂಬನ

ಕೊಡದಂತಹ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇರಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲ. ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಉಳಿದಿದ್ದರೆ ದೊಡ್ಡ ಮಾತಲ್ಲ. ಸಾಹೇಬರ ಅತ್ಯಾಚಾರವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ, ಕೆಲವು ಜನ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ನೌಕರಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದರು; ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಅಫೀಮು ತಿಂದು ಜೀವ ಕೊಟ್ಟರು!

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ವಿನಂತಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಂದಲೂ, ಊರ ಪ್ರಮುಖ ಜನರಿಂದಲೂ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು; ಆದರೆ ಆ ವಿದ್ಯಾಧಿಕಾಂಕ್ಷಿಗಳ ಕೃತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಸರಕಾರದಿಂದ ಬಿಗಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿನಂತಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಎಷ್ಟೋ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ನೌಕರಿಗೆ ಎರವಾದರು. ಕೆಲವರು ನಾನಾ ವಿಧ ಯಾತನೆಗಳನ್ನು ನುಭವಿಸತೊಡಗಿದರು. ಜವುಳಕೇದಗೀಹಳ್ಳಿ, ಅಗ್ನಾರಹೋನ್ನೀಹಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಟ್ಟ ಹವೆ-ನೀರುಗಳ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಜಲ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಆ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ರಾಧಾಜೀವಿ-ಅನಂದ-ಗೋವಿಂದರಂತಹ ಜನರ ಹೋಳಿಗೆಗಳು ಮಾತ್ರ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಬೀಳತೊಡಗಿದವು.

ನಾನು ದುರ್ದಲನು; ಪೌರುಷಹೀನನು. ಅಂತೆಯೇ ಹೆಂಡತಿಯ ಹಾಗೂ ರಾವಸಾಹೇಬರ ಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಶಾಸನ ಮಾಡುವಂತಹ ಧೈರ್ಯವೂ ಶಕ್ತಿಯೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬೇಗನೆ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ರುಗ್ಣಾಲಯದಿಂದ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ ರಾವಸಾಹೇಬರು ಮನೆಗೆ ಬರೆತೊಡಗಿದರು. ಅವರಿಬ್ಬರು ಗಂಡ-ಹೆಂಡಿರಂತೆ ವರ್ತನವಿಟ್ಟರು. ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಸೇವಕನಿಗಿಂತಲೂ ನನ್ನ ಬೆಲೆಯು ಕನಿಷ್ಠವಾಯಿತು. ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಅನೇಕ ವಿಧದ ವಿಲಾಸಗಳು ನಡೆದವು. ರಾವಸಾಹೇಬರು ಉಪೆಯೆಂಬ ತರುಣಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪಾಪಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಧೆಯು ಅವರ ಮನೀಷೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲು ಹೊಂಚು ಹಾಕಿದ್ದಳು. ಒಂದು ದಿನ ರಮಾದೇವಿಯು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದು, ತನ್ನನ್ನೂ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನೂ ಗಂಡಾತರದಿಂದ ಪಾರಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಅವಳನ್ನು ಸಾಹೇಬರ ಕೊಠಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಬೇಕೆಂದು ರಾಧೆಯ ಸಾಹಸವಿತ್ತು; ಆದರೆ ಆಸಾಧ್ವಿಯು ಅವಳ ಆಟವನ್ನು ನಡೆಯಗೊಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳು ತಾನಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ರಾಧೆಯು ಯೋಚಿಸಿದಳು. ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ವಿನಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ಗಂಡಾತರದಿಂದ ಪಾರಾಗುವರೆಂದು ಅವಳು ರಮಾದೇವಿಗೆ ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟಳು. ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ರಮಾದೇವಿಯು ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಹೇಬರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅವರ ಕಾಲಿಗೆ

ಬಿದ್ದು, ತನ್ನ ಪತಿಯ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು; ಆದರೆ ಪಾತಕಿಗಳಾದ ಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ರಮಾದೇವಿಯು ಎಷ್ಟು ವಿಧದಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ಸಾಹೇಬರು ಅವಳ ಮೇಲೆ ಬಲತ್ವಾರ ಮಾಡಲೊದರು. ಅವಳು ಸಿಟ್ಟಿನ ಭರದಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರ ಸೊಂಡೆಯೊಡೆಯುವಂತೆ ಗುದ್ದಿದಳು. ಅವರು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದರು. ರಮಾದೇವಿಯು ಹೊರಗೆ ಹೋದಳು ನಾನು ಅಲ್ಲಿಯ ದೀಪವನ್ನು ನೊಂದಿಸಿ ಸಾಹೇಬರ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಪ್ರಹಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದೆನು. ಅವರ ಚೇತ್ಕಾರವನ್ನು ಕೇಳಿ, ರಾಧೆಯು ದೀಪ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಳು. ನಾನು ಅರಿಯದವನಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನು. ರಮೆಯೇ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಪ್ರಹಾರ ಮಾಡಿದಳೆಂದು ಸಾಹೇಬರು ಹೇಳಿದರು. ಪೋಲೀಸರು ರಮೆಯನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹಕ್ಕೂ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ರುಗ್ಣಾಲಯಕ್ಕೂ ಕಳಿಸಿದರು

ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಕಾಮುಕ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನೀಚ ಜನರನ್ನು ತುಂಬಿರುವರು. ಎಷ್ಟೋ ಸದ್ಗುಣಿಗಳು ಅವರ ಜಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ತಮ್ಮ ತೀಲವನ್ನು ಮಾರಿಕೊಂಡಿರುವರು. ರಾಧೆಯು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಬಲಗೈಯೊಡ್ಡಳು. ಅವಳು ತಾನು ಕಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಒಳ್ಳೇ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಸಹ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಸ್ವಾರ್ಥಿನ ಪಡಿಸಿರುವಳು. ಖಾವಿಂದ, ಅನಾಚಾರಿಗಳಾದ ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣರ ಕೊಲೆ ಮಾಡದೆ ಮತ್ತೇನು ಮಾಡಬೇಕು? ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ, ರಮಾದೇವಿಯೂ ನಿರಪರಾಧಿಗಳಿರುವರು. ಪೋಲೀಸರು ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಂದ ಲಂಚ ತಂದು, ಅವರನ್ನು ತಪ್ಪುಗಾರರನ್ನಾಗಮಾಡಿರುವರು. ನಿಜವಾದ ತಪ್ಪುಗಾರನು ನಾನು. ಖಾವಿಂದರವರು ನನಗೆ ದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ನಿರಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಬೇಕು

ಅಡವೀರಾಯನ ಜಬಾಸಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅನ್ಯಾಯಾಧೀಶರೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಕ ಜನರೂ ಬೆರಗಾದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಧಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಗಿರಿಮಾಜಿಯನ್ನು ಕರೆಕೊಂಡು ನ್ಯಾಯಸಭೆಗೆ ಬಂದಳು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಗಿರಿಮಾಜಿಯ ಕಾಲಲ್ಲಿಯ ಕರೀ ಚಿಹ್ನವನ್ನೂ, ಕೈ ಬೆರಳನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ರಾಧಾದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು- 'ನಿಮ್ಮಹಾಗೂ ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದವನು ನಿಮ್ಮ ಪತಿರಾಯನಾದ ಅಡವೀರಾಯನೇ ಎಂಬುದು ನಿರರ್ಥನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ; ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನೂ, ರಮಾದೇವಿಯೂ ನಿರಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಪರಾಧಿಗಳಾದ ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಬೇಕಾಯಿತು.'

‘ಸರಕಾರ!’ ರಾಧಾದೇವಿಯು—‘ಅಡವಿಗೆ ಮರಣ ದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿ. ಇವನು ರಾಕ್ಷಸನು. ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಮತ್ತೆ ನನ್ನ ಕೊಲೆಮಾಡಲು ಬುದ್ಧಿ ಕೊಡುವಾಗಲೇ ಇರಲಾರನು.’

‘ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಪಾದದ ಮೇಲೆ ಕಪ್ಪು ಕಲೆಯಿರುವಂತೆ; ನಿಜವೋ?’

‘ನಿಜ.’ ‘ಆವರ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಆರು ಬೆರಳುಗಳಿದ್ದದ್ದು ನಿಜವೋ?’

‘ನಿಜ.’ ‘ನಿಮ್ಮ ಕುಮಾರನಲ್ಲಿ ಇವೇ ಗುರುತುಗಳು ಕಾಣುವವು.’

‘ನಿಜ.’ ‘ಈ ಕುರುಹುಗಳು ನಿಮ್ಮ ಶಿಲದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂದೇಹವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರೂ, ಸೌಭಾಗ್ಯವತಿಯರೂ ಆದ ನೀವು, ಹೀಗೆ ಅನೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಯಬಾರದಾಗಿತ್ತು.’ ಎಂದು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ನುಡಿದು—‘ನೀವು ಹೋಗಿರಿ’ ಎಂದು ರಾಧಾದೇವಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬದ್ರುದ್ದೀನನನ್ನು ಕರೆದು—‘ನೀವು ಹೆಣ್ಣು ಹುಡುಗಿಯರ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಿರಿ. ಅಲ್ಲಿ ಏನೇನು ಕಂಡಿರಿ?’

‘ಖಾವಿಂದ!’ ಬದ್ರುದ್ದೀನ ಕೊತವಾಲನು—‘ನಾನು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕೋಣೆಯ ಬೀಗ ತೆಗೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಹೆಡ್ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್‌ರಾದ ಕಮಾರೀ ಕುಸುಮಾವತಿಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು ಮೊದಲು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬೀಗದ ಕೈ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಬೀಗ ಮುರಿಯಲಿಕ್ಕೆ ನಾನು ಸಿದ್ಧನಾದೆನು. ಆಗ ಅವರು ಬೀಗದ ಕೈ ಕೊಟ್ಟರು. ಕೋಣೆಯ ವಿಲಾಸಮಂದಿರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೂ ರಾಧಾದೇವಿಯವರೂ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಕುಳಿತು, ಮಲಗಿ ತೆಗೆಯಿಸಿದ ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದವು, ಎಲೆ ಅಡಿಕೆಯ ಡಬ್ಬಿ, ಎಣ್ಣೆಯೊಲೆ, ಚಹದ ಪೇಲಿ-ತಟ್ಟಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದವು; ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವಿಳಾಸದ ಅರಿವೆ-ಪುಸ್ತಕಗಳೂ, ರಾಧಾದೇವಿಯವರ ಹೆಸರು ಕಸಿದೆಯಿಂದ ಹಾಕಿದ ಸೀರೆ-ಪೋಲಕಗಳೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದವು.’

ಬದ್ರುದ್ದೀನನು ತಾನು ತಂದ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟನು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದರು. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಡವಿರಾಯನನ್ನು ಕರೆತು—‘ರಮಾದೇವಿಯರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರು ಕಲುಷಿತ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?’

‘ಖಾವಿಂದ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣರು. ರಮಾದೇವಿಯವರನ್ನು ಕೋಣೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದನು. ಗೋವರ್ಧನರಾಯನು

ಆ ಸಾಧ್ವಿಯ ಮೇಲೆ ಪಾಪವೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟನು; ಆದರೆ ಅವನ ಸುನೋ ರಥವು ಈಡೇರಲಿಲ್ಲ. ರಮಾದೇವಿಯವರು ದಿವಾಣಿ ಮಾಧವರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಬಹಳೇ ಕಾರಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿ, ರಮಾದೇವಿಯವರು ದುರ್ವರ್ತನಿಗಳಾಗಿರುವರೆಂಬ ಸುಳ್ಳು ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಸೆರೆಯ ಕ್ಷೆದ್ರ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ತಲುಪುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಇಂತಹ ದುಷ್ಟರ ಕೊಲೆ ಮಾಡದೆ ಮತ್ತೇನು ಮಾಡಬೇಕು? ನೀವೇ ಹೇಳಿರಿ.'

ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜಾವಡಿಯ ಕೆಲಸವು ಮುಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಅಡವೀರಾಯ, ಸುರೇಂದ್ರರಾಯ, ರಮಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದ ಅಪರಾಧಿಗಳು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ನಾಳೆಗೆ ಅಪರಾಧದ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವದೆಂದು ಎಲ್ಲ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು.

ತೀರ್ಪು

*

ಅಡವೀರಾಯನ ಜಬಾನಿಯ ಸಂಗತಿಯು ವಿಜಯನಗರದ ತುಂಬ ಪಸರಿಸಿತು. ನಿಜವಾದ ಅಪರಾಧಿಯು ಉಳುಕನಾಗಿ ಉಳಿದು, ನಿರಪರಾಧಿಗಳು ಬಹುಪರಿಯಾಗಿ ಕಷ್ಟಬಟ್ಟರೆಂದು ನಾಗರಿಕರು ಮರಮರನೆ ಮರುಗಿದರು! ಅಡವೀರಾಯನ ಜಬಾನಿಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಮಾನಭಂಗವಾದಂತಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಪಾಪವೆಲ್ಲ ಬೈಲಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತೆಂದು ಅವರು ಬಹುಪರಿಯಾಗಿ ಮಿಡುಕಿದರು. ಅನಂದ-ಗೋವಿಂದ-ಗೋವರ್ಧನ ಮೊದಲಾದ ನೀಚ ಮನೋವೃತ್ತಿಯ ಜನರು ವಿಜಯನಗರದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖವೆತ್ತಿ ಹೇಗೆ ತಿರುಗಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದರು. ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅನಸ್ಥೆಯಂತೂ ಚಿಂತಾಜನಕವಾಗಿತ್ತು. ಅಡವೀರಾಯನು ಕೃತ್ಯವನ್ನಾಗಿ ತನ್ನ ಪಾಪವನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ತಂದನೆಂದು ಅವರು ಬಹು ಪರಿಯಾಗಿ ಕ್ಲೇಶಗೊಂಡರು.

ಮೂರನೇ ದಿನ ನಸಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಕೋಲಾಹಲವೆದ್ದಿತು. ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ ರಾಧಾದೇವಿಯೂ, ಅವಳ ಮಗನಾದ ಗಿರಿಮಾಜಿಯೂ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸತ್ತರೆಂದೂ, ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ವಿಷಪಾನ ಮಾಡಿ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೆಂದೂ ನಗರದ ತುಂಬ ವಾರ್ತೆಯು ಹಬ್ಬಿತು. ರಮೆ-ಸುರೇಂದ್ರ-ಅಡವಿ ಈ ಮೂವರೂ ತನಗೆ ಮೃತ್ಯುಸ್ವರೂಪಿಗಳಾದರೆಂದು ರಾವಸಾಹೇಬರು ಲೇಖ ಬರೆದಿಟ್ಟು, ವಿಷಪಾನ ಮಾಡಿದರು.

ರಾಧಾದೇವಿಯು ಗಿರಿಮಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ಪೆಟ್ಟೋಲ ಎರಚಿ ಸುಟ್ಟು, ತಾನೂ ಪೆಟ್ಟೋಲ ಎರಚಿಕೊಂಡು ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡಳು. ಅಂತೂ ಒಮ್ಮೆ ಆ ಪಾಪಪೂರಿತ ದುಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅಂತವಾಯಿತು!

ಅಂದು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ತೀರ್ಪು ಹೇಳುವವರಿದ್ದರು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ನ್ಯಾಯಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಮೂವರೂ ಅಪರಾಧಿಗಳು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ತಮ್ಮ ತೀರ್ಪು ಓದ ತೊಡಗಿದರು.—‘ಸದ್ಯದ ಪ್ರಕರಣವು ನನ್ನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ನಭೂತ ಪೂರ್ವ ವಾದದ್ದಾಗುವದು. ಮಾನವೀ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಲಾಂಛನಾಸ್ಪದವಾದ ಇಂತಹ ಚಮತ್ಕೃತಿಜನ್ಯ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆದಂತೆ ಕಂಡು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಅಪರಾಧಿ ನಂಬರು ೩ ಅಡವೀರಾಯನು ನಿಜವಾದ ಅಪರಾಧಿಯೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ರಾಧಾದೇವಿಯು ದುರ್ವರ್ತನಿಯಾದ ಬಗ್ಗೆ ಅಡವೀರಾಯನು ಸಂತಪ್ತನಾಗಿ, ಅವಳ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಸುರುವಿದನು. ಅಷ್ಟರಿಂದ ಏನೂ ಕೆಲಸವಾಗದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವಳ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಕೃತ್ಯದಿಂದ ರಾಧಾದೇವಿಯು ಕೊಲೆಯಾಗದಿದ್ದರೂ, ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧವು ಅಪರಾಧಿ ನಂಬರು ೩ ಇವನ ಮೇಲಿರುವದು; ಆದರೆ ಅಪರಾಧಿಯು ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಲಾಗಿ, ಅವನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವನಿದ್ದರೂ, ಅವನು ತನ್ನ ಜೀವದ ಮೇಲೆ ಉದಾರನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಡವೀರಾಯನು ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದ್ದು ಮಾನವೀಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನುಸರಿಸಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವಾಗ ದಯಾದ್ರವ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು.

ಈಗ ಈ ಪ್ರಕರಣದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಅಪರಾಧವು ಎಷ್ಟೋ ಜನರನ್ನು ಸುತ್ತು ಹಾಕುವಂತಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅನರ್ಥಗಳಿಗೆ ರಾವ ಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೇ ಕಾರಣರು. ಅವರ ಆಡಳಿತವು ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಅಡವೀರಾಯನು ವರ್ಣಿಸಿರುವನು; ಅಲ್ಲದೆ ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಸಾರೆ ಟೀಕೆಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಕೊತವಾಲ ಬದ್ರುದ್ದೀನರು ಹೆಣ್ಣು ಹುಡುಗೆಯರ ಶಾಲೆ ಯೋಗಿನ ವಿಲಾಸ ಮಂದಿರವನ್ನು ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಿ ಕೆಲವು ಒಡವೆಗಳನ್ನು ತಂದಿರುವರು. ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಲಾಗಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ವರ್ತನವು ಅನೀತಿಮೂಲಕವಾದದ್ದಿತ್ತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಇಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಾಸಂಸ್ಥೆಯಂತಹ ಪವಿತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಹೀಗೆ ಅನಾಹುತಗಳು ಜರುಗತಕ್ಕವುಗಳೇ. ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ

ಸಂಸ್ಥೆಯು ಮಹತ್ವದ್ದು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭಾವೀ ಪ್ರಜೆಗಳು ವಿದ್ಯಾಲಯದೊಳಗಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿರುವರು. ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರೂ, ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ದುರಾಚಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ, ಬಾಲ-ಬಾಲಿಕೆಯರಿಗೆ ಸುಶಿಕ್ಷಣವು ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ. ನೈತಿಕ ಬಲದಿಂದ ಉಷ್ಣ ಸ್ವರಾದ ಜನರಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಇಂತಹ ಅನರ್ಥಗಳು ನಡೆಯುವವು. ಸದೋಷ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯೊಳಗಿನ ಗುಣ-ದೋಷಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಸ್ಥಳವು ಇದಲ್ಲ. ಅದು ಶಿಕ್ಷಣತಜ್ಞರ ಕೆಲಸವಾಗಿದೆ; ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಕರಣದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ, ನೈತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನೂ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ನಿಯಮಿಸಿದರೆ ಇಂತಹ ಅನರ್ಥಗಳು ಘಟಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದ ಕಡೆಗೆ ಸರಕಾರವು ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಸೂಚಿಸುವೆನು.

ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಅತ್ಯಾಚಾರದಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆ ಕೆಟ್ಟತೋ ಆ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಇಹಲೋಕವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿರುವದರಿಂದ, ಅವನ ಅಪರಾಧದ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರಿಯು ಹೊರಟು ಹೋಗಿದ್ದರೂ, ಅವನ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳು ಜೀವಂತವಾಗಿರುವವು. ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿ ಸುರನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ, ಪಕ್ಷಪಾತ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನೆನಿಸಿದರೆ ರೋವಾಂಚಗಳೇಳುವವು! ಅಚವೀರಾಯನು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲ ನಿಜವೆಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಹಸಗೆಟ್ಟು ಹೋದದ್ದು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ತನುವಿಕ್ರಯದ ಉದ್ಯೋಗ ಮಾಡುವ ಗಲಿಚ್ಚ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ, ದುರಾಚಾರಿಗಳಾದ ಪುರುಷರೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ಸರಕಾರವು ಇಂತಹ ಜನರನ್ನು ನೌಕರಿಯಿಂದ ತಳ್ಳಬೇಕು. ಇಂದಿನ ಮಿತಿಗೆ 'ಸ್ಯಾಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್' ಈ ಶಬ್ದವು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ 'ವಾರಾಂಗನೆ' ಶಬ್ದದಷ್ಟೇ ಬಹಿಷ್ಕೃತವಾಗಿ ಕಾಣಹತ್ತಿರುವ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆತೊಂಬತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರು ದುರಾಚಾರಿಗಳಿರುವರು!

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಯೋಗ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಲ್ಲೆಂದು ನನ್ನ ಮತವಿದೆ. ನಿಜವಾದ ಅಪರಾಧಿಯು ಇಂದಿನ ವರೆಗೆ ಯಾವ ಬಾಧೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸುಖವಾಗಿರಬೇಕು, ನಿರಪರಾಧಿಗಳು ಯಾವ ಯಾತನೆಯನ್ನು ಭೋಗಿಸಬೇಕು ಈ ಸಂಗತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು, ಪೋಲೀಸರು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವದು. ಪೋಲೀಸಖಾತೆಯು ಜನರ

ವಿತ್ತ-ಜೀವಿತಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಇರುವುದು. ಈ ಖಾತೆಯ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಕರ್ತವ್ಯಭಾರವಿದೆ. ಸುಳ್ಳಿದ್ದದ್ದನ್ನು ನಿಜ, ನಿಜವಿದ್ದದ್ದನ್ನು ಸುಳ್ಳು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಪೋಲೀಸರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾರಸ್ಥಾನವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಶಯವು ಬರುವುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನನಗೆ ಬಹಳೇ ಖೇದವಾಗುವುದು.

ಪ್ರಕರಣದ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ವಿಚಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ, ಅಪರಾಧಿ ನಂಬರ ೧ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯ, ಅಪರಾಧಿ ನಂಬರ ೨ ಠಮಾದೇವಿ ಇವರು ಪೂರ್ಣ ನಿರ್ದೋಷಿಗಳೆಂಬುದು ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ; ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನು ನಿರ್ದೋಷಿಗಳೆಂದು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಅಪರಾಧಿ ನಂಬರ ೩ ಅಡವೀರಾಯನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ದುರಾಚಾರವನ್ನು ನೋಡಿ ಕೊಲೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾದನೆಂಬುದು ನಿಜವು; ಆದರೆ ಎಷ್ಟೋ ದಿನ ಅವಳಿಂದ ಅನಾಚಾರಗಳು ಘಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡದೆ, ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ರಾಧಾದೇವಿಯ ಕೊಲೆ ಮಾಡಲು ದ್ಯುಕ್ತನಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಅಡವೀರಾಯನ ಮನೋದೌರ್ಬಲ್ಯವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು, ಅಡವೀರಾಯನು ಅಪರಾಧಿಯೆನಿಸುವನು. ಒಬ್ಬ ಸಾಧ್ಯವು ಶೀಲರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವದೇನೂ ಅಪರಾಧವಲ್ಲ. ಅದು ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವು ರಸಾದೇವಿಯ ಮಾನರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ರಾವಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೊಲೆ ಮಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅತ್ಯಾಚಾರಿಯ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಅನ್ಯರೀತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಒಳಿತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಎರಡೂ ಅಪರಾಧಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ಮೊದಲನೇ ಅಪರಾಧವು ಹೆಂಡತಿಯ ಅನಾಚಾರಕ್ಕೆ ಸಂತಾಪಗೊಂಡು ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ; ಎರಡನೆಯ ಅಪರಾಧವು ಒಬ್ಬ ಅಬಲೆಯ ಶೀಲರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ; ಹಾಗೂ ಎರಡೂ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಅಪರಾಧಿಯು ತಾನಾಗಿ ಒಪ್ಪಿರುವನು. ಅವನು ಸರಳತನದಿಂದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ತಾನಾಗಿ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿರಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಶಾಸನವಿಧಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿತ್ತು. ಪರಮೇಶ್ವರನು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಜಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ಮೊದಲನೆಯ ಅಪರಾಧದ ಬಗ್ಗೆ ಅಡವೀರಾಯನಿಗೆ ೧ ವರ್ಷ ಸಶ್ರಮ ಶಿಕ್ಷೆ, ಎರಡನೆಯ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ೨ ವರ್ಷ ಸಶ್ರಮ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಎರಡೂ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಅಪರಾಧಿಯು ಒಂದೇ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಭೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಇನ್ನು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಳೆಂದರೆ, ಅಪರಾಧಿ ನಂಬರ ೨ ರಮಾದೇವಿ. ಆಕೆಯ ಅದ್ವಿತೀಯ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯದ ಹಾಗೂ ಅತುಲ ಮನೋಧೈರ್ಯದ ವರ್ಣನೆ ಎಷ್ಟು ಮಾಡಿದರೂ ಕಡಿಮೆ. ಅವಳ ಅಲೌಕಿಕ ಗುಣವನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಅವಳಿಗೆ 'ಭಾರತ ರಮಣಿ' ಎಂಬ ಗೌರವದ ಬಿರುದು ಕೊಟ್ಟು ಸನ್ಮಾನಿಸುವೆನು. ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸ್ವರ್ಗವಾಸಿ ಭಾರತ ರಮಣಿ ಮಹಾರಾಣೀ ಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ಅಂತ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆಂತ ಮೊದಲು ಇಂತಹ ಭಾರತ ರಮಣಿಯರಿಗೆ ಸುವರ್ಣ ಪದಕ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿ ಟ್ಟಿದ್ದರು. ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಯಾವ ನಾರೀ ಮಣೆಯು ಮುಂದೆ ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ನಾನು ರಮಾದೇವಿಗೆ ಆ 'ಭಾರತ ರಮಣಿ' ಸುವರ್ಣ ಪದಕ ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಡುವೆ.

ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ತೀರ್ಪು ಹೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ರಮಾದೇವಿ ಸುರೇಂದ್ರ ರಾಯರ ಶೃಂಖಲೆಗಳು ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಶೃಂಖಲೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವಾಗ ರಮಾದೇವಿಯು- 'ಹೌದು, ನಾನು ಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದೆನು.....' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಗುಣಗುಟ್ಟಿತೊಡಗಿದ್ದಳು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಅವಳ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಒಹು ಪರಿಯಾಗಿ ಮರುಗಿದರು. ಸುರೇಂದ್ರ-ರಮಾದೇವಿಯವರು ಬಂಧಮುಕ್ತರಾದದ್ದನ್ನು ಕಣ್ಣುಂಬ ನೋಡಿ ಅಡವೀರಾಯನು ಆನಂದಗೊಂಡನು. ಆಗ ಅವನು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನನ್ನು ಕುರಿತು- 'ಇಡಿ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನಿಂದ ಒಂದೂ ಮಹತ್ಕೃತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ನಿರಪಧಿಗಳಾದ ನಿಮ್ಮ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ನನ್ನ ಮದುವೆಯ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಅವಳ ಮಗನೂ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸತ್ತರೆಂದು ತಿಳಿದಿದೆ. ನಾನು ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಬರುವವರೆಗೆ ನೀವು ನನ್ನ ಎಲ್ಲ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ನಿಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಅದರ ಅರ್ಧವನ್ನು ಉಷಾದೇವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅವಳ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿರಿ. ಉಳಿದರ್ಧವು ವಿನಿಯೋಗವನ್ನು ನಾನು ಬಂದ ಮೇಲೆ ನನ್ನಿಷ್ಟದಂತೆ ಮಾಡುವೆನು.'

ಅಡವೀರಾಯನು ಹೀಗೆ ಅನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಪೋಲೀಸರು ಅವನನ್ನು ಕಾರಾಗೃಹಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಡೆದರು. ಹೋಗಹೋಗುತ್ತ ಅಡವೀರಾಯನು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ- 'ಸುರೇಂದ್ರರಾಯರೇ, ನೀಚರು ರಮಾದೇವಿಯವರ ವರ್ತನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸುಳ್ಳುಸುದ್ದಿ ನಿಮ್ಮ ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಕೆಡಿಸಿದರು. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಮಹಾ ಸಾಧ್ವಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ವರ್ತಿಸಿರಿ' ಎಂದನು.

ಅನಂತರ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ತೆರಳಿದರು. ದಿನಾಣ ಮಾಧವರಾಯನು ಒಂದು ಬಂಡಿಯನ್ನು ತಂದು ನ್ಯಾಯಸಭೆಯ ಬಾಗಿಲ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದನು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಪತ್ನಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ 'ರವೆ, ಆಡವೀರಾಯರು ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾರು ಮಾಡಿದರು. ಮಾಧವರಾಯರೂ ಉಷಾದೇವಿಯೂ ನಮ್ಮ ಮುಕ್ತತೆಗಾಗಿ ಬಹಳೇ ಯತ್ನಿಸಿದರೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನುಗ್ರಹದಿಂದ ಗಂಡಾಂತರ ತೊಲಗಿತು.

ರಮಾದೇವಿಯು ಇನ್ನೂ ಚನ್ನಾಗಿ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಸ್ಥಿತಿಯು ಭ್ರಮಿಷ್ಠರಂತೆಯೇ ಇತ್ತು. ಆಗ ಅವಳು-‘ಅಹುದು; ನಾನು ಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದೆನು....’ ಎಂದು ಅನ್ನತೊಡಗಿದಳು. ಆಗ ಶಕುಂತಲೆಯು ಅವಳ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು-‘ಅಕ್ಕಾ, ವಸಂತನು ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬರಬೇಕೆನ್ನುವನು. ಎತ್ತಿ ಮೊಲೆಯುಣ್ಣಿಸಿರಿ,’ ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು.

ವಸಂತನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ರಮಾದೇವಿಯ ಅಂತಃಕರಣವು ಉಕ್ಕಿ ಬಂತು. ಅವಳ ಮೈಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಎಚ್ಚರ ಬಂತು. ಅವಳು ಮಗುವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕುಡಿಸತೊಡಗಿದಳು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಆಗ ರಮಾದೇವಿ-‘ಮಗು, ಇಷ್ಟುದಿನ ಕಕ್ಕಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದೆಯಾ?’ ಎಂದಳು.

‘ನಾನು ಇಷ್ಟು ವೇಳೆಯ ವರೆಗೆ ಮಾತಾಡಿಸಿದರೂ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ ಮೈ ಮೇಲೆ ಸ್ಮೃತಿಯು ಹುಟ್ಟಿತು. ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ನುಡಿದನು.

‘ವಸಂತನು ಇಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದರೂ, ಹೊರಗಿನ ಜಗತ್ತು ಹೇಗಿರುವದೆಂಬದರ ಗೊತ್ತುವಳಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅವನು ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ವರ್ತನದ ವಿಷಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿಪರೀತ ಭಾವನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೂದಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ರಂಗ ದ್ವಿರಂಗಗಳ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಶಾಲಿಗಳೆಂದು ಜಂಭ ಬಡೆಯುವವರು ಆದರ ಪಡಿಕಟ್ಟಿ ತಿಳಿಯದೆ ವಿಪರೀತ ಭಾವನೆ ಹೊಂದಿ, ಸಾವಿಗೆ ಸಿದ್ಧರಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಖೇದವಾಗುವದು.’

ರಮಾದೇವಿಯು ಈ ಬಹುಮಾನವು ತನ್ನ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಇರುವದೆಂಬದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವನು ಮಾತಾಡಲು ಬಾರದವನಾಗಿ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಆಗ ಮಾಧವರಾಯನು ಒಂದು ಬಂಡಿಯನ್ನೇರಬೇಕೆಂದು ರಮಾದೇವಿ-ಸುರೇಂದ್ರರಾಯ-ಶಕುಂತಲೆ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಅನಂತರ ಎಲ್ಲರೂ ಬಂಡಿ ಹತ್ತಲು ಅದು ಮಾಧವರಾಯನ ಮನೆಗೆ ಬಂತು. ಆ ದಂಪತಿಗಳು ಅಂದು ಅಲ್ಲಿ ಉಳಿದರು.

ಉಪಸಂಹಾರ

ರಮಾದೇವಿ ನಸುಕಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಚಹ-ಉಪಾಹಾರಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದಳು. ಅವಳು ವಸಂತನನ್ನು ಪತಿಯ ಹಾಸುಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಮಲಗಿದ ಪತಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಿದಳು. ವಸಂತನು ತಂದೆಯ ಮೋರೆಯ ಮೇಲಿನ ಹೊದಿಕೆ ತೆಗೆದು 'ಅಪ್ಪಾ, ಅಪ್ಪಾ' ಎಂದನು. ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಎಚ್ಚರವಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ತಾಯಿ-ಮಕ್ಕಳ ಇಂಪಾದ ಸಂವಾದ ಕೇಳುತ್ತ ಹಾಸುಗೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. 'ಈಗಾಗಲೇ ಚಹ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವದೇ?' ಎಂದನು.

'ಏಳಿರಿ. ಚಹವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಬಹಳ ವೇಳೆಯಾಯಿತು. ಆರಹತ್ತಿದೆ' ಎಂದು ರಮಾದೇವಿಯು ಹೇಳಿದಳು.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಹಾಸುಗೆಯಿಂದೆದ್ದನು. ರಮಾದೇವಿಯು ಅವನಿಗೆ ನೀರನ್ನೂ ದಂತಧಾವನವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಳು. ಮುಖಮಾರ್ಜನೆಯು ತೀರಿದ ಮೇಲೆ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಚಹಾಪಾನಕ್ಕೆ ಕುಳಿತನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ—'ರಣಗರ್ಜನೆ, ರಾಧಾ-ಕೃಷ್ಣರ ಅತ್ಯಹತ್ಯೆ, ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರಿಸ್ಸಿನ ಹಾಗೂ ರಾವ ಸಾಹೇಬ ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನದ ತೀರ್ಮಾನ, ಭಾರತ ರಮಣಿಯ ಪುಣ್ಯಪ್ರಭಾವ. ಬೆಲೆ ಒಂದು ಆಣೆ' ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ವೃತ್ತಪತ್ರ ಮಾರುವವನು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನ ಮನೆಯ ಹತ್ತಿರವೇ ಸಾಗಿದ್ದನು. ಆಗ ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಆ ವೃತ್ತಪತ್ರ ತರಲಿಕ್ಕೆ ಪತ್ನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು.

ರಮಾದೇವಿಯು ರಣಗರ್ಜನೆಯ ಅಂಕನ್ನು ತಂದು ಪತ್ನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಳು.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ವೃತ್ತಪತ್ರದೊಳಗಿನ ಸಂಗತಿ ಓದಿ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕೂರಿತು. 'ರಾಧಾದೇವಿ ಮಹಾ ರಕ್ತಸಿ! ಅವಳ. ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಪೆಟ್ಟೋಲ ಎರಜಿ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಿ, ತಾನೂ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸತ್ತಳು. ಅಡವೀರಾಯನ ಜಬಾನಿಯ ಸಂಗತಿ ಕೇಳಿ ತಮ್ಮ ಮಾರ್ಜನೆಯುಳಿಯುವದಿಲ್ಲೆಂದು ರಾವ ಸಾಹೇಬರೂ ವಿಷ ತಿಂದು ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟರು. 'ಭಾರತ ರಮಣಿಯ ಪುಣ್ಯ ಪ್ರಭಾವ' ಈ ಶಿರೋಲೇಖದ ಕೆಳಗೆ ನಿನ್ನ ವರ್ಣನೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಓದಿ ನೋಡು,' ಎಂದು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ವೃತ್ತಪತ್ರವನ್ನು ಪತ್ನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ರಮಾದೇವಿಯು ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯೊಳಗೆ ಒರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ತನ್ನ ವರ್ಣನೆ ನೋಡಿ ಅನಂದಪಟ್ಟಳು.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಚಹಾ ಕುಡಿದ ಮೇಲೆ, ರಮಾದೇವಿಯೂ ಚಹ ಕುಡಿದಳು. ಅನಂತರ ಅವಳು ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯಲು ಒಳಗೊಯ್ದಳು.

ಸುರೇಂದ್ರರಾಯನು ಅಡವೀರಾಯನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಂಚರ ಮುಖಾಂತರ ತನ್ನ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಅರ್ಥ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಉಚಿತೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅವಳ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದನು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಿಂದ ವಿಜಯನಗರ ದರಬಾರವು ಚನ್ನಾಗಿ ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿತು.

ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಯ ಆಡಳಿತವು ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರಾಯರಿಗೆ ತ್ರಾಸದಾಯಕವಾಯಿತು; ವನಿತೆ-ಕುಸುಮಾವತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಕೂಲ ಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸರಿಗೂ ಕಷ್ಟಪ್ರದವಾಯಿತು. ಮೂರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತನವು ಸುಧಾರಿಸದಿದ್ದರೆ ನೌಕರಿಯಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವೆವೆಂದು ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಆನಂದ-ಗೋವಿಂದರಿಗೂ, ವನಿತೆ-ಕುಸುಮಾ-ಚಂಪಾವತಿಯರಿಗೂ ಸೂಚನೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಈ ಜನರಿಗೆ ನೌಕರಿಯು ಬೇಸರಾಯಿತು. ಮೂರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಕ-ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಂದ ಅನೀತಿಯ ಆಚರಣೆಗಳು ಘಟಿಸಿದವು. ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವರನ್ನು ನೌಕರಿಯಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದರು. ಆನಂದರಾಯ, ಗೋವಿಂದರಾಯ, ವನಿತೆ, ಚಂಪಾವತಿ, ಕುಸುಮಾವತಿ, ಪರೀಕ್ಷಕಿಯಾದ ಸೋಫಿಯಾ ಬೇಗಮ ಮೊದಲಾದವರು ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರಬೇಕಾಯಿತು.

ಮಾಧವ-ಶಕುಂತಲೆಯರು ಸುರೇಂದ್ರರಾಯ-ರಮಾದೇವಿಯರೊಡನೆ ಒಳ್ಳೇ ಸ್ನೇಹದಿಂದಿರತೊಡಗಿದರು. ವಸಂತನು ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅರೆಗಳಿಗೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೇ ಬಾಣಂತಿತನಕ್ಕಾಗಿ ತವರೂರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ರಮಾದೇವಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿತ್ತು; ಆದರೆ ವಸಂತನು ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲೊಲ್ಲನು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಮಾದೇವಿಯು ಬಾಣಂತಿತನಕ್ಕಾಗಿ ತವರೂರಿಗೆ ಹೋಗುವದನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಕೃಷ್ಣರಾಯರ ತರುವಾಯ ವಿಜಯನಗರದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯ ಪುನಶ್ಚನೆಯು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣದಾನದ ಪವಿತ್ರ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅನೀತಿಯ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರನ್ನು ತುಂಬಿ, ಕನ್ಯಾಶಾಲೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾಗ ಶಾಲೆಗಳನ್ನಾಗ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗತೊಡಗಿದವು. ಹೊಸ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವೃದ್ಧಿಯಿಂದ, ರಾಧಾದೇವಿಯಂತಹ ಸ್ಕೂಲಮಿಸ್ಟ್ರೆಸ್ಸರು ಮುಂದೆಂದೂ ಅವತರಿಸಲಿಲ್ಲ.

